

*Bert en Anna,
voorouders en nazaten*

Elly Cox

Inhoud

Voorwoord		6
Inleiding		9
Hoofdstuk 1	Familie Cox-Jacobs	10
1a	<i>Bert Cox en voorouders</i>	12
1b	<i>Anna Jacobs en voorouders</i>	36
1c	<i>Het huis aan de Rieterweg</i>	60
Hoofdstuk 2	Herinneringen kinderen Cox	77
Hoofdstuk 3	Herinneringen aan vader en moeder	114
Hoofdstuk 4	Herinneringen aan de oorlog	133
Hoofdstuk 5	Herinneringen van Elly	158
5a	<i>Herinneringen van Elly Kindertijd</i>	159
5b	<i>Herinneringen van Elly Pubertijd</i>	185
5c	<i>Herinneringen van Elly Van alles en nog wat</i>	199
5d	<i>Herinneringen van Elly Dorp en dorpsgenoten</i>	213
Bijlage	Globale geschiedenis tot ongeveer 1814	227

Idee, teksten en verhalen met bijdragen van	Elly Cox Wim, Mientje, Gerrit, Frans, Jos en Anneke Cox
Archiefwerk met een bijdrage van	Elly Cox Frans Cox en Anja Maas
Foto's	Archief Elly Cox en verschillende andere Coxen
Opmaak	Ton Nuijten
Redactie	Anja Maas
Tekstcorrectie	Annette Cox, Inge Maas
Druk	Grafische werkplaats ROC Nijmegen
Geraadpleegde archieven	Venray Maastricht Den Bosch Bergen Gennep Grave Boxmeer

*Bert en Anna,
voorouders en nazaten*

Elly Cox

*Wat is er van mijn dagen mij gebleven,
en van hun gloed en 't rusteloos gedruisch
der wereld om mijn nuttelooze streven?
Alleen één zekerheid: het ouderhuis.*

JC Bloem

Voorwoord

Levensverhalen schreef ik vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw; dat hoorde bij het reclaseringswerk. Begin jaren negentig werd ik werkloos door een burn out. In mijn zoektocht van wat nu, maakte ik via José Franssen kennis met het autobiografisch schrijven. Ik leerde op een andere manier naar mezelf kijken, namelijk als hebbende een verleden. Een boeiende bezigheid, zeker om dit in woorden te vertalen. Ik nam José's manier van les geven over en ging cursussen aanbieden aan mensen die hierin ook geïnteresseerd waren. Een tiental jaren waren er diverse cursisten die met me meededen. Ook zelf schreef ik en zo ontstonden er vele verhalen die mijn ervaringen uit vroeger jaren vertelden. Deze lagen paraat toen ik in het begin van deze eeuw als vanzelf wilde weten hoe het nog verder terug was; met mijn voorouders.

Bij mijn onderzoek heb ik in eerste instantie diverse archieven bezocht. Beginnend in het gemeentehuis Bergen in Limburg, waar ik indertijd in een rommelig hok kon snuffelen in allerlei bewaarde papieren. Onlangs was ik er weer en toen waren alle gegevens goed bewaard in stevige brandvrije kasten. Daarna kon ik via de pc de websites Genlias en Wie Was Wie bekijken, eenvoudiger maar steeds puzzelen met namen en data. Ik vond diverse gegevens over mijn grootouders die ik (onhandig) rubriceerde. Daarna begon het intensieve speurwerk in de plaatselijke en provinciale archieven. Een van de dips in mijn onderzoek was het bezoek in 2009 aan het gemeentearchief in Gennep. De daarin opgeslagen gegevens waren met zulk onduidelijk handschrift geschreven en zo rommelig verzorgd en ingedeeld dat ik er geen wijs uit kon worden. De moed zonk me in de schoenen. Na verloop van tijd ben ik naar het provinciale archief in Maastricht gegaan en hoewel het puzzelen bleef, was dat oké.

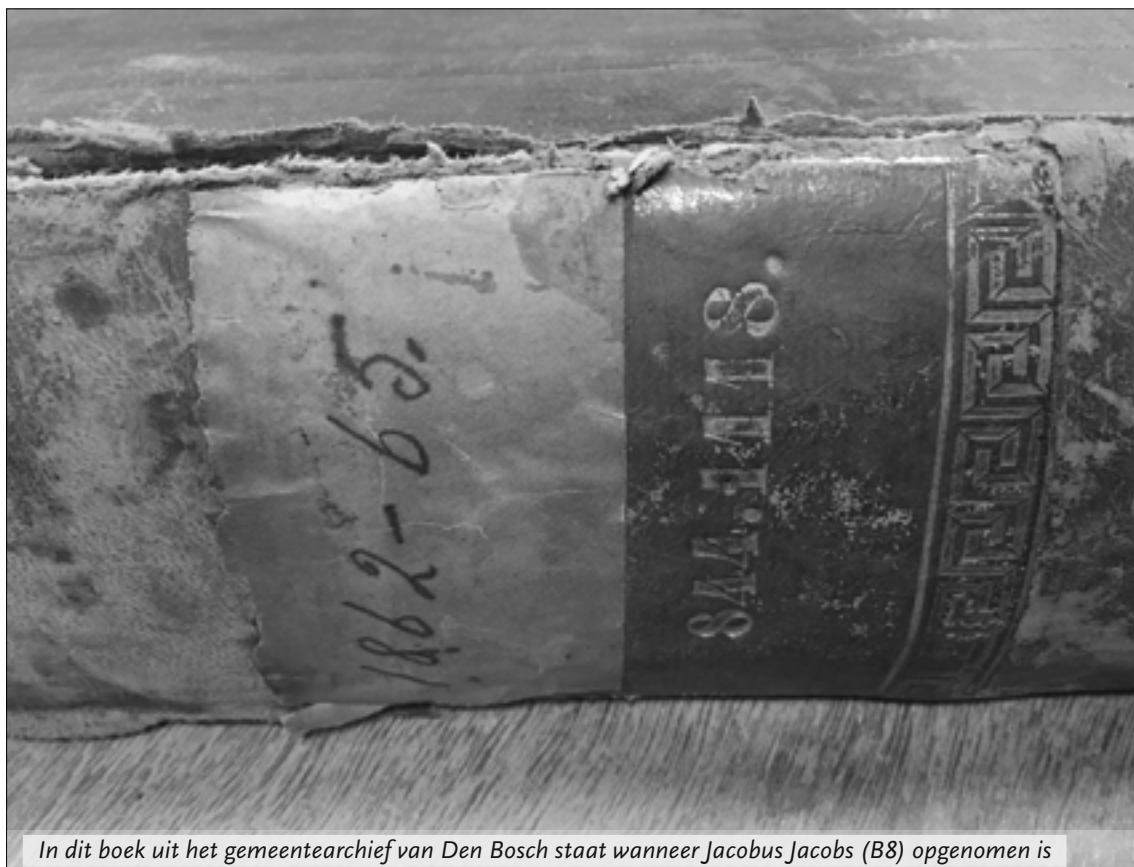
Ondertussen had ik een schat aan informatie. Wat kon ik er mee? Ik liet de schrijver Thomas Verbogt wat verhalen lezen en deze vond dat ik hiermee naar een uitgever moest gaan. De complexiteit en eventuele consequenties hielden me tegen en na verloop van tijd ontstond het idee een Coxenkroniek te maken. Bij het begin van de actie tot realisering bedacht ik me nog honderd jaren nodig te hebben. Deze zouden me niet gegeven zijn. Conclusie: pootaan spelen. In november 2014, tijdens een gesprek met Anja over mijn gesukkel, bood zij mij coaching/hulp aan. Bij het verdere schrijf- en denkproces was ik blij met de acceptatie van haar aanbod. Zij heeft in tijden van 'het niet meer weten' me steeds goede ideeën aangedragen en de juiste stappen laten zetten.

Bij het nagaan van websites en archieven raakte ik op sommige momenten sterker verbonden met mijn voorouders. Alsof ze dicht bij me waren en dat gaf me moed om verder te gaan bij het zoeken in de soms onduidelijke affiches, boeken en aktes. Het was alsof ik hun levens-trubbels, kracht en vreugde beleefde bij mijn zoektocht.

Voor het feitelijk gedeelte: namen, geboortedata en plaats, huizenbezit enz. heb ik de genoteerde 'waarheid' uit de archieven gevolgd. Ik heb meermalen gesproken met al mijn broers en zussen. Verhelderende feiten kwamen hieruit naar voren over vader en moeder en in mindere mate

mijn grootouders. Van verdere voorouders is alleen bekend wat schriftelijk is vastgelegd en dat is hoofdzakelijk hun geboorte- en overlijdensdatum en het kindertal met geboortedatum. De beroepen van hen liggen hoofdzakelijk in de sfeer van de landbouw. De jongens/mannen werden als knecht verhuurd aan rijke boeren. Mijn vader vertelde mij over zijn ervaring, zie het verhaal van hem als 12-jarige knecht bij een boer. Een uitzondering is Willem Cox die in 1813 met het beroep wever op de Langstraat in Aijen staat ingeschreven. De vrouwen/meisjes waren vóór hun huwelijk werkzaam als dienstmeisje en verbleven meestal dag en nacht in het gezin waar zij werkten. Na hun huwelijk verzorgden zij het eigen huishouden en namen deel aan het bedrijf van hun man.

Om tot een zo helder mogelijk resultaat te komen heb ik veel gelezen. Ik ben diverse malen naar archieven geweest in Venray, Maastricht en Den Bosch (waarvan tweemaal met broer Frans), Bergen, Gennep, Grave en Boxmeer. Anja ging in het najaar van 2016 mee naar het bevolkingsarchief in Grave. Bij haar onderzoek werd zij gefascineerd door acties van haar voorouders. Dit resulteerde in de weergave van het bouwen en in eigendom krijgen van de grond aan de huidige Rieterweg in Maashees, waar het familiehuis stond. Wanneer het huis gebouwd is, wat het in zijn roerige bestaan meemaakte en hoe het weer verdween uit de familie.

In dit boek uit het gemeentearchief van Den Bosch staat wanneer Jacobus Jacobs (B8) opgenomen is

Ook heb ik een korte levensschets en herinneringen aan de jeugdtijd van mijn broers en zussen toegevoegd. Zonder hun verhaal zou de geschiedenis van de Coxen onvolledig zijn.

Wat me nieuwsgierig blijft maken is het verleden en dan vooral de acties en ervaringen van mijn verdere voorouders. Veel zal niet meer te achterhalen zijn. Ik ervaar het als een tekortkoming dat ik de subtielere momenten uit hun leven niet te pakken kreeg. Ik zie het als een mankement dat ik de data die nooit zijn genoteerd niet ken en dat wat wel beschreven is, te veel tijd vergt om te achterhalen in mijn korter wordende bestaan. De verwickelingen en gebeurtenissen rondom mijn voorouders heb ik zelf niet beleefd en ik kan ze slechts bij benadering beoordelen en invoelen.

Feit en fictie

Over het verleden zijn we als mens niet zeker. Zelfs filmbeelden en archieven kunnen gemanipuleerd zijn. Zoveel als mogelijk heb ik de werkelijkheid proberen weer te geven. Er zullen zeker fantasieën inzitten over hoe het geweest kan of zal zijn. Ik heb geprobeerd de waarheid zuiver te krijgen en te houden. Diverse verhalen komen uit de overlevering en zijn in de loop der jaren aangedikt, verdraaid of 'mooier' gemaakt. Verhalen zijn verteld en opgeschreven uit de herinnering die ik en anderen hebben. Het geheugen vervormt in de loop der jaren en gaat soms met mensen op de loop en dat kan de reden zijn dat er vage waarheden of pertinente onwaarheden in de verhalen zitten.* Hier en daar is in de vertellingen fictie of fantasie geslopen. Wat is echt waar? Natuurlijk is de inhoud van dit boek maar een klein deel uit het vele wat er gebeurd is in en met mijn familie. Steeds weer moest ik een keuze maken en ik zal zeker dingen over het hoofd hebben gezien. Misschien is er na mij iemand die de roeping krijgt zich verder te verdiepen in het vorige en toekomstige leven van de Coxen. Die kan gaan grasduinen in het Coxenarchief. Dit zijn twee dozen waarin papieren, aktes, bidprentjes en andere zaken bewaard worden, waarvan een gedeelte als bronnenmateriaal voor dit boek heeft gediend. Een groot deel van de inhoud is door vader verzameld en na zijn dood bewaard. Na het samenstellen van dit boek zijn er duplicaten van diverse aktes aan toegevoegd. Het archief is op het moment, mei 2017, in het huis van Elly.

Elly Cox, januari 2017

---

* Conny Palmen heeft geheugendwaling goed verwoord, zij schrijft in haar boek 'Logboek van een onbarmhartig jaar': *'Ik weet nu hoe het gaat. Ik weet dat je meer niet opschrijft dan wel. Ik weet dat je kronkelt en draait, dat je veel verzwijgt om jezelf en anderen te sparen, maar ook dat het geheugen zelf je al aan het bedriegen is. Het is een onbetrouwbare zegsman. Het eigen geheugen is een verhalenmaker met jezelf als hoofpersonage. Ieder ander personage is een bijfiguur die in jouw verhaal alleen een rol krijgt' . . . 'Je stuit pas op vervorming van je eigen ik-figuur als je jezelf opgevoerd hoort, of ziet, in de verhaalde herinneringen van anderen. Je wordt nooit herinnerd zoals je jezelf herinnert. Niet ten goede en niet te kwade.'*

Inleiding

Dit boek is een gedeeltelijke geschiedenis van onze familie vanaf ongeveer het jaar 1800. Het eerste stuk bevat feitelijke gegevens van de familie Cox-Jacobs: mijn verre voorouders, mijn grootouders, mijn ouders en mijn broers en zussen. Het relaas van mijn verre voorouders is hoofdzakelijk uit de archieven gehaald. Van mijn vier grootouders waren enkele gegevens beschikbaar uit herinnering en deze zijn genoteerd. Van mijn ouders, Bert en Anna, is meer uitgebreid verslag gedaan. Mijn zussen Mientje en Anneke en mijn broers Wim, Gerrit, Frans en Jos hebben me hun ervaringen verteld en deze zijn door mij opgetekend. Het uiteindelijke verslag is door hen geaccepteerd (het verhaal van Jos is door Wilma, Rob en René nagekeken). In dit eerste deel is uitgebreid geschreven over de geschiedenis van het huis aan de Rieterweg in Maashees, waar wij opgroeiden. Ook over de huizen in Aijen waar vader Bert en zijn familie woonden is geschreven.

Het tweede deel van dit boek bevat herinneringen. Het zijn hoofdzakelijk verhalen uit mijn kinder- en pubertijd. Enkele ervaringen van later heb ik bijgevoegd. Zij geven een tijdsbeeld weer, zeggen hoe onze leefwijze en opvoeding indertijd waren, hoe een mens gevormd kan worden en hoe deze vorming anders is dan in deze 21e eeuw. Het getuigt van de verandering in de laatste tachtig jaren. Verder waren er enkele verhalen van dorpsgenoten die ik kwijt wilde. Ook dat verduidelijkt deze jaren, net als enkele gedichten die ik schreef.

De Tweede Wereldoorlog leeft bij Wim, Mientje, Gerrit en mij nog in herinnering, al is het soms minimaal. Vandaar waarschijnlijk dat de herinnering van de een verschilt met die van de ander. Hun verhalen staan in dit boek, evenals het verslag van vader Bert tijdens zijn rottige beleving met 'de Grünen'. Tussendoor staan verzen, foto's en documenten die bij de oudere lezer vast en zeker herinneringen op zullen roepen en de jonge lezer tot de verbeelding zullen spreken. Achterin dit boek is een beknopte geschiedenis toegevoegd van de streek waar onze familie haar wortels heeft; vanaf het begin van onze jaartelling. Een overzicht van de Coxen die genoemd zijn in het boek, zie je als losse bijlage.

Hoofdstuk 1

Familie Cox-Jacobs

1a

Bert Cox en voorouders

Cox Albertus (A1)

Bert Cox

Bert Cox is geboren in Bergen op 13-05-1910 en op 90-jarige leeftijd overleden in Horst op 21-06-2000. Zijn vader Willem Cox (A2) stierf toen hij 36 jaren oud was en zijn moeder Elisabeth Spiekmans (A3) toen hij 19 jaren oud was. Bert was de zevende in de rij van acht en had twee zussen en vijf broers, die allemaal eerder stierven dan hij. Een vroeger Bertje (Elbertus, zoon van Willem en Elisabeth) is op 06-03-1909, 9 maanden oud, overleden. Vader zei daar nooit iets over. Hij trouwde, 25 jaren oud, op 04-06-1935 met Anna Jacobs (B1), ook 25 jaren oud. Zij kregen drie dochters en vier zonen.

Kinderen Cox:

naam	geboren	waar
Wim	03-08-1937	Maashees
Mientje	18-08-1938	Maashees
Gerrit	20-08-1939	Maashees
Elly	16-12-1940	Maashees
Frans	01-09-1944	Maashees
Jos*	16-03-1948	Maashees
Anneke	25-05-1952	Maashees

In het roggeveld aan de Rieterweg

* Overleden op 17-11-2016.

Een dankbare herinnering aan

Bert Cox
wed.enaar sinds 19 oktober 1990 van
Anna Jacobs

Hij werd geboren in Ayen op 13 mei 1910 en hij is overleden in Horst, Berkele Heem, op 21 juni 2000.
We hebben hem ter ruste gelegd op het R.K. kerkhof te Maashees op 26 juni 2000.

Hij hooide bij het leven zolang we herinnering hebben: als vader, als opa, als opa Bert. Hij deelde royaal onze vreugde en gaf steun bij ons verdriet; verrijkte het leven met zijn wijze woorden en hartelijke aandacht. Het leek altijd zo te blijven... Het blijft altijd zo... Maar anders...

Na zijn werkzame leven, de zorgen om het levensonderhoud en de opvoeding van ons, zijn kinderen, kwamen rustiger jaren met moeder als middelpunt. Toen deze wegviel was er verdriet, eenzaamheid, verlatenheid, maar evenzeer de vreugde van en om de kinderen, klein- en achterkleinkinderen. Zijn stralende en energieke begin van de ouderdom was een vreugde om mee te beleven. Na de beroerte, die hem in 1996 overviel, waren er tot zijn schrik medicijnen nodig voor een redelijk voorbestaan en de strijd tegen het verval werd een dagelijkse bezigheid.

Hij wilde dit leven niet verlaten, wilde zo graag het doen en laten van zijn nagslacht van dichtbij meemaken en volgen. De strijd kon niet gewonnen worden.

Vader en opa, wij hielden van jou en zullen dit blijven doen. Dank je wel voor je voorbeeld en je aandacht. Rust in vrede bij moeder.

Wij willen eenieder danken, die medeleven en steun gaf tijdens de ziekte en na het overlijden van vader. In het bijzonder dank aan dokter Boenmans, de medewerkers van Berkele Heem en van de Drielanden thuiszorg voor de door vader zeer gewaardeerde hulp en liefdevolle aandacht.

Kinderen Cox.

Volgens Wim

Ik herinner me weinig over mijn jeugd en hoe vader daarin paste. Wel was ik blij met de hulp van vader toen ik er voor koos een eigen tuiniersbedrijf te starten. Vader stond me met raad (overleg met instanties, banken en gemeente) en daad (hulp in de kas en overdracht van bouwland) bij.

Volgens Mientje

In mijn kindertijd was het stoeien met vader rondom het huis een van de fijne dingen. Ik herinner me dat het altijd prachtig weer was. Ik zie vader al 'tikkertje spelend' achter ons, giechelende kinderen, rennen en lachen; het ging door de voordeur, keukendeur, achterdeur tot we allemaal hijgend vader opnieuw uitdaagden. Vader was er meestal voor in om aan dergelijke wilde taferelen mee te doen. Hij zat in d'n prost en zong het liedje 'Hopsa groene jager' en allerlei andere liedjes. Dan hingen wij aan hem en luisterden met open mond. Hij nam altijd het voortouw bij allerhande spelletjes. Op stal plakte hij de fietsbanden van alle fietsen, voor iedereen. Ondanks de herrie die wij met z'n allen maakten, was hij steeds rustig. Hij haalde moeder veel aan en streek dan over haar buik en borsten. Op zondag bracht hij ons, kinderen, dikwijls naar bed.

Volgens Gerrit

Als tiener ging ik samen met vader 'ennen slag hout' kopen bij d'n baron. D'n baron had in Geijsteren een landperceel bos waarin hout werd gehakt door de boswachter. Het gehakte bos werd verdeeld in vakken; slagen genoemd. De slagen waren genummerd en werden voor drie gulden (grotere vakken voor vijf gulden) verkocht aan liefhebbers. De kopers werden geen eigenaar van de grond maar kochten hiermee de gekapte en gevallen takken. Het hout van de gekochte 'slag hout' werd door vader bijeengebonden tot schansen en opgehaald met paard en kar. Daar waren dikwijls vele zakken met dennenappels bij. Thuis werden de bundels op een hoop gestapeld: de schansenhoop, die bij de schortschuur stond. Er werd een holte in vrijgelaten voor het plaatsens van de kruiwagen en ander kleingoed. De schansen werden later stuk voor stuk (meestal door moeder) in stukken gehakt en gebruikt om vuur te stoken in het fornuis en voor de grote pot in het voerhuis. Soms kon vader weipalen uit het hout maken en bonenpalen. De slagenverkoop vond een keer per jaar in de herfst plaats bij café Bergmans in Geijsteren.

Administratie voor de fokvereniging

Vader dronk af en toe een borreltje en had het soms niet in de hand. Hij mocht van moeder geen geld lenen voor de uitbreiding van het bedrijf. Zij was behoudend, zorgelijk en angstig om te weinig geld te hebben.

In de oorlog heeft vader clandestien een kalf geslacht. Dit werd op een of andere manier bekend. Hij moest hiervoor naar de rechter. De straf was een boete van 25 gulden of

een week de gevangenis in. Hij koos voor het eerste. Volgens de overlevering zou vader het geld hiervoor geleend hebben van dorpsgenoot Dorus van den Heuvel.

Tijdens de boerenstaking in Maashees heeft vader de melkkar naar Venray gereden zonder melk. Boeren staakten en gaven geen melk mee. Hierdoor ontstond onderlinge onenigheid bij de boeren. Vader voelde zich bedreigd door veldwachter Schrader, waarvan bekend was dat hij heulde met het Duitse gezag, en reed toch maar met een lege kar.

Verder kan Gerrit zich herinneren dat hij met vader en een kar vol appels en bieten naar de “kruutfabriek” in Oostrum ging. Van het fruit werd de lekkerste stroop gemaakt. Deze was vooral lekker in de karnemelkspap.

Volgens Elly

Kijkend naar de foto van vader uit 1966 zie ik zie ik zijn grijsblauwe ogen, een lange neus, licht grijzende haren en een haarlijn met inhammen aan beide kanten. Meestal had hij een stoppelbaard, waarmee hij me soms plagend knuffelde. Bij zijn administratieve werkzaamheden droeg hij een bril en had hij een rimpel in zijn voorhoofd. Aan zijn grote, gerimpelde handen met soms diepe kloven van het harde werken zat altijd zijn trouwring.

Op werkdagen droeg hij een manchesterse broek, hooggehouden met bretels. Hij had kleurige klompen en een pet. Op zondagen was er een net pak met stropdas en hoed.

Controle bessenbloesem, in het voorjaar

Hij was dagelijks in het bedrijf, op de akker en in het weiland. Op het land had hij de leiding bij de werkzaamheden: aardappels rapen, uien oogsten, asperges steken. Ook bij het thuis afwerken zoals maïskolven ontdoen van hun rokje, uien sorteren en bonen doppen had hij toezicht. Meestal was dat gezellig werken.

Naderhand ging hij elke avond naar d'n boer om kleine flesjes melk van elke koe te verzamelen. Die melk werd naderhand gebruikt om samen met Ben Bonants één keer per maand het melkvet te berekenen in het minilaboratorium dat in het voerhuis werd opgesteld.

De boeren en anderen in het dorp kwamen graag een praatje maken, zowel aan huis als op het land en daarvoor nam hij ruim de tijd. Hij stond dicht bij het leven, was een graag geziene dorpsgenoot en kende van menig boerengezin de problemen die er speelden. Voor hem was een goede indruk maken, de dorpsmening, even belangrijk als voor moeder. Hij wilde in harmonie leven en dat was soms moeilijk wanneer moeders angsten om te weinig geld te hebben voor het gezin hem belemmerden in zijn drang naar groter groeien. Uiteindelijk heeft hij met de werkzaamheden voor het fokbedrijf en de voor die tijd grote kippenfarm zijn gezin een goed leven kunnen bezorgen. Hij dronk graag een borreltje, vooral jonge jenever Goblet en vieux Du Jardin. Naast gebakken spek waren rijstepap en zondagse soep zijn lievelingseten.

Hij vertelde over de strengheid van het onderwijzend personeel op de lagere school in Bergen. Straf werd gegeven door met een liniaal op de knokkels van de uitgestrekte hand te slaan of met de liniaal op het achterwerk. Dat deed zeer. Niettemin vond hij het prettig op school. Sommige kinderen die wisten dat ze slaag kregen, hadden een dun kussen tussen broek en billen gestoken. Meteen na de lagere school ging hij naar d'n boer. Dit hield in: intrekken op een boerderij waar hij dag en nacht verbleef. Vooral aan een werkverblijf in Heijen had hij slechte herinneringen. In Overloon had hij, voor zover ik zijn verhalen ken, een goede tijd. Van hieruit heeft hij Anna Jacobs leren kennen.

Tot ongenoegen van zijn moeder Elisabeth vertrok hij op een gegeven moment bij d'n boer en ging werken in de wegebouw. Daar ervoer hij een andere wereld. Hij moest evengoed hard werken en vele uren per dag maken, maar hij verdiende goed geld en was vrij van de strenge normenwereld in het dorp en thuis. In de korte avonduren zat hij met werkkameraden in de bouwkeet, legde een kaartje en praatte met collega's, die van heinde en verre kwamen, over hun en zijn wereld.

Aan het einde van de oorlog, in maart 1944, ging vader met een kar vol spullen van Westerbeek naar het net vrije Maashees. De familie was een half jaar geëvacueerd geweest. Ik mocht met vader mee en herinner me het naar buiten kruien van een enkele centimeters dikke laag afval van het soldatenleger, terwijl ik me amuseerde met bidprentjes vol gekruisigde Christussen op de mestvaalt. Daar lág onze herinnering.

Daarna het bezoek van vader aan het ziekenhuis in Deurne waar ik na de oorlog een poosje was opgenomen wegens difterie. Hoe heerlijk ik het vond bij vader op de rug door het ziekenhuis te worden gedragen en samen met hem de klok van de kapel te luiden. Naderhand hoorde ik hoe hij eerder de 30 kilometer lange tocht op de fiets met houten banden gemaakt had om even bij mij te zijn. Samen met vader aardappels rapen, bessen plukken en aan andere oogsten meedoen, herinner ik mij. Vader had de leiding en als hij al vroeg weg moest om 'melk te schuppen' was er lol met de andere Coxen en soms ook met de kinderen uit het dorp. Werken en lachen.

Toen ze met z'n tweeën de laatste jaren het grote huis en erf moesten bijhouden, waren er bij vader de zorgen om moeder. Moeder kon het allemaal niet meer overzien. Er was het ontruimen van het kippenhok waar hij na zijn werkzame leven een werkplaats van had gemaakt en waaruit allerlei schroefjes, hamers en andere hobby-artikelen voor ons kinderen te voorschijn kwamen. Moeder voelde zich, na de verhuizing in 1984 van de oude naar de nieuwe woning in de Hulderstraat, meteen thuis. Vader had nog lange tijd heimwee, ook al had hij bij het huis een klein schuurtje. De ziekenhuisopnames in de laatste jaren van zijn leven, nadat hij voor de operatie aan zijn gebroken heup morfine kreeg toegediend tegen de pijn, herinner ik me: het in de war zijn van vader en mijn verdriet hierover.

Bessen plukken

Volgens Frans

Vader was een doener. Hij was met weinig tevreden en was gelukkig met wat hij om zich heen had. Hij had allerlei ideeën over het uitbreiden van het bedrijf maar deze werden, naar mijn idee, door moeder getorpedeerd. Hij moest er veel voor doen om dingen die hij wilde realiseren door te drukken. Moeder 'had de boks an'. Ik herinner me bij het oogsten samen met vader haver gebonden te hebben. Ook dat ik op een keer bij hem op de fiets samen naar Stevensbeek ging, we bezochten daar Jan Langen.

De laatste jaren van vaders leven heb ik als moeilijk voor vader en voor mezelf ervaren.

Volgens Jos

Ik heb vader meestal als afstandelijk ervaren. Deze afstand ervoer ik als vanzelfsprekend, alsof het zo hoorde. Hij was altijd aan het werk en werkte goed en hard en hierin was hij een voorbeeld voor mij. Hij stimuleerde me bij het ondernemen van allerlei. Moeder had een remmende werking op zijn mogelijkheden.

Het opzetten en werken in het grote kippenhok, vond ik knap. Met de weinige middelen die hij had heeft hij veel gepresteerd. Ik was vrij jong de deur uit en was er alleen in de weekenden en zondagavond en dan ging ik meestal uit. Over die periode herinner ik me minder van vader.

Volgens Anneke

Mijn favoriete herinnering aan vader is dat ik elke morgen zijn haren kamde, een feest en zo intiem; hij at bij het ontbijt altijd een geklopt ei met Kruschen Salts en koffie.

Vader was een opgewekte man bij wie ik altijd dichtbij wilde zijn. Ik herinner me dikke sigaren, sigarenas en het dagelijkse middagdutje. Hij hoestte zich af en toe kapot door de sjekjes die hij rookte. Volgens mij was dat van het merk Winner; omé Hen rookte Hunter. Ik deed veel met vader samen; op de stal koeien water geven en voeren, kippen voeren: overal ging ik met hem naar toe. Eenmaal kreeg ik klappen op de kont. Vader was mijn God.

Vader vertelde mij een keer over zijn wegwerkzaamheden aan waarschijnlijk de Napoleonsweg. Wat daarvan indruk op me maakte is dat hij het een prestatie vond daar wekelijks naar toe en naar terug te moeten fietsen en hoeveel energie dat hem kostte.

<p>1. Al meer dan veertig jaar , en dat is lang gelezen Hadden Anna en Bert Cox lang genoeg gevreje Het heeft hun nooit berouwd, dat is wel gebieken, Dat ze sijn getrouwd hadden ze goed bekeken. Refrain: Jaanaa, dat is uit het leven gegrepen ja, dat is uit hun leven een greep, HOLLER! Soms is het al lang geleden, Soms nog maar asper een week, HOLLER!</p> <p>2. De kindjes kwamen al gauw, Den eerste den had krullen. Eten deed hij slecht, maar des te beter brullen. Toen kwamen er nog zes, drie meisjes en drie knapen. Vier hebben er nou zelf al van die kleine open. Refr.....</p> <p>3. Aan het einde van de rj, kwam Anneke als laatste, die zich meteen al goed tenidden van ons plaatste. Ze was voor mee een zorg, voor vader was ze het klantje, en wie trek met haar roed, natuurlijk was dat klantje. Refr.....</p> <p>4. In de oorlogstijd moesten ze het huis verlaten , en zelfs ons "grutmoet" kon, de duitsers niet bepraten. ZE gingen naar van Dijk waar ons mee eens diende En ook "Maase Sjeng", Werd een van ons vriende. Refr.....</p>	<p>5. Op een kwade dag, kwamen ze ons vader halen, Ze namen hen mee naar het land van halve kanibalen. Gelukkig naar voor ons, ging hij bij de soffen lopen en atiekun is hij toen, weer naar ons toe geslopen. Refr.....</p> <p>6. De fokvereniging, de club van allemaal koeien. die leek ons vader toch wel vreselijk te boeien. Hij tekende menig kalf geen vlekje werd vergeten, en elke liter melk werd keurig nagemeten. Refr.....</p> <p>7. Om mee dat moet gezegd, was hierbij niet te missen. Hij noteerde dekoe die naar een hantetje viste. en heel keurig en net werd alles opgeschreven Dat was me een gedoei met dat koeie-leven. Refr.....</p> <p>8. Op een zekere dag ging vader engels leren Hij was ernstig van plan, Naar Canada te emigreren. Maar "bew, yes and no". So kon moeder niet praten. En zij kon bovendien Maasheen niet verlaten. Refr.....</p>	<p>9. De kinderen groeiden op, gedijden heel voorspoedig. Ze trouwden een voor een, Ge werd soms wat weesoudig. Maar ook dat is de loop , van een Mensenleven Jullie hebben ons toch het allerbeste gegeven. Refr.....</p> <p>10. Neem nou onze Joe, Die kun je niet vergeten, Al is hij dan getrouwd Hij gaat thuis nog wel eens eten. Want de stappot van ons mee . is bealiet de allerbeste En komt er iemand thuis, Dan vraagt . ie naar de resten. Refr.....</p> <p>11. Wij danken jullie nu, Voor al die goede zorgen, Wij hadden het zo fijn , voelden ons steeds geborgen. Wij wensen pa en ma, Nogheel veel fijne jaren, En dat God jullie steeds, voor narigheid mag sparen.</p>
--	--	--

Lied, geschreven door Gerrit (?) en gezongen door de kinderen Cox bij het 40-jarig bruiloftsfeest

Cox Willem (A2)

Willem Cox

Willem Cox werd geboren op 11-10-1868 in Bergen. Hij stierf op 78-jarige leeftijd op 27-10-1946, net na de oorlog. Hij is de vierde in een rij van zeven; hij had twee zussen en vier broers, waarvan de jongste, Franciscus, levenloos ter wereld kwam. Hij was Rooms Katholiek en als beroep staat in de archieven: akkerman. Zijn moeder Jacoba Eikhout (A5) stierf toen hij 41 jaren oud was en zijn vader Franciscus Cox (A4) stierf toen hij 47 jaren oud was. Hij trouwde op 23-05-1898 in Bergen met Elisabeth Spiekman. Willem was toen 29 en Elisabeth 27. Zij stonden ingeschreven op het adres D113 Aijen. Ze kregen twee dochters en zes zonen. De op één na jongste was Bert Cox.

Ongeveer 1945

IK BEN DE VERRIJZENIS EN HET LEVEN
JOAN. XI 25

7-3

V. W. U.

J. M. J.

Bid voor de Ziel van Zaliger

Willem Cox

Weduwnaar van

Elisabeth Spiekman

geboren 11 October 1868 en overleden te Bergen
27 October 1946 voorzien van de
H. H. Sacramenten.

Van krachten uitgeput stierf hij in een gezegenden ouderdom.

Eene erekroon zijn de hooge jaren, die op de wegen der gerechtigheid gevonden worden.

Zij die goed geleefd hebben, kunnen niet slecht sterven: een goed leven immers is de beste voorbereiding voor een zalige dood, welke de kroon is op een deugzaam leven.

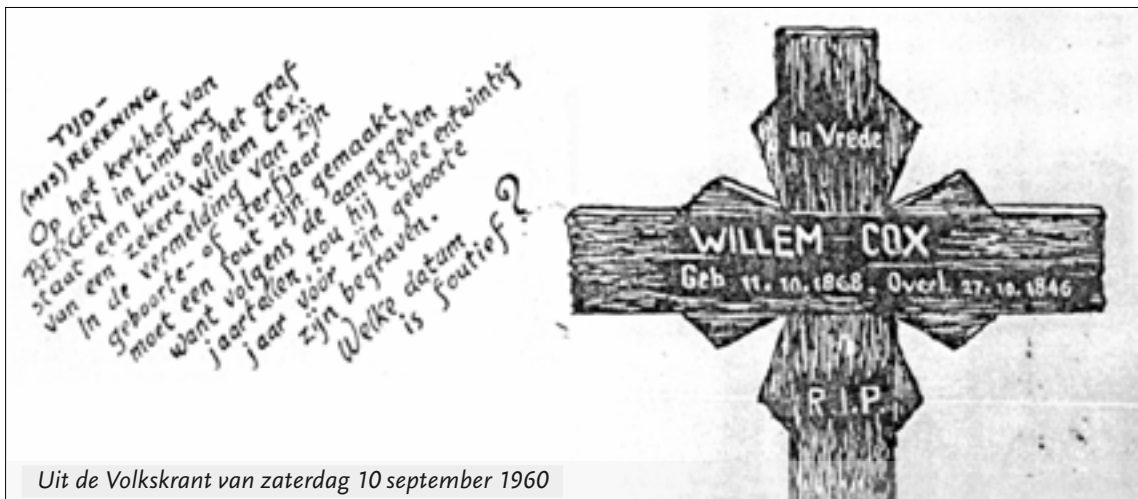
Onze troost is deze, dat hij in stille eenvoud geleefd heeft en niet naar de dwaasheden der wereld heeft omgezien.

Dierbare kinderen, familieleden en vrienden, gedenkt mij in uwe gebeden opdat mijn ziel des te eerder ruste in vrede.

Bemind zij overal het H. Hart van Jezus.

Typ. Firma F. Schoth. Boxmeer.

Uit de Volkskrant van zaterdag 10 september 1960

Kinderen Cox:

naam	geboren	waar	overleden	waar
Gerarda Francisca	1899	Bergen	1965 (66)	Bergen
Jacoba Theodora	1901	Bergen	1975 (73)	Venray ziekenhuis
Franciscus Johannes	1903	Bergen	1954 (51)	Venray ziekenhuis
Theodorus Bernhardus	1904	Bergen	1976 (71)	Venlo ziekenhuis*
Gerardus	1907	Bergen	1965 (58)	Bergen
Elbertus Martinus	24-05-1908	Bergen	1909 (9 mnd)	Bergen**
Albertus***	13-05-1910	Aijen	21 juni 2000 (90)	Horst
Henricus Antonius	1912	Bergen	1977 (65)	Venlo ziekenhuis

Volgens Wim, Mientje en Elly

Wim herinnert zich onduidelijk een oude man in een stoel, wanneer hij enkele dagen op vakantie was in Aijen. Mientje kan zich vaag iets herinneren van dood en een kist. Ook Elly herinnert zich wazig een goedgehumeurde man die altijd in een stoel zat.

* Bij bezoek aan broer Henricus aan een hartaanval.

** Bij een auto-ongeval op de Rijksweg.

*** A1

Spiekman Elisabeth (A3)

Elisabeth Spiekman

Elisabeth Spiekman is geboren in Ottersum op 07-02-1871 en 59 jaren oud overleden op 13-02-1930 in Bergen. Haar vader Derk Spiekman (A6) stierf toen zij 34 jaren oud was en haar moeder Grada Fleuren (A7) toen zij 35 jaren oud was. Zij is de vijfde in een rij van tien en had vier zussen en vijf broers van wie er een aantal jong overleden. Zij trouwde, 27 jaren oud, op 23-05-1898 in Bergen met de 29 jaar oude Willem Cox (A2). Zij kregen twee dochters en zes zonen. De op één na jongste was Bert Cox.

BK 8068

*Wij aanbidden U, Heer
Jezus Christus, en loven U,
omdat Gij door Uw kruis
de wereld verlost hebt.
100 dagen aflat eenmaal daags.
(Raccolta.)*

JEZUS † MARIA † JOSEPH
†
Bid voor de ziel van zaliger
Elisabeth Spiekman
geboren te OTTERSUM 7 Februari
1871, overleden te BERGEN 13 Febr.
1930, voorzien van de H. Sacramenten
echtgenoot van
Willem Cox

Smartvolle dagen heeft zij geteld
en rusteloze nachten gehad, doch
immer bleef zij een voorbeeld van
geduld, geheel overgeven aan Gods
H. Wil.
Gelijk het den Heer behaagt, zoo is
het geschied: de Naam des Heeren
zij gezegend.
Mijn dierbare echtgenoot, gij gevoelt
nu wel droefheid; doch ik zal u
wederzien en dan zal uw hart blijde
zijn
En gij, mijne lieve kinderen, dient
den Heer in waarheid. Bemint elkan-
der. Weest een steun voor uw
dierbaren vader.
Gedenk mij in uwe gebeden opdat
mijne ziel des te eerder Ruste in
Vrede.
Bemind zij overal het H. Hart van
Jezus.

J. van Treeck, Koster, Bergen.

Kinderen Cox:

naam	geboren	waar	overleden	waar
Gerarda Francisca	1899	Bergen	1965 (66)	Bergen
Jacoba Theodora	1901	Bergen	1975 (73)	Venray ziekenhuis
Franciscus Johannes	1903	Bergen	1954 (51)	Venray ziekenhuis
Theodorus Bernhardus	1904	Bergen	1976 (71)	Venlo ziekenhuis*
Gerardus	1907	Bergen	1965 (58)	Bergen**
Elbertus Martinus	24-05-1908	Bergen	1909 (9 mnd)	Bergen
Albertus***	13-05-1910	Aijen	21 juni 2000 (90)	Horst
Henricus Antonius	1912	Bergen	1977 (65)	Venlo ziekenhuis

Haar dood, betrekkelijk jong op 59-jarige leeftijd, bracht groot verdriet bij haar kinderen. Mijn vader was 19 en niet toe aan de dood van zijn moeder. Het vochtige huis aan de Langstraat, waar zij eerder woonden, zou debet zijn geweest aan haar longontsteking. Volgens vader was zij een lieve, zorgzame vrouw.

In de archieven kom ik haar naam op diverse manieren gespeld tegen, en wel als: Spikmans, Spickmans, Spieckmans. Ik heb me gehouden aan de naam op het bidprentje: Spiekmans.

Volgens Elly

Wim, Mientje, Gerrit, Frans, Jos en Anneke herinneren zich niets van Grootmoeder Aijen. Elly weet dat vader met heimwee herinneringen ophaalde aan de goedheid van zijn moeder. Hij was ongelukkig met haar dood. Zijn moeder was het beste mens ter wereld. Zij zorgde goed voor hem en hij miste haar ontzettend na haar dood in 1930.

De laatste dagen van zijn leven liet hij aan ons, zijn dochters, weten dat we zoveel harder waren dan hij zijn moeder in herinnering had.

---

* Bij bezoek aan broer Henricus aan een hartaanval.

** Bij een auto-ongeval op de Rijksweg.

*** A1

Mijn vaders moeder

Elisabeth van de Langstraat, zo werd mijn grootmoeder genoemd. Ik heb haar nooit gekend, want ze stierf toen mijn vader 19 jaren oud was.

Mijn vader is altijd vol lof over mijn grootmoeder. Dit en het feit dat ik naar haar vernoemd ben maakt mij nieuwsgierig naar haar. De enige foto die ik van haar ken is een zwart-wit plaatje waarop zij op een stoel zit, met schuin achter haar, staande, mijn grootvader, Willem Cox. Zij draagt de 'zondagse' klederdracht. Een zwarte jurk met veel kant en op haar hoofd een witte 'Brabantse' muts. Wie is deze vrouw die daar staat, vraag ik me telkens af als ik de foto zie. Waarom moest zij al op zo jonge leeftijd sterven en waarom heeft mijn vader een blik vol heimwee in zijn ogen als hij over zijn moeder praat?

Elisabeth van de Langstraat. Mijn grootmoeder. Ik zal het nooit echt weten.

Elly, 1998

Cox Franciscus (A4)

Franciscus Cox

Franciscus Cox is geboren in Bergen op 21-12-1829 en, 87 jaren oud, op 31-05-1916 overleden in Bergen. Zijn vader Willem Cox (A8) stierf toen hij 33 jaren oud was en zijn moeder Anna van Riswijck (A9) toen hij 36 jaren oud was. In de archieven heb ik kunnen vinden dat hij de laatstgeborene was in de rij van twee zussen en zes broers. Er was een eerdere Franciscus die in 1825 overleed. Hij trouwde, 28 jaren oud, in Bergen op 26-06-1858 met Jacoba Eikhout (A5). Ze woonden op het adres D113 in Aijen. Voor zover ik heb kunnen nagaan kregen ze drie dochters en zes zonen. Ze woonden op het adres D113 in Aijen in de Langstraat. Franciscus' beroep was akkerman ofwel landbouwer.

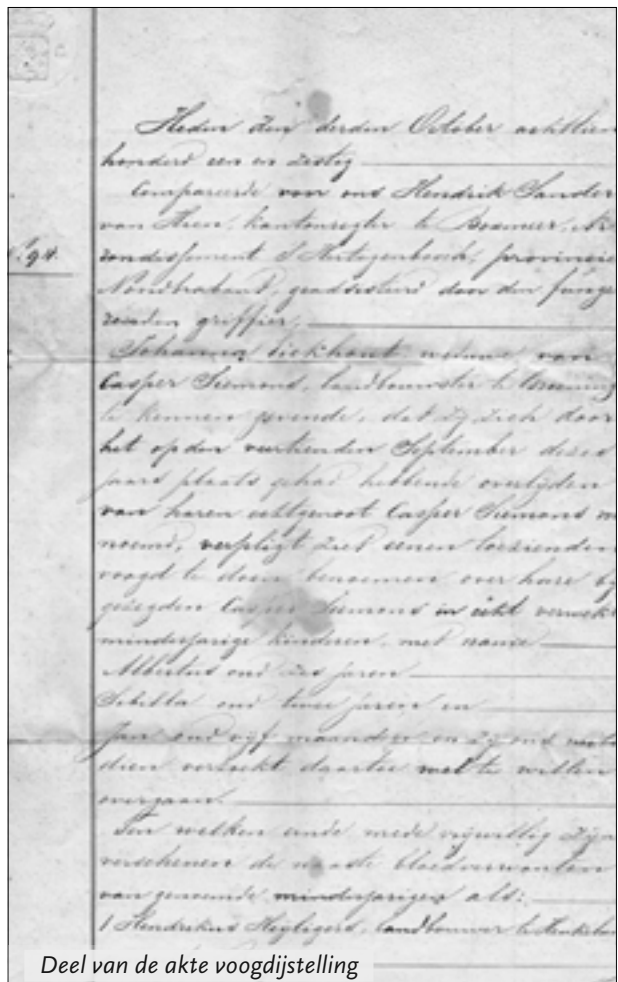
Eikhout Jacoba (A5)

Jacoba Eikhout

Jacoba Eikhout is geboren op 29-11-1830 in Vierlingsbeek om 16.00 uur en op 79-jarige leeftijd overleden op 17-10-1909 in Bergen. Haar vader Jan Eikhout (A10) stierf toen zij 25 jaren oud was en haar moeder Sibilla Siebers (A11) toen zij 5 jaren oud was. Zij was de vijfde in een rij van zes. Haar enige broer stierf toen hij een jaar en vier maanden oud was. Verder heeft zij een stiefzus, Gerarda Goossens (dochter van Sibilla Goossens-Siebers) die leefde van 24-12-1820 tot 23-11-1874. Zij trouwde, 28 jaren oud, in Bergen op 26-06-1858 met de eveneens 28-jarige Franciscus Cox (A4). Voor zover ik heb kunnen nagaan kregen ze drie dochters en zes zonen. Ze woonden op het adres D113 in Aijen. Als Jacoba's beroep wordt dienstmeid vermeld.

Kinderen Cox:

naam	geboren	waar	overleden	waar
Johanna	20-04-1859	Bergen	12-12-1866	Bergen
Wilhelmina Theresia	15-10-1860	Bergen	22-06-1865	Bergen
Bernardina Wilhelmina	06-10-1862	Bergen	19-01-1867	Bergen
Johannes	28-04-1865	Bergen	Onbekend	Onbekend
Bernardus	24-02-1867	Bergen	Onbekend	Onbekend

Deel van de akte voogdijstelling

Op 3-10-1861 is Franciscus, volgens aanwezige akte, als toezienend voogd benoemd. De voogdij betrof Albertus Simons, 6 jaar; Sibilla Simons, 2 jaar en Jan Simons, enkele maanden oud: allen kinderen van zijn schoonzus Johanna Eickhout, weduwe van Casper Simons. Dit gebeurde door de kantonrechter Hendrik Sander, Boxmeer. Bij deze toewijzing waren verder aanwezig de bloedverwanten Hendrikus Heyligers uit Heukelum; Johannes Coenen uit Heukelum en Theodorus Theunisen uit Holthees.

Willem*	11-10-1868	Bergen	28-10-1946	Bergen
Gerardus	14-10-1870	Bergen	29-11-1870 5 weken oud	Bergen
Gerardus	04-05-1873	Bergen	17-07-1957	Bergen
Man, levenloos geboren	15-12-1876	Bergen	15-12-1876	Bergen

* A2

Spikmans Derk (A6)

Derk Spikmans

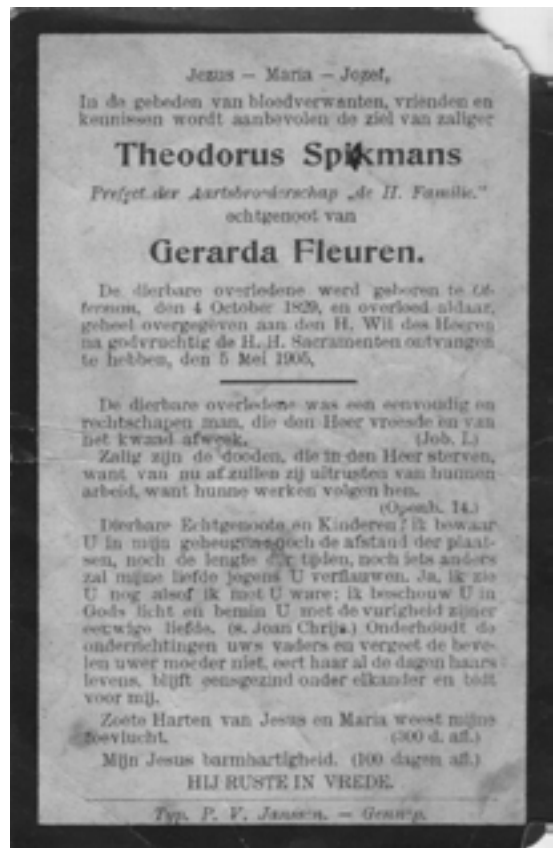
Derk Spikmans is geboren op 04-10-1829 in Ottersum en, 75 jaren oud, overleden op 05-05-1905 in Ottersum. Zijn vader Gerardus Spikmans (A12) stierf toen hij 5 jaren oud was en zijn moeder Elisabeth Gisbers (A13) toen hij 40 jaren oud was. Hij is de oudste in het gezin en had, voor zover ik heb kunnen nagaan, een zus en een broer.

Grada Fleuren is geboren op 15-02-1838 in Ottersum en, 68 jaren oud, overleden op 31-01-1907 om 20.00 uur in Ottersum. Haar vader Derk Fleuren (A14) stierf toen zij 18 jaren oud was en haar moeder Johanna Jansen (A15) toen zij 20 jaren oud was. Zij is, voor zover ik heb kunnen nagaan, de derde in de rij van zeven en had drie zussen en drie broers.

Hij trouwde, 35 jaren oud, op 09-06-1865 met de 27-jarige Grada Fleuren (A7) in Ottersum. Voor zover ik heb kunnen achterhalen, kregen zij samen vijf dochters en vijf zonen van wie er een aantal jong overleden.

Fleuren Gerarda (A7)

Grada Fleuren

Jesus — Maria — Jozef,

In de roebelen van bloedverwanten, vrienden
 en kennissen wordt aanbevolen de ziel van
 zaliger

Gerarda Fleuren,
 weduwe van
Theodorus Spiekmans.

De overbare overledene word geboren te Otter-
 sum, den 15 Februari 1838 en overleed aldaar,
 meermalen gestrekt met de H. M. Sacramenten,
 den 31 Januari 1907.

De beklinde overledene was eene moeder, de
 gedachtenis der goeden waardig. Velen hadden
 haar lief. Want door goedheid en voorkomend-
 heid wordt men weldadig, beinnelijc en vindt
 men overal vrienden.

Met haar is wel is waar de blijdschap onzer
 harten verdwenen. Doch Gij, o Heer, hebt ge-
 handeld volgens uwem H. Wil. Onze zoete troost
 is, dat, die goed heert geleefd niet slecht sterft,
 dat de dood voor den rechtvaardige geen dood is,
 maar een overgang, eene verandering van eene
 slechtere tot een betere woonplaats.

Dierbare kinderen, uwe moeder, u verlatende,
 vraagt geene tranen maar, ebeden en offeranden
 bidt daarom tot rust mijner ziel, waar gij ook
 zijn moogt.

Zoete Harten van Jesus en Maria weest mijne
 toevlucht. 500 d. afl.

Typ. P. V. Jansz. — Genrep.

Kinderen Spikmans:

naam	geboren	waar	overleden	waar
Johanna	07-04-1866	Ottersum	16-10-1950	Heemstede
Theodora	13-12-1867	Ottersum	16-02-1949	Oploo
Helena	30-01-1868	Ottersum	31-12-1869	Ottersum
Gerardus	30-01-1870	Ottersum	30-07-1870	Ottersum
Elisabeth*	07-02-1871	Ottersum	13-02-1930	Bergen
Gerardus	03-08-1872	Ottersum	08-05-1950	Liempde
Anna Maria	23-06-1874	Ottersum	26-07-1965	Haps
Theodorus	09-08-1875	Ottersum	25-08-1875	Boxmeer
Theodorus	23-09-1878	Ottersum	12-03-1959	Ottersum
Leonardus	22-11-1880	Ottersum	12-12-1881	Ottersum

* A3

Cox Willem / Guillaume (A8)

Willem Cox

Willem (Guillaume) Cox is gedoopt op 18-07-1782 in Well en, 80 jaren oud, overleden op 30-05-1863 in Bergen. Zijn vaders naam was Petrus Cox en zijn moeder heette Hermina Willems. Als beroep wordt in 1813 wever genoemd, later wordt akkerman vermeld.

Hij trouwde, 31 jaren oud, op 19-07-1813 met de 23-jarige Anna van Riswijck (A9). De huwelijksakte is opgesteld in het Frans. Voor zover ik heb kunnen nagaan kregen zij samen twee dochters en zes zonen.

Van Riswijck Anna (A9)

Anna van Riswijck

Anna van Riswijck is gedoopt op 02-04-1790 in Bergen en, 73 jaren oud, op 13-03-1864 om 22.00 uur overleden in Bergen. Over haar ouders weet ik niet meer dan dat haar vader de naam Johannes van Riswijck droeg en haar moeder Agnes Lom heette. Als beroep wordt akkervrouw genoemd.

Zij trouwde, 23 jaren oud, op 19-07-1813 met de 31-jarige Willem/Guillaume Cox (A8). De huwelijksakte is opgesteld in het Frans. Voor zover ik heb kunnen nagaan kregen zij samen twee dochters en zes zonen.

Kinderen Cox:

<i>naam</i>	<i>geboren</i>	<i>waar</i>	<i>overleden</i>	<i>waar</i>
Johann Anton	10-04-1815	Bergen	31-12-1861	Bergen
Petronille	20-01-1817	Bergen	Onbekend	Onbekend
Franciscus	1819 (?)	Onbekend	04-03-1825 (vrijdag)	Bergen
Antoon	09-08-1821 (donderdag)	Bergen	07-09-1878	Bergen
Gerard	04-05-1823 (zondag)	Bergen	14-04-1883	Bergen
Agnes	18-05-1825 (woensdag)	Bergen	02-04-1886	Afferden
Hermanus	02-04-1827 (maandag)	Bergen	14-12-1851	Bergen
Franciscus*	21-12-1829 (zondag)	Aijen/ Bergen	31-05-1916	Aijen/ Bergen

---

* A4

N.° //

ACTE DE MARIAGE.

non à huit heures du matin

L'AN mil huit cent *trois* le *vingt* du mois de *Juillet* par-devant nous,
Hermin Gillot Maire d. *Bozys* officier de
 l'état civil, sont comparus le sieur *Guillaume Cox* majeur âgé
 de *trante* ans, né à *Mell* département d. *la Saône*
 profession d. *Tisserand* demeurant à *Mell* département d. *la Saône*
 fils d. *Pierre Cox* *deceased* à *Mell* *hospice* *deceased* et de *Hermin Melles*
deceased demeurant à *Mell* département d. *la Saône* *époux et conjoint*
 Et demoiselle *Anne van Assenoyck* majeure âgée de *vingt trois* ans,
 née à *Bozys* département d. *la Saône*, profession d. *Propriétaire*
 demeurant à *Mell* département d. *la Saône* fille d. *Pierre van Assenoyck* *deceased* à *Bozys*
 le *vingt* *Juillet* mil huit cent *trois* et d' *Agnes Lema*,
deceased demeurant à *Bozys* département d. *la Saône* le *trois* *Juillet* mil huit cent *trois*

Lesquels nous ont requis de procéder à la célébration du mariage projeté entr'eux; et
 attendu que les publications ont été faites devant la principale porte de la maison commune de
 la mairie d. *Bozys* savoir; la première le *quatre* *Juillet* mil huit cent *trois*
 et la seconde le *cinque* *Juillet* mil huit cent *trois* que les actes dressés sur ces publica-
 tions ont été dûment affichés, qu'aucune opposition au présent mariage ne nous a été signifiée;
 faisant droit à leur réquisition, après avoir donné lecture des pièces produites et annexées au
 présent acte, savoir d. *deux* extraits de naissance des parties contractantes *des extraits de deux de Pierre Cox père*
de Pierre van Assenoyck et d'Agnes Lema, père et mère de l'époux, et des extraits de Pierre
deux de Agnes et des registres de l'épouse

ainsi que du chapitre six du titre du code Napoléon, intitulé du mariage, avons demandé au
 futur époux et à la future épouse s'ils veulent se prendre pour mari et pour femme, chacun
 d'eux ayant répondu séparément et affirmativement, déclarons, au nom de la loi, que
Guillaume Cox et *Anne van Assenoyck*
 sont unis par le mariage.

De quoi avons dressé acte en présence des sieurs *Gérard Janssen* âgé
 de *huit* ans, profession d. *Propriétaire* demeurant à *Bozys* qui nous a
 dit être *Concubin* de l'époux
 et *Arbath van Elst* âgé de *huit* ans, profession d. *Propriétaire*
 demeurant à *Bozys* qui nous a dit être *Concubin* de l'époux
 et *Henri Lema* âgé de *huit* ans, profession d. *Propriétaire*
 demeurant à *Bozys* qui nous a dit être *Concubin* de l'époux
 et *Henri Weyenberg* âgé de *sept* ans, profession d. *Propriétaire*
 demeurant à *Bozys* qui nous a dit être *Concubin* de l'époux

Et ont, lesdits témoins et parties contractantes, signé avec nous le présent acte, après
 qu'il leur en a été fait lecture. *Anne van Assenoyck et Hermin Melles*
ont delassé au Sacerdote

Guillaume Cox et Agnes van Assenoyck G. Janssen

Eikhout Jan (A10)

Jan Eikhout

Jan Eikhout is geboren 01-08-1791 in Vierlingsbeek en, 64 jaren oud, op 01-01-1856 in Vierlingsbeek overleden. Over zijn vader Stephanus Eikhout, die timmerman was en zijn moeder Elisabeth Valx heb ik niet meer kunnen achterhalen. Hij trouwde, 31 jaren oud, op 25-01-1823 met de 26 jaar oude Sibilla Siebers (A11). Voor zover ik kon nagaan kregen zij samen vijf dochters en een zoon. De zoon overleed toen hij nog geen jaar oud was. Zijn echtgenote Sibilla was weduwe en had al een dochter (Gerarda) uit een eerder huwelijk met Gerardus Goossens. Op het moment van trouwen was Sibilla al in verwachting van dochter Johanna, mogelijk was haar overleden echtgenoot de vader. In elk geval draagt Johanna de achternaam van haar moeder: Siebers.

Siebers Sibilla (A11)

Sibilla Siebers

Sibilla Siebers is gedoopt op 15-02-1796 in Vierlingsbeek en, 40 jaren oud, overleden op 21-08-1836 in Vierlingsbeek. Van haar vader Willem Siebers en haar moeder Johanna Kelders weet ik alleen de namen. Sibilla trouwde, 26 jaren oud, als weduwe, op 25-01-1823 met de 31-jarige Jan Eikhout (A10). Voor zover ik kon achterhalen, kregen zij samen vijf dochters en een zoon. De zoon overleed toen hij nog geen jaar oud was.

Kinderen Eikhout:

<i>naam</i>	<i>geboren</i>	<i>waar</i>	<i>overleden</i>	<i>waar</i>
Johanna	05-08-1823	Vierlingsbeek	03-06-1890	Nijmegen
Elisabeth	17-07-1825	Vierlingsbeek	18-01-1875	Bergen
Wilhelmina	19-01-1827	Vierlingsbeek	Onbekend	Onbekend
Steven	07-04-1829	Vierlingsbeek	20-02-1830	Vierlingsbeek
Jacoba*	29-11-1830	Vierlingsbeek	17-10-1909	Bergen
Anna Elisabeth	21-03-1832	Vierlingsbeek	24-07-1903	Maashees en Overloon

Uit een eerder huwelijk met Gerardus Goossens (Swolgen) werd dochter Gerarda Goossens geboren op 24-12-1820 in Vierlingsbeek. Die overleed op 23-11-1874 in Vierlingsbeek. Van haar ouders kan ik geen huwelijksakte vinden. Ten tijde van het huwelijk met Jan Eikhout was Sibilla weduwe. Dochter Johanna is ruim zes maanden na dat huwelijk geboren. Mogelijk was Sibilla's overleden echtgenoot nog de vader. In elk geval draagt Johanna de achternaam van haar moeder.

---

* A5

Spikmans Gerardus (A12)

Gerardus Spikmans

Gerardus Spikmans is geboren 16-07-1783 in Ottersum en, 51 jaren oud, overleden op 23-01-1835 in Ottersum. Van zijn vader Derk Spikmans en zijn moeder Theodora Hendriks heb ik verder geen gegevens.

Hij trouwde, 44 jaren oud, op 03-05-1828 met de 28 jaar oude Elisabeth Gisbers (A13). Voor zover ik kon achterhalen, kregen zij samen een dochter en twee zonen.

Gisbers Elisabeth (A13)

Elisabeth Gisbers

Elisabeth Giesbers is geboren op 01-11-1799 in Ottersum en, 70 jaren oud, overleden op 25-01-1870 in Ottersum. Van haar vader Mathis Giesbers/ Gijsbers en haar moeder Gertruida Hendriks heb ik geen gegevens.

Zij trouwde, 28 jaren oud, op 03-05-1828 met de 44-jarige Gerardus Spikmans (A12). Voor zover ik kon achterhalen kregen zij samen een dochter en twee zonen. Zij trouwde opnieuw, 36 jaren oud, op 5-12-1835 met Leonardus Koenen, met wie zij waarschijnlijk geen kinderen kreeg.

Kinderen Spikmans:

naam	geboren	waar	overleden	waar
Derk*	04-10-1829	Ottersum	05-05-1905	Ottersum
Gerardus	09-05-1832	Ottersum	22-07-1890	Ottersum
Maria	11-12-1834	Ottersum	09-06-1835	Ottersum

---

* A6

Fleuren Derk / Theodorus (A14)

Derk Fleuren

Derk (Theodorus) Fleuren is geboren op 13-09-1780 in Kessel, Pruisen-Kreiss Kleve in Duitsland en, 76 jaren oud, overleden op 26-09-1856 in Ottersum. Zijn vader heette eveneens Derk (Theodorus) Fleuren en zijn moeder was Gerarda Teunissen/Tunissen. Verdere gegevens over hen heb ik niet onderzocht.

Hij was weduwnaar van Theodora Gielen, die voor zover ik heb kunnen nagaan zonder kinderen overleed op 31-07-1831. Hij hertrouwde, 51 jaren oud, op 18-10-1831 met de 19-jarige Johanna Janssen (A15). Zij kregen samen vier dochters en drie zonen.

Janssen Johanna (A15)

Johanna Janssen

Johanna Janssen is geboren 15-01-1812 in Ottersum en, 47 jaren oud, overleden op 10-02-1859 in Ottersum. Over haar vader Derk Janssen en haar moeder Helena Maas heb ik geen gegevens. Zij trouwde, 19 jaren oud, op 18-10-1831 met de 51-jarige Derk Fleuren (A14), weduwnaar van Theodora Gielen. Zij kregen samen vier dochters en drie zonen.

Kinderen Fleuren:

<i>naam</i>	<i>geboren</i>	<i>waar</i>	<i>overleden</i>	<i>waar</i>
Theodorus	05-10-1832	Ottersum	02-09-1918	Ottersum
Helena	29-11-1835	Ottersum	08-05-1844	Ottersum
Grada/ Gerarda*	15-02-1838	Ottersum	31-01-1907	Ottersum
Johanna	20-11-1840	Ottersum	31-03-1903	Gennep
Johannes	13-05-1843	Ottersum	24-01-1913	Ottersum
Helena	28-05-1846	Ottersum	07-03-1902	Groesbeek
Martinus	17-02-1850	Ottersum	17-05-1930	Beugen Rijkevoort

---

* A7

Prinses, en te Ottersum woonachtig 31
Akte van Huwelyk.

N. 71.

In het jaar achten honderd veertig op den
achtsten van maand oktober, voor ons
Burgemeester, Amptnaar van de Burch
staats van gemant Lintburg
van Dornik, dat an en by
aan van wijlen Gub
roep geboren, geboren te
naere vanden
fen Johanna
roep geboren
Jilshab, me
den Derk en
aaste gemeld

is den een en dertig
overleden; Las als
wilhelm van Ottersum
arige Doon van
stoon grada, beide te
hun, na, vleden, eerst gemeld
Akte van Sterfte.

In het jaar achthonderd veertig den een
der maand July, heavinge van een
Wolfgang Burgemeester van den
stat der gemeente Ottersum, veldt
Duchmann, het flou, en ten ontgiffy van
Kerke van den de
Wolfgang van den de
Dornik van den de
legende van den de
voornemdes ten van
en den de

de tegenwoordigheid van Johannes
lor, dat ten in dertig jaren van
winkler, Willem Grijfen, oud
by Jaen van beroyelansbauwersk
Abnerdus Klawerman, dat acht en
by Jaen, van beroyelansbauwersk
en Jan Paelen, dat drie en
van beroyelansbauwersk, alle
Ottersum woonachtig, welke vier
verklaard te zijn welbekent, vanden
man en vrouwe, welke vier akte
hebben ondertekent, metgenomen
man en vrouwe, verklarde met te
abryren. De Dornik van Paelen
L. Grotius.

van den de
en beroyelansbauwersk
an ingerolge de wet, te
ryffen twintigsten
breede op een
van ten elf
aakt tegen die
by side recht
doer lizing, van alle de
naast lizinge met de
aangande de overleden
an den
vok van
Akte van sterfte.

N. 72.

In het jaar achthonderd veertig op den
October van ons
Burgemeester

In het jaar achthonderd veertig op den
Augustus van ons
Burgemeester

Het leven van een genealoog gaat niet altijd over rozen: Theodora Gielen was nergens in de archieven te vinden: geen geboortedatum, geen geboorteplaats, geen huwelijksakte, geen kinderen, alleen de 'akte van sterfte'; die zat bij de huwelijksakte van Fleuren-Jansen... De archeoloog van het RHCL in Maastricht die ik diverse keren om advies vroeg, moest bekennen: "Soms is iets onvindbaar".

1b

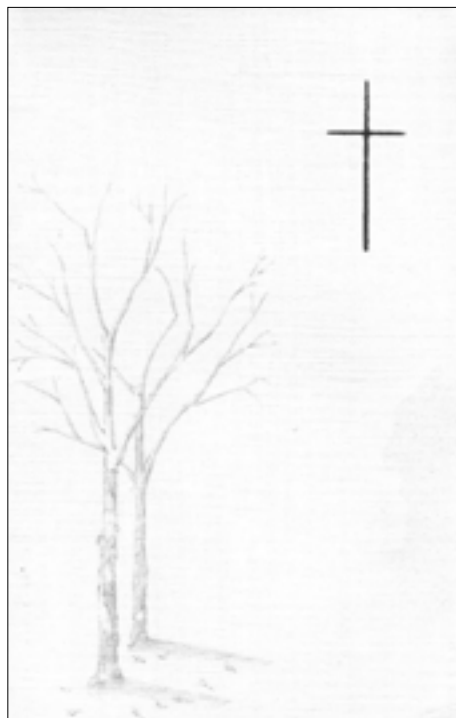
Anna Jacobs en voorouders

Jacobs Johanna (B1)

Anna Jacobs

Anna Jacobs is geboren op 22-11-1909 in Maashees en, 80 jaren oud, overleden op 19-10-1990 in Boxmeer. Haar vader Grad Jacobs (B2) stierf toen zij 33 jaren oud was en haar moeder Wilhelmina Cuijpers (B3) toen zij 47 jaren oud was. Zij was de oudste in het gezin van vier meisjes, die allemaal na haar stierven. Zij trouwde, 25 jaren oud, op 04-06-1935 met Bert Cox (A1). Zij kregen vier zonen en drie dochters.

Een dierbare herinnering aan

JOHANNA HENDRIKA JACOBS

echtgenote van

Albertus Martinus Cox

Zij werd op 22 november 1909 te Maashees geboren en overleed op 19 oktober 1990 te Boxmeer. Na een plechtige uitvaartdienst op 23 oktober hebben we haar begraven op het R.K. kerkhof te Maashees.

Voor uw gebeden, belangstelling en medeleven onze hartelijke dank.

Moeder's leven kenmerkte zich door zorg en werk. Zij leefde dicht bij de aarde, waarin zij vertrouwen had. Zij verzorgde haar tuin om met de vruchten hiervan het gezin te voeden en met de bloemen het huis te sieren. Vrede tussen mensen was voor haar van belang. In gebed en eenvoud was ze voor elk een voorbeeld.

Zij hield van haar kinderen en kleinkinderen, die ze graag om zich heen had en van vader waarmee ze meer dan 55 jaar lief en leed heeft gedeeld.

De laatste maanden had ze de kracht niet meer om alles wat ze voelde en beleefde over te brengen. Vader was toen haar kracht en toeverlaat; ze kon hem geen moment missen. De hartelijkheid van verzorgenden en bewoners van de Eisendonck waren hierbij een grote steun.

Zij voelde zich verdwaald en wilde naar huis. Haar lijden was groot. De dood was haar welkom. Nu is zij thuis in de eeuwige tuin.

Moeder jouw warme en zorgzame aanwezigheid betekent voor ons een waardevolle kracht in het leven. Jouw fijn en ontroerend afscheid zal ons in herinnering blijven.

Familiefoto, ongeveer 1955

Kinderen Cox:

naam	geboren	waar	overleden	waar
Wim	03-08-1937	Maashees		
Mientje	18-08-1938	Maashees		
Gerrit	29-08-1939	Maashees		
Elly	16-12-1940	Maashees		
Frans	01-09-1944	Maashees		
Jos	16-03-1948	Maashees	17-11-2016	Boxmeer
Anneke	25-05-1952	Maashees		

Volgens Wim

Wat ik me herinner is dat moeder me dwong om met kniekousen naar school te gaan en ook dat ik een 'pofboks' (drollenvanger) moest dragen.

Volgens Mientje

Als heel fijn herinner ik me dat moeder gedichten voorlas en hoe ik daarvan genoot. Ik herinner me ook een enorme boosheid van moeder op mijn een jaar jongere broer Gerrit toen deze in zijn pubertijd eens te laat thuis kwam. En er is een herinnering aan de dominantie van grootmoeder over moeder.

Volgens Gerrit

Ik herinner me dat Moeder en vader soms ruzie hadden. Vaker over geld. Vader wilde vooruit met het bedrijf en moeder zat op de centen. Vader mocht van zijn vrouw geen geld lenen om in het bedrijf te investeren. Er was angst bij haar om te weinig te hebben voor het steeds groter wordende gezin.

Vader ging graan (rog) leveren bij bakker en molenaar Stevens (zijn molen was elektrisch aangedreven). Daarvoor beurde vader geld en kocht varkensvoer. Maar moeder moest het geld eerst gezien hebben voor hij iets anders mocht kopen. Zo ging het ook bij het beuren van eiergeld. Vader ging graag naar het café en het was weleens voorgekomen dat hij daarna te veel geld opmaakte bij café (Tienus) Janssen. Moeder was zorgelijk.

Dat er eind jaren vijftig niet geëmigreerd werd, kwam ook door moeder en door het contract dat gesloten was bij de overname van het bedrijf van grootvader Jacobs. Zeker is dat moeder behoudend was.

Volgens Elly

Toen mijn moeder jong was heette ze Anneke. Naderhand, in mijn kindertijd, werd ze Anna genoemd. Ik heb haar gekend als een hardwerkende vrouw, vol zorgen om het gezin. Het mocht ons, materieel gezien, aan niets ontbreken. Het ontbrak ons dan ook aan niets, hoewel er in de tijd dat ik jong was, veel armoede was.

's Morgens vroeg werden de haren van mij en mijn zus zorgvuldig gekamd en gevlochten. Dan gingen we naar de kerk en na de Heilige Mis werd thuis de catechismus overhoord. Zij ging er prat op als wij goede punten kregen. Sterker nog, wanneer wij voor godsdienst niet een 10 op het rapport hadden, voelde zij dat als háár falen.

Kort na de evacuatie, toen het ouderlijk huis weer was opgeknapt, zong zij wanneer zij op zondagochtend in de keuken chocolademelk voor ons maakte. Een lied dat ik mij herinner is: "Achter in het stille klooster".

Moeder vertelde weinig over haar jeugd. Zij zat in Maashees op de lagere school. Eens vertelde ze mij dat ze graag onderwijzeres was geworden. Ook aan Mientje heeft ze dit verteld. Maar het liep anders. Zij had inmiddels verkering, maar toen Bert Cox haar uitnodigde voor een toneelvoorstelling in Overloon, waarbij hij een rol had, liet ze zich verleiden tot verkering met hém en naderhand tot een huwelijk. Vader had haar op een kermis gezien en was achter haar adres gekomen. Op een dag fietste hij vanuit Overloon, waar hij werkte als boerenknecht, naar Maashees. Vlak voor het ouderlijk huis van moeder liet vader zijn fietsband leeglopen en vroeg bij haar huis naar de fietspomp. Een beetje anders dan het tegenwoordige daten. Van het een kwam het ander.

Moeder was er altijd. Zij zorgde voor ons, haar kroost. Een van de belangrijke opdrachten van haar was dat we een goede indruk moesten maken op de omgeving. Dit vooral op school waar, zeker de vier oudsten, zich verplicht voelden goede cijfers te halen. Bij de drie jongeren werd deze taak wat soepeler gehanteerd. Verder was ze altijd bezorgd, maar ze gaf ons zeven voldoende vrijheid om te experimenteren. Toch had ik de indruk, dat 'achter' altijd voorging. Dit wil zeggen dat de taken die ze voor het bedrijf moest verrichten een

belangrijker onderwerp in haar leven waren dan de opvoeding van de kinderen. Ik denk dat ze daar ook meer voldoening in vond. De kinderen kwamen er wel met behulp van vermaningen. Gezelligheid en lekkere dingen waren er altijd. Ik herinner me de feestpap. We smulden van griesmeelpudding met vruchten. Menigmaal riep ze vanuit de verdeelplaats van dit lekkers: “Moet ik er soms een weegschaal bijhalen”, wanneer wij kritisch becommentarieerden dat de ander naast ons meer toebedeeld kreeg van het heerlijk.

Soms was het thuis de zoete inval door de vele kinderen die over de vloer kwamen. Als we rond vier uur 's middags een boterham aten, zaten buurkinderen op de trap en aten een boterham mee, wachtend op het samenspelen daarna. Ook later toen wij puberden was iedereen welkom.

Zoals ik al schreef, vertelde ze weinig over haar jeugd. Er is een foto van haar toen ze 18 jaar oud was. Ik zie daarop een ernstig kijkende jonge vrouw. In 1935 trouwde ze op 25-jarige leeftijd. Vader ging bij haar en zijn schoonfamilie inwonen. Ik heb mijn moeder in gedachten verweten dat ze met zich liet sullen in de relatie tot grootmoeder. Ik zag en voelde in mijn kindertijd haar verdriet en onmacht om met de dominante, in haar huis inwonende moeder, om te gaan. Toen ik onlangs de overeenkomst las waarin Bert Cox en Grad Jacobs (vrouwen hadden wettelijk geen enkele zeggenschap in die tijd, dat gebeurde pas in 1953) hun afspraken over het overnemen van de boomkwekerij van Grad vastlegden, begreep ik wat haar zo deed handelen. In die tijd was de norm, maar ook de opdracht: eert uw vader en uw moeder. De voorwaarden in het contract waren daarop gestoeld en zoals ik het nu lees, bracht het mijn ouders in een afhankelijke positie,

waarvan vooral mijn moeder de zwaarte te dragen had. Zij vooral kwam in conflict met haar moeders bokkige gedrag.

Mijn vader had geluk een eigen bedrijf te kunnen beheren en ik denk dat mijn ouders daar beiden van genoten hebben. Naast dat genieten was er de zorg en de last. Zorg omdat elke oogst kon mislukken en het dan financieel minimaal was.

De last was in het begin dat hun huis ook het ouderlijk huis was van de drie jongere zussen van mijn moeder. Deze woonden weliswaar intern in hun werkhuis, maar waren regelmatig bij hun ouders en toen grootvader in 1942, (68 jaren oud) stierf, bij hun moeder. De andere last was dat bij elke onenigheid tussen het oude en jonge echtpaar het overnamecontract als een zware verplichting op hun schouders rustte. Grootmoeder gedroeg zich soms als een tiran. Zo was het indertijd en men droeg zijn kruis met kracht.

Door haar kinderen wordt moeder gezien als een zorgende vrouw die verder weinig zichtbaar was. Haar zorgen vóór was voor sommigen, vooral toen ze ouder werden, zelfs vervelend. In hun ogen was zij ook degene die vader tegenhield in zijn drang iets anders te gaan ondernemen. Zij zat op de centen en had op financieel gebied zeker 'de broek aan'.

Zij had goede contacten in het dorp en de zondagse mis was voor haar de gelegenheid om met haar 'dorpsvriendinnen' contact te houden. Verder had ze contacten door verkoop aan huis van eieren, aardappelen en naderhand asperges.

Volgens Frans

Ik herinner me dat moeder graag boerenmeisjes dronk. Dat waren zuidvruchten die in jenever waren ingemaakt. Moeder maakte de regel in huis en vader moest sterk in de schoenen staan om zijn ideeën vorm te geven. Tijdens mijn verblijf in Vught schreef ze me elke week een brief met mededelingen over de thuissituatie.

Volgens Jos

Moeder was heel lief en zorgde goed voor mij, soms denk ik te goed. Ik voelde me betutteld wanneer ik op zondagmiddag thuis kwam uit het café, ze een pan met piepers met een ei ging bakken. Ik wilde dat niet en uiteindelijk kreeg ik haar voor zover dat ik het voortaan zelf deed. Moeder ging kleren met me kopen en het resultaat was een pak dat ik lelijk vond.

Volgens Anneke

Ik ervoer moeder als een stille teruggetrokken vrouw met weinig contacten. Zij was altijd aan het werk; koken, wassen, bloementuin, schoffelen. Moeder droeg op zondag aan tafel een wit schoon schort en met kachelpoetsen en andere werkzaamheden droeg ze een bont schort. Vooral binnenshuis had zij een 'kopduukse' op zoals ook bij het witten van de stal. Ik ervoer dit als sloven. Ik voelde weinig aandacht en miste de emoties bij haar. Ik heb sterk het verdriet gevoeld dat moeder had om de handicap van Jos. Ik zag haar met betrand gezicht en naar binnen gekeerd door het huis lopen als Jos weer naar Nijmegen moest of wanneer ze terugkwam van een bezoek aan hem.

Oma verwent de kleine Jan

Gouden bruiloft in Maashees

Peel en
Maas
29-5-85

Hoewel het niet onze gewoonte is gouden bruidsparen buiten onze gemeentegrens te bezoeken, maken wij deze keer een uitzondering. Want het gouden bruidspaar COX-JACOBS te Maashees is niet alleen 50 jaar getrouwd, maar ook 50 jaar abonnee van Peel en Maas.

Twee nog vitale mensen, die met een lach door het leven gaan, werkelijk genietend van hun welverzorgde oude dag. Tevreden mensen, die er trots op zijn dat hun 7 kinderen allen goed terecht zijn gekomen.

BERT COX (75) is geboren en getogen in Ayen, gemeente Bergen, als zoon van een middelmatig grote boer. Het was toen ook vanzelfsprekend dat de zoons en dochters, zodra ze daarvoor geschikt waren, verhuurd werden bij de boeren. Zo kwam Bert terecht op vele boerderijen, meest in het Noord-Limburgse, later ook in Overloon.

ANNA JACOBS (75) is geboren en getogen in Maashees op de boerderij waar ze nu 43 jaar van hun huwelijksleven hebben doorgebracht. Na het verlaten van de school werd ook zij „verhuurd“, maar ze had geluk, dat dit maar enkele jaren duurde, omdat men haar nodig had op de ouderlijke boerderij.

Op onze vraag, hoe men elkaar had

leren kennen, vertelden ze bijna tegelijk dat de enige kans om een „vrijer“ te krijgen de plaatselijke kermis was of de jaarlijkse uitvoering van de toneelclub.

En het was Bert die vanuit Overloon naar de jaarlijkse uitvoering in Maashees ging en daar zijn latere bruid leerde kennen.

Het klikte op het eerste gezicht en zoals toen gebruikelijk, werd er na een niet te langdurige verkering getrouwd. De boerderij in Maashees kon worden gekocht onder de uitdrukkelijke bepaling dat de vader en moeder van de bruid „aan hun eind werden gebracht“.

Dit klinkt in onze dagen, met sociale voorzieningen van de wieg tot het graf, wat vreemd, maar dat was in die dagen vanzelfsprekend.

Vader konden zij 8 jaren verzorgen en moeder zelfs 21 jaar.....

Het was geen grote boerderij waar vooral in de crisisjaren hard gewerkt en weinig verdiend werd. Te lui om aan te pakken was de bruidegom beslist niet en toen kon worden ingeschreven om de melkritten te verzorgen van Maashees naar de Zuivelfabriek in Oostrum, werden die hem gegund. Voor 12 ritten betaalde de fabriek de som van 26 gulden en daar moesten heel wat kilo's melk voor versjouwd worden.

Ook werd een kans met beide handen

aangegrepen, toen de Fok- en Controlevereniging een „melkschepper“ zocht. Later werd hij gekozen tot secretaris-penningmeester van diezelfde Fok- en Controlevereniging en die taak heeft hij 18 jaren vervuld.

Het ging hun nog een beetje beter, toen er aspergesbedden werden aangelegd en die, mede dank zij de inzet van hun kinderen, „gestoken“ konden worden.

Vijf jaar geleden werd de boerderij verkocht en konden ze één van de drie bejaardenwoningen in Maashees betrekken.

Inmiddels is Cox ook al weer 10 jaar penningmeester van de bejaardenvereniging.

Uit hun huwelijk werden 7 kinderen geboren, die met de 12 kleinkinderen het feest meemaken. In hun riante bejaardenwoning is die jeugd altijd welkom — behalve dinsdagmiddags, want dan moeten opa en oma kaarten en kegelen.....

Op dinsdag 4 juni is het dan zover. Dan zal eerst in de parochiekerk te Maashees tot hun intentie om 2.00 uur een plechtige Eucharistieviering worden gehouden, waarna het gezelschap naar het Gemeenschapshuis zal gaan waar iedereen van half zeven tot half acht de gelegenheid krijgt het gouden paar geluk te wensen.

Jacobs Gerardus (B2)

Grad Jacobs

Grad Jacobs werd geboren in Maashees en Overloon op 25-12-1873 en is daar, 68 jaren oud, overleden op 13-10-1942. Zijn moeder, Hendrika Jansen (B5) stierf toen hij 42 jaren oud was en zijn vader Johannes Jacobs (B4, Bömkes Jan), toen hij 55 jaren oud was. Zijn oudere zus Gertrudis heeft hij nooit gekend, ze werd geboren in 1872 en overleed al voor zijn geboorte. Hij trouwde, 35 jaren oud, op 29-05-1908 in Bergen met Wilhelmina Cuijpers (B3). Zij kregen vier dochters.

 <p>Fra Angelico</p> <p>WIJ AANBIDDEN U CHRISTUS EN WIJ LOVEN U OMDAT GIJ DOOR UW KRUIS DE WERELD VERLOST HEBT.</p> <p>K.A.M. 104</p>	<p>Bid voor de Ziel van Zaliger GERARDUS JACOBS, Echtgenoot van WILHELMINA CUIJPERS, geboren te Maashees 25 December 1873 en voorzien van de Genademiddelen der Kerk, aldaar overleden 13 October 1942. Lid van de Voortplanting des Geloofs en van de St. Antonius Broederschap.</p> <p>Zalig de dienstknecht, die de Heer, als Hij komt wakende zal vinden. Bemind bij God en de menschen, zal zijn aandenken in zegening blijven. Als goed echtgenoot en Vader gedroeg hij zich in alles met beleid, bleef gehecht aan den dienst van God, leerde de zijnen God vreezen, de wet Gods beminnen en er naar leven. Ik heb den goeden strijd gestreden, mijne loopbaan voleind, het geloof behouden; thans is mij de kroon der gerechtigheid weggelegd. Een godsdienstig leven bewaart en recht- vaardigt het hart en zal blijdschap en vreugde geven. Heer ik heb den weg der waarheid ge- kozen en Uwe voorschriften niet vergeten. Doe nu met mij volgens Uw wil en gebied dat mijne ziel in vrede ontvangen worde. Geliefde Echtgenoot, werp al uw bekom- mernissen op den Heer, Hij draagt zorg voor U. Dierbare Kinderen, eert Uwe Moeder al de dagen haars levens; wat gij van mij ge- leerd en ontvangen, gehoord en gezien hebt, doet dat en de God des vredes zal met U zijn. Mijn Jezus barmhartigheid. Onze Vader — Wees Gegroet. Hij ruste in vrede.</p> <p>Jan Bekkers, Koester, Maashees. K 630</p>
---	---

Waarschijnlijk de zilveren bruiloft 1933

Kinderen Jacobs:

naam	geboren	waar	overleden	waar
Johanna* (Anna)	22-11-1909	Maashees en Overloon	19-10-1990	Boxmeer
Hendrika Johanna (Riek)	27-01-1911	Maashees en Overloon	23-05--2000	Venray
Maria Petronella (Miet)	12-09-1912	Maashees en Overloon	04-07-2004	Asten
Huberdina Maria Johanna (Dien)	09-08-1914	Maashees en Overloon	30-09-1999	Venlo

Volgens Gerrit, Elly, Frans, Jos en Anneke

Weinigen in de familie herinneren zich hem nog. Wat ik te horen krijg is dat hij 'ennen goeien mins' was. Gerrit, Elly, Frans, Jos en Anneke kunnen zich niets herinneren van grootvader Jacobs die, 68 jaren oud, in 1942 overleed.

Volgens Wim

Wim herinnert zich dat hij een tabakspruimpje mocht proberen. Na lang hierom gezeurd te hebben had hij het eindelijk in zijn mond. De smaak was verschrikkelijk en hij heeft er nooit meer om gevraagd.

Volgens Mientje

Mientje noemt hem ook 'ennen doodgoeie mins'. Ze herinnert zich de mooie tabaksdoos die hij altijd bij zich had, waarschijnlijk met pruimtabak. Zij kan zich herinneren ooit bij hem op schoot te hebben gezeten en ervoer hem als een schat van een man. Zij weet dat vader veel met zijn schoonvader op had.

---

* B1

Cuijpers Wilhelmina (B3)

Wilhelmina Cuijpers

Wilhelmina Cuijpers is geboren in Afferden op 22-09-1875 en 80 jaren oud overleden in Maashees op 01-05-1956. Haar moeder, Johanna Gerets (B7), stierf toen zij 27 jaren oud was, haar vader Johannes Cuijpers (B6) toen ze 46 jaren oud was. Zij was de tweede in een rij van vijf; twee zussen en twee broers. Zij trouwde, 33 jaren oud, op 29-05-1908 in Bergen met Gerardus Jacobs (B2). Zij kregen vier dochters.

MOEDER VAN SMARTEN,
TROOSTERES VAN DE BEDROEFDEN
BID VOOR ONS

ECCL. APP. 24

Bid voor de Ziel van Zaliger
WILHELMINA CUYPERS,
weduwe van
GERARDUS JACOBS,
geboren te Afferden (L.) 22 september 1875 en
voorzien van het H. Oliesel overleden
te Maashees 1 mei 1956.
Lid van de Voortplanting des Geloofs, van de
St. Antonius Broederschap en de levende
Rozenkrans.

Weest altijd bereid. Velen sterven plotseling en onverwacht. Hoe gelukkig en voorzichtig is de mens, die in zijn leven zo tracht te zijn, als hij in het uur van de dood wil bevonden worden... de rechtvaardige door de dood verrast zal in vrede zijn.

De pijnen en benauwdheden van de dood bleven haar bespaard. Deze dood is geen dood, maar een verandering van woonplaats en wel op de feestdag van St. Jozef, werkmán. Werkzaam en vol zorg was zij en dienstvaardig voor haar gezin en velen daarbuiten. Zij was een vrouw vol geloof, vreesde God en ging gaarne naar de tempel en aanbad daar de Heer. De zachtste vertroosting die men meeneemt is de getuigenis, dat men een onberispelijke echtgenote, een tedere en liefdevolle moeder en grootmoeder is geweest en aan de kinderen christelijke deugden nalaat.

Kinderen en kleinkinderen, doet volgens hetgeen gij van mij gezien en geleerd hebt, dan zien wij elkander weer, daar, waar niemand onze vreugde zal storen. Treurt niet over mijn dood, verheugt U veelmeer, dat ik in het huis van de Hemelse Vader het loon mijner werken ontvang, om verenigd met vader, eeuwig gelukkig te zijn. Gedenk ons in Uw gebed.

Mijn Jezus barmhartigheid.

Volgens Wim

Wim herinnert zich haar als iemand die veel 'kwoi' was: "Ze zat een keer toen mijn ouders weg waren de baas te spelen over Mien, Gerrit en Elly en toen zei ik iets verkeerd en is zij meteen naar bed gegaan. Naderhand kreeg ik op mijn donder van moeder."

Volgens Mientje

Mientje heeft goede en minder goede herinneringen. Grootmoeder was het die bij haar de catechismus overhoorde en tegelijkertijd tomaten schoonmaakte. Daar deed ze suiker over en dat was smullen geblazen. Grootmoeder dronk doorgesudderde kleine scheutjes koffie met veel melk en suiker. Zij was koppig, kon zo maar vier dagen niks zeggen.

Grootmoeder zorgde voor de kinderen als vader en moeder weg waren. Deden zij niet wat grootmoeder had bevolen, dan moesten ze extra vroeg naar bed.

Eerst was grootmoeder er een sterke tegenstander van om een hond in huis te hebben.

Naderhand, toen de hond Tielie in huis was, kon ze niet meer zonder; het was de hond die haar altijd gezelschap hield en waarvan ze genoot. Toen Tielie op straat onder motorwielen kwam en dood was, liep ze huilend met de hond in haar voorschot het huis in. Ook dagen daarna waren er tranen.

Grootmoeder zat, bij goed weer, op een keukenstoel op de stoep naast de voordeur. Ook daar zat ze te breien, zoals ze veel deed. Bij elke passant over de weg aan de voortuin maakte ze een praatje waarbij ze haar kin naar haar borst bracht om over haar gouden brillette in de verte te kunnen kijken. Dikwijls stak ze daarbij een van de vier naalden als krabber onder haar vlechtenknotje.

Mientje ervoer grootmoeder als een sterke, sociaalvaardige en vooral wilskrachtige vrouw. Met haar kracht maakte ze moeder dikwijls monddood. Zij domineerde ook haar man, Grad. Verder herinnert ze zich haar grootmoeder bij het touwtje springen. Mientje genoot bij het hardop voordragen van gedichten door grootmoeder.

Grootmoeder heeft nooit gefietst. Overal ging ze te voet naar toe. Later zat grootmoeder in het hoekje onder het Mariabeeld met naast haar de radio die altijd aanstond; nieuws, muziek, praatprogramma's. Zij luisterde naar hoorspelen samen met de kinderen; o.a. de familie Doorsnee.

Volgens Gerrit

Gerrit kan grootmoeder absoluut niet zijn lievelings-oma noemen, integendeel. In zijn herinnering kreeg hij altijd overal de schuld van. Een keer was politieagent Schrader aan de deur. Wanneer vader en moeder van huis waren en grootmoeder oppaste, lag iedereen bijna altijd vroeg in bed. Ze liep boosaardig achter hen aan tot op de slaapkamer; Gerrit kroop dan onder het bed of klom door het raam naar buiten de perenboom in, waar zij natuurlijk niet kon komen. Gerrit was bij haar altijd bang voor klappen. Een goede herinnering is dat hij van haar een horloge kreeg toen hij slaagde voor het MULO-diploma in 1955.

Volgens Elly

Elly was 15 toen grootmoeder op 1 mei stierf. Zij herinnert zich kort na de begrafenis thuis te komen en wilde grootmoeder een ervaring vertellen. Weg was grootmoeder en ze ervoer dit als een gemis; grootmoeder was 15 jaren als een meubelstuk in huis geweest, een vertrouwd figuur. Voor grootmoeder was soep eten moeilijk. De afstand tussen bord op tafel en mond was door haar dikke buik groot en een lepel soep had een grote afstand te overbruggen. Dan zette grootmoeder het bord op haar buik. Kunst van ons kinderen was (af en toe) om haar aan het lachen te maken zodat haar buik schudde en de soep schudde mee en ging over de rand op haar schort. Heimelijk en openlijk, maar ook wat beschroomd lachen was dat. Dat kon alleen wanneer ze in een goede bui was. Haar slechte buien staan me nog bij als vervelende momenten. Dagenlang kon ze woordeloos met een verongelijkte, zure snuit rondlopen door het huis. Een hel was dat, niet alleen voor mij maar voor iedereen en vooral voor mijn moeder.

“De duër mos an ow kont blieve plekke,” zei ze veel tegen ons, terwijl ze in de hoek van de keuken, onder de oude klok met het steigerende paard, driftig de breipennen tegen elkaar liet tikken. Haar gouden brilletje met de kleine ronde glazen, prijkte op het puntje van haar neus en de ogen groot en verwijtend, onmachtig en boos daarboven priemden naar de deuren die wij open lieten staan. Zij zat dan in de tocht en zal het wel koud gehad hebben.

Volgens Frans

Frans weet dat grootmoeder 's avonds graag een borreltje dronk. Moeder gooide eens een kapotte zwarte olifant in de vuulkeskuul. Grootmoeder ging die eruit halen en ze viel, tot hilariteit van Frans, in de kuul. Bij het kaarten en andere gezelschapsspellen was zij fanatiek bezig om te winnen. Frans weet dat grootmoeder er trots op was dat hij in Sparrendaal op het seminarie zat. Ook hij herinnert zich het opzeggen van versjes, zoals 'd'n haan die op de mesthoop staat'.

Volgens Jos

Jos herinnert zich dat Cisca van Dommelen bij grootmoeder op visite kwam. Cisca liep en sprak eigenaardig, door een handicap en Jos zag een heks in haar; hij was dan doodsbang en verstopte zich.

Volgens Anneke

Anneke was 4 jaar toen grootmoeder stierf. Een van haar herinneringen is dat een van haar broers met een stoel de weg naar de kerk opliep omdat grootmoeder tijdens haar terugtocht van de wekelijkse kerkgang onwel was geworden.

Zij heeft een hele poos na de begrafenis van grootmoeder angst gehad voor de dood, vooral door de strenge in het zwart geklede mannen die bij het begraven rondom het huis liepen; nu is deze angst voor de dood weg.

GEMEENTE <u>Bergen</u>			Pronunci HERTOGDOM-LIMBURG.
No. der akte <u>214</u>			
Op den <u>veertiensten</u> <u>twintigsten</u> <u>Alfii</u>		19 <u>05</u> is het huwelijk voltrokken tusschen:	
<u>Gerardus</u>		<u>Jacobs</u>	
geboren te <u>Acaasheer</u>		den <u>vijsen</u> <u>twintigsten</u> <u>December</u> <u>1873</u>	
zoon van <u>Johannes Jacobs</u>			
en van <u>Hendrikus Jansen</u>			
weduwnaar van			
en <u>Wilhelmina</u>		<u>Cuijpers</u>	
geboren te <u>Afferden</u>		den <u>tweeden</u> <u>twintigsten</u> <u>September</u> <u>1875</u>	
dochter van <u>Johannes Cuijpers</u>			
en van <u>Johanna Geleis</u>			
weduwe van			
Contraxerunt matrimonium in ecclesia <u>De Bergen</u> , <u>2 Junii</u> <u>1905</u>			
<u>P. J. Jansen</u> <u>par.</u>			

Jacobs Johannes (B4)

Johannes Jacobs

Johannes Jacobs is geboren in Boxmeer op 07-04-1841 om 5.00 uur en, 86 jaren oud, overleden in Vught op 05-01-1928. Zijn vader Jacobus Jacobs (B8) overleed toen hij 23 jaren oud was en zijn moeder Geertruida van Gellecom (B9), overleed in Maashees toen hij 28 jaren was. Hij groeide op met een broer, Gerardus, die in 1842 is geboren. Verder werden er na hem twee kinderen dood geboren en twee zussen overleden kort na hun geboorte, een half jaar en een jaar oud.

De Jacobswiemel

De grootvader van mijn moeder had een wiemel. Dit wil zeggen: hij gedroeg zich anders dan de andere dorpelingen. Bömkes Jan, zo werd hij genoemd omdat hij boomkweker was, was een van de weinigen in het dorp die kon lezen en schrijven en scheen uitstekend de Franse taal te beheersen. Hij had in verband met de handel in bomen veel contacten in het buitenland en hij was soms maanden weg van huis. Als hij thuis was, wilde hij zich meten en onderhouden met de dorpsnotabelen. Deze accepteerden dat niet en Bömkes Jan was dan agressief. Dit weten we uit de overlevering. Wat waar is en wat fictie kan ik niet achterhalen. Na ongeveer drie jaren psychiatrische inrichting stierf hij daar in 1928. Wat zal hij zich dikwijls eenzaam hebben gevoeld. Verhalen gaan dat hij werd gefrustreerd in wat hij wilde: erbij horen. Hield hij niet van mijn overgrootmoeder, van zijn zoon, Grad en zijn vier kleindochters Anna, Dien, Riek en Miet? Of wist hij niet hoe daaraan invulling te geven? Of wilde hij daaraan geen invulling geven?

Toon Rieter schreef in 2002 in een niet uitgegeven verhaal over Bömkes Jan:

"...Jan Jacobs. Maar eerst was er Garardus/Grad Jacobs en nog eerder was er diens vader Jan; drie aartsvaders Jacobus, Johannes en Gerardus. De twee laatsten lopen bij mijn zegslieden een beetje in elkaar over. Er moet een Jacobs zijn geweest (ik houd het op Jan) die, toen hij nog 'goed' was, juist in verstandelijk opzicht nogal opviel. Hij kon, wat in zijn tijd bijzonder moet zijn geweest, uitstekend lezen en schrijven en sprak vloeiend de Franse taal. Toen hij minder 'goed' werd, liep hij soms met een zweepje door de dorpsstraat. Jan van Zwietens of Zwiépens of zo iets werd hij genoemd. De kinderen waren bang van hem: "Daar komt Jan met het zweepke aan". Als men hem iets vroeg, gaf hij antwoord op rijm, een redelijke originele manier van minder 'goed' zijn. Ook liep hij wel de school binnen, het klaslokaal in. Dan doopte hij het zweepje in de inktpot en schreef daarmee op zeg maar de muur, ik ben er niet bij geweest. Één ding is zeker, schrijven kon hij. Ik heb ook nog andere goed gekke verhalen gehoord. Kent iemand het verhaal van hakblok en kruiwagen? Als ik het nóg een keer hoor schrijf ik het op, vanwege het hoge verstandsgelalte ervan. Later werd hij écht gek, in ieder geval naar het schijnt gek verklaard. Hij werd overgebracht naar Vught en is daar overleden." Bömkes Jan had één zoon, Bömkes Grad, die de kwekerij overnam en voor zover de overlevering mij heeft doorgegeven normaal was en goed meekon in de sociale dorpsfeer.

Zijn eerste huwelijk was op 04-05-1867 met Antonia Anna Thissen (ten tijde van het huwelijk woonden haar ouders in Well). Zij overleed, 28 jaren oud, op 15-05-1871. Voor zover ik kon nagaan waren er geen kinderen.

Op 05-01-1872 trouwde hij met Hendrika Janssen (B5). Voor zover ik heb kunnen nagaan zijn er uit dit huwelijk een zoon en een dochter geboren. De dochter overleed vlak na de geboorte.

In zeker één akte wordt Johannes Jacobs koopman genoemd. Zijn dood is in de archieven de ene keer in Maashees en de andere in Vught vermeld. Zeker is dat hij op 26-05-1925 bij de gemeente Vught is ingeschreven en we weten dat hij daar is opgenomen in de psychiatrische inrichting (mogelijk alzheimer). Het is mogelijk dat hij na zijn sterven in Vught alsnog is overgebracht naar Maashees. Alhoewel er ook verhalen gaan dat hij in Vught begraven is.

Bij schriftelijke navraag bij de Reinier van Arkel Groep, de stichting die de administratie in beheer heeft, kreeg ik bericht dat er geen inlichtingen omtrent Jan Jacobs gegeven worden.

Een vroegere buurvrouw van Grad Jacobs, zoon van Jan, vertelde dat ze zich herinnerde bang te zijn geweest voor Jan Jacobs wanneer deze wild en in zichzelf pratend in het dorp liep met een stok in de hand. Of hij naar de P.I. (penitentiare inrichting) is overgebracht vanwege de ziekte van Alzheimer of dat er iets anders speelde, is niet bekend. Ik kreeg geen inzage in zijn dossier.

Jansen Hendrika (B5)

Hendrika Jansen

Hendrika Jansen is geboren in Geijsteren op 24-06-1841 en op 73-jarige leeftijd overleden in Maashees op 16-04-1915. Haar vader, Gerard Jansen (B10), stierf toen zij 13 jaren oud was en haar moeder Maria Kersten (B11) toen zij 45 jaren oud was. Het archief vermeldt een broer, Petrus, en een zus, Petronella.

Hendrika trouwde in Wanssum op 05-01-1872 met weduwnaar Jan Jacobs (B4). Voor zover ik kan nagaan kregen zij een zoon en een dochter. De dochter overleed vlak na de geboorte.

kinderen Jacobs:

<i>naam</i>	<i>geboren</i>	<i>waar</i>	<i>overleden</i>	<i>waar</i>
Gertrudis	25-12-1872	Maashees en Overloon	09-01-1873	Maashees en Overloon
Gerardus*	25-12-1873	Maashees en Overloon	13-10-1942	Maashees en Overloon

---

* B2

Cuijpers Johannes (B6)

Johannes Cuijpers

Johannes Cuijpers is geboren in Afferden op 20-07-1842 om 14.00 uur en, 79 jaren oud, overleden in Afferden op 17-09-1921. Zijn vader Gerardus Cuijpers (B12) stierf toen hij 41 jaren oud was en zijn moeder Wilhelmina Vreede (B13) toen hij 51 jaren was. Hij was de oudste in de rij van negen en had drie zussen en vijf broers. Hij trouwde met Johanna Gerets (B7), die eveneens de oudste was in een rij van negen, op 25-06-1868. Zij kregen samen drie dochters en twee zonen.

Gerets Johanna (B7)

Johanna Gerets

Johanna Gerets is geboren in Afferden op 12-09-1843 om 4.00 uur en, 59 jaren oud, overleden op 14-08-1902 om 11.00 uur in Afferden. Haar vader Johannes Gerets (B14) en haar moeder Johanna Thijsen (B15) stierven beiden toen zij 28 jaren oud was. Zij was de oudste in het gezin van negen en had drie zussen en vijf broers waarvan twee doodgeboren. Op 25-06-1868 trouwde zij met Johannes Cuijpers (B6) die eveneens de oudste was in een rij van negen. Zij kregen samen drie dochters en twee zonen.

Kinderen Cuijpers:

<i>naam</i>	<i>geboren</i>	<i>waar</i>	<i>overleden</i>	<i>waar</i>
Johanna Gertruda	09-11-1872	Bergen	25-08-1914	Issum (Duitsland)
Wilhelmina*	22-09-1875	Afferden	01-05-1956	Maashees
Peter Johannes	26-06-1877	Bergen	Onbekend	Onbekend
Hubertina	03-09-1879	Bergen	12-07-1913	Gennep
Gerard	16-02-1882	Afferden	17-05-1961	Venray

---

* B3

Jacobs Jacobus (B8)

Jacobus Jacobs

Jacobus Jacobs is geboren in Cuijk op 05-12-1809 en, 54 jaren oud, overleden in Den Bosch op 04-04-1864. Over zijn vader Johannes Jacobs en zijn moeder Anna Peters heb ik amper gegevens. Jacobus trouwde in Boxmeer op 06-07-1840 met Geertruida van Gellecom (B9). Voor zover ik heb kunnen achterhalen kregen zij drie zonen en drie dochters. Twee kinderen werden doodgeboren en de tweeling Agnes en Geertruida overleed op zeer jonge leeftijd. Als beroep van Jacobus wordt bouwman genoemd.

Van Gellecom Geertruida (B9)

Geertruida van Gellecom

Geertruida van Gellecom is gedoopt in Maashees op 23-11-1808 en overleden, 60 jaren oud, op 26-08-1869 in Maashees. Over haar vader Evert van Gellecom en haar moeder Gertrudis Nissen is meer te lezen in het verhaal over het huis aan de Rieterweg. Geertruida trouwde in Boxmeer op 06-07-1840 met Jacobus Jacobs (B8). Voor zover ik heb kunnen achterhalen kregen zij drie zonen en drie dochters. Twee kinderen werden doodgeboren en de tweeling Agnes en Geertruida overleed op zeer jonge leeftijd. Dagloneres wordt in de huwelijksakte als beroep genoemd.

Kinderen Jacobs:

<i>naam</i>	<i>geboren</i>	<i>waar</i>	<i>overleden</i>	<i>waar</i>
Johannes Jacobus *	07-04-1841	Boxmeer	05-01-1928	Vught
Gerardus Hubertus	13-02-1844	Onbekend	Onbekend	Onbekend
Vrouw, levenloos geboren	04-02-1847	Maashees en Overloon	04-02-1847	Maashees en Overloon
Man, levenloos geboren	25-04-1848	Maashees en Overloon	25-04-1848	Maashees en Overloon
Agnes	03-03-1850	Maashees en Overloon	17-06-1850	Maashees en Overloon
Geertruida	03-03-1850	Maashees en Overloon	22-05-1851	Maashees en Overloon

---

* B4

Janssen Gerardus (B10)

Gerardus Janssen

Gerardus Janssen is geboren in Wanssum op 17-09-1802 en op 51-jarige leeftijd overleden in Wanssum op 18-04-1854. Zijn vader Hendrik Janssen overleed toen hij 27 jaren oud was. Van zijn moeder Petronella Wijnhoven heb ik verder geen gegevens. Zijn beroep was akkerman. Hij woonde in Geijsteren.

Hij trouwde op 13-11-1834 in Wanssum met Maria Kersten (B11). Voor zover ik kon nagaan zijn uit het huwelijk twee dochters en een zoon geboren.

Kersten Maria (B11)

Maria Kersten

Maria Kersten is geboren in Wanssum op 30-04-1802 en op 83-jarige leeftijd overleden in Wanssum op 11-02-1886. Haar vader was Peter Kersten en haar moeder Maria Coenen. Zij had vier zussen en een broer. Zij trouwde op 13-11-1834 met Gerard Janssen. Voor zover ik kon nagaan zijn uit het huwelijk twee dochters en een zoon geboren.

Kinderen Janssen:

<i>naam</i>	<i>geboren</i>	<i>waar</i>	<i>overleden</i>	<i>waar</i>
Petronella	± 1836	Onbekend	09-05-1914	Wanssum
Petrus	± 1839	Onbekend	21-01-1908	Roermond
Hendrika *	24-06-1841	Geijsteren	16-04-1915	Maashees

---

* B5

Cuijpers Gerard (B12)

Gerard Cuijpers

Gerard Cuijpers is geboren op 30-03-1818 in Afferden en, 75 jaren oud, overleden in Maashees op 21-12-1883. Zijn ouders waren Johannes Cuijpers en Petronella Rutten-Weijenberg. Hij had zes zussen en twee broers. Over zijn ouders is me niets bekend. Hij trouwde, 24 jaren oud, met Wilhelmina Vreede/ Freeden (B13) in Bergen op 28-05-1842. Voor zover ik heb kunnen nagaan kregen zij zes zonen en twee dochters. Johannes was de oudste zoon.

Vreede/Freeden Wilhelmina (B13)

Wilhelmina Vreede

Wilhelmina Vreede is geboren in Afferden op 18-02-1817 en op 77-jarige leeftijd overleden in Venray op 19-05-1894. Haar vader was Petrus Freeden en haar moeder Anna Hagens. Zij had vijf broers en vijf zussen. Zij trouwde op 25-jarige leeftijd in Bergen op 28-05-1842 met Gerard Cuijpers (B12). Voor zover ik heb kunnen nagaan kregen zij zes zonen en twee dochters. Johannes was de oudste zoon.

Kinderen Cuijpers:

<i>naam</i>	<i>geboren</i>	<i>waar</i>	<i>overleden</i>	<i>waar</i>
Johannes*	20-07-1842	Afferden	17-09-1921	Afferden
Christiaan	17-01-1845	Bergen	19-02-1902	Ottersum
Peter Johannes	01-12-1946	Bergen	14-05-1876	Maashees en Overloon
Peter Antoon	16-10-1848	Bergen	14-05-1876	Maashees en Overloon
Huberdina	15-05-1850	Bergen	Onbekend	Onbekend
Johanna	18-05-1852	Bergen	30-04-1915	Vierlingsbeek
Arnoldus	02-09-1854	Bergen	22-07-1936	Vierlingsbeek
Martinus	15-08-1857	Bergen	17-06-1912	Vierlingsbeek
Wilhelmina	04-01-1862	Bergen	Onbekend	Onbekend

---

* B6

Gerets Johannes (B14)

Johannes Gerets

Johannes Gerets is geboren op 20-12-1820 in Bergen en, 50 jaren oud, overleden op 02-10-1871 in Bergen. Gegevens over zijn vader Frederik Karel Gerets en moeder Johanna Tekatts heb ik niet onderzocht. Gegevens over broers en zussen heb ik niet kunnen achterhalen. Hij trouwde, 28 jaren oud, met Johanna Thijssen (B15). Zij woonden onder anderen in Heijen en Afferden. Voor zover ik weet kregen ze vijf zoons waarvan er een dood werd geboren en twee andere stierven op 13- en 18-jarige leeftijd. Ze kregen ook vier dochters, daarvan werd er een doodgeboren en stierf er eentje op 2-jarige leeftijd..

Thijssen Johanna (B15)

Johanna Thijssen

Johanna Thijssen is geboren op 27-03-1821 in Ottersum om 16.00 uur en overleden op 30-12-1871 in Bergen. Gegevens over haar vader Jan Thijssen en moeder Dorothea Janssen heb ik niet onderzocht. Zij had twee broers en een zus. Zij trouwde, 22 jaren oud, op 27-05-1843 in Bergen met Johannes Gerets (B14). Zij woonden onder andere in Afferden en Heijen. Voor zover ik weet kregen ze vijf zoons waarvan er een dood werd geboren en twee andere zoons stierven op 13- en 18-jarige leeftijd. Ze kregen ook vier dochters, daarvan werd er een doodgeboren en stierf er eentje op 2-jarige leeftijd. Als beroep wordt in de huwelijksakte dienstmeid genoemd.

Kinderen Gerets:

<i>naam</i>	<i>geboren</i>	<i>waar</i>	<i>overleden</i>	<i>waar</i>
Johanna *	12-09-1843	Afferden	14-08-1902	Afferden
Petrus Johannes	13-07-1846	Bergen	18-10-1864	Bergen
Vrouw levenloos geboren	20-01-1848	Bergen	20-01-1848	Bergen
Theodorus	03-03-1849	Bergen	onbekend	onbekend
Francis Catharina	14-04-1852	Bergen	28-11-1854	Bergen
Man levenloos geboren	20-03-1854	Bergen	20-03-1854	Bergen
Frederik Karel	28-04-1855	Bergen	onbekend	onbekend
Johannes Theodorus	27-09-1857	Bergen	07-11-1870	Bergen
Petronella	10-10-1860	Bergen	onbekend	onbekend

---

* B7

MODEL Litt. LL.
Art. 200 der Wet.

(Gratis.)

LIGTING
VAN DEN JAAR 1828

NATIONALE MILITIE.

PROVINCIE NOORD-BRABAND.

 Certificaat.

SIGNALEMENT.

El.
Lengte 1.
Aangzicht
Voorhoofd
Oogen
Neus
Mond
Een
Haar
Wenkbrauwen
Ondersteoort.

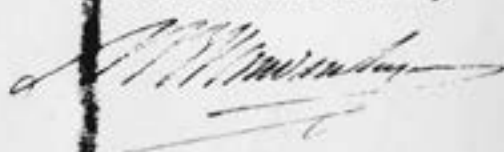
Handteekening.

Geregistreerd N°. 2342

De GOUVERNEUR der Provincie Noord-Brabant
verklaart: dat *Jacobus Jacobs*
geboren te *Luik* den *5 December 1809*
van beroep *boer* *Loon van* *Joan*
Peters en van *Anna*
van beroep *boer*, *overlast*
wopende te *Linden*, binnen de Gemeente
Linden voor de Nationale Militie is
ingeschreven; dat aan hem vervolgens bij de Loting
is ten deele gevallen het Nummer *44*
hetwelk tot heden niet opgeroepen zijnde, hem tot
geenen dienst heeft verpligt.

Gegiven te 's Hertogenbosch, den *20 December 1828*

De GOUVERNEUR voornoemd,

Certificaat bij de huwelijksakte van Jacobus Jacobs (B8): hij is uitgeloot voor militaire dienst

1c

Het huis aan de Rieterweg

Het huis van de familie Cox-Jacobs

Het huis staat aan de Rieterweg...

... maar dat is niet altijd zo geweest. Hieronder is te lezen hoe en wanneer het perceel aan de Rieterweg in Maashees in eigendom is gekomen van familie, door wie het in de loop der jaren bewoond is geweest en wat het meegemaakt heeft. De bouwers en eerste bewoners van het huis zijn Jacobus Jacobs en Geertruida van Gellecom.

Ongeveer 1970, de perenboom is weg en het huis heeft andere luiken

Geertruida van Gellecom

Geertruida wordt op 23 november 1808 geboren in Maashees. Zij is de oudste dochter van schoenmaker Evert van Gellecom uit Maashees (1783) en Gertrudis Niessen (1772).

In 1815, als Geertruida nog maar 7 jaar is, overlijdt haar moeder. Haar vader hertrouwt spoedig en sticht een nieuw gezin. Geertruida woont nog een aantal jaren bij hen en gaat dan als inwonende hulp in de huishouding elders aan de slag.

Geertruida's vader Evert van Gellecom trouwt in totaal vier keer.

1. 1804 Huwelijk met Gertrudis Niessen (1772-1815). Kinderen: Gerardus (1804), Geertruida (1808), en Johanna (1811).
2. 1815 Huwelijk met Johanna Geurts (1782-1831). Kinderen: Gerardus Giessen (1810, uit eerder huwelijk) Anna Maria (1817-1828), Henricus (1819-1831) en Petronella (1821-1899).
3. 1833 Huwelijk met Wilhelmina Driessen (1787-1842). Geen kinderen.
4. 1844 Huwelijk met Petronella op de Hiept (1797-1881). Geen kinderen.

In het bevolkingsregister is te zien dat het huishouden meestal kinderen uit verschillende huwelijken telt plus soms inwonende kinderen waarvan de herkomst onduidelijk is. Na een lang leven, vier huwelijken en vele kinderen overlijdt Evert van Gellecom in 1860 op 77-jarige leeftijd.

Jacobus en Johannes Jacobs

Op enig moment moet Geertruida haar ware Jacob tegen het tegen het lijf zijn gelopen: Jacobus Jacobs. Wanneer? Waar? Daarover zwijgen de archieven.

Jacobus Jacobs is geboren in Cuijk (5-12-1809) en opgegroeid in Boxmeer bij zijn ouders Joannes en Anna. Op 6 juli 1840 trouwt het stel in Boxmeer en blijft daar zo'n twee jaar wonen. Uit het huwelijk wordt al gauw een zoon geboren: Johannes, beter bekend als onze voorvader Bömkes Jan (07-04-1841). Vermoedelijk verhuist het gezin in mei 1842 naar Maashees, Geertruida's geboortedorp.

Daar wordt op 13 februari 1844 een tweede zoon, Gerardus, geboren. Daarna komen er nog vier kinderen waarvan er twee levenloos ter wereld komen en twee (een tweeling) zeer jong overlijden.

Het huis op de Maasheese Heide

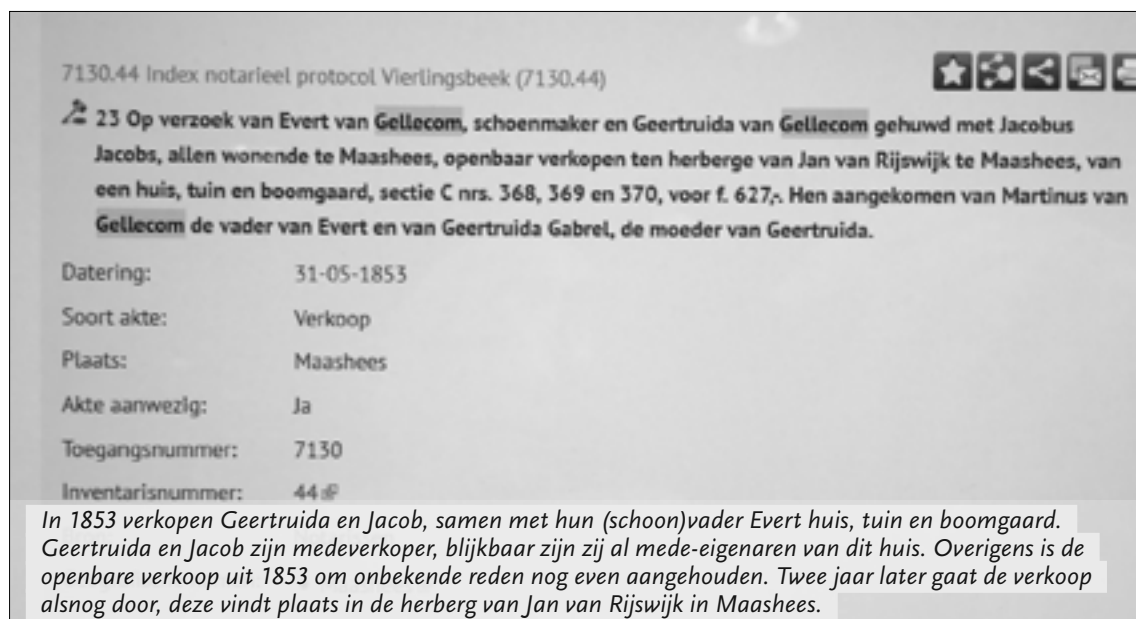
In 1852 kopen Jacobus en zijn oudste zoon Johannes de percelen 718 en 719 van de gemeente Maashees. Dit zijn de percelen aan wat nu de Rieterweg heet en toen de 'Maasheese Heide'. Perceel 719 is de grond waar de huidige woning op staat en perceel 718 is het erf eromheen. Vader en zoon bouwen hierop een kleine woning, hoewel, of Johannes mee bouwt is de vraag, want hij is dan pas 11 jaar. Op de bouw-akte van het kadaster is goed te zien dat dit huis vele malen kleiner is dan de woning die wij kennen uit onze tijd.

Twaalf jaar na de aankoop van het perceel aan de Maasheese Heide, overlijdt Jacobus Jacobs. Hij sterft in Den Bosch, waar hij eerder dat jaar, op 4 februari 1864, is opgenomen in krankzinnigen-instituut Reinier van Arkel.

Hierdoor worden de grond en het huis voor de helft eigendom van zijn weduwe Geertruida en erven hun beide zoons Johannes en Gerardus elk een vierde erfdeel. Onze voorvader Johannes/Bömkes Jan moet dan nog 23 jaar worden.

Een nieuw tijdperk

Johannes Jacobs trouwt in 1867 met Antonia Thissen uit Well. Twee jaar later, in mei 1869, gaat hij met zijn moeder en broer naar de notaris. Voor 300 gulden verkopen die hun erfdeel en wordt Johannes eigenaar van het huis en de grond. Als voorwaarde wordt gesteld dat hij levenslange kost en inwoning voor zijn moeder Geertruida verzorgt. Die overlijdt echter datzelfde jaar nog. Het is goed denkbaar dat ze voor haar overlijden haar bezittingen over wilde doen aan een van haar zoons.

7130.44 Index notarieel protocol Vierlingsbeek (7130.44)

23 Op verzoek van Evert van Gellecom, schoenmaker en Geertruida van Gellecom gehuwd met Jacobus Jacobs, allen wonende te Maashees, openbaar verkopen ten herberge van Jan van Rijswijk te Maashees, van een huis, tuin en boomgaard, sectie C nrs. 368, 369 en 370, voor f. 627,-. Hen aangekomen van Martinus van Gellecom de vader van Evert en van Geertruida Gabrel, de moeder van Geertruida.

Datering:	31-05-1853
Soort akte:	Verkoop
Plaats:	Maashees
Akte aanwezig:	Ja
Toegangsnummer:	7130
Inventarisnummer:	44 iF

In 1853 verkopen Geertruida en Jacob, samen met hun (schoon)vader Evert huis, tuin en boomgaard. Geertruida en Jacob zijn medeverkoper, blijkbaar zijn zij al mede-eigenaren van dit huis. Overigens is de openbare verkoop uit 1853 om onbekende reden nog even aangehouden. Twee jaar later gaat de verkoop alsnog door, deze vindt plaats in de herberg van Jan van Rijswijk in Maashees.

De trap naar de zolder met daaronder de deur van de keukenkast

Jan en Antonia kunnen nu een gezin stichten. Helaas, vier jaar na het nog kinderloze huwelijk overlijdt Antonia, pas 28 jaar oud. Bömkes Jan blijft alleen achter. Zo'n acht maanden na de dood van Antonia, op 5 januari 1872, hertrouwt Johannes met Hendrika Janssen uit Wanssum. Uit dit huwelijk worden twee kinderen geboren. De oudste, het meisje Gertruda, overlijdt al na een paar weken. De tweede is een zoon: Gerardus (25-12-1873). Eindelijk is Bömkes Jan, 32 jaar oud, vader. Gerardus (Grad) blijft enig kind.

In 1899, als Jan 59 jaar is en zijn zoon Grad 27, bouwen zij samen een nieuwe woning op de plek van de oude. Bij het kadaster is goed te zien dat die veel groter is dan de oorspronkelijke woning en ongeveer de vorm heeft van de woning die wij kennen: woonhuis met stal (nog zonder de varkensgang en het 'voerhuus'). Waarschijnlijk heeft Bömkes Jan in die periode ook de beroemde kastanjeboom geplant.

Vogel in het stalraam

Vier dochters Jacobs

Grad Jacobs trouwt op 29 mei 1908 met Wilhelmina Cuijpers. Grad is dan 35 jaar en zijn kersverse bruid trekt in bij de familie Jacobs. Op 22 november 1909 wordt hun eerste dochter, Anna, moeder van de kinderen Cox, geboren. Ruim een jaar later komt zusje Riek (27-01-1911) ter wereld. Het huis wordt te klein voor twee stellen en twee kinderen.

Rond 1910 breiden opa Johannes en zijn zoon Grad de woning dan ook uit. Op de bouwakte is te zien dat het huis aan de achterkant groter wordt en dat er een flinke schuur of stal op het erf bij komt. In 1912 en 1914 worden Anna's zussen Miet en Dien geboren. Een jaar later, als Anna 6 jaar is, overlijdt haar oma Hendrika.

Met opa Johannes, Bömkes Jan, gaat het ondertussen niet goed. In het bevolkingsregister zien we dat hij in 1925 in Vught staat ingeschreven. Verhalen uit de overlevering vertellen dat hij daar is opgenomen in de psychiatrische inrichting Voorburg (zie ook 'Jacobs Johannes' op pagina 51). In 1928 overlijdt hij, 86 jaren oud, in Vught en hij wordt waarschijnlijk begraven in Maashees.

Struikbonen hangen te drogen

De zolder anno 1984

Als Anna 25 jaar is, trouwt ze met Bert Cox (ook 25) uit Bergen. De bruiloft vindt plaats op 4 juni 1935. Bert Cox komt inwonen bij zijn schoonouders Grad Jacobs en Wilhelmina Cuijpers. De zussen van Anna zijn dan nog niet getrouwd, maar zijn bijna allemaal als dienstmeisje elders inwonend en op onregelmatige tijden in het ouderlijk huis. Ook schoolmeester Maassen woont tijdelijk bij de familie in. Uiteindelijk trouwen de zussen allemaal en gaan elders wonen.

De familie groeit, het huis groeit mee

Op 3 augustus 1937 wordt de eerste telg van een nieuwe generatie geboren: Wim Cox. Op 19 mei 1938 wordt het huis voor 4000 gulden officieel verkocht aan Bert en Anna. Ook het roerende goed (de boedel inclusief de levende have en landbouwwerktuigen) wordt overgedragen aan Bert Cox voor 1300 gulden. Vlak daarna wordt Mientje geboren (18-08-1938), gevolgd door Gerrit (29-08-1939) en Elly (16-12-1940).

In de loop der jaren lossen Bert en Anna de schulden, die voortkwamen uit de aankoop van het huis, af aan Gerardus Jacobs. Dit doen ze in eerste instantie door een boerenbedrijf te runnen; een gemengd bedrijf waarin vee (kippen, varkens en koeien) en landbouw (grond bewerken en oogst verkopen) de hoofdmoot zijn. Daarnaast is Bert melkboer. Dit wil zeggen dat hij met paard en kar elke dag bij de dorpsboeren tuiten met melk ophaalt, deze in de melkfabriek in Venray leegt en weer naar het erf van de boeren terugbrengt. In 1942 overlijdt de inwonende opa Grad Jacobs. De meeste kinderen Cox herinneren zich weinig of niets meer van hem.

Intussen wordt de woning nog een keer flink uitgebreid. Er is een stuk aangebouwd met een 'voerhuus', daaronder een mangenkelder en een gierkelder en daarnaast een varkensstal.

Links het voerhuus en de varkensstal

Het adres is in die tijd nog steeds officieel Maasheese Heide. Het huisnummer verandert in de loop der jaren een paar keer. In de archieven is te vinden dat het adres in december 1961 nog 'Heike B4' was, later wordt het B103. Sommige Coxen gebruikten ook de straatnaam Holtheescheweg. Dit is echter nooit officieel een straatnaam geweest.

Het huis tijdens het laatste oorlogsjaar

In 1944 kent het huis zijn meest onrustige periode. Het is oorlog en in augustus vinden vele evacués uit Groeningen en Vierlingsbeek er een veilige plek. De kinderen Cox slapen samen met de vluchtelingenkinderen op de koeienstal. In totaal zo'n 28!

Die situatie duurt niet lang. Eind september, vlak na de geboorte van Frans (01-09-1944), moet iedereen, op bevel van de Duitsers, het huis verlaten omdat Maashees 'Sperrgebiet' is. Met baby Frans in de kinderwagen, Elly er bovenop en de rest lopend met karren en kruiwagens, trekt de karavaan zuidoostwaarts, naar Wanssum. De hele groep slaapt een nachtje in het gemeentehuis en vindt daarna onderdak bij de familie van Dijk in de kelder. Daar zitten ook Duitsers ingekwartierd, die om beurten voor de evacués koken.

Op de ochtend van vrijdag 17 november komen de Duitsers, met geweer in de aanslag, Bert Cox halen. Niet veel later moet het inmiddels vaderloze gezin vanwege het hoge water weer verkassen. Ze kunnen terecht in de kelder bij Sjang Maas in Wanssum, waar ze slapen op strozakken. Na een paar bange dagen staat tot ieders grote verrassing en vreugde, plotseling hun vader weer op de stoep (zie ook het verhaal 'Ontsnapt aan de Grünen' op pagina 134).

Ook in Wanssum kan het gezin niet lang blijven. Voorwaarts gaat het, door de bossen, naar het oostelijker gelegen Oostrum. Daar brengen ze een nacht door in de schuilkelder, om de dag erna door te reizen naar Venray waar ze een nacht in de instelling Servaes verblijven. Na nog een korte stop bij een nicht van Bert Cox in Oploo, belandt de familie uiteindelijk bij de boerderij van Jan Langen in Westerbeek. Hier wordt het kippenhok leeg gemaakt; daar kan het gezin zolang in wonen. Bert weet een fornuis op de kop te tikken, zodat ze er kunnen koken. De jongens slapen bij de zoons van Jan Langen. De meisjes en baby Frans slapen in het kippenhok.

Moeder zorgde steeds voor verse bloemen

In het familiehuis in Maashees worden uiteindelijk geen Duitsers maar Engelsen ingekwartierd die er tot maart 1945 blijven. Als Bert Cox op 19 maart weer poolshoogte kan gaan nemen, ziet hij eerst de kat: die is er al die tijd gewoon gebleven. In huis is het een puinhoop. Vloeren bedekt met troep, overal lekkages: een bende. Een aantal dagen op rij gaat Bert Cox dagelijks in zijn eentje met de fiets op en neer naar het huis om op te ruimen. Na een poosje neemt hij Anna mee om te helpen. De kleine Elly, die ziek is, mag ook mee. Ze mogen paard en wagen van Jan Langen lenen, zodat ze ook steeds wat huisraad mee kunnen nemen.

Een vol huis en een druk bedrijf

Als na de oorlog de rust is weergekeerd, breidt het gezin verder uit met Jos (16-03-1948) en Anneke (25-05-1952). In die tijd is het huis op z'n volst. De familie overweegt om naar Canada te emigreren. Dat gaat niet door omdat Anna al bij voorbaat heimwee heeft. Bert neemt daarna diverse werkzaamheden ter hand. Hij wordt melkschöpper. Dit houdt in dat hij elke doorde-weekse avond bij een andere boer in het dorp een kleine portie melk van elke koe afneemt. Een keer per maand wordt deze melk door hem (en collega van de Smakt Ben Bonants) in zijn kleine laboratorium onderzocht op vet en andere zaken die voor de plaatselijke fokvereniging

van belang zijn. Naderhand wordt hij secretaris van deze vereniging en moet hij de onderzochte zaken in grafieken onderbrengen. Ook maakt hij van elk geboren vrouwelijk kalf een schets met uiterlijke kenmerken.

De familie vertoeft het meest in de grote keuken waar het fornuis staat en waar gekookt wordt. Dit is het centrale punt van de woning. Vanuit de keuken kun je naar de 'kleine kamer', de 'goeie' kamer, de zolder en de 'geut'.

In de keuken zelf is geen stromend water, dat komt van de aangrenzende ruimte: de 'geut'. Voor het raam van de 'geut' staat een aanrecht met een waterpomp die een koperen tuit heeft die iedere week opgepoetst wordt. Er staat ook een petroleumstel waar regelmatig pannen met vlees en soep op staan te sudderen. Pas veel later komt hier een aanrecht met een op de waterleiding aangesloten kraan en een gasfornuis en wordt er voortaan in deze ruimte gekookt. Hier bevindt zich ook de deur naar de kelder, waar Anna alle ingemaakte groenten en fruit en de aardappels bewaart.

In de 'goeie' kamer verblijft de familie aanvankelijk alleen bij speciale gelegenheden zoals een communie of kermis. Er staat een kleine kachel die brandt op hout, eierkolen, briketten en schlam. In de hoek staat een 'prost' waar Bert zijn middagdutje doet.

Het fornuis, in de oven werd het spek knapperig gebakken, elke zondag smullen

Tussen de keuken en de goeie kamer is de hal met de voordeur. Hier hangt de zwarte bakelieten telefoon.

In de keuken bevindt zich ook de trap naar de zolder. Om daar te komen moet je eerst het luik openduwen, geholpen door een katrol. Onder het dak zijn drie houten kamertjes afgetimmerd: één voor het echtpaar Bert en Anna, één voor de jongens en één voor de meisjes. Later komt er nog een kamertje bij. Op de overloop staat een pispot voor 's nachts. De 'kleine kamer' wordt gebruikt om te eten als het koud is. Grootmoeder Wilhelmina zit er vaak te breien. Een deur in de kleine kamer geeft toegang tot de achterkamer. Dit is de slaapkamer van grootmoeder. Later wordt deze kamer afgesloten aan de kant van de kleine kamer en bij de woonkamer getrokken.

Vanaf de keuken loop je de koeienstal in en van daaruit kom je in het voerhuus. In het voerhuus bevindt zich ook de achterdeur naar buiten, de ingang naar de mangelenkelder (via een luik in de vloer waar altijd manden op staan die je er dan eerst af moet halen) en de deur naar de varkensgang.

In de mangelenkelder liggen bieten voor het vee opgeslagen. In het voerhuus worden aan de ene kant de aardappels voor de varkens gekookt en dan door de aardappelmolen gedraaid. Aan de andere kant staat een mangelenmolen; hier worden de bieten voor de koeien fijn gemalen. Verder wordt in het voerhuus de was gedaan. Buiten op het erf staan een paar schuren en er is een stal voor het paard. Bert en Anna houden ook wat kippen die over het erf scharrelen. Soms kruipen ze, tot ongenoegen van Bert en Anna, onder de heg om te broeden. Tot vermaak van de kinderen proberen Bert en Anna de kippen daar steeds weg te jagen.

Begin jaren vijftig gaat Bert over van het houden van koeien en varkens naar het houden van mestkuikens. Hij bouwt hiervoor een grote 'hennekui' wat verder op het erf, vóór de boomgaard. Na een paar jaar worden de mestkuikens vervangen door broedkippen. De eieren daarvan worden direct na de leg vervoerd naar broedmachines elders.

In de varkensgang zitten dan nog een tijdlang een paar varkens voor eigen gebruik.

Bert en Anna hebben inmiddels ook verschillende stukken grond toegevoegd aan het bedrijf (zie het stukje 'Percelen' op pagina 73). In de tijd van de ruilverkaveling (omstreeks 1955) krijgt Bert de grond waar later de kassen en de morellenbomen stonden. Er is ook nog een 'plak' bij Piet Smits tegenover het bos en er ligt nog grond bij 't Broek en op d'n Buus en de Hatertse Bös, waar de asperges worden geteeld.

De inwonende oma ('ons grötmoë') overlijdt op 1 mei 1956. De meeste kinderen Cox hebben nog levendige herinneringen aan haar, die niet allemaal even positief zijn. Het huis is nu voortaan helemaal van Bert, Anna en hun zeven kinderen.

De kinderen Cox vliegen uit...

Vanaf 1962 verandert de straatnaam B103 officieel in Rieterweg, genoemd naar burgemeester Rieter. Het huis van Bert en Anna krijgt nummer 1, vanaf 1966 wordt dat 33 en dat nummer heeft het nog steeds. De kinderen Cox worden volwassen en verlaten één voor één het ouderlijk huis. De uitvliegers blijven gelukkig vaak langskomen, eerst met partners, later ook met een hele schare

kinderen. Het huis en erf zijn voor de kleinkinderen een paradijs: nergens kun je zo fijn spelen. In 1968 wordt het huis gemoderniseerd. De poepdoos in de varkensgang maakt plaats voor een wc op de stal. Er komt ook een douche. Wc en douche worden gebouwd door Henk.

In 1977 verkopen Bert en Anna het huis aan de kinderen Cox maar ze blijven er wel wonen. Langzaamaan wordt het huis echter te groot voor Bert en Anna. Ook het onderhoud van de woning en het erf zijn bijna niet meer te doen. De kippenkooi staat al jaren leeg en op de afgetimmerde kamertjes op zolder wordt niet vaak meer gelogeerd.

Op 15 juli 1981 verkoopt oudste zoon Wim Cox het huis namens zijn ouders, broers en zussen aan het echtpaar Baltessen-Kellenaars. De verkoop is geregeld door de jaren daarop telkens 1000 gulden belastingvrij te schenken aan ieder van de zeven kinderen. Het erf wordt in delen verkocht. In de periode voor de verkoop wonen Anneke Cox en Mart van den Munckhof er een half jaar. Met hun vertrek komt er een einde aan ruim 130 jaar familie Cox-Jacobs aan de Rieterweg/ Holtheesscheweg/ Maasheesche Heide.

Bert en Anna verhuizen naar een bejaardenwoning om de hoek, in de Hulderstraat. Nog later verhuizen ze naar een bejaardenhuis in Boxmeer. Daar overlijdt Anna in 1990. Bert verhuist naar het bejaardenhuis in Horst waar hij in 2000 overlijdt. Beide zijn begraven op het kerkhof in Maashees, niet ver van de Rieterweg waar het lang geleden allemaal begon...

Mart nam de gelegenheid om op het erf oude meubels op te knappen

Percelen

Bert Cox heeft vanaf de overname van het bedrijf van Grad Jacobs in juli 1938 verschillende stukken grond in eigendom gehad. Wat hij in de jaren aan percelen kocht, ruilde of verkocht is niet bekend. Wel is bekend dat boeren er in het algemeen gebruik van maakten om land via koop en verkoop onderling te ruilen. Ook werd grond gepacht en verpacht. Met het oog op de kwaliteit en gezondheid van de gewassen werd vruchtwisseling toegepast; er stond dus op verschillende akkers steeds iets anders. Bij de ruilverkaveling, die eind jaren vijftig van de vorige eeuw startte, werd onder begeleiding van een verkavelingscommissie, via onderhandelingen, grond toegewezen met de bedoeling grotere aaneengesloten percelen in eigendom te krijgen. Hieronder een opsomming van percelen uit de herinnering van enkele kinderen Cox. Deze percelen kunnen vóór of ná de ruilverkaveling bebouwd zijn geweest. Ze waren in bezit of werden gepacht.

In 't Broek	koren/ rogge/ haver, hooi voor paard en koeien
Op d'n Buus*	weiland voor koeien
Op de Leem (bij de toren)	onder anderen zwarte bessen
Hatertse Bös (richting Holthees)	bieten, mangelen, asperges, uien
Het Raaijveld (bij huis Drika Janssen)	aardappels, koren
Holteseveld (bij Piet Smits)	diversen, asperges
Achter d'n bongerd (de eigen boomgaard)	koren/ rogge/ haver
Achter d'n bongerd van Cup**	bessen en morellen

Anja, februari 2017

-
- * Dit weiland werd aanvankelijk gepacht van Fons Stevens en later aangekocht. Weer later werd het verkocht aan neef Wim van de Ven.
- ** Dit perceel werd later aangekocht door Wim Cox die er een schuur en kas bouwde. Hij woonde aanvankelijk in de schuur en bouwde later een huis ernaast.

De huizen in Aijen

Een andere belangrijke huizengeschiedenis gaat over de woningen van de (voor)ouders van Bert Cox in Aijen. Ook deze locaties hebben een eigen verhaal. Frans Cox heeft, waarschijnlijk van vader Bert, gehoord dat de Coxen stammen uit een familie die het vak van wever beoefende. Een van de voorvaderen zou oorspronkelijk, als wever, uit Engeland afkomstig zijn. Ook heeft Frans vernomen dat er jarenlang een weefgetouw op de zolder aan de Rijksweg heeft gestaan...

Het ouderlijk huis aan de Rijksweg waar vader Bert opgroeide

Van wevers tot landbouwers

Volgens archieven wordt in het jaar 1813 Willem Cox, van beroep wever, vanuit het bevolkingsregister overgeschreven uit Well naar de Langstraat, nu Parallelweg genoemd, in Aijen. Hij gaat wonen in het al bestaande huis van Johannes van Riswijck. Dit huis was vóór 1800 gebouwd*, maar het is niet na te gaan in welk jaar. Willem is dan 31 jaren oud en is in datzelfde jaar getrouwd met de dochter van Johannes, Anna van Riswijck die op dat moment 23 jaren oud is. Of de ouders van Anna in het huis zijn blijven wonen is niet bekend. Het echtpaar krijgt zeven kinderen: Johannes (1815), Petronella (1817), Antoon (1821), Gerardus (1823), Agnes (1825), Hermanus (1827) en Francois/Franciscus (1829). Waarschijnlijk zijn deze allemaal geboren op de Langstraat.

* Volgens Teng Giesen, van de werkgroep Bergen Toen en Nu is van deze gebouwen van vóór 1800 niet te achterhalen in welk jaar ze gebouwd zijn.

Bij de woning aan de Langstraat staat een schuur, waarvan niet bekend is wanneer en door wie deze gebouwd is. Dat kan zowel door Willem als later door Franciscus gebeurd zijn, maar deze kan ook door Johannes van Riswijck of een van zijn voorvaderen of zelfs door anderen gebouwd zijn. De schuur is na nieuwbouw bij het huis aan de Rijksweg getrokken en staat er nu, in 2017, nog steeds. Het kan zijn dat Willem het mogelijk al bestaande landbouwbedrijf van zijn schoonvader Johannes heeft overgenomen en het weefvak heeft gelaten voor wat het was. In elk geval wordt in de aktes van de later geboren Coxen het beroep landbouwer of akkerman genoemd.

In 1858 nemen Willems jongste zoon, Franciscus Cox, 29 jaren oud, uit aktes bekend als landbouwer, en Jacoba Eikhout, 28 jaren oud, geboren in Vierlingsbeek de woning en het bedrijf over. Ook zij krijgen zeven kinderen: Johanna (1859), Wilhelmina (1860), Bernardina (1862), Johannes (1865), Bernardus (1867), Willem (1868) en Gerardus (1873).

*Huidige situatie Rijksweg 28.
De schuur aan de achterzijde is de schuur die bij de woning aan de Langstraat hoorde.*

De boerderij wordt in 1898 overgenomen door Franciscus' zoon, Willem Cox, dan 30 jaren oud, samen met Elisabeth Spiekman, 27 jaren oud en geboren in Ottersum. Hun kinderen Grada (1899), Jacoba (1901), Franciscus (1903), Theodorus (1904), Gerardus (1907), Elbertus (1908), Albertus (Bert Cox, 1910) en Hendrikus (1912) worden allemaal op de Langstraat geboren.

Verhuizen door de watersnood

Als Bert Cox 15 jaren oud is, worden huis en gezin door een ramp getroffen: de grote watersnood in de zeer koude winter (17 graden onder nul en veel sneeuwval) rond de jaarwisseling van 1925-1926. Veel van wat we hiervan weten komt uit verhalen die Bert op onregelmatige tijden aan zijn gezin vertelt. Het huis komt, evenals vele andere huizen aan de Langstraat, grotendeels onder water te staan. Het duurt diverse maanden voor ze droog zijn. Vele huizen in de Langstraat worden na de overstroming verlaten. De bewoners gaan hogerop wonen. Ook Willem Cox en Elisabeth Spiekman breken hun woning af en bouwen, waarschijnlijk in 1927, vijftig meter oostelijk, een huis aan de Rijksweg.

Emotioneel verhaalt Bert later over het lijden van zijn dan 56-jarige moeder in deze periode. Zij wordt lichamelijk ziek van de trammelant die een vochtige woning met zich meebrengt waardoor allerlei spullen niet meer te gebruiken zijn. Hij wijdt haar dood, door longontsteking op 59-jarige leeftijd in 1929, aan de ellendige omstandigheden rondom en na de wateroverlast.

Bert Cox, is vanaf zijn 13de jaar veel buitenshuis, intern bij een boer in een ander dorp. Later is hij werkzaam in de wegenbouw, waarbij hij en zijn collega's verblijven in een Pipowagen. Op zondag verbleef hij in het ouderlijk huis aan de Langstraat en na de verhuizing aan de Rijksweg. Dit ging zo tot hij in 1935 trouwt en naar Maashees vertrekt. Vier broers en een zus blijven wonen aan de Rijksweg. De kinderen van Bert en Anna komen er regelmatig en hebben er nog allerlei herinneringen aan.

De broers en zussen die aan de Rijksweg blijven wonen, trouwen geen van allen en blijven kinderloos. Zij nemen het huis en bedrijf van Willem, die in 1946 sterft, over. Na de dood van zijn laatste twee overgebleven broers Hen en Thei verkoopt Bert in 1977 de woning aan waarschijnlijk de huidige bewoner Klaas Xhofleer.

Elly, februari 2017

Hoofdstuk 2

Herinneringen

kinderen Cox

Inleiding

Voor het samenstellen van de gegevens over zussen en broers heb ik met alle zes enkele gesprekken gehad, meestal alleen en een enkele keer met partner. Hoeveel precies en wanneer weet ik niet meer. In elk geval in de periode 2015-2016. Ik heb met hen gesproken over hun eigen leven en wat ze zich herinnerden van onze ouders, zussen en broers.

Dat wat er aan herinnering aan vader en moeder was heb ik verwerkt in de verhalen over hen. Wat ze me vertelden over broers en zussen heb ik niet toegevoegd. Al eerder was dit me afgeraden vanwege eventuele gevoeligheden onder elkaar. Ik dacht dat het wel zou kunnen. Uiteindelijk besliste ik het alleen bij het eigen verhaal en hun terugkijken naar vader en moeder te laten.

Ondertussen is mijn jongste broer Jos op 17 november 2017 vrij plotseling vertrokken naar een plek die wij niet kennen. Een verlies dat ik niet in woorden kan uitdrukken.

Helaas heeft Jos de door mij geschreven tekst naar aanleiding van onze gesprekken niet nagekeken. Ik heb dus niet zijn goedkeuring gekregen over de inhoud en hij kon ook geen correcties toepassen. Wilma, Rob en René hebben zijn verhaal nagelezen en gecorrigeerd.

Kinderen Cox bijeen bij Gerrit, ongeveer 1988

Cox Wim

Wim Cox (1.1) & Anny Wismans				
Sandra Cox (1.1.1) & John Verstegen			Wilbert Cox (1.1.2) & Monique Jenniskens	
Jesper Verstegen 1.1.1.1	Stan Verstegen 1.1.1.2	Mirte Verstegen 1.1.1.3	Jeffrey Janssen 1.1.2.1*	Wesley Janssen 1.1.2.2*
			* Vader: Janssen	

Herinneringen van Wim

Als oudste zoon in het gezin lag het in de lijn der verwachtingen dat ik het bedrijf van vader over zou nemen. Ik volgde de landbouwschool en werkte parttime in het bedrijf van vader. De zaak was te klein voor twee gezinnen en ik koos er voor om op 17-jarige leeftijd in dienst te gaan bij de Nederlandse Spoorwegen. Eerder werkte ik een korte periode voor de melkfabriek in Venray. Op mijn 18e moest ik in militaire dienst. Na 21 maanden bij de marine, waar ik de bloemetjes buiten wist te zetten, ging ik nog enkele maanden werken bij de NS in Boxmeer en dat vond ik werkelijk niks. Daarna volgde ik in Venlo een omscholing tot onderhoudsmonteur en dat trok me ook niet. Al zoekende kwam ik te werken bij van de Mortel, aardbeienteler in St. Anthonis en dat interesseerde me. Ik leerde het vak tuinbouw en teelde naast mijn werk aardbeien op grond van vader. Een eigen tuinbedrijf starten ging zo maar niet. Er was geld voor waterbuizen en vele andere zaken nodig. De Boerenleenbank wilde alleen geld lenen via het Borgstellingfonds voor de Landbouw. Ik maakte samen met een ambtenaar van het Voorlichtingsbureau Land en Tuinbouw en vader een bedrijfsplan op. Daarmee kon ik 50.000 gulden lenen voor de start van een bedrijf. Inmiddels had ik Anny leren kennen en na een tijd piekeren, ja dan nee, en overleg met een docent van de Tuinbouwwakschool,

Ongeveer 1957

namen wij samen de uitdaging aan. Er werd grond van vader overgenomen. Hiermee kwam er ruimte voor het bouwen van een kas en een schuur aan Rieterweg 28. In de schuur maakten we een woongedeelte. Daar leefden wij acht jaren en werden de twee kinderen geboren. Naast de kas werd een woning gebouwd en daar gingen we in 1972 wonen. Wij waren actief in het bedrijf van 1964 (huwelijk 1966) tot april 2000.

De kas werd enkele malen vergroot en gemoderniseerd. Eerst teelden wij hoofdzakelijk tomaten en daarna komkommers en kropsla. Wij namen grond over van vader en moeder, van de gemeente Vierlingsbeek en van de kinderen Bodten uit Vortum. Daarmee konden we het bedrijf telkens moderniseren en uitbreiden. Voor verbouwingen en aanschaf van grond namen wij leningen bij de Gemeente Vierlingsbeek en bij de Boerenleenbank. Vanwege de hoge aflossingen van schulden zei ik wel eens schertsend: “Ik ben in dienst van de bank“.

Rond mijn 63ste levensjaar gingen we uitkijken naar de mogelijkheid ons bedrijf te verkopen. In het jaar 2000 stopten we en in 2001 is het huis, de schuur en het land verkocht. Bij de verkoop van ons bedrijf was er hoegenaamd geen spaargeld, maar wel konden wij onze nieuwe woning zonder hypotheeklasten kopen. Eindelijk waren wij af van de schulden aan de bank. Uiteindelijk

Het tuinbouwbedrijf

vinden wij 'goed geboerd' te hebben, echter alleen door de waardevermeerdering van het bedrijf. Voor een ruim pensioen bracht ons harde werken te weinig op.

Wij gingen wonen in het dorp Maashees, naast de kerk op het adres Mgr. Geurtsstraat 33. Hier beheer ik vanaf mijn pensioen mijn eigen tuin met kas vanuit de ervaring met de teelt in de grote kassen.

Rond 1992 kreeg ik mijn eerste TIA. Ik werd opgenomen in het ziekenhuis en was enkele dagen gedeeltelijk verlamd maar kon al kort daarna goed functioneren. Ik heb nog enkele keren een TIA gehad en aan de laatste, in 2013, heb ik Parkinson-verschijnselen overgehouden. Ook daarna heb ik enkele keren korte uitvalsverschijnselen gehad. Het meeste last heb ik van geheugenverlies (vooral over vroeger), traagheid in denken (ik kan mijn gedachten langzaam ordenen) en bewegen en soms beven mijn armen. Ik ben licht gehandicapt en kan mijn gedachten maar traag ordenen. De laatste tijd voel ik me voortdurend moe.

Over thuis herinner ik me weinig. Ik heb nooit diepgaande gesprekken gehad met mijn ouders en broers en zussen. De laatste maanden heb ik dromen over moeder. Ik ervaar dan haar aanwezigheid in huis zonder haar te zien. Zij is dan als een soort veilig gevoel in huis aan het redden. Zij zegt niks en ik ook niet.

Wel herinner ik me dat op een keer vader en moeder tegelijkertijd het bed moesten houden in verband met een vervelende griep. Mientje en ik zorgden toen voor het huishouden. Ook herinner ik me dat ik een emmer kalk ging halen voor de grote schoonmaak in de stal. Ik zou naar Kersten moeten en liep naar Kersten op de Touwbaan in plaats van naar schilder Kersten in de hoofdstraat. Ook herinner ik me dat vader een keer de ribben heeft gebroken na een val van de hooizolder.

Grootmoeder vond ik een canaille (loeder, feeks). Zij kon onaangenaam wrokkig zijn. Zij was bijvoorbeeld aardig en communicatief en praatte honderduit wanneer er mensen in of bij het huis waren. Als deze vertrokken dan liep ze met een nors gezicht rond zonder een woord tegen een van ons te zeggen. Dat laatste hield ze dan dagen vol. Toch schrok ik van haar overlijden, ook omdat ik dat hoorde van Frans Stevens toen ik deze tegenkwam op weg van mijn werk naar huis.

Ik was misdienaar in de dorpskerk. Door een handeling van Toon Bloemen had ik een keer tijdens de dienst de slappe lach. In een soort reflex gaf pastoor Swinkels me een harde klap in het gezicht, zodat ik van het altaar viel en blauwe plekken aan mijn gezicht had. Vader was daarover boos en ging naar de pastoor om deze de les te lezen. Naderhand kreeg ik van pastoor Swinkels een kwartje en dat was indertijd veel geld.

Misdienaar bij het huwelijk van Mientje; met Frans, pastoor Gerris, Cor en Marius Maas

Ik had een hekel aan de pofbroek en kniekousen die ik naar school moest dragen. Ik vond dat kinderachtig en was blij toen ik vanaf de dag dat ik de Plechtige Communie deed een fatsoenlijke mannenbroek aan mocht van moeder.

Eens gaf ik aan het hoofd van de school, meester Linders, door, dat vader een kip voor hem had om te braden. Naderhand vroeg Linders waar de kip bleef. „De kip is weer beter meester“ zei ik daarop, stiekem in mezelf lachend.

In de vijfde klas, het was in de noodschool, de Barak genoemd, ging ik met Wimke Kersten tegen een kastje hangen en dat viel om. Wij moesten samen voor straf naar het kolenhok waar wij alleen maar gelachen hebben.

Een van de zaken die sterk in mijn herinnering is gegrift is dat meester Linders op een dag, het was nog in de Barak, Annie Gelden met een liniaal op de blote billen sloeg. Dat was vreselijk onfatsoenlijk vond ik en ik begreep er niks van.

Ik was lid van de Jonge Boeren. Omdat ik zo licht van gewicht was, stond ik elk jaar boven op de piramide bij het jaarlijkse sportevenement. Trots was ik dat ik makkelijk boven op drie manshoogte kon klimmen en daar mijn evenwicht houden. Hoog (en me groot voelend) keek ik over de mensenmenigte.

Ik herinner me dat ik met de hele familie met de paardenkoets naar Aijen ging. Ik genoot van het deinen van het paard en het geratel van de ijzeren wielomslag op het wegdek. Ook was ik wel eens op vakantie bij de ooms en tante Grada. Ik speelde daar met de kinderen van buurman Koenen, vooral met Martien, de oudste.

De militaire dienstplicht als marinier bij de marine was de mooiste tijd van mijn leven. De kameraadschap onderling vond ik fantastisch. Maar ook het volwassen worden in een mannen sfeer en meer zien van de wereld dan ons dorp. Ik meldde me in 1957 in Hilversum waar ik in de kazerne van Hollandse Rading de eerste opleiding kreeg. Daarna was het verblijf en verdere opleiding in de haven van Vlissingen waar ik eerst verbleef op het opleidingsschip Hr. Ms. Medusa en daarna verbleef ik op de mijnenveger Hr. Ms. Roermond (gebouwd in 1955). Rond 1970 heb ik, samen met Anny en de kinderen, een van mijn kameraden uit diensttijd, Engelsman, bezocht. Deze woonde indertijd in St. Annaland (Tholen).

In 1968 was ik Prins Carnaval in het dorp. Dat was een prettige en tevens vermoeiende bezigheid en ik had met mezelf en de raadsleden te doen vanwege de drukte en het vele drinken. Er is een zwart-wit foto van me waarop ik fier in het opvallende prinsenpak, te midden van de Raad van elf, zwaai naar het volk.

In 1983 was er blikseminslag in de schuur van ons bedrijf. Dat maakte veel indruk en de schade was aanzienlijk. Het dorp leefde met ons mee en ik herinner me vooral dat de mongoloïde dorpsgenoot Pietje Bouten huilend met me naar de restanten keek en opnoemde wat hij allemaal miste. Vooral de vernielde fietsen zaten sterk in Piets geheugen en deze noemde hij telkens tussen zijn tranen door.

Cox Mientje

Mientje Cox (1.2) & Henk Maas				
Anja Maas (1.2.1) & Ton Nuijten		Inge Maas (1.2.2) & Alex Boeringa		
Stijn Nuijten 1.2.1.1	Nika Nuijten 1.2.1.2	Olaf Nilssen* 1.2.2.1	Joar Nilssen* 1.2.2.2	Aafke Boeringa 1.2.2.3
* Vader: Sven Nilssen				

Herinneringen van Mientje

Ik volgde de VGLO school en hielp daarnaast en daarna in het huishouden thuis. Op de naaischool (Cis Vervoort) in Bergen haalde ik het naaidiploma lingerie, coupeuse en costumière. De diploma's zijn zoek – Henk heeft ze per ongeluk vernietigd – maar de puntenlijst is er nog. Toen er serieuze huwelijksplannen waren, wilde ik mijn uitzet zelf verdienen en deed ik Hoogfrequent laswerk in Textielatelier Heijen in Vortum. Het ging om babyslipjes voor plastic luiers. Tijdens de eerste

huwelijksjaren zorgde ik voor ons gezin, eerst in Heijen (twee jaren), daarna in Meerbeke in België (drie jaren, van 1966 tot 1969), en in Horst. In Horst werkte ik vier jaren in het naaiatelier van Ogh als naaister en twaalf jaren als gezinshulp bij diverse bewoners in het dorp. Op latere leeftijd verhuisden we naar Grubbenvorst waar we dertien jaren woonden en daarna gingen we terug naar Horst. Daar woonden we enkele maanden in een vakantie huis, wat me goed beviel. Vanaf april 2011 wonen we in de Gebroeders Douvenstraat 38. Henk is elektricien en werkte eerst bij Mooren Electriciteit in Gennep. Daarna was hij dynamisch medewerker bij Textielfabriek Page in Heijen, waarna hij vijf jaren in Brussel werkte voor een plastic bedrijf (Afadec) als bedrijfsleider. In 1971 werd hij als dynamisch medewerker aangenomen bij de Sociale werkplaats in Venlo. Na verloop van tijd werd hij bedrijfsleider wat hij bleef tot zijn vertrek in 1990.

In België, Jos en Cor Maas zijn op bezoek

Later was hij uitzendkracht bij PUM (programma uitzending managers) in het kader van ontwikkelingswerk. Hij werkte daarvoor in Colombia, Casablanca en Zuid Afrika. Steeds tien tot veertien dagen. Zijn hoofdtaak was lassen en verpakken (blisters). Door de operatie aan een tumor bij zijn slaap en enkele knieoperaties kan hij dat werk niet meer verrichten.

Ik heb nog veel herinneringen aan mijn kindertijd. In de oude kerk (vernield in 1944) zat ik als 5-jarige naast moeder in de bank. Stilzitten was voor mij moeilijk en ik herinner me dat moeder daarover verschrikkelijk op me mopperde. Ik voelde me in het begin op de kleuterschool beschermd door Lien Linders die iets ouder was. Lien was altijd dicht bij me, nam me dan aan de hand mee en ik vond dat heerlijk. Ook voelde ik me beschermd door het oefenen wanneer er een bombardement zou komen. Dan gaf de juf het voorbeeld hoe onder de tafeltjes te kruipen. We speelden regelmatig luchtbombardementen.

Op de lagere school was ik er trots op dat ik goed was in rekenen en taal. Bij juf Greet leerde ik breien met twee en met vier naalden. De eerste beginselen had ik al van grootmoeder geleerd en ook hier was ik trots dat ik al zoveel kende. Het schrijven precies tussen de lijntjes vond ik ingewikkeld. In eerste instantie was het schrijven met kroontjespen en vooral het op een goede manier inkt aan de pen krijgen een gecompliceerd gedoe. De inktpot, een glazen flesje, was in het midden van de tweepersoonsbank gemonteerd.

Vanuit de eerste klas herinner ik me de sponsdoos. Een kistje met een droge en een natte spons. Deze werden gebruikt om na het schrijven met de griffel op de lei de schrijfsels weg te vegen. De lei was een vierhoekig bord (grootte A4) van leisteen met een houten rand die iedereen persoonlijk had. Ook had iedereen een eigen sponsdoos.

Elke week werd de catechismus door grootmoeder overhoord, terwijl zij aardappels of appels schildte. Naderhand moest ik deze op school herhalen. Ik deed mijn best om goede punten te halen en was meestal trots op de resultaten. Door middel van zegeltjes plakken werd er gespaard voor het schoolreisje dat eenmaal per jaar plaatsvond. Het had iets te maken met spaargeld naar de Boerenleenbank brengen.

Net na de oorlog kregen alle leerlingen op school vitaminetabletten. Grijs lekkere 'snoepjes' die in een groot rond blik bewaard werden. De school was door de oorlog verwoest en er werd

Ongeveer 1964

les gegeven in enkele kamers van de boerderij van Welles. Ik ging voor halve dagen naar school; de andere halve dagen hadden drie andere groepen les. In de noodschool 'de Barak' werd alles interessanter.

Ik was handig in het spelen met ballen. Met drie ballen tegen de muur of de lucht in en dan tussendoor eentje over de rug of onder de opgeheven knie door. Verder vond ik 'vlagveroveren' en het 'buske schuppen' plezierig.

Ik herinner me eens de mouw van de jas van één van de kinderen te hebben dichtgenaaid. Bij wie het was weet ik niet meer en ook niet of ik op mijn donder heb gekregen.

Vaak heb ik moedertje gespeeld met Corrie Cornelissen. Dit deden we op de stal; we hielden de poppen aan de borst waarbij we door de jongens voor de gek werden gehouden. We richtten een huisje in met stapelen en ordenen van appelkistjes. Met buiten geplukte bloemen in een flesje versierden we onze woonkamer.

Ijspret was heerlijk en ik herinner me een keer dat ik niet mee mocht omdat ik grootmoeder moest helpen met breien; in gedachten gingen andere meisjes schaatsen met mijn favoriete buurjongen (Louis) en ik was afschuwelijk jaloers.

Met Anneke

Bij het spel 'beeldje gooien' waren we met een groep waarbij een kind het andere rond slingerde en dan losliet. Het kind viel en bleef liggen zoals het neerkwam en zo ontstond er soms een beeldentuin. Giechelen geblazen. 'Landveroveren' gebeurde met een mesje. Een afgebakend stuk grond werd in tweeën gedeeld. Het mesje werd gegooid in het grondbezit van een andere groep en doorgetrokken naar je eigen bezit. Lukte dit dan had je er een stuk grond bij. Het mes moest in de grond staan en de richting moest verbinding kunnen maken met andermans grond. Bij Jan Smits (buren) werd dit spel veel door de volwassenen Albert en Johan gedaan.

Tot mijn ouders rond 1964 een wasautomaat kochten, was er eenmaal in de twee weken wasdag. Dat vergde een hele dag. Zondag werd de witte was samen met geraspte Sunlight zeep gekookt in de 150 liter grote 'bruspot'. Op maandag werd het goed, nog

warm, overgebracht naar de drie meter verder staande houten wasmachine. Hierin stond een vierpoot die de was op en neer bewoog; rechtsom en linksom. Deze werd elektrisch aangedreven. Bij de burens werd dat nog met de hand gedaan. Na een half uur werd het wasgoed stuk voor stuk gecontroleerd op vlekken. Die werden er uitgehaald door het wasgoed te wrijven op een 'wasbriet' (wasbord met ribbels). Dan werd alles twee keer gespoeld, met de hand gewrongen en buiten gehangen. Luiers werden voor het spoelen op de bleek gelegd (languit op het gras). Ook werd blauwsel en bleekwater (vooral voor ondergoed en lakens) gebruikt om hardnekkige vlekken weg te krijgen, maar vooral voor een hagelwitte was. Bij regenweer hing de was door het hele huis en rond de kachel en het fornuis. Dat gaf een aparte geur. In een koude winter werden voor het spoelen van de was ketels water op het fornuis opgewarmd. Het strijkgoed werd ingevocht en opgerold en na enkele uren kon het gestreken worden.

Eenmaal per jaar was er grote schoonmaak en werd het huis van onder tot boven onder handen genomen. Op de slaapkamers werden de bedden, deuren, ramen, kasten en houten wanden gesopt. Alle beddengoed hing een hele dag over de haag en over de waslijn. De matrassen, die gevuld waren met stro, werden geleegd, gewassen en met vers stro (heksel) gevuld. Dagenlang hing er een oogstgeur op de slaapkamer. Beneden werd er gewit, afgewassen en geboend.

Alle koper werd iedere week gepoetst: de pomp, deurklinken, lepels en vorken. Messen werden met schuurpapier opgewreven.

Nadat de koeien voor de zomertijd naar een weiland waren gebracht (op d'n Buus of in 't Broek) kreeg ook de stal een grondige schoonmaakbeurt. De varkensstallen werden schoongemaakt wanneer de varkens verkocht waren. Tijdens de schoonmaak ging veel witsel (kalk) over alle muren.

's Morgens werd er even met wat water uit de pomp door het gezicht en over de haren gestreken en we gaven ons wekelijks een goede wasbeurt. Wij meisjes wisten ons in de winter in het verwarmde kleine kamertje. De deur afgesloten met een stoel liggend tussen kast en deur, gingen we met een teiltje (een grote kom) van top tot teen en werd er met een washandje en zeep over ons lichaam gestreken.

Heel vroeger als kind werden we op zaterdag voor het fornuis om beurten in een teil gezet. Eerst de kleintjes, daarna de meisjes en dan de jongens. Allemaal in hetzelfde water waar af en toe een ketel gekookt water werd bijgevoegd.

Heel vroeger gebruikte moeder een handnaaimachine voor kleine dingetjes. Voor kleren kwam er een naaister aan huis en we gingen passen bij Marie van de Ven in Holthees. Zo kan ik me herinneren dat de eerste communiekleedjes gemaakt zijn. Ook gingen we wel naar An van der Leijk. Daarna

*Op de kermis,
ongeveer 1948*

kwam er een trapnaaimachine waarop ik kleren van iedereen moest verstellen. Na verloop van tijd vroeg ik om een elektrische machine, maar dat zat er niet aan. De jongens kregen wel bromfietsen. Jongens hadden bij moeder steeds voorrang op de meisjes. In een gesprek met vader hierover gaf hij mij gelijk. Maar er veranderde niets. Moeder was de baas. In onze tienertijd mochten we al vroeg onze eigen kleren kopen. Ook maakten we zelf onze kleren. Er waren stofwinkels in overvloed. Bij Cis Vervoort in Bergen leerde ik patronen voor kleding te tekenen. Om onze lange dikke kousen op te houden (we droegen altijd rokken of jurken, want broeken waren voor meisjes verboden) droegen we lijfjes, een soort hemd van katoen, met daaraan jarretels. Op het lijfje speldden we met een sluitspeld een scapuliermedaille. Dit was een kleine ovale draagpenning met een voorstelling van Maria, gezegend in de plaatselijke kerk of in Lourdes.

We droegen klompen die door vader werden versteld met metalen spijkerriempjes waarmee uitgekbroken stukjes hout aan elkaar werden geslagen.

Grootmoeder, die door haar loophouding de zool van de klompen scheef liep, verhoogde die met zorgvuldig gesneden kleine stukjes leer en klompenspijkers.

Bij de boerinnenbond

Bij de Boerinnenbond stopten we sokken van mensen uit grote gezinnen. Dit deden we met een groep vrouwen eenmaal per twee weken.

We zorgden hoofdzakelijk zelf voor onze vleesbehoeften. Bij de slacht van een varken werd alles gekookt, gekruid, gepekeld en ingemaakt. Truui Gerrits kwam helpen. Daarnaast kwam Jan van den Edah elke week boodschappen opnemen en thuisbezorgen op de bakfiets. Olie en gas werden

bij Moet Smits gekocht. Jantje Turf, een joviale Brabander uit Deurne, kwam eens per jaar turf bezorgen. Het was een interessante man en hij kon spannend en boeiend verhalen vertellen. Onze boodschappen deden we bij Trina Bouten die een kleine V&Gé-winkel had. De boodschappen werden in een boekje genoteerd en wanneer er een blad vol was, werd er betaald. Bij de betaling kregen we een zak koekjes cadeau. Ook kregen we meestal een snoepje in de winkel. Harry Cuijpers bracht brood en bleef meestal hangen om te 'ouwehoeren'. Ook hij liet meestal een handvol snoepjes liggen.

Met ongeveer 8 jaar had ik een knobbel aan mijn voet. Na een operatie waren veertien dagen ziekenhuis nodig en dit was een verschrikking. Ik wilde alleen maar naar huis. De zaalgenootjes kregen een pop en ik niet.

Naderhand was er een ligstoel thuis, speciaal voor mij om te herstellen. Ik kan me herinneren dat ik eens buiten lag en de 'sterren van de hemel' zong. De wijkzuster kwam langs om te controleren. Nu zit er littekenweefsel op die plek op mijn voet.

Op heel jonge leeftijd moesten mijn amandelen gepeld worden. Samen met Jans Smits en mijn broers Gerrit en Wim gingen we met de ouders in de taxi van Jos Cup naar het ziekenhuis in Venlo. In de kapel van het ziekenhuis heb ik aan de hand van een non gruwelijk staan brullen omdat mijn ouders weggingen. Ook herinner ik me dat de anderen enorm huilden. Ik wilde niet in Venlo zijn en zat voor het raam te wachten tot er een auto kwam om mij mee te nemen.

We gebruikten diverse huismiddeltjes. Salieblaadjes in de melk om tot rust te komen; Kamillethee bij tand- of mondpijn. We maakten elke avond en ochtend een kruis met onze in wijwater gedoopte hand. Een wijwaterbakje was bevestigd naast de deur van mijn ouders slaapkamer. Op elke kamer was een kruis opgehangen met achter het corpus een palmtakje (buxus) dat eerder in de parochiekerk gezegend was op Palmzondag.

Tijdens de nacht gebruikten we met de hele familie de pispot. Soms was die tot bijna de rand vol en dat was allesbehalve prettig, maar het had de voorkeur boven de loop naar de varkensgang.

Rond 18-jarige leeftijd, ik zat niet meer op school, kwam er bij de bevriende Ben Bonants op de Smakt de zoveelste baby. Mijn ouders vonden het van belang dat ik bijsprong in het gezin. Elke morgen fietste ik om zes uur naar de Smakt (zes kilometer), waar de familie woonde, zorgde daar voor de kinderen en bracht ze naar school. Dit heb ik minstens twee weken gedaan. Ook bij Welles heb ik enkele weken het huis gepoetst tijdens de zwangerschap van de vrouw des huizes. In mijn vrije tijd was ik samen met Nelly Gerrits en andere vrouwen aangewezen om de kerk te poetsen.

Rond mijn 15e had ik mijn eerste 'baan'; ik ging op de Pastorie werken als poetshulp. "Dat dudde gewoën". Juf Ied woonde daar ook en moeder wilde daarmee vriendjes blijven. Ik kon het goed vinden met de pastoor en kreeg voor mijn werk twee gulden vijftig per halve dag.

Ik heb dansen geleerd op de dansles in Bergen. Er waren minder meisjes dan jongens dus er werd door mij altijd gedanst; tango, foxtrot, Engelse Wals en de Veleta. Meestal gingen we uit dansen in een tent in een van de dorpen. Daar danste ik ook de rock 'n roll. Eens per jaar was er een toneelvoorstelling in ons dorp, waar ik altijd naar toe ging.

Bij de boomgaard, met kalf en de hond Bobby

Verder oefenden we twee keer per week bij de Jonge boerinnen op een rijdans. Soms met hoepel, soms met knotsen. Dat was fijn en intensief. Bij de uitvoering op de regionale sportdag kregen we daarvoor soms een prijs. Bij het dorpszangkoor zongen we Oudhollandse liedjes. Naderhand werd ik secretaresse bij de Boerinnenbond. Voor mijn verslagen kreeg ik veel lof.

Thuis aan de Rieterweg was er altijd veel drukte van boeren die even kwamen binnenwippen en mensen die de groenten uit moeders tuin kwamen kopen. Ook kwamen er woonwagenmensen allerlei spullen verkopen. Zij kregen steevast een deel van de maaltijd, die ze op de stoep opaten. We gingen niet op vakantie. Tijdens vakantieperiodes speelden we veel buiten en werkten mee op het land, zoals aren rapen: stukken koren die na de oogst waren blijven liggen bij elkaar halen.

We luisterden naar de radio. Programma's die ik me herinner zijn: De Klok heit negen en Negen heit de klok; Tante Hetty en De Groenteman en Moeders wil is wet.

Cox Gerrit

Gerrit Cox (1.3) & Lien Gooren			
Annette Cox (1.3.1) & Chris Fest	Bart Cox (1.3.2) & Esther de Jong**		
	Eline Cox* 1.3.2.1	Casper Cox* 1.3.2.2	Joris Cox* 1.3.2.3
* Moeder: Hanneke van den Biggelaar ** Kinderen Esther de Jong: Joep en Martijn Verhoeven			

Herinneringen van Gerrit

Ik werd geboren op de dag dat Nederland het leger mobiliseerde. Vanaf dat moment was men echt bang voor oorlog. Net na de oorlog ging ik naar de lagere school. Deze lag door de oorlogshandelingen in puin. Bij de boerderij van Welles waren twee kamers vrijgemaakt die dienden als leslokaal en ik kreeg daar enkele dagen per week les. Er was geen papier; men kende de bordjes van aap-noot-Mies niet. Ik weet nog wel van het schrijven met griffel op de lei en was de koning

te rijk toen ik eens een potlood kreeg met Sinterklaas. De eerste jaren op school waren met juf Greet, waarvan ik nu zeg dat het een takkenwif was, mede omdat zij zei dat ik stonk. Volgens haar stonken alle kinderen behalve Corrie Cornelissen, Tiny Stevens en Pietje Linders. Ik kon bij haar niets goed doen; ik was de zoon van slechts een keuterboer. Ik denk dat ik daar niets geleerd heb. De derde klas was in de Barak, een nood-school bij meester Albers, waarvan ik me herinner voor het eerst wat te leren. Ik kon goed meekomen maar werd snel afgeleid en bleef tijdens lessen druk voor anderen. Vanaf de vijfde klas was er de nieuwe school waar ik les kreeg van meester Linders. Ik las graag en ging boeken lenen in de bibliotheek die ook in een kamer in het huis van boer Welles was. Elke week kreeg ik een kwartje zakgeld dat ik naar de bank bij Fons Stevens bracht.

Ongeveer 1964

Tot ongeveer 12 jaar was de Vuulkeskuul mijn achtertuin: Vuurke stoken, kikkers vangen... iedere kikker was een koe en werd, 'an d'n tuur' gezet en opgeblazen. Je kon kikkers goed vangen met een hengel, een geel bloempje aan het haakje en ze haptten gretig. Samen met mijn vrienden plaagde ik de dorpsagent Schrader wanneer hij achter de vuurtjesstokers aanzat. Eens waren we naar de kelder bij Frits Pingen gevluht. Zij hoorden Schrader aan Frits vragen om de jongens. De goede Frits zei niets gezien te hebben. Ik herinner me ook spellen waarin de grote en sterke buurjongen Heintje Reijnders altijd het paard was.

Ik liet me op school niet op de kop zitten. Piet Linders (zoon van de hoofdonderwijzer) zat naast mij en legde om te pesten de hand op het inktpotje op mijn bank. Ik stak hem met de kroontjespen in de hand en kreeg een naar mijn idee onverdiend straf van meester Linders.

Bij Tienus Smits, de naaste buur, werden fietsen gerepareerd en olie en benzine gehaald. Het sterven van Tienus was voor mij de eerste keer dat ik de dood meemaakte. De opgebaarde man te zien in het huisje van onze burens heeft een sterke indruk achtergelaten, mede doordat vader thuis uitgebreid vertelde hoe hij de dode had gewassen en 'afgelegd'.

Naast ondeugend zijn, deden ik en de andere buurtkinderen 'goede werken'. Zo haalden we eens de oude Frans de Hoog, die een vijfhonderd meter verder woonde, van huis, zetten hem op de handkar en vervoerden hem zo naar de kapper in het dorp.

Ik herinner me dat Jantje Turf kolen, turf en slam (kolenpap: gruis van steenkool vermengd met water) kwam brengen. Dat vond ik een hele belevenis. Het spul kwam achter de schop te liggen. Naast de schop was de schuur.

Er was ook de zeikton, die veelal leeg bij de schop (voor het paard) stond. Op onregelmatige tijden werd deze gevuld vanuit de zeikkelder, waarna die op de kar geplaatst leeggegoten werd op de diverse landerijen.

Om naar de ambachtsschool te kunnen moest je indertijd een zevende klas volgen. In dit jaar bleek na een test dat ik de beste scores had van de hele regio. Toen werd toch aan het volgen van de MULO gedacht en deze maakte ik in drie jaren af. Ik had mot met de leraar Frans en wiskunde en nam daarop wraak door een 10 voor algebra te halen op mijn eindexamen. Vader leverde aardappels aan Sjang Baltussen en Toon Bollen. Sjang was conciërge en Toon leraar metaalbewerken van de Ambachtsschool in Venray. Door die contacten van vader met Sjang en Toon ontstond het idee om leraar ambachtsschool te worden. Dat werd mijn streven. Dit streven werd sterker en een soort passie toen ik Lien leerde kennen.

Na de Ambachtsschool ging ik werken in Boxmeer bij de Machinefabriek De Wiericke en na twee jaar in Venlo bij gebroeders Cuypers Constructie Metaal, waar ook ome Tien werkte (de man van tante Riek, mijn peettante). Ik volgde de opleiding tot praktijkleraar en in de avonduren studeerde ik. 's Morgens vroeg fietste ik (twee keer per week) naar het station in Sevenum en ging met de trein naar Venlo om te werken. Na mijn werk reisde ik met de trein van Venlo naar Eindhoven voor de lessen. Dan weer terug naar Sevenum en met de fiets naar huis waar ik rond middernacht nog wat eieren bakte en naar bed ging. Soms stond moeder op en zei dan: "Gerrit got now nur bed."

Tussen mijn werk- en studiejaren was er de militaire dienstplicht; bij het onderdeel genietroepen leerde ik noodbruggen bouwen en andere technische vaardigheden. Een leerzame periode. Er was indertijd een tekort aan leraren techniek en moeder maakte me opmerkzaam op een vacature leraar vuur- en plaatwerken aan de Technische School in Horst voor twintig uren. Daar werd ik in 1964 aangenomen als onbevoegd leraar. Daarvoor wakte ik nog enkele jaren (1961-1964) bij de smid in Holthees en ging ik verder met mijn

25 jaar leraar LTS Horst *Greng en Maas* ad 13-4-1988

HORST — Op vrijdag 22 april wordt het jubileum gevierd van de heer Ger Cox, die als leraar aan de LTS-Horst is verbonden. De heer Cox is 25 jaar werkzaam als leraar mechanische techniek constructie-bankwerken annex verspanende techniek.

Onder zijn deskundige leiding hebben vele leerlingen de eerste schreden gezet in de richting van hun uiteindelijke vakmanschap. Vooral de liefde voor het vak en de inzet, die nodig zijn om tot een goed resultaat te komen, heeft hij op voortreffelijke wijze steeds weten over te brengen.

Ger is een groot voorstander van praktisch zinvol doe-onderwijs. Naast het dagonderwijs heeft hij in de avonduren jarenlang diverse lascursussen aan mensen uit verschillende sectoren verzorgd.

Ook maatschappelijk is Cox een graag geziene persoonlijkheid. Binnen de Norbertuswijk is hij altijd nauw betrokken geweest bij het parochieel werk. Met name heeft hij zich geruime tijd ingezet voor de stichting Norbertus-belangen en het wijkgebouw.

Vrijdag 22 april a.s. zal Ger samen met z'n vrouw Lien en beide kinderen door bestuur, personeel en leer-

lingen worden gehuldigd. Van 17.30-19.00 uur vindt er een open receptie plaats in de aula van de Technische School te Horst. Ongetwijfeld zullen velen waaronder oud-leerlingen van deze gelegenheid gebruik maken om Ger en z'n naaste familie te komen feliciteren. Wij wensen hem een goede voortzetting van z'n werk op school toe.

avondstudie. In totaal reisde ik tien jaren (1958-1968) in de avond vanuit Maashees, Wanssum en Horst naar Eindhoven. In 1966 haalde ik de eerste akte NH plaatwerkconstructie en smeden; in 1967 de pedagogische aantekeningen; in 1969 de praktijkakte NI lassen. Ik werkte lange tijd 36 lesuren plus avondschoolluren.

Ik leerde Lien kennen op de kermis in Geijsteren en het was snel 'dikke mik'. Wij trouwden in 1965 en we huurden een huis voor 79 gulden

*Bij de bouw van de Senhütte
waar hij later nog eens sinterklaas zou spelen*

per maand in Wanssum. In februari 1968 kochten we een huis op de Prinses Margrietstraat in Horst van Gerrit Beerkens die eerder bij Joost Stevens woonde en een vriend van broer Wim was. In 1981 kochten we een stuk grond voor een moestuin, mede omdat de toevoer van groente door de familie in Maashees en Wanssum meer en meer achterwege bleef. Dat was vanaf het begin veel werk. We plantten de Sterappel, Boskoop en Bellefleur en andere bomen en bouwden een kasje. Ook kerstdennen werden geplant. Herhaaldelijk vroegen we vergunningen aan om te bouwen en dit lukte uiteindelijk op 24 januari 1995 en in juli dat jaar verhuisden wij naar Westerholtsraat 12a. Bijzondere ervaringen zijn de geboorte van de kinderen en het sterven van moeder en vader. Vooral de laatste mist ik nog steeds.

Naast het vele werk in de tuin zorg ik nu voor het onderhoud en de administratie bij het RK Kerkhof aan de Cremersstraat in Horst. Het gaat dan om vervallen rechten aanschrijven voor grafmonumenten na de pachtijd. Ik biljart en ben secretaris van de vereniging. Verder doe ik aan ouderengymnastiek en ga met anderen rikken. Ik speel eenmaal per jaar Sinterklaas voor de buurtvereniging. Ik voel me goed gezond.

Ik vind het heerlijk om planten te vermeerderen en elke familie met een tuin(tje) kan planten van mij krijgen. Zo staan er van Horst tot Ooij en in veel andere plaatsen struiken die in de Horster bodem hun eerste wortels hadden. De vruchten uit de kas, de struiken en de bomen komen bij veel familieleden, burens en kennissen terecht.

Zijn eerste auto, een Fiat 500

Cox Elly

Herinneringen van Elly

Ik, Elly, ben de vierde en middelste in de rij van zeven. Geboren op een koude dag op 16 december 1940. Ik ben de enige die niet trouwde en zonder kinderen is. Op 13-jarige leeftijd ging ik werken als huishoudelijke hulp. Rond mijn 20ste volgde ik de avondmulo. Ik werkte bij de bakker in het dorp en in het ziekenhuis in Horst. Daarna had ik diverse administratieve functies, onder anderen bij fotograaf Gerard Kruisen, waar ik ook de winkel verzorgde. Op de afdeling Personeelswerk van de Penitentiarië Inrichting St. Anna volgde ik parttime de Sociale Academie. Daar behaalde ik mijn diploma Maatschappelijk Werk in 1974.

Ongeveer 1960

Ik woonde lange tijd bij mijn ouders in het dorp. Van daaruit volgde ik de avondmulo. Ook richtte ik daar Scouting voor meisjes op en had lange tijd de leiding. Een korte periode woonde ik in Venray waarna ik naar Maastricht verhuisde. Vanaf 1984 woon ik in een dijkhuis in Ooij bij Nijmegen.

Op haar favoriete leesplek bij de haard

Mijn werk bij de Reclassering bracht me in een heel andere wereld, zoals ook mijn werk en verblijf van tien jaren in Maastricht. Ik ging naar een vervolgopleiding Groepswerk in Amsterdam en Management in Nijmegen. In 1990 kwam ik in de ziektewet door een burn-out. Via een outplacementbureau kwam ik in aanraking met schrijven en startte ik met lessen 'Levensverhalen schrijven' op diverse locaties in Nijmegen en naderhand in de aanbouw van mijn huis aan de dijk. Een tiental jaren ben ik intensief geweest met les geven.

Een collectie van mijn levensgebeurtenissen is in deze bundel verwerkt en hieruit komt iets van mijn manier van leven naar voren.

Bij het huwelijk van tante Riek in 1948

Haar eerste auto, een eend, gereden tot het linnen dak kapot woei

Cox Frans

Frans Cox (1.5) & Gonny Linskens				
Robert Cox (1.5.1) & Anke van der Heijden		Marcel Cox (1.5.2) & Sofie Pessers		
Merle Cox 1.5.1.1	Lore Cox 1.5.1.2	Enya Cox 1.5.2.1	Simo Cox 1.5.2.2	Bodhi Cox 1.5.2.3

Herinneringen van Frans

Op school werd ik 'kriel' genoemd, omdat ik zo'n klein manneke was. Ik at het allerliefst stampot. Ook bloemkool á la moeder (met bloemkoolsausje) vond ik lekker. Ik hielp net als de anderen mee op het land met schoffelen, mangelen dunnen en geien. Met het sjeeske gingen we op bezoek bij tante Riek. Een hele belevenis om achter het paard te zitten en vader het leidsel van het paard te zien hanteren (mennen).

Ik ging zwemmen in de Maas en krom op boten, waarmee ik me een stuk liet mee varen en dan er afspringen en weer terug zwemmen of op een boot klimmen die de andere kant opvoer.

Ik herinner me de brand in het huis van de burens. Leida Litjens was uit het brandende huis gehaald. Zij was een jaar of 6 en stond huilend en vol wonden thuis op de keukentafel. Dat heeft veel indruk op mij gemaakt. Ook herinner ik me dat mijn neefje Albert Kuhlmann bij ons thuis werd opgevangen toen tante Dien een poos niet thuis was. Hij bleef ongeveer twee jaren en sliep in een wit bedje bij ons op de jongenskamer waar al twee tweepersoonsbedden stonden.

Tijdens de verbouwing na de oorlog mocht ik mee op de vrachtwagen. Ik zat bovenop het materiaal. Van de HARK (Hulp Actie Rode Kruis) herinner ik me veel kleding die bij ons op de stal hing.

Mijn eerste contact met de dood was dat mijn lievelingshondje Tiely door een motor werd doodgereden.

De was werd 'gedraaid' in een grote, ronde houten bak die door elektriciteit werd aangedreven. De zakdoeken werden in een kleine pot op het fornuis gekookt en gingen dan mee in de machine. Daarna werd de natte was op zolder gehangen en wij laveerden tussen de lakens door naar de slaapkamer. Om onze billen te veggen hing er op de wc een aan een draad bevestigde bundel van in stukken gesneden KRO gidsbladen. Als ik er nu aan denk: prachtig.

Voor priester spelen was in mijn kindertijd mijn favoriete bezigheid en dan vooral het mis opdragen. In een leeg varkenshok maakte ik een altaartje; de andere kinderen Cox en de buurkinderen waren kerkvolk waarvan één misdienaar. Als misdienaar in de parochiekerk wist ik precies wat ik moest zingen, zeggen en doen om op een 'echte priester' te lijken.

Met Mientje, Elly en het hondje Tielie

Er werden thuis kaartspelletjes gedaan, het 'högen' met grootmoeder komt het eerst in mijn gedachten. Ik kon het goed met haar vinden. Zij was er trots op dat ik missionaris wilde worden. Straffen kan ik me niet herinneren. Wel werden we voor straf vroeg naar bed gestuurd.

Elke, meestal kinderrijke, familie werd in de jaren vijftig benaderd door 'colporteurs' van diverse kloosters om een van de kinderen missionaris te laten worden. Bij ons kwam rond de Kersttijd missionaris Vervoort uit Aijen. Later kwam Piet Geurts uit Smakt hun congregatie aanbevelen met een verkooppraktje. Ik dacht dat een ambt als missionaris wel leuk zou zijn; ik had al ervaring op gedaan als misdienaar, 'speelde' priester en het gaan naar verre landen trok me. Ik wist als 12-jarige

Misdienaar bij het huwelijk van Mientje

Met vrienden op Sparrendaal

benauwenis toe. Tijdens vakantieperiodes had ik het gezins- en uitgaansleven meegemaakt en ik zag de romantiek van het missionaris zijn en het kloosterleven niet meer. In 1961, 17 jaren oud, verliet ik het seminarie. Terug in het gezin moest ik weer een eigen plek veroveren. Dat ging niet zomaar, want de gezinsstructuur en mijn beleving van het dorp waren in die vijf jaren veranderd. Ik kwam in een wereld vol ongekende vrijheden die ik moeizaam leerde hanteren. Vanwege mijn keuze voor de exacte vakken bij het gymnasium in Venray moest ik veel inhalen. Gelukkig kreeg ik daarbij steun van mijn vijf jaar oudere broer Gerrit, waarmee ik samen huiswerk maakte in het kleine kamertje. Ik heb veel plezier gehad van zijn hulp bij de wiskundevakken. In vakanties verdiende ik mijn zakgeld door het werk bij aardappelhandelaar Jan Bongers. Ik ging graag uit: in de weekenden zette ik de bloemetjes buiten.

Zijn favoriete stek

totaal niet wat er in de wereld te koop was en ik moest een keuze maken. Ik zou dus missionaris worden en ging naar het seminarie bij de paters van Scheut in Vught. In Sparrendaal werd mijn opleidingsniveau getest en ik kon beginnen, in een drie maanden durende voorbereidende klas met aanvullingen (zoals taalvaardigheid). Op het internaat ging een nieuwe wereld voor me open. Ik had daar regelmaat; er was gestructureerde ontspanning: verkennerij, sport en zwemmen waarvan ik jarenlang genoot. We kregen veel straf. Hoe, dat weet ik niet meer, maar het hoorde er gewoon bij en ik vond het niet erg.

Na vijf jaar studie- en internaatleven sloeg de

Enkele keren heb ik me intens eenzaam gevoeld. Dat was bij de diploma-uitreiking van het Gymnasium in Venray. Daar was ik alleen, terwijl bij velen ouders en andere familieleden en vrienden aanwezig waren. Kort daarna werd mij door de decaan bij de TU Eindhoven op een brute manier te kennen gegeven dat een universitaire opleiding voor iemand van mijn afkomst en achtergrond niet goed zou gaan. Beide waren een ontgoocheling die ik eerder met niemand gedeeld heb. Daarom besloot ik tot studie aan de HTS in Venlo. Ons moeder had graag gehad dat ik meester zou worden, een zekere toekomst.

Als laatste van de familie in militaire dienst

Na het behalen van gymnasium B ging ik vervroegd de dienstplicht vervullen. Van februari 1964 tot augustus 1965, waarvan twee maanden in La Courtine, diende ik het vaderland. De officiersopleiding sloeg ik af, want eenentwintig maanden in militaire dienst was me teveel. Ik koos voor de HTS in Venlo. Na vier jaren was in Venlo de diploma-uitreiking.

Tijdens mijn opleiding ging ik stage lopen en daarna in vaste dienst werken bij de Röntgen Technische Dienst (pijpleidingen van gas- en olieleidingen), als ondersteuning bij laswerkzaamheden. Ik had een redelijk salaris. Daarna nam ik een drukke en verantwoordelijke baan bij Philips Verkoop, waar ik vier jaren werkte. Hewlett-Packard (indertijd wereldleider op het gebied van elektronische meetapparatuur) was voor mij 'de hemel op aarde' om me verder te ontplooiën. Ik nam de kans die me daar geboden werd in de 'in- en Verkoop Buitendienst' met twee handen aan. Tot 1990 werkte ik 18 jaren voor de HP in diverse verkoop en management functies. Daarna kreeg ik een aanbod om als algemeen directeur BENELUX te gaan werken voor Wandel en Goltermann, een Duits bedrijf gespecialiseerd in testsystemen voor de ICT-markt. In 2002 ben ik daar met een gouden handdruk vertrokken en ben ik met vervroegd pensioen gegaan.

In 1963 leerde ik Gonny kennen op de kermis in Geijsteren. Na een onderbreking van 2 jaar werd het een vaste verkering en op 27 mei 1968 zijn wij getrouwd.

We kregen een maisonnette in Blerick. In november 1969 zijn we verhuisd naar de Ferdinand Bolstraat 34 in Best. Op 4 januari 1969 werd Robert geboren en op 12 maart 1970 voegde Marcel zich bij ons. In 1976 kregen we in Best een bouwkavel aan de Boksprong 9. En daar wonen we nu nog. We hebben het huis wel bejaardenproof gemaakt door een verbouwing in 2009.

We hebben ondertussen vijf kleinkinderen, Merle en Lore van Robert en Enya, Simo en Bodhi bij Marcel.

Cox Jos

Jos Cox & Wilma Janssen			
Rob Cox (1.6.1) & Loes Nefkens			René Cox (1.6.2)
Wout Cox 1.6.1.1	Milou Cox 1.6.1.2	Noor Cox 1.6.1.3	

Herinneringen van Jos

Van de lagere schoolperiode herinner ik me niet veel. Door vele ziekenhuisopnames heb ik de eerste klas overgedaan. Ik ervoer op school en in het dorp een sterk klassenverschil. Vooral de middenstandskinderen hadden een air van verwaandheid. De juf en de meesters bevestigden het air van de middenstanders meestal. Ik zat bij Juf Greet in de eerste en de tweede klas en deze vrouw was wel het allerergste. Bij meester Albers in de derde en vierde klas was het goed. Eveneens in de derde en vierde klas, bij Rien Evers, was het prettig. Niet zozeer omdat Rien zo'n ster was, maar ik mocht hem omdat ik veel leerde van de kunstzinnige meester. Ik zag in mezelf een creatieve kant op het gebied van tekenen. Rien heeft in de school wanden volgetekend, op één van deze sta ik met mijn klas afgebeeld. Ook later heb ik op een prettige manier met Rien te maken gehad als zwager van mijn baas bij W.S.H. (Wim Smits, Holthees).

De heer Raymakers, hoofd van de school en leraar in de vijfde en zesde klas, ervoer ik als een slechte leraar en hij deed nogal aan vriendjespolitiek.

In 1951 op de MULO 'De La Salle' in Stevensbeek werd van twee klassen één gemaakt en er moest een gedeelte van de leerlingen naar een andere opleiding. De internen (o.a. de tot de elite behorende Joost van Bolderik) kregen voorrang en ik, als een van de externen, moest het veld ruimen. Dan maar de LTS Electro. Ook daar was te weinig plaats en zonen van elektriciens

hadden voorrang. Dan maar schaven en vijlen in de bankwerkafdeling. Al met al beviel de LTS goed en ik haalde vlot mijn diploma. Daarna volgde ik diverse avondcursussen: VMTO, Algemene ontwikkeling, Handelsavondschoon, Bedrijfsbeheer. Ondertussen werkte ik bij WSH, 'de smid' in Holthees.

In juni 1986 ging het bedrijf WSH failliet. Via de Kamer van Koophandel kreeg ik een overbruggingslening van de overheid en in september startte ik, samen met Gerrit en Lien, in Leunen in een gehuurde schuur, mijn bedrijf: Cox Metaal. Wilma vond het een heel aangaan. Maar ze ging toch mee en volgde cursussen op het gebied van boekhouden. Broer Gerrit stond me in de beginperiode met raad en daad bij en Lien hielp een poos met de boekhouding. Daarna nam Wilma het van haar over. Ik heb de assistentie van- en samenwerking met hen steeds plezierig gevonden. Maar het was goed dat wij op een gegeven moment zonder hulp van broer en schoonzus het bedrijf konden runnen. Wilma is door de jaren een goede werkmaat geweest.

Het was voor mij pijnlijk om in 2013 afstand te nemen van het bedrijf. Ik heb het afscheid van mijn arbeidzame leven een hele poos als een worsteling met het leven ervaren. Ik zie dat Rob en René, mede door hun hogere opleiding, meer zicht hebben op zaken die zich heden ten dage in onze maatschappij en in een bedrijf afspelen. Ik heb een goede relatie met mijn kinderen en het bedrijf dat ze runnen. Bijna elke dag loop ik op De Smakt binnen en ik blijf meedenken over allerlei bedrijfszaken.

Bij het leiden van mijn bedrijf heb ik naast de trots en het weten van eigen kunnen levenservaring opgedaan. Deze levenservaring heeft mij geleerd mensen naar waarde te schatten.

De operatie aan mijn been heeft mijn leven niet beheerst, maar het is een belangrijk onderdeel in mijn leven. Op 6-jarige leeftijd stond ik in het ouderlijk huis aan de Rieterweg boven aan de trap en zei koeltjes: "Ik kan niet meer lopen." In het ziekenhuis daarna wist men niet wat er loos was en ik werd door kinderarts dr. Baal en consorten in quarantaine geplaatst. Niemand mocht

Kampvuur bij de verkenners

bij me komen. Ik herinner me een ruggenspuit, waarbij twee verpleegsters boven op mijn rug gingen zitten (waarschijnlijk om me het bewegen te beletten). Ik heb daarbij geen pijn gehad en heb ook geen prettige- of vervelende herinneringen; alleen het feit is me bijgebleven. Naderhand bleek ik een ruggenmergontsteking te hebben gehad. Na zeven dagen kon ik op zaal met andere kinderen. In totaal was ik vier weken in het St. Elisabethziekenhuis in Venray. Daarna kon ik weer bewegen en ging mijn leven 'gewoon' door. Voor heilgymnastiek reisde ik met de bus naar Boxmeer, waar ik bij de firma Bussers de wachttijd doorbracht. Ik speelde daar met dochter Annie.

Na verloop van tijd ging ik met de linkervoet meer en meer op mijn tenen lopen. Het bleek dat een kuitspier al die zes jaren, na de ziekenhuisopname, niet was meegegroeid met de andere delen van mijn been. Rond mijn 12de levensjaar werd de achilleshiel verlengd. Veertien dagen verbleef ik in de Maartenskliniek waarna ik met gips vier weken thuis was. Daarna weer twee vervelende weken op Hengstdal, Nijmegen in de Maartenskliniek voor revalidatie. Na zes weken bewegingsloosheid was leren lopen een pijnlijke therapie.

In de loop van de tijd was mijn voet vergroeid, en rond mijn 20ste volgden weer drie weken Maartenskliniek en twee maanden thuis rusten in gips. De voet werd 'recht' gemaakt, de enkel vastgezet en de spieren links en rechts in de kuit verlegd en bevestigd aan de enkelspier. Gevolg

was dat ik zonder kuitspier verder moest bewegen. Deze laatste opname was meer ingrijpend dan de eerdere. Ik had veel pijn, kon niet werken, mijn avondcursussen niet volgen en... was uitgesloten van het uitgaansleven. Veel mensen kwamen me in die tijd bezoeken in

Carnaval met het been in het gips

de Maartenskliniek. Broer Frans herinner ik me en moeder en vader. Deze kwamen meestal een half uur van te voren en bleven de volle twee bezoeken aan bed. Voor mij was dat soms te veel. Tijdens de opnames kreeg ik respect voor mijn kamergenoten die soms meer te verduren hadden dan ik en op een knappe manier omgingen met hun handicap.

Had het plotseling niet kunnen lopen te maken met een val die ik eerder maakte? Rond 6-jarige leeftijd hielp ik bij het opsteken van graanschoven om 'enne miet' te bouwen. Zonder aanleiding deed het stilstaande paard, dat ingespannen stond voor de kar waarop ik stond, een stap naar voren (misschien door een geluid van iemand aangespoord) en ik rolde achterover van de kar. Ik kan me geen pijn of huilen herinneren. Zelf denk ik dat er geen verband is tussen het een en ander.

Ik heb veel meegemaakt. Enerzijds omdat ik al op jonge leeftijd te maken kreeg met een lichaam dat reparatie nodig had en anderzijds omdat ik vind dikwijls te goed van vertrouwen te zijn geweest. Zowel de dorpsgemeenschap als ervaringen in mijn zaak als leidinggevende gaven me de indruk van anders zijn. Ik heb me door het leven heen moeten vechten en niks cadeau gekregen. Door mijn ervaringen op de lagere school met de zogenaamde 'elite' van het dorp heb ik een goede kijk op mensen gekregen.

Het als kind thuis zijn gaf een warm nestgevoel. Het blokfluiten bij de kerststal vond ik gezellig. Vooral de zondagavonden, als iedereen thuis was en we met zijn allen aan tafel een boterham aten, liggen als een warme deken in mijn geheugen. Al met al hadden we een plezierige familie. Ik had vooral goede contacten met mijn broers Wim, Gerrit en Frans.

Aan vader en moeder en de zussen heb ik weinig herinnering. Ik weet niet veel over mijn familie. Ik heb meer alleen geleefd, ging drie avonden in de week naar cursus en de andere avonden kluste ik bij gezinnen in het dorp. Ik was altijd bezig.

Zijn bedrijf anno 1989

Met zijn zusje op de brommer

Ik ben, in tegenstelling tot mijn oudere broers en zussen, een na-oorlogskind en voel me een generatie jonger. De thuissituatie heb ik anders beleefd dan de ouderen. Ik leidde door de jaren steeds een eigen leven en was veel op mezelf. Moeder zorgde goed, ook voor mij. Op latere leeftijd werd de zorg van moeder me soms tot last.

Ik vond het prachtig om als puber op de tractor te rijden. Verder had ik niets met het bedrijf van vader en ik wist geen boer of tuinder te willen zijn.

Diverse keren ben ik op vakantie geweest bij tante Grada en de ooms in Aijen. Ik had veel op met allemaal en weet dat de dood van Ome Grad in 1965 (58 jaren jong) als een schok voor me kwam. Ik had hem altijd als mijn vriend beschouwd. Ook het overlijden van de anderen uit Aijen heb ik als een pijnlijk missen ervaren.

In mijn kindertijd was de mecanodoos mijn favoriete speelgoed. Altijd in mijn eentje. Af en toe trok ik op met dorpsgenoten: Marius Cuijpers, Henk de Ruijter en Joost van Bolderik. Met deze jongens speelde ik thuis op de koeienstal, maar ook buiten, verstopperkje. Bij Marius thuis kregen we in de bakkerij plankenbrood en gebakjes. Naderhand in de nieuwe bakkerij had Marius een drumstel en ik speelde mondharmonica. Bij de verkenners had ik goede contacten maar ook hier weer kwam ik de hautaine sfeer tegen van de dorpsmiddenstand.

In mijn tienerjaren ging ik graag uit en ontmoette mijn vrienden bij de verkenners, tijdens het voetballen en bij voetbalwedstrijden. In het dorp waren mijn vrienden Theo Jacobs, Thieske de

Smit en Jan Litjens. Eerlijke mensen waren dat en ik kon er goed mee overweg in gesprekken en bij het uitgaan. Helaas zijn ze er alle drie niet meer. Indertijd trok ik sowieso meer op met jongens uit Groeningen en Vierlingsbeek en liet de dorpsgemeenschap links liggen.

Via de voetbalwereld leerde ik Hans Pijls kennen en dit werd een vriendschap tot op heden. Hans had verkering met Nel en zij was vriendin met Wilma die ik op 21 jarige leeftijd leerde kennen. Langzaamaan groeide het contact met Wilma uit tot verkering en uiteindelijk een huwelijk in 1974.

Samen met Hans en Nel kochten we een stuk grond waarop we een twee-onder-een-kapwoning bouwden en jarenlang woonden we als naaste burens in Geijsteren.

Muziek, die eerder een belangrijke rol speelde in mijn leven met de groep Mallemoer, neemt nu minder plaats in mijn leven in. Ik speel nog sporadisch met dorpsgenoot en oud-buurman Wim Kunen.

Ik geniet bij het rondleiden van groepen door de kasteelruïne. Daar geef ik informatie over de kasteelheer en het kasteel in de loop der tijd. Veel van die informatie heb ik gekregen van den baron (baron de Wijs de Wenne). Bij het rondleiden ontmoet ik mensen die veel vertellen over vroeger, met name over de Tweede Wereldoorlog. Wereldgeschiedenis interesseert me.

Ik ga graag op reis en wil samen met Wilma nog diverse plekken op de wereld bezoeken en beleven. Hierbij heb ik ook met mijn schoonfamilie een fijne band opgebouwd. Ik wil tevreden leven en uiteindelijk sterven.

Ik wil genieten van mijn kinderen René, Rob en Loes en de kleinkinderen Milou, Noor en vooral van Wout, waarin ik veel van mezelf terugzie. De jongens te volgen in en met het bedrijf geeft me dagelijks voldoening.

Ik voel me redelijk gezond. Mijn handicap ervaar ik bij tijd en wijle als lastig en het wordt lastiger omdat lopen me nu ik ouder wordt moeilijker aangaat. Het is iets waarmee ik leer te leven.

Mit alle Keieschieters op enne trop, sitst Geijsteren mit de carnaval drie daag op ziene kop!

Uitnuevëdigung

Prins Jos den Urste
van de
Keieschieters Geijsteren
nuevëdigt ollie uut,
um op zondag 13 fibbrewari 1994,
op de receptie te komme.

De receptie begint um
elf minuten over acht
en wört gehalden ien
"Café 't Trefpunt"
ien 't centrum van Geijsteren,
tegganover de "Kel".

Gillie ziet van harte welkom,
as ge mar veul schik mit brengt
en löt ow zörg thuis.

Cox Anneke

Anneke Cox (1.6) & Mart van den Munckhof			
Jan van den Munckhof (1.6.1) & Susan Taks	Stef van den Munckhof (1.6.2) & Juul Vossen		
Sen van den Munckhof 1.6.1.1	Anna van den Munckhof 1.6.2.1	Bert van den Munckhof 1.6.2.2	Jef van den Munckhof 1.6.2.3

Herinneringen van Anneke

Ik ben de jongste, een nakomertje en een zondagskind, geboren 25 mei 1952 om 5.15 uur. De kleuterschool en de lagere school in het dorp vond ik maar niks. Ik was van mening dat ik, dochter van een arm, hardwerkend keuterboerke, niet veel voorstelde, althans de schoolomgeving gaf me deze indruk. Ik voelde mij anders dan de andere kinderen op school. Op de kleuterschool begon ik al verkeerd door telkens naar huis terug te rennen in plaats van mijn plek in te nemen. Altijd heb ik een hekel gehad aan groepen en stilzitten. School was vreselijk. Ik wilde alleen maar naar huis, naar vrijheid en met vader het land op. Ik wilde me niet aanpassen; was een buitenbeentje. Ik wilde mijn eigen gang gaan en had op de lagere school geen vriendinnen. Maashees heeft bij mij een minder prettig gevoel achtergelaten. Ik ervoer een sterk klassenverschil in de gemeenschap en vond de meeste mensen in het dorp kouwe kak.

Na de VGLO school in Vierlingsbeek volgde ik de cursus bejaardenzorg, terwijl ik werkte in Berkele Heem in Horst. Daar haalde ik mijn diploma bejaardenzorg en ik had al snel een kamer onder de pannen van het oude ziekenhuis. In 1970 heb ik korte tijd bij Gerrit en Lien in huis gewoond, daarna nog een jaar bij Mientje en Henk. Een poos dacht ik de B-verpleging in te gaan. Een jaar heb ik dit volgehouden maar het was allemaal te heftig voor het meisje uit een klein dorp;

een meisje dat erg beschermd is opgevoed. Ik werkte daarvoor in de psychiatrische Inrichting St. Anna in Venray. In diezelfde inrichting heb ik twee jaren later het diploma ziekenverzorgende gehaald, dat lag me meer.

Tijdens de opleiding woonde ik in de verpleegstersflat op het terrein van de psychiatrische instelling St. Anna in Venray; er ging een wereld voor mij open. Door de opleiding leerde ik veel mensen uit allerlei windstreken kennen en dat heeft er toe bijgedragen dat ik mij ontwikkelde tot een volwassen mens (in positieve zin). Mijn verdere werkende leven speelde zich af in de zorg. Na de geboorte van de kinderen was ik vooral moeder en runde het huishouden terwijl Mart studeerde. Het was een heerlijke tijd thuis bij de kinderen maar ik was o zo blij dat ik na negen jaar thuis zijn weer kon gaan werken; ik had het gevoel er weer bij te horen. Daarna werkte ik tot 2014 alles bij elkaar 25 jaar in het verzorgingstehuis Schuttersveld in Venray. Eerder werkte ik in Berkele Heem Horst en de Beerendonk in Venlo.

Op 23 november 1973 zijn Mart en ik getrouwd in het St. Joseph kapelletje op de Smakt en zijn we samen op een flatje gaan wonen in Venray. Daarna hebben we zeven jaar in Boxmeer gewoond waar onze eerste zoon Jan op 14 februari 1978 is geboren. Nadat vader en moeder verhuisd zijn naar een bejaardenwoning hebben we enkele maanden in mijn ouderlijk huis aan de Rieterweg in Maashees gewoond. Toen het ouderlijk huis verkocht werd, hebben we in 1981 een huis in Horst aan de Radmakerstraat gekocht waar we ook zeven jaren gewoond hebben, in dit huis is onze tweede zoon Stef op 23 augustus 1982 geboren. In 1988 hebben we een boerderijtje gekocht aan de Herenbosweg in Melderslo waar we tot nu toe heel gelukkig zijn samen.

Mijn ouderlijk huis staat me voor ogen als een warm honk, een vertrouwde plek, waar ik me geborgen voelde. De straat waarin we woonden was open en gaf me ruimte. Bij goed weer zaten we met zijn allen, degenen die thuis waren (meestal vader, moeder en ik), op de stoep en genoten van de verte. Totdat er tegenover onze woning nieuwe huizen werden gebouwd. Het gaf minder gezelligheid; de vrije uitkijk was weg.

Bij de vijver

Aan het slachten van een varken heb ik goede herinneringen; de drukte; matten de deur uit en een kale keukenvloer; gezellig klessebessen met de buren Nel Smits en vrouw Jacobs, die hielpen met de vele werkzaamheden; de geur van kruiden en vuur. De kerstboom zetten was heerlijk. Beestjes uit het krantenpapier halen en samen met moeder een plaats geven in en bij het stalletje. Vader en Wim speelden kerstliedjes op de mondharmonica en wij zongen met zijn allen. Met de kermis kwam de familie en was er gekeuvel, 'kruemelkesvlaai', sigarenrook, sterke verhalen en jonge jenever.

Een van de lekkere herinneringen is het spek uit de oven. Krokant gebakken en warm of koud uitsmeren op roggebrood... Thuis was het warm: Frans luisterde naar het sportverslag op de radio; Elly zat met opgetrokken knieën een boek te lezen; Gerrit die naar het station fietste voor zijn studie; Jos die wekenlang in de woonkamer met een gipsen been in bed lag. Dat laatste gaf extra aandacht en bezoek; Vader en moeder die in 'den prost' hun middagslaapje deden; om drie uur koffie met speculaas, een vast ritueel; rozenkrans bidden elke avond, vader in de grote rieten prost langs het potkacheltje en wij met z'n allen er omheen zittend of ondertussen de afwas doend op de tafel in het kleine kamertje.

Op ons paard

De tafel was 's ochtends fijn gedekt voor het ontbijt en de koffiégeur hangt nog in mijn neus; elke morgen een kopje koffie met peperkoek. Elke dag als ik tussen de middag uit school kwam voor het warme eten werd de Engel des Heren gebeden met z'n allen. Moeder at altijd jam en ik herinner me mijn verwondering dat zij haar handen steeds vol jam had. Om één uur luisterden we naar de nieuwsberichten waarna vader en moeder een dutje gingen doen. Als het 's nachts onweerde moesten we allemaal uit bed. We zaten met z'n allen aan de grote tafel en de rozenkrans werd gebeden met een brandende kaars op tafel voor het geval het licht uit zou vallen. Moeder had dan

altijd een grote bruine tas onder haar stoel staan waar alle belangrijke papieren in zaten. Wij hadden een bijzonder huishouden; het geeft mij veel goede herinneringen.

In mijn eentje speelde ik spelletjes met mijn poppen. Ik had een donkere (zwarte) pop en een plaspop, maar ook andere poppen. Meestal was het gezinnetje spelen waarbij ik allerlei situaties en dialogen verzong. Dikwijls deed ik dat buiten naast de muur van de mestvaalt. Ik haalde kleren uit de gezamenlijke kledingkast op zolder en die gebruikte ik bij mijn spel. Soms maakte ik daarvan een winkeltje.

Spelen met anderen deed ik minder. Wel heb ik nog in gedachten het samen bömke wisselen en het gezamenlijke spel schipper mag ik overvaren.

Ik haalde kattenkwaad uit door me te verstoppen achter de kachel en maakte met plezier mee hoe iedereen naar me op zoek was. Eens klom ik uit het raam en genoot van de paniek bij de 'groten' toen ik vrij en blij op de pannen van de dakkapel stond. Of ik om die reden met de mattenklopper op mijn billen kreeg van vader of dat het ging om mijn weigering naar de kleuterschool te gaan weet ik niet meer.

In mijn pubertijd trok ik korte tijd op met vriendin Nel Bodten. Voor het overige was ik een einzelgänger.

Van de tweewekelijkse maandagse wasdag herinner ik me dat de ketel al werd heet gestookt op zondag. Op maandag was moeder vroeg op en ging met de was bezig. Daarna lag er witte was op het gras. Vooral de witte, stijve schorten na het strijken zijn in mijn herinnering.

Tijdens de grote schoonmaak gingen alle bedden naar beneden; de matrassen werden op stoelen buiten te luchten gelegd; de 'pulven' (dikke veren bedden) werden met de mattenklopper bewerkt en de stal werd gewit. Dan wist ik dat het snel zomer zou worden...

Met de witte, de zwarte pop en de poes

Carnaval, met Tielie

Voor het paasfeest kreeg ik nieuwe kleren. Die werden in Boxmeer of Venlo gekocht en samen met moeder ging ik met de trein naar de stad. Ik herinner me een jurk met een blauwwitte plooi-tjesrok die ik mooi vond en alleen op zondag droeg.

Op zolder was er één pot waar 's nachts in gepiest werd. Soms was die overvol en dat was vervelend aan de billen. Ik kan me nog het 'huuske' herinneren, de oude houten WC-doos in de varkensgang. Daarna was er een porseleinen pot in een hokje in het voerhuis en nog later aan de voorkant op de stal, naast de tegelijkertijd gebouwde douche. Al die tijd werd er geen toiletpapier gebruikt maar krantenpapier dat was gesneden in hoekige vormen en bij elkaar gehouden werd door een touwtje. Het is in mijn herinnering allemaal vies.

Spannend was de mangelenkelder waar het altijd donker was en muf rook.

Ik kwam graag bij de buren. Bij mam Smits, die zeven kinderen had, voelde ik mij welkom en thuis. Toen de Zweedse barakken er nog waren liep ik makkelijk binnen bij Coby Smits, Harry Cremers en Jo de Hoog.

Regelmatig liep ik naar de bakker in het dorp om brood te halen, later ging ik wat meer met de fiets. Bij de Végé was ik vol bewondering hoe alles vanuit grote potten en blikken in een zakje verpakt werd om mee naar huis te nemen; vooral rond Sinterklaas was het heerlijk om in een apart kamertje, links van de winkel, het sinterklaaslekkers te bekijken. Het was rond Sinterklaas een sport om het verleidelijk gestalde speelgoed (springtouw en poppen en veel ander aantrekkelijks) te bewonderen in de etalages van (Winkel van Sinkel) Smits.

In mijn achterhoofd zat het gevoel dat ik niet meetelde in het dorp vanwege het keuterboerkes idee. Vooral toen de Maashese burgers het financieel beter kregen, voelde ik afstand. Evengoed was ik trots op vaders beroep.

Vakantie was er niet bij. Thuis was zoveel te doen, al waren er geen kinderen in de buurt. Een keer ging ik bij tante Riek op vakantie. Dezelfde avond was ik thuis.

Mijn uitgaansleven startte op 13-jarige leeftijd. Samen met Nel Bodten ging ik naar kermissen; lopen, sjans zoeken, aandacht trekken. Daar ontmoette ik mijn eerste vrijer Jan van de post. Het was een speciaal vriendje en een bijzondere tijd; eerst alleen maar kussen en toen hij meer wilde was het afgelopen. Met 15 jaar ontmoete ik Mart en met hem ben ik nu al 43 jaar getrouwd.

Wat ik me verder herinner is het poetsen bij tante Grada en de omes. Met de veerpont de Maas over was altijd spannend. Ik vond Tante Grada een mysterieuze vrouw. Zij liep altijd met een doek om haar hoofd tegen de pijn en zei weinig. Zij sneed het brood met een groot broodmes terwijl ze het tegen haar borsten hield. Ome Grad die voor zijn huis aan de Rijksweg in Bergen door een auto werd overreden. Na zijn dood werd hij opgebaard in de kamer naast de gang.

Daarna vond ik het akelig om deze kamer schoon te maken; Ik had een gevoel van 'dat kan ik niet'.

Ome Thei kon zo mooi lachen, zo'n lieve lach. Daar genoot ik van en hij rookte sigaren net als vader. Ome Hen vond ik 'ennen vremde meens' en hij rookte stinkende Hunter.

Ome Hein en tante Dien, die altijd lelijk keek, vond ik vreemd en ik zie ze in mijn herinnering altijd samen op een brommer.

De motor van Ome Tien vond ik fascinerend en tante Riek was altijd aan het mopperen; tante Miet was steeds vrolijk aan het kwebbelen.

Ik doe wat ik doe

Hoofdstuk 3

Herinneringen

aan vader en moeder

Vaders verhaal

Nu ik bijna 75 jaren oud ben, begrijp ik de melancholie van mijn vader in zijn laatste levensjaren beter. Hij woonde alleen nadat de vrouw waarmee hij meer dan vijftig jaar leefde in 1990 was gestorven. Ik proefde een gemis van dierbare mensen om hem heen. Dit gemis konden zijn zeven bezige kinderen en al zijn klein- en achterkleinkinderen niet oplossen. Op een van de nadagen van zijn leven kwam hij te praten over vroeger en ik schreef hieronder zijn verhaal.

In 1912 werd de tramlijn van Nijmegen naar Venlo aangelegd. Twee jaren daarvoor was ik geboren en een van mijn eerste herinneringen is dat mijn ouders met de burens in gesprek waren over deze ontsluitingsweg.

Auto's reden er in die periode hoegenaamd niet. Er was tien kilometer verderop in Gennep een treinstation. Maar dat was in een tijd dat er weinig fietsen waren – de eerste fiets kwam in 1927 in ons gezin. De tramverbinding heeft in mijn jeugd een grote rol gespeeld als toegang tot een grotere omgeving. Het bood de mogelijkheid om de tram naar Gennep te nemen en van daaruit de trein naar Boxtel of Wezel en zo verder de wereld in te gaan. In 1927, toen mijn ouderlijk huis aan de Langstraat vervangen werd door een nieuwe woning aan de Rijksweg, zette de tram een hele wagon cement bij het nieuw te bouwen huis af. Ook kolen en aardappels werden door de tram vervoerd. Het leven werd eenvoudiger.

Werkervaring als tiener

Op de lagere school vond ik het niet prettig. Dag in dag uit tussen vier muren zitten was saai. Het plan van mijn moeder om me als vierde van haar vijf zonen in Nijmegen bij de paters priester te laten worden ging dus niet door. Daarom werd ik 'verhuurd' aan een boer. Als bijna 13-jarige jongen kwam ik op 1 mei 1923 op een boerderij in Heijen, een tiental kilometers verderop, in dienst en deed er hand- en spandiensten. Snel daarna moest ik volledig meedraaien op de boerderij. Dit hield in dat ik 's morgens om vier uur naar de paardenstal ging om de paarden te verzorgen. Daarna ging ik met twee van de paarden naar het land om te ploegen. Tussendoor werd er een paard ververst en was er koffie en een middagboterham. 's Avonds na het warme eten opnieuw naar de paardenstal, nu om te zorgen voor de veulens en de drie paarden die gerost en gekamd moesten worden.

In de beginperiode van mijn knechtenleven was er bij de buurman een leeftijdgenoot in dienst die voor zijn baas bieten uit de kuil moest halen. Op een gegeven moment wilde deze jonge knul daarmee stoppen; hij moest zo diep de holte in dat er gevaar voor instorten was. De boer dwong hem toch de verder te gaan. De jongen bleef weigeren en hij werd met een knuppel gedwongen te doen wat de boer wilde. Tot overmaat van ramp werd de dorpsagent er bijgehaald. Toen ik dit zag werd het me allemaal teveel en ik liep de tien kilometer naar huis waar ik mijn vader wilde vertellen het werk bij de boer niet meer te willen doen. Vader reageerde echter anders. "Zo," zei hij, "je bent te voet gekomen, hier is een dubbeltje dan kun je met de tram

weer terug.” Ik verwenste de tram. Zo ging dat in het begin van de jaren twintig. De achturige werkdag was er voor fabrieksarbeiders. Boerenknechten deelden daarin niet. De grote waren er om groter te worden en wij werden klein gehouden.

Zijn zelfstandigheid

In 1935 trouwde ik met Anneke Jacobs en ik ging als knecht in dienst bij mijn schoonvader. Enkele jaren daarna deed mijn schoonvader het voorstel de boerderij van hem over te nemen. ”Ik wiët now wat vur vleis ik ien de kuup heb,” zei hij tegen mij. Notarieel werd een aflossingsregeling vastgelegd voor 4000 gulden schuld. Tevens werd bepaald dat ik en mijn vrouw er voor zouden zorgen dat het mijn schoonouders aan niets zou ontbreken. Hierdoor werd ik zelfstandig ondernemer en daar was ik trots op. Het ging ons de eerste jaren, net na de crisistijd, niet voor de wind; het geld voor de aflossing kon slechts moeizaam worden opgebracht.

De oorlog die op 10 mei 1940 uitbrak was een beroerde tijd. Wij hadden vee en daardoor was het uit acht personen bestaande gezin verzekerd van melk en vlees. De tuin en de velden zorgden ervoor dat er groente en graan waren. Er werd onderdak geboden aan schoolmeester Maassen, die kostgeld betaalde, zodat er geld binnenkwam voor de aflossing en onmisbare voorzieningen zoals kleding, linnengoed, kolen en andere zaken. In september 1944 werd het gebied rond de Maas gevechtlinie waarin de geallieerden tegen de Duitsers vochten. Alle dorpsbewoners werd aangezegd te evacueren.

In december 1944 / januari 1945 werden we met zijn allen liefdevol opgevangen op het boerenbedrijf van Jan Langen in Westerbeek (foto op pagina 153). Met zijn hulp kon ik hier zelf zorgen voor het gezin en het vee dat ik had meegenomen. In maart 1945 was het gevecht om de Maasstreek afgelopen. Wij gingen terug naar het dorp en ik was weer eigen baas. Financieel rooskleurig werd het pas in het midden van de jaren vijftig en nog beter daarna, rond de jaren zestig. De economie herstelde zich ruim, de kinderen werden volwassen en financiële zorgen drukten minder.

Met een parttime baan als secretaris van de plaatselijke fokvereniging was ik zeker van minimale inkomsten wanneer de oogst van het land of de opbrengst van vee minder was.

Ik heb samen met Anna hard gewerkt en we bereikten uiteindelijk dat het bedrijf en de bijbehorende woning vrij waren van lasten. Over dat gedeelte van mijn leven blijf ik voldaan.

Opgetekend door Elly, 1996

Duizend gedachten/aan het ziekbed van vader

Handen die zoeken
grijpen in de lucht
vingers die open en dicht gaan
die iets willen pakken

?Wat zoek je vader?
onverstaanbare woorden
?Wat zoekt mijn vader?

?Duizend gedachten gaan door zijn hoofd?
duizend gedachten gaan door mijn hoofd;
van vroeger en nu
van pijn en vreugde
van afstand en nabijheid

?Wat wil je pakken vader?
?Wat wil hij pakken?

Ongrijpbaar de ouderdom en onbegrijpelijk

Grijs haar met enkele zwarte nog
op het witte ziekenhuiskussen
rustig ademend
je lichaam vol met slangen
waarvan je last hebt

Plots piept de slangcomputer en ik
druk op de rode knop bij het zusterteken

de zuster komt en het piepen staakt

Duizend gedachten gaan door mijn hoofd
van vroeger en nu
van pijn en vreugde
van afstand en nabijheid

*Elly, 4 april 1997
aan het ziekbed van mijn vader*

Willem Cox, Grad, Grada, Hen en Thei Cox, kinderen onbekend

Vader en zus

We draaiden 24-uurs dienst in verband met de ziekte van mijn vader. Ik had slechts enkele uren geslapen. Dit lag niet aan het gastvrije bed in het huis van mijn oudste zus, maar kwam doordat er veel woorden door mijn hoofd dwarrelden en pas nadat ik deze had opgeschreven werd het daarboven wat rustiger.

Om zes uur in de morgen kwam ik op de parkeerplaats. In de bosrijke omgeving van het ziekenhuis was het stil en donker. De woorden van afgelopen nacht leefden nog in mijn drukke hoofd: waarom moeten mensen lijden? Hoe zou ik mijn vader aantreffen? Moest je zo oud worden en hoe zou dat met mij gaan als ik bij de 90 jaren ben?

Wat afwezig opende ik het autoportier. Stilte alom en opeens hoorde ik het geluid van een nachtegaal uit de bomen komen. Het vervulde mijn geest en even was er geen plaats voor iets anders. De drukte van de vogel maakte mij rustig. Later bij het bed van mijn vader hoorde ik het geluid nog maar nu verder weg. Vader sliep, gelukkig.

Om negen uur kwam mijn jongste zus me aflossen. We dronken samen koffie bij onze slapende vader en gingen dicht naast elkaar zitten; praatten over hoe het ging en gaan zal. Vertelden elkaar dat we het fijn vonden even zo met ons tweeën naast het ziekbed te zitten. Een warm gevoel doorstroomde me. Dat gebeurde veelal als ik met mijn zus alleen was. Zij bracht warmte en gezelligheid mee, ook op dat moment in dit ziekenhuis.

Elly, omstreeks 1999

Te snel vervlogen dagen dichtbij

Negentig levensjaren oud
lig je geveld in 't ziekbed
hoor ik een warnet
van woorden
over je jeugd

De ogen angstig groot
zien me niet
tonen verdriet
dat ik minimaal ken
uit je jeugd

Je beweeglijke handen
gaan zoekend omhoog
omlaag in een boog
grijpen de vingers
naar je jeugd?

Het lichaam open en bloot
de schaamte voorbij

uit je gewonde dij
druppelt bloed dat 'r al was
in je jeugd!

De kracht in je lichaam
door niemand gedacht
noch verwacht
doen herinneren
aan je jeugd

Zoveel rumoer
in je lijf in je hoofd
Nog lang niet gedoofde
gedachten belevingen komen
op uit je jeugd

Je trekt aan 't laken
wilt vertrekken
naar plekken
-Afferden Heijen-
uit je jeugd

Rimpelend voorhoofd
tonen jouw zorgen
halen lang verborgen
beelden nabij
uit je jeugd

Tussen vandaag en gisteren
bijna een eeuw
ik hoor de schreeuw
van pijn en verlangen
naar je jeugd

Te snel ging de tijd
van vroeger naar nu
't lijkt onzegbaar cru
zo dicht bij de hemel zo kort
bij je jeugd

Elly, 3 juni 2000

Verbinding

verdrietig gelaat
verwongen

lippen
strak gesloten
tuiten
even open
lach die geen lach is

donkere handen bewegen geluid
rustig

langzaam
snel
sneller
hard
harder

pijn genieten

ik zie de kloven in
mijn vaders werkmanshanden

Voor opa

(melodie: Het Dorp van Wim Sonneveld)

Het huis staat aan de Rietersweg
De hennekui, de meidoornheg
't Grind dat knarst onder je voet
Het hoge gras, de perenboom
De rode brommer van mijn oom
Ik ben hier thuis, het is hier goed

Ik ken 't voorhuus, ken de stal
Probeer de klompen en ik val
We spelen samen, nicht en neef
We doen alsof het vroeger was
Maken rabarber van het gras
En willen dat het echt zo bleef

En in de tuin van onzen opa
Daar zag ik de kastanje staan
Ik was een kind en wist niet beter
Dan dat 't nooit voorbij zou gaan

Een oude man loopt op het land
Een overal, een pet, een mand
Gewild met eitjes van de hen
En aan zijn andre hand een kind
Kijk, dat ben ik, je weet ik vind
Het toch zo fijn dat ik hier ben

Vrak sjouw ik door de bongerd heen
't liefste helemaal alleen
De bongerd is mijn paradijs
Hoog klim ik in den kersenvom
Totdat mijn opa roept: he kom
Eens naar beneden kleine meis

En in de tuin van onzen opa
Daar zag ik de kastanje staan
Ik was een kind en wist niet beter
Dan dat 't nooit voorbij zou gaan

Graag kom ik in het oude huis
De ketel gloeit op het fornuis
Het vuur dat knettert warm en knus
Mijn oma in haar omaschort
Wit brood met hagel op een bord
En bij het weggaan opa's kriebelkus

En op de zolder staat een kist
Met oude plaatjes en ik wist
Een stukje vroeger is nu kwijt
De grijze foto's zijn vervaagd
We gaan weer verder, niet geklaagd
We leven in een nieuwe tijd

Maar in de tuin van onzen opa
Daar zag ik de kastanje staan
Ik was een kind, hoe kon ik weten
Dat dat voorgoed voorbij zou gaan

10 mei 2000
Anja Maas

Geschreven en gezongen voor zijn 90ste verjaardag

Handen van mijn vader

harde lijnen
diepe groeven
barsten tot bloedens toe
winterwerkmanshanden

waar gaan ze naar toe
de lijnen plooiën
kloven als rode strepen
in winterwerkmanshanden

als niets
als foetus
als kind
als volwassene
als werknemer
met werkmanshanden
zo zag ik ze
in mijn kinder-winter-tijd
de handen van mijn vader

vandaag zijn ze bleek
met zachte rimpels en dikke aders

Elly, 18 november 1999

Handen van mijn ouders

donker licht
dun dik
dicht open
open gesloten
los vast
tegenstellingen in de handen van
de ouders
bij het ziekbed van moeder
vastgelegd
met de zwarte camera
als symbool van
verknochtheid

Beeld van binding
van zorg
van gehechtheid
van angst
van overgave

Een herinnering
die is, blijft
en als gedenkteken
zal voortbestaan

Elly

Bijdrage Mientje bij overlijdensdienst vader

Als ik aan vader denk, gaan er veel gedachten door me heen: wie was hij? wat voelde hij? hoe beleefde hij het leven?

De vader die hij was toen we kinderen waren.

De vader toen we groter werden.

De vader die ons zag trouwen en kinderen krijgen.

Vader die alleen in het leven kwam te staan na het overlijden van moeder.

Vader die afhankelijk werd van veel hulp en zorg, die wij van nabij meemaakten en waarbij wij intens betrokken waren.

Als klein kind herinner ik me vader als een hardwerkende man; altijd buiten op het land. Lange dagen werden er gemaakt, vooral in de zomer.

Ik zie hem nog zitten in de rieten stoel, 'd'n prost' naast de roodgloeiende kachel.

Wij allemaal om hem heen. Hij zong dan liedjes voor ons, die wij in een mum van tijd kenden en uit volle borst meezongen.

Verstopperijtje spelen in de kamer die daar veel te klein voor was, maar... het was doller pret. Elke avond de rozenkrans bidden; vader in de rieten stoel en wij op onze knieën achter een gewone stoel. Moeder en grootmoeder breien en kousen stoppen.

Met Kerstmis het optuigen van de kerstboom wat altijd door vader gebeurde. Wij mochten dan voorzichtig de beeldjes in de stal zetten.

Toen we ouder werden herinner ik me dat het huis altijd vol mensen was. Vrienden en vriendinnen liepen in en uit. Er kon altijd veel bij ons. Vader en ook moeder vonden de drukke gezellig, al hebben wij allemaal wel eens flink op onze kop gehad.

Het zal dan wel echt nodig zijn geweest.

Nog later kwamen er schoondochters en schoonzons bij, voor hem waren dat ook zijn kinderen. Hij was altijd vol belangstelling voor iedereen en was blij met ons als het goed ging en leefde met ons mee als het even minder was.

De kleinkinderen, dáár genoot hij van. Die gingen dan ook graag naar hem toe, want met Opa kon je goed praten.

De ziekte van moeder en het gaan wonen in het verzorgingshuis in Boxmeer was zwaar voor hem. Toch probeerde hij ook hier het beste van te maken. Hij wilde moeder zoveel mogelijk zelf verzorgen en heeft dit tot het einde toe volgehouden. Achteraf hebben wij pas begrepen hoe moeilijk die periode voor hem is geweest. Na de dood van moeder was zijn leven niet meer compleet. Hij heeft haar verschrikkelijk gemist.

De verhuizing naar Berkele Heem was opnieuw een grote overgang voor hem. Vader was geen man om alleen te zijn – hij was een echt gezinsmens. De eerste jaren ging hij er nog vaak met de fiets op uit; de natuur in, die altijd zo dicht bij hem was geweest, of even op bezoek bij een van ons.

Langzaam echter namen zijn krachten af. Het lopen ging steeds moeilijker en vader kwam in een rolstoel terecht. Beetje bij beetje moest hij inleveren en hij had meer zorg van anderen nodig. Toch probeerde hij nog zoveel mogelijk zelf te doen en vroeg niet gauw om hulp. Maar de 24 uren van een dag zijn lang en vader is, gezinsmens als hij was, vaak eenzaam geweest. In de ‘stille uurtjes’ keek hij vaak televisie; tennis was zijn favoriete sport en daar wist hij dan ook alles van.

Zijn 90ste verjaardag hebben we nog met zijn allen mogen vieren. Hij heeft er intens van genoten; de hele familie om hem heen, dát was belangrijk. Na zijn verjaardag, waarnaar hij zo had toegeleefd, wilde zijn lichaam niet meer. Een gebroken heup en opname in het ziekenhuis sloopten hem. Vader probeerde nog te vechten en wij hebben die strijd met hem beleefd.

De laatste jaren hebben wij steeds meer zijn binnenkant leren kennen; zijn angsten en twijfels, zijn machteloosheid maar ook zijn sterke geest.

Het is moeilijk vader niet meer in ons midden te hebben, maar wij gunnen hem zijn rust. Zijn geest zal altijd om ons heen zijn.

Vader, opa, opa Bert... bedankt en... goede reis.

Mientje, juni 2000

Brief aan mijn moeder (1)

De laatste vijf jaren ben ik veranderd. Mijn werk als maatschappelijk werkster, dat ik twintig jaren heb gedaan, is afgelopen. Het is een soort opluchting. Achteraf zie ik dat het zwaar was om dag in dag uit met het, wat je zou kunnen noemen het uitschot van de maatschappij bezig te zijn. Ik voelde me als maatschappelijk werkster gebruikt als een zoethoudertje voor de menigte. De maatschappij betaalde mij salaris, zodat mensen niet hoefden te denken aan de narigheid die uitwassen in de wereld hebben. Tegenwoordig is het nog erger. Mensen zien de uitwassen, maar nemen deze als vanzelfsprekend. Het hoort erbij en dan moet men als individu maar beter opletten. Tijdens je leven heb ik niet veel over mezelf verteld. We waren uit elkaar gegroeid. Jij leefde nog zoveel vanuit wat je vroeger geleerd had en ik had me ontwikkeld naar goed voor mezelf zorgen.

Tijdens je ziekte en na je dood heb ik me sterk met jou verbonden gevoeld. Soms wist ik niet of ik jou of mijzelf was. Zo sterk lijk ik op jou, nu nog. Alleen ben ik nu Elly, mijn eigen zelf, in

Maastricht 1976

verbinding met jou. Ik weet nog steeds dat ik veel op jou lijk, maar er is niet meer de vraag: ben ik het die handelt of is het mijn moeder. Ik ben er zélf weer? Met vader heb ik dit ook een beetje. Als hij verdrietig is, dan is het ook mijn verdriet en als hij er goed aan toe is dan voel ik me ook goed. Maar dat is van een andere orde en het is anders dan in 1991 en 1992.

*Elly, 20 november
1996*

Brief aan mijn moeder (2)

Hieronder een brief die ik, Elly, op mijn 69ste levensjaar schreef aan mijn overleden moeder.

Moeder,

Jij was 80 jaren oud toen je deze wereld verliet. Ikzelf heb nog iets meer dan tien jaren voor de boeg om zo oud te worden als jij. Ik geef me 85 jaren en denk dat mijn leven dan op is. Hopelijk heb ik dan de kracht om mijn bestaan op dezelfde manier te beëindigen als jij dat destijds deed; gewoon geen hap eten meer doorslikken.

Ik ben blij dat jij in mei 1940 de tijd hebt genomen om te rusten tijdens je zwangerschap, waardoor je mij de kans gaf op het leven; dat je dat voor mij over had. Naast de zorg voor mijn 2-jarige zus en mijn broers van 1 en 3, nam jij die tijd voor mij, de bijna 2 maanden oude foetus.

Ik weet niet waardoor je begon te vloeien maar ik denk dat het te maken had met de inval van het Duitse leger. Dat dit je bewust of onbewust geschokt zal hebben. Waarschijnlijk had je er geen vertrouwen in dat ik in die dreigende sfeer het leven aan zou kunnen. Misschien was de gedachte aan de komende oorlogsjaren zo beangstigend, dat je er moeite mee had mij geboren te laten worden. Het kan ook gewoon een lichamelijke reactie zijn geweest op de schrik die oorlog teweegbrengt.

Ik ben je dankbaar omdat ik weet hoe moeilijk het rusten voor jou moet zijn geweest. Je was gewend om hard te werken. Door bezig te zijn, kon je moeilijke gedachten over onbegrijpelijke zaken die zich in het leven aandienen, opzij zetten. Je genoot van handelen en het resultaat van je bedrijvigheid. Je was een 'bezige bij', want je had geleerd: een vrouwenhand en een paarden-tand staan nooit stil. Deze zegswijze is je levensmotto geworden. In mijn tienertijd maar ook daarna, en de laatste jaren in verhevigde mate, heb ik dit van je overgenomen: handelen, iets om handen hebben, is voor mij een geliefde bezigheid.

Jij had het 'doen' verinnerlijkt. Hoe moeilijk moet het dan zijn geweest om drie weken volledig initiatiefloos op bed te liggen, ter wille van het kind dat op komst was.

Op 16 december, een koude sneeuwdag, kwam ik ter wereld bij jullie in het dorp aan de Maas. Mijn jeugd ligt als een warme deken over mijn herinnering. In zorgen vóór, was jij goed. Vooral tijdens de evacuatie, in september 1944, voelde ik mij veilig bij jou, vader, grootmoeder en de hele meute van vluchtelingen om me heen. Jij kroonde me als het ware tot een prinses, door me bovenop de kinderwagen, waarin mijn enkele weken oude broertje lag, te deponeren. Ik had vanaf mijn troon een prachtig zicht op de uittocht, terwijl mijn broers sjouwden met volgepakte kruiwagens en mijn zus een zwaarbeladen poppenwagen moest voortduwen. Er moest zoveel mogelijk uit het ouderlijk huis worden meegenomen. In de verte zag ik de lichten van de

vliegtuigen en het flitsen van het kanonvuur. Ik hoorde het gedreun van de bominslagen. Dat alles deerde mijn gevoel van veiligheid niet want jij en vader zorgden voor mij, samen met al die andere dorps- en streekgenoten.

*Maar ik alleen heb dat kind zien zingen
daar in dat bos op die zonnedag
ik keek haar aan en mijn ogen vingen
uit blije ogen een lichte lach
uit: Lenteliedje*

In mijn tienerjaren raakte ik van je verwijderd. Je was waarschijnlijk te moe van het zelf overleven, om mij als tiener iets te kunnen bieden. Over het verzorgen van mijn lichaam bij ongesteldheid en andere zaken gaf je me geen aanwijzingen. Je leerde me de Brabants-Limburgse cultuur kennen, vooral de kerkelijke regels waaraan ik me moest houden. De catechismus en de geboden van de rooms-katholieke kerk waren een heilige weg voor jou.

*Je leeft je eigen leven, wat zij er ook van vindt.
Je bent allang geen kind meer, al blijf je ook haar kind.
Je wilt erover praten, maar niet op haar manier.
Je zult haar best verdriet doen, maar niet voor je plezier.
Wat moet je nog met haar en met haar ouderlijk gezag?
Karin Bloemen - Jan Boerstoel*

Je legde een sterke claim op vader. Hij gedroeg zich afhankelijk door jouw heimelijke dominantie. Je kon hem dusdanig manipuleren dat hij de dingen deed zoals jij wilde. Vader protesteerde wel maar volgde veelal jouw aanwijzingen. Door jouw overheersende aanspraak op hem kreeg ik van vader niet de aandacht die ik nodig had.

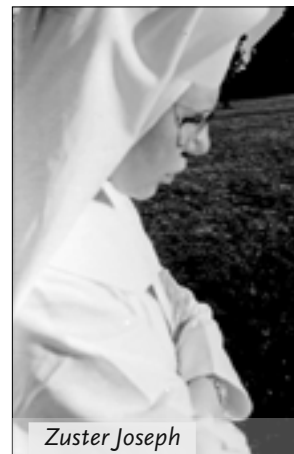
Vaak denk ik aan onze kindertijd en hoe jij je leven leefde. Hoe je aan ons zevenen doorgaf wat jij dacht dat goed was. Hoe je ons jouw normen en regels meegaf en ons vooral leerde om ons te bekwamen op praktisch gebied. Soms was het een harde leerschool, en dan denk ik aan de diverse taken die ik op me nam, op me moest nemen. Asperges steken vroeg in de ochtend vóór ik om acht uur op de fiets stapte naar mijn werk, en 's avonds na het werk weer steken tot laat in de avond. Gebroken was ik soms. Na het bieten uit de vettige modder trekken in de late herfst op het 'raaiveld' was ik geradbraakt. Bijna een zonnesteek had ik na een middag bessen plukken in de gloeiende zomerzon. Samen met jou bracht ik de koeien naar 'd'n tuur', een kilometer of twee lopen vanaf ons huis. Ik was 6 jaar en wilde me moedig voelen met de grote sjokkende koe die me op de hiel zat. Ik hield het touw waaraan het dier met een lus om de nek vastzat, krampachtig op mijn rug. Opgelucht, genietend van de spurriegeur, keek ik toe hoe jij de lijn met een pin stevig in de grond sloeg.

Op mijn vrije maandag was het wasdag. Het spoelwater was schokkend koud. De lakens wringen met mijn blote handen was zwaar werk en bij het buiten ophangen van de schone was bevroren mijn vingers bijna. Dit alles was in mijn kinder- en tienertijd een offer dat ik bracht aan jou en vader, aan ons gezin dat brood op de plank moest hebben, aan het in puin liggende vaderland dat net na de oorlog vele werkende handen dringend nodig had.

Al jong werd ik verbannen naar een dienst als huishoudelijke hulp. Wat had ik een hekel aan de dame waar ik werd ondergebracht! Zij vond mijn haar slordig en om haar ter wille te zijn moest ik van jou een permanent laten zetten. Dat jij me naar de kapper stuurde terwijl je wist dat ik niet van zo'n onnatuurlijke kroeskop hield, deed me pijn, maar het maakte me vooral kwaad. Het heeft mede gezorgd voor meer afstand tussen jou en mij. Naderhand werd die kloof groter en het vertrouwen uit mijn kindertijd was voorbij. Ik besepte dat ik het zelf moest doen. Dat deed ik dan ook en ik koos voor een werkplek verder van huis.

*Niemand zal nog ooit je vroegste vroeger met je delen
De dag waarna je nooit meer kwetsbaar wezen kunt en klein
De dag waarna je nooit meer kind zult zijn
Karin Bloemen - Jan Boerstoel*

Op 15-jarige leeftijd kwam ik de vrouw tegen die ik eigenlijk als mijn tweede moeder beschouw. Naast de zorgzaamheid die zij voor mij had, was er aandacht voor mijn intellect, gedachten en gevoelens. De jonge non, mijn nieuwe baas, haalde me uit de oerdegelijke, benauwende dorps sfeer. In lange discussies over God, levensinvulling, roeping, eigen keuzes maken, leerde zij me om sterker vanuit en voor mezelf te denken. Het was een heilzame periode, waaraan ik met vreugde terug denk. Talrijke situaties die ik beleefde en gevoelens die in me leefden, bespraken we. Thuis werd al gauw iets gek gevonden en om mijn, voor mij serieuze, vragen besmuikt gelachen. Ik vond in het ouderlijk huis en in het dorp geen ruimte voor deze, voor mij belangrijke, levenszaken.

Zuster Joseph

Daarna ging ik, soms moeizaam, mijn eigen weg. Ik kon jouw zorgelijke bestaan niet aan, vertrok uit het dorp en ging uiteindelijk naar de stad. Door mijn studie werd mijn geestelijke en intellectuele bagage gevoed. O, wat had ik daar behoefte aan. Voor mij werd het dorp en jullie burgerlijke leven een 'Verweggistan'. Ik bleef jullie, onregelmatig, bezoeken; uit liefde en dankbaarheid, maar vooral uit plichtgevoel. Het gebod 'Eert uw vader en uw moeder', heb ik steeds nageleefd. Maar meer omdat het zo hoorde, dan dat het een warm gevoel was van binnenuit.

Gedurende mijn volwassen leven ging ik ook anders aankijken tegen grootmoeder, jouw moeder, die bij ons in het ouderlijk huis woonde.

Zij was geen prettige huisgenoot voor ons maar een potentaat die jouw leven soms ondraaglijk maakte. Grootmoeder probeerde het huishouden, jouw huishouden, te domineren. Zij was een trotse vrouw en droeg haar hoofd en hart hoog. Zij was het tegenovergestelde van jouw dienstbaarheid, zorgzaamheid en werklust.

Dikwijls waren er onenigheden tussen jou en je moeder. Vader probeerde te bemiddelen als het weer eens zo ver was. Ik zie nog voor me hoe droevig je kon zijn, terwijl ik voelde dat het iets te maken had met jou en je moeder. Wat ik me vooral herinner, is dat grootmoeder zich dagenlang zwijgend en nors, als een geest, door ons huis bewoog. Ik zag hoeveel pijn het jou deed wanneer ze aan tafel zat, de rozenkrans meebad en geen woord zei tegen een van ons. Het legde een onaangename druk op ons gezinsleven. Toen ik van een van mijn broers te horen kreeg dat ik me net zo gedroeg als mijn grootmoeder, heb ik uit alle macht geprobeerd mijn gedrag te wijzigen. Zij werd in de familie gezien als de kwade genius.

Op latere leeftijd ben ik haar anders gaan zien. Ik heb achting gekregen voor grootmoeder en ik ben me, zonder schuldgevoel, aan haar verwant gaan voelen. Zij werd als een oermoeder voor mij. Grootmoeder was een trotse vrouw die voor zichzelf opkwam en waarin ik veel herken van mijn eigen manier om met het leven bezig te zijn. Ik begon in te zien dat de pijn die jij door haar had, ook een tekortkoming was van jou. Jij liet met je sollen, durfde niet tegen haar in te gaan, liep ongelukkig door het huis, leed onder haar onmogelijke eisen.

*De dag waarop je moeder sterft, dat jij wordt losgelaten
en al haar eigenschappen erft die jij zo in haar haatte.
De scherpe tong, de bokkenpruik, de zure schooljuffrouw,
die zullen ze dan binnenkort herkennen gaan in jou.*

*En hopelijk ook de andere kant: de aardige, de zachte,
maar of je die hebt meegeërft valt nog maar af te wachten.
De dag waarna de rest een kwestie wordt van tijd en pijn.
De dag waarna je nooit meer kind zult zijn.*

Karin Bloemen - Jan Boerstael

Toen ik 50 was, stierf jij. Er ging daarbij een deel van mezelf dood. Mijn kind zijn was voorbij. Er waren op dat moment geen verwijten naar jou in me. Er was het rauwe gevoel dat leven eindig is: moeders en vaders verdwijnen en ook ik zal uiteindelijk niet meer aanwezig zijn in deze wereld.

Ik kan niet zeggen wie van de vrouwen tijdens mijn leven de belangrijkste was. Ik wil ook niet denken in meer of minder, beste of slechtste. Ik weet dat jij het meest in mij leeft en leefde. Ik voel jouw bestaan in mij aan het werk. Vooral de jaren na je dood was er een gevoel dat ik jou

was. Dat ik de dingen deed door jou en voor jou. Dat ik niet zelf in mijn lijf zat maar dat jij me stuurde. Nog steeds is dit gevoel in me, maar nu zodanig dat ik er zelf bij ben, dat ik niet overheerst wordt door wat jij was en bent. Dat ik, Elly, degene ben die handelt en dat de genen van jou en je moeder meebepalen dat ik ben wie ik ben, doe wat ik doe, voel wat ik voel.

Mijn leven ging verder en nu schrijf ik jou. Jij was mijn lieflijke moeder en kon mij niet alles geven wat ik nodig had. Ik ontmoette andere vrouwen die mijn leven richting gaven. Ik deed wat ik moest doen. Ik ben jouw dochter maar moest zelfstandig worden, en dat hield in dat er afstand kwam tussen jou en mij. Ik ging me verwant voelen met jouw moeder, waarmee je vertrouwd was maar waarbij jij je ook verwaarloosd hebt gevoeld. Zo kwam ik instinctief dicht bij de oermoeder, die mij de trots bezorgde die ik hoognodig had. Al is trots soms een hinderlijke sta-in-de-weg. Ik voelde, en voel, me tekortschieten in mijn relatie met jou omdat ik in mij geen warme nabijheid naar jou toe kan bemerken. Er blijft een soort onderkoeld gevoel naar jou, dat ik niet nader kan duiden.

Ik ben redelijk tevreden met mijn huidige leven. Dat ik praktisch ben ingesteld, is te danken aan jouw leerschool. Die heeft me veel geboden.

Moeder bij de warme haard in de voorkamer

In het begin van mijn brief schetste ik in het kort een gedeelte van mijn bestaan dat jij in de kiem beschermd hebt. Het is uitgegroeid tot de bijna 69-jarige Elly. Was dat beschermen van de foetus plichtsgevoel of was je in die paar maanden al zo aan mijn aanwezigheid gehecht dat je me niet kwijt wilde?

Het antwoord is niet van belang. Ik ga ervan uit dat het leven mij wilde hebben en dat jij daar gehoor aan gaf. Ik ga ervan uit dat ik zélf bij het leven wilde horen en dat ik jou en vader uitkoos voor mijn eerste levensjaren. Geen slechte keuze van mij. Ik ging de weg die ik ging: mijn weg.

Ik denk in dankbare vreugde aan je, liefs van, Elly

Ooij, voorjaar 2009

*Uit de bundel: 'Nu je er niet meer bent | dochters schrijven aan hun overleden moeder',
uitgave van 2010.*

Vaders lijfwacht

In het zand
koud en vochtig

gevuld met
water wit
zand zilver
jenever en wijn

tussen 'n veilige beschutting van
blauw glanzende slanken
met en zonder schenktuitje
vierkantig zeskantig
smalle en brede glazen

als wakers bij de voor kwart gevulde
driekwart lege
glazen breedbollende blauwe buik
fles met royaal handvatoor

In de aarde
mijn vader

de driekwart gaf hij ons
het vulde onze
zes- en vierkantigen
met
water wit
zand zilver
jenever en wijn
en de handvatten
klein groot breed smal
altijd stevig
blijven een deel van
zijn met liefde
geledigde driekwart levenskracht

We blijven als wachters
Rond zijn leven en dood

Elly, juli 2000

Strelen

zoals je ons amper aanraakte
strelde je de groene koffiepot
van boven naar beneden
losliet en weer opnieuw
van boven naar beneden

zoals jouw handen koud waren
was de koffiekann warm
je strelde en strelde
van boven naar beneden
we zaten erbij en keken ernaar

heb ik jouw strelingen gemist
dit moet volgens Freudianen
het feit dat ik er nu over schrijf
zou een bewijs kunnen zijn
ik ben me er niet van bewust.

Elly, 2004

Glazen flessen in een Romeins graf eind eerste eeuw, Valkhofmuseum Nijmegen

Hoofdstuk 4

Herinneringen aan de oorlog

Ontsnapt aan de Grünen

Herinneringen aan de oorlog van Bert Cox

Er leven veel verhalen in me. Sommige komen er opeens uit, zoals een zaadje dat in het hete woestijnzand heeft gelegen door een regenbui in mum van tijd tot groei en bloei komt. Zo wil ik verslag doen van wat ik meemaakte in de Tweede Wereldoorlog.

De bevrijders kwamen in 1944 uit het westen en zuiden om de Maaslinie te bereiken. Zij hadden met hun planning geen rekening gehouden met de overvloedige regen die in dat najaar viel, waardoor het gebeurde dat hun zware voertuigen in de modder bleven steken. Ook wisten ze niet dat de vijand zich juist in deze periode, na de schrik van de invasie bij Normandië en het snelle optrekken van de geallieerden, hernam en een sterk offensief aanging. Dit zou de oorlog verlengen en de winter overstijgen. Voor mensen in het noorden betekende dit de hongerwinter. Voor degenen die in het strijdgebied woonden evacuatie, ontheemding, improviseren en vluchten voor het oorlogsgeweld. En voor vele anderen zoals Anne Frank en haar familie betekende het niet de bevrijding, maar alsnog een wisse dood sterven.

Uit heel Nederland werden mannen tussen de 16 en 60 jaar via pamfletten opgeroepen te gaan werken voor de Arbeitseinsatz. Zij werden ingezet bij allerlei werkzaamheden in fabrieken waar oorlogstuig werd gefabriceerd, op het land, bij het graven van verdedigingswerken en bij het herstel van de vele door de geallieerde beschoten spoorlijnen. De Duitse mannen waren gesneuveld of vochten in het leger. Weinig landgenoten meldden zich vrijwillig en de Grüne Polizei, in de volksmond Grünen genoemd, werd ingesteld om via razzia's mannen met geweld te dwingen voor de vijand te werken.

Zo is op 8 oktober 1944 in het dorp Sevenum, tijdens de zondagochtendienst, de kerk omsingeld door bewapende Grünen en alle mannen die zich daarbinnen bevonden zijn weggevoerd. Ook in Helden, Heijthuysen en Helenaveen gebeurde dit. Velen zouden nooit meer terugkeren van de slavenarbeid die zij voor het ineenslopende Derde Rijk moesten verrichten.

Dit is de achtergrond waarin mijn verhaal zich afspeelt. Ik was 34 jaar, had vijf kinderen en het idee dat de Moffen* me wel vrijstelling zouden geven voor de Arbeitseinsatz. Toch vertrouwde ik de Grünen niet en ontliiep ze.

Begin oktober 1944 werden wij door de Duitsers aangezegd ons huis en dorp, Maashees, dat midden in de gevechtlinie lag, te verlaten. Wij vertrokken en vonden een tijdelijke verblijfplaats op een boerderij bij het gezin van Jaap van Dijk in Wanssum, zeven kilometer oostelijk gelegen. Het was niet makkelijk met zoveel mensen in een huis, maar wij waren blij het leven te hebben en bij elkaar te zijn.

---

* Moffen: algemeen gebruikt scheldwoord voor de bezetter.

Op de ochtend van vrijdag 17 november stonden de Grünen met geweer in de aanslag voor de deur van de boerderij. Hoe ik ook praatte en probeerde hen te overtuigen van de noodzaak bij mijn gezin te zijn, ik werd met een andere bewoner gedwongen naar de hoek van de Venrayseweg-Geijsterseweg te gaan. “D’raus” schreeuwden zij en ze schopten en dreigden met hun geweer. Bewaakt door vijftien Grünen met geweer in de aanslag stonden ongeveer veertig mannen op het pleintje voor het gemeentehuis. Onder hen de dorpsgenoten Jan Verstralen, Harry Elbers, Sil Bruystens en Joost Bouten. Ik was niet bang. Er waren veel bekende mannen, wat kon me gebeuren?

Wel zag ik steeds nog de droeve, grote, bruine ogen van Anna, mijn vrouw, en hoorde ik het gegil van mijn 6-jarige, oudste zoon die schreeuwde om zijn vader, toen ik tussen de bewapende soldaten werd weggevoerd. Ik had zorgen om thuis, om moeder die met vijf kinderen, waarbij een kleintje van bijna drie maanden, het alleen moest zien te redden met alle drukte en in een vreemde omgeving.

Onder bewaking van de Grünen gingen we lopen. Langs de kant van de weg waren veel eenmansgaten*. Ik zag Joost Bouten steeds een beetje naar rechts gaan. Ineens verdween hij in zo’n kuil. Ik keek om me heen, geen van de soldaten had het gezien. Zo ontsnapte de eerste en, voor zover ik weet enige tijdens de tocht.

Op het pleintje in Blitterswijk kwamen er een dertig mannen bij. Een officier zat binnen en hield spreekuur. Als men klachten had kon men dat zeggen en Mandje Smits, die spataderen had, herkreëg zijn vrijheid; met zieke mensen konden ze niets doen. De soldaten waren onbeheerst en bedreigden een kapelaan (uit een groot gezin in Overloon) die een goed woordje wilde doen voor de hele groep. Hij werd ruw met een geweerkolf in zijn gezicht geslagen. Later hoorde ik dat een jongen van Maas, die was ondergedoken en vluchtte toen de Grünen bij het huis kwamen, op zijn vlucht is doodgeschoten.

Met een Duitse boot werd de Maas overgestoken en via de Rijksweg liepen we naar Wellerlooi waar we op het erf van een boerderij bijeengedreven werden bij ongeveer tweehonderd andere mannen. Ik kon daar vrij rondlopen en in de schuur verblijven. Door de consternatie had ik geen brood meegenomen van thuis, anderen wel en er werd gedeeld. We werden in open tramwagens van de Maasbuurt-Spoorweg gedwongen. Onderweg probeerde ik over de zijkant de wagen te verlaten maar een van de Grünen die dat zag sloeg me met het geweer. Daarna ging ik weer snel tussen de anderen staan. In Velden werd gestopt en meer mannen werden in de wagons gestouwd.

---

* Eenmansgaten zijn diepe gaten waarin een soldaat zich kon verbergen. Zij werden ingezet als verdediging tegen de vijand en hebben op sommige plaatsen (Overloon) tot behoorlijke vertraging in de opmars van de bevrijders geleid.

Vrouwen stonden langs de Rijksweg en wierpen gesmeerd brood naar ons, ook hele broden werden de wagons ingegooid. Dit was welkom want alle brood was al verdeeld.

Op station Venlo werden we met ongeveer dertig mannen in een gesloten veewagen geladen, een kier van zo'n tien centimeter bleef open voor lucht en licht en de lange trein, waarin wel duizend mensen werden vervoerd, ging op transport. Ik zat in de tweede wagon achter de locomotief en had een deken bij me waarin ik die nacht trachtte te slapen.

In de ochtend van zaterdag 18 november – we bevonden ons tussen Dulken en Viersen, nabij Mönchen Gladbach, ongeveer twintig kilometer van de Nederlandse grens – stond de trein plotseling stil. Ik hoorde een vliegtuig van voren naar achter over de trein gieren, een Engels vliegtuig hoorde ik naderhand. Kogels sloegen met een petsend geluid door het houten plafond, een van de mannen werd getroffen. Naderhand, terug in het dorp, hoorde ik dat bij deze man het been is geamputeerd. Opnieuw hoorde ik het vliegtuig naderen en het harde korte staccato van de inslaande kogels. Bij de derde aanvlucht werd van de inmiddels stilstaande trein met man en macht de deur geforceerd, waarvoor een dode Duitse soldaat met het geweer in de bewegingloze handen lag. Wij stapten over het lijk en doken snel na elkaar het moeras langs de spoorweg in. Ook uit andere wagons vluchtten mannen.

Steeds verder rende ik weg van de brandende trein. Om over een sloot te springen zette ik aan, maar door de gladde modder haalde ik de overkant niet en zakte tot over mijn middel in het ijskoude water: er uit kruipen en voortrennen, samen met een jongen van Boom.

Bij een vrijstaand huis leek het alsof er water te drinken was maar we vertrouwden het niet toen bleek dat de woning bevolkt werd door hoeren van Duitse soldaten; dus maar verder rennen. De dorst was bijna niet te harden. We draafden midden door het spergebied, overal was prikkeldraad in rollen aangebracht. Ik weet nog niet hoe we door dat gebied gekomen zijn, het was een soort roes waarin we voortholden, ver van de vijand, naar huis!!!!

We kwamen langs vrouwen die loopgraven maakten; het was algemeen bekend dat dit Wit Russen waren, zij wenkten ons in de gaten te komen, maar voort snelden wij om warm te blijven, maar vooral om de vijand te ontlopen.

Bij een grote dennenboom zat een vijftal mannen die uit dezelfde trein gevlucht waren, ik herkende twee mannen uit Vierlingsbeek. Even rustten we bij hen uit en overlegden wat de meeste kans gaf om thuis te komen. Twee aan twee verder gaan leek het beste. Naar Kaldenkirchen maar, want daar woonde mijn broer Grad. Maar bij de spoorlijn, die we over moesten steken, was overal civiele bewaking zodat we besloten een andere weg te nemen. Een Duitser, die met de ossenkar op weg was, bood ons een lift aan. Hij leek te vertrouwen en bracht ons naar zijn woning waar de echtgenote ons eten en te drinken gaf. Er was een kind van een jaar of 6 dat ik op schoot nam en waarmee ik praatte. Het deed mij denken aan mijn eigen kinderen. De vrouw barstte in snikken uit, toen zij hoorde van mijn vijf kinderen thuis.

Vlak voor de grens vluchtten wij het bos in voor een soldaat van de Duitse Weermacht: “Kommen sie d’raus,” brulde deze met het geweer in de aanslag. “Was machen sie hier” Wij praatten met hem over werk in Duitsland tot hij zei: “Gehen sie mal weiter und kommen sie hinter mir.” Konden we hem vertrouwen? Een gids kwam bepaald goed uit want de grens was overal met een brede, hoge haag van rollen prikkeldraad versperd. We waagden het er op, hij hielp een doorgang te vinden naar Nederland en kort daarna kwamen wij in het dorp Belfeld.

In een café kregen wij dikke boterhammen met gebakken aardappels te eten en goede koffie te drinken. Uitgeputte Duitse soldaten met gehavende uniformen zagen wij door het raam vanuit Nederland naar Duitsland trekken. Hoe nu verder, als we deze steeds tegen zouden komen? Een jonge man sprak ons aan. Hij zei als knecht te werken in het plaatselijke nonnenklooster en nam ons mee. We kregen een slaapplek in de stromijt. Hier zouden de terugtrekkende Duitsers ons niet vinden en we sliepen al snel van vermoeidheid en ontbering. De knecht wekte ons om zes uur in de ochtend en bracht ons naar het klooster. Het was zondag 19 november en we werden door een non naar een ereplaats op de voorste bank in de kapel geleid om de Heilige Mis bij te wonen. Dat was een vorm van aandacht die me goed deed. Na de Mis namen wij in de keuken plaats bij de grote, heet gestookte kachel en eindelijk konden onze natte kleren drogen. De damp sloeg tegen het plafond. Wij vertelden ons verhaal, de nonnen luisterden met open mond. De tafel werd feestelijk gedekt en er was brood en koffie. Moeder Overste gaf ons haar zegen en hilde toen ze hoorde van de kinderen thuis. Een non zei voor ons te bidden en smeken tot de Heer zodat wij goed zouden thuis komen.

Daarna, wat kalmer aan, vertrokken we verder naar het noorden, naar huis. In de stad Venlo gaf een vrouw me een brief voor de smid in Wellerlooi. Ik nam de gesloten enveloppe mee, me niet realiserend hoe ik daarmee gevaar kon lopen als ik gepakt zou worden.

Tegen de avond konden wij terecht bij boer Kusters in ‘t Hanik in Wellerlooi. Na goed te hebben gegeten, sliepen wij daar in het hooi. De heer Kusters haalde melktuiten op bij de boeren en kwam elke dag in het dorp: “Ik geef een sein als het veilig is,” zei hij en daar vertrouwden wij op. Drie nachten verbleven we op zijn boerderij en werden verwend door de boerin.

Op woensdag 22 november, de dag waarop mijn vrouw 35 jaar werd, gaf boer Kusters ons een schop, die wij over de schouder legden. Bij het afscheid wilde ik hun 10-jarige kind iets geven. De boerin wilde van niets weten, haar eer en gastvrijheid werden aangetast door iets aan te nemen. Er wachtten aan de Maas een dertig mensen die overgezet wilden worden, dat kon lang duren! Bij de smid in Wellerlooi overhandigde ik de brief uit Venlo aan de daar in de kost zijnde onderwijzeres. De inhoud van de brief ken ik niet, maar de vrouw begon te jeremiëren toen zij de inhoud gelezen had. De smid ging ons voor naar een boerderij waar wel vijfhonderd Duitse soldaten ingekwartierd waren. Ik was verwonderd dat deze ons niets deden terwijl de boer met enkele soldaten overlegde. Hij zei dat de twee mannen met de schop op hun schouders van de

Arbeitseinsatz waren en overgezet moesten worden. Zonder verdere vragen werden wij door enkele Duitse soldaten in een roeiboot naar de overkant van de Maas gebracht.

De jongen van Boom bleef in Blitterswijck en ik wilde de kortste weg nemen over het land. Een vrouw waarschuwde me: “Daar liggen Boobytraps*.” Nou dan maar over de normale grindweg. Niemand legde me een strobreed in de weg.

Ik klopte aan bij het huis van Jaap van Dijk, ook daar waren soldaten ingekwartierd. Eentje begon te lachen en zei: “Das ist der Vater von die fünf Kinder.” Jaap verwees me naar het huis van Maas in hetzelfde dorp, waarheen mijn gezin was verhuisd vanwege het hoge water in de rivier.

Inmiddels was het donker, ik liep over de brug en werd ingesloten door twee Duitse wachters met geweer. “Ik kom van de Arbeitseinsatz en heb de hele dag gewerkt voor de Weermacht,” zei ik en werd met egards doorgelaten.

Sjang Maas maakte zelf de deur open. “Ik woj mien vrouw op komme zuuke, die mot hier ergens zitte”. Jaap sloeg zijn handen tegen elkaar en riep uit: “Dan motte geej Cox zien,” en bracht me naar de kelder waar moeder met de vijf kinderen op strozakken sliepen. Ik ging bij ze zitten, de kinderen kropen boven op me; het was een drukte van belang en zo vielen we in slaap, de familie was na vijf angstige dagen herenigd.

Wat me is bijgebleven van deze dagen is de hulp die ik van veel mensen heb gehad. Hulp zonder er iets voor terug te vragen, belangeloos. Mijn wil om thuis te komen, thuis bij vrouw en kinderen en de inventiviteit van de mensen. Zonder anderen was het stukken moeilijker geweest.

19 maart 1945 konden we weer terug naar het eigen dorp en de eigen woning. Er was veel vernield en er was zoveel te doen dat de oorlogsavonturen en ellende naar de achtergrond verdwenen.

Nu ben ik 88 jaren oud en veel alleen. De stilte brengt me terug in de tijd en er leven veel verhalen in me. Sommige komen er opeens uit, zoals een zaadje dat in het hete woestijnzand heeft gelegen door een regenbui in mum van tijd tot groei en bloei komt.

*Bert Cox,
opgetekend door Elly, oktober 1998*

---

* Boobytraps (Engels): eigenlijk een jongensstreek, waarbij een voorwerp op een halfgeopende deur geplaatst, de binnenkomende op het hoofd valt. In de oorlog: naam voor een schijnbaar onschuldig voorwerp waarin een explosieve lading is verborgen, die bij aanraking ontploft.

Vluchten voor vuur

Herinneringen aan de oorlog van Wim

In oktober 1944 was ik 7 jaren oud en ik had een zus van 6 en eentje van 4. Ik had nog een broer van 5 en een kleine die begin september geboren was. Het was al lang oorlog maar nu kwam die dichterbij. Ons paard was al eerder door de vijand weggehaald en mijn vader kon de ploeg niet gebruiken. Af en toe leende hij een paard bij Mattes Bodten, maar dat paard had het zo druk dat er van op het land werken niet veel terecht kwam.

Een week lang waren er veel mensen bij ons in huis. Die waren geëvacueerd omdat het gebied waar zij woonden frontgebied was. Vader was bang dat wij ook uit ons huis zouden moeten en als hij het daarover had met de jongens van Bodten dan zag ik hoe bezorgd hij keek en de rimpels in zijn voorhoofd steeds dieper leken te worden. De vliegtuigen die over het huis vlogen hadden ook met de oorlog te maken. Zij brachten bommen en ander gevaarlijk tuig naar de vijand in Duitsland. Soms zag ik de hele lucht vol met de zilveren vleugels en was het eentonige geronk tot op 't huuske te horen.

Ik vond het gezellig met zoveel kinderen in huis. Daar kon ik mee spelen en ik hoefde mijn vader niet zoveel te helpen omdat hij hulp kreeg van de vaders van de kinderen. Vooral met Jan Verhoeven heb ik gelachen. Hij had midden op stal een touw in het rond gespannen en dat stelde een piste van het circus voor. Hij speelde de clown en had zijn gezicht wit gemaakt met meel en op zijn neus een rood papiertje geplakt. Midden in de piste maakte hij kunstjes en grappen. Wij, de vele kinderen, keken onze ogen uit en ik heb gruwelijk gelachen.

Laat in de middag viel op de schuur van buurman Mattes Bodten een bom die een groot gat maakt in het dak. Dat was allesbehalve leuk.

Vroeg in de morgen kwamen Duitse soldaten in een grijsgroen uniform met hun geweer op de schouder zeggen dat het huis leeg moest omdat het front steeds dichterbij kwam. Moeder en vader hadden veel ingepakt maar het kon niet allemaal mee omdat wij geen paard meer hadden en de kar daarom niet gebruikt kon worden. Alles wat een wiel had werd volgestouwd en ik moest mijn kruiwagen duwen; moeder en grootmoeder duwden om beurten de kinderwagen en vader liep achter de handkar. Ons Mien vond haar speelpop, die ze stevig tegen zich aandrukte zwaar en legde ze af toe bovenop het spul van mijn kruiwagen maar nooit lang want door de kuilen in de weg schommelde alles en ze was bang dat haar pop zou vallen. Mijn jongste zusje zat voor op de kinderwagen waarin onder dekens en pakjes de baby lag.

Zo liepen we met een hele karavaan van mensen door de dorpsstraat waar veel huizen waren vernield, over de Geijsterseweg en naar Wanssum waar onze familie introk bij de familie van Dijk, op de boerderij waar moeder vroeger had gewerkt. De anderen, die in ons huis waren, heb ik niet meer gezien.

Na het bombardement van Maashees in oktober 1944

Dan werd het hoog water en er was een kans dat de boerderij van van Dijk helemaal ingesloten zou worden. Wij pakten weer al onze spullen en gingen naar Maasen Sjang. Daar gebeurde van alles.

Er was geslacht en ik moest spul in het worstmachientje duwen want mijn moeder wilde altijd dat wij kinderen hielpen en dat was toen bij het kaantjes maken. Onze Gerrit moest draaien ik moest vleesbrokken in de opening doen en aandrukken. Opeens zat mijn vinger tegen het mes en onze Gerrit draaide maar door. Het kootje hing aan mijn rechter middelvinger te bungelen toen ik mijn hand er eindelijk uit durfde halen. Een Duitse soldaat, die was ingekwartierd bij Maasen, deed een groot verband om mijn vinger en hij zorgde er voor dat het er mooi uitzag. Het litteken op de nagel is mijn hele leven zichtbaar gebleven. Onze Gerrit zei en zegt nog steeds dat hij het niet expres deed.

Een andere keer sloegen Duitse soldaten een varken, een beer, met de aks op de kop om het te slachten. Zij dachten dat ze het varken dood hadden gemaakt en gingen koffie drinken. Toen ze terugkwamen was het varken weg en naderhand vonden ze het terug tussen de hoge maïs. Die stomme Duitsers wisten niks. Mijn vader wist beter hoe dat werkte met varkens maar die vertelde dat niet tegen de moffen.

De soldaten, Frans d'n Oostenrijker en Max d'n Rus, die waren ingekwartierd in het huis van Maas, gooiden mijn 3-jarige zus van de een naar de ander. Zij vond dat leuk en lachte van plezier. Dat deed me denken aan het circus met Jan Verhoeven; ik wilde ook wel gegooid worden, maar de soldaten vonden mij te groot; grote kinderen worden niet meer gegooid.

Op een vrijdag in november namen Duitse soldaten mijn vader mee tijdens een razzia. Wij kinderen kropen op ons vader. “Raus”, zeiden de soldaten en ze bedreigden hem en ons. Ik krijste als een varken en liep achter vader aan, maar de Duitsers schopten naar me en dreigden me te slaan met het geweer. Iedereen huilde, behalve onze Gerrit, dat was ennen harde. “Het is toch natuurlijk dat ge verdriet hebt als ze zonnen vertrouwde mins mitnemen, dat is allicht nie prettig.”

Vijf dagen later, op de verjaardag van mijn moeder kwam vader ‘s avonds laat terug. Ik kende hem bijna niet meer, zo mager en verformfaaid zag hij eruit. Mijn moeder huilde en wij kropen op hem, mochten efkes opblijven en moesten dan naar bed.

Eens stonden we bij Maasen Sjang in de staldeur en keken om beurten door de verrekijker van Mandje Smits hoe de kerk van Well beschoten werd door geweer- en tankvuur. Het was een herrie van jewelste, je zag het stof in de rondte vliegen en als het optrok zag je grote gaten in dak en muren. Dan kwamen er vliegtuigen en waren er vlammen; even daarna was het een vuur van jewelste. Jo Janssen, onze knecht, die met ons mee was geëvacueerd riep ineens: “aaaj” en wees naar zijn broek. De rechterpijp had zowel voor als achter een groot gat. In de muur daar tegenover vonden we een putje waarin een kogel zat. Het stof lag eronder. Snel sloten we de staldeur dicht. Wanneer kogels zo dicht bij insloegen, moesten we binnen blijven.

Mandje Smits wist in de Geijsterse bossen de weg. Hij was een echte avonturier en liep met de verrekijker voorop toen we door Duitse soldaten uit Wanssum verjaagd werden. We kwamen een groep soldaten tegen, volgens Mandje Smits was dat het Engelse leger. Hij praatte met hen en gebruikte daarbij zijn handen en voeten.

In Venray stonden grote manden met brood. Het smaakte heerlijk. We gingen met legerwagens van de soldaten naar Jan Arts in Westerbeek. Ook daar gebeurde weer van alles.

Men praatte er over dat er een piloot was neergeschoten en wij liepen de mensen die daar naar op weg waren achterna. Ik kroop tussen alle mensen die er omheen stonden naar voren en zag een lichaam onder jute zakken liggen. Een hand was niet bedekt en er zaten rode korsten bloed op. De mensen praatten veel, maar ik hoorde niet wat er gezegd werd en bleef naar die donker gekleurde hand kijken. Dat is de eerste keer dat ik een dooie zag en deze lag zomaar in het open, natte veld. Een stuk verderop lag de romp van het vliegtuig en overal lagen stukken aluminium. Vader zei dat ik er van af moest blijven toen ik een stuk op wil pakken.

We verlieten het huis van vaders nicht en gingen naar de boerderij van Jan Langen. We aten daar in ‘Het Hutje’ waar maar twee vertrekken waren: een keuken en een slaapkamer. Ik herinner me dat ik daar een etterbult zo dik als een biljartbal had aan de rechter kant tussen de hals en de kin. Hoe de dokter in ‘Het Hutje’ is gekomen weet ik niet maar hij sneed in de bult en de etter liep op een bord. Daarna had ik daar een litteken van een centimeter of drie en vond het jammer dat er geen spiegel was om mijn halssnee te bekijken.

Maart 1945 waren we weer thuis in Maashees. Er was veel rotzooi in huis. Wel dertig centimeter hoog op de vloer lag er stro met er tussenin blikjes, scherven en ander spul. Het vee was allemaal weg.

Ik herinner me dat er koeien ontluisd moesten worden en ik joeg deze mee op tot achter het huis van Toon Litjens. Telkens werd er eentje in een driehoekig hokje gedreven waar dan DDT werd ingespoten. Gelukkig stonden de koeien met hun kop buiten het hok anders zouden ze kapot zijn gegaan. Ik keek er naar maar weet niet of er koeien van ons bij waren.

Ik heb alles verteld wat ik weet. Jullie weten nou alles. Ik heb al alles verteld.

Opgetekend door Elly, oktober 1998

De kapel op de Hei

De bevrijding van Nederland begon op 17 september 1944 met de operatie 'Market Garden'.

Na gedwongen vertrek uit de eigen woning, begin oktober 1944, verbleven 127 mensen uit Maashees, Holthees en Overloon, Vierlingsbeek, Vortum-Mullem en Bergen gedurende één of meerdere weken op de Hei. Zij schuilden in het bos in dertien zelf gegraven schuilkelders van ongeveer 1,5 meter diep, 10 meter lang en 2 meter breed. Het dak bestond uit boomstammetjes bedekt met takken.

In onze kindertijd brachten wij bloemen bij een Mariabeeld dat op die plek uit dankbaarheid geplaatst was tegen een dikke boom.

Elly, februari 2017

*Kapel, gebouwd in 1968,
met daarin het oude Mariabeeld*

Tocht in het donker

Herinneringen aan de oorlog van Mientje

Lange tijd droeg ik de lasten van ‘de oudste zijn in het gezin’ zoals ik ook later veelal verantwoordelijkheid op me nam. Ik was de tweede van de vijf kinderen maar mijn een jaar oudere broer was ‘de belofte van de familie’ en werd door mijn moeder ontzien. Ík was het die zag hoe mijn moeder zich zorgen maakte, hoeveel verdriet ze had toen mijn vader bij een razzia werd opgepakt nadat we zes weken eerder uit onze veilige woning waren verjaagd door de bezetter. Ík zag hoe ze ineem kromp toen mijn een jaar jongere broer zei: “gelukkig, die is weg, nou krieg ik gën klappe mêr.”

Jaloers was ik als de Oostenrijkse Franz en de Russische Max mijn zusje naar elkaar gooiden terwijl zij gilte van plezier en de angst dat ze zou vallen mij belastte. Al het lekkers dat soldaten overall kunnen bemachtigen en allerlei moois gingen naar háár en ik werd niet gezien door de in hetzelfde huis ingekwartierde soldaten.

Mijn jaloersheid herinner ik me, maar ook andere dingen. Zoals de tocht van de slaapkamer naar de schuilkelder, die mijn vader gegraven en gebouwd had. Als hij me midden in de nacht wakker maakte hoorde ik het eentonige gebrom van de vliegtuigen die naar het oosten trokken door het onbeschoten pannendak. Slaapdronken ging ik, samen met de anderen, geruisloos de trap af, door de keuken, achterkeuken en stal naar buiten waar ik de heldere sterrenhemel zag met duizenden voortgaande lichtjes. Het zwarte donker hing als een deken om ons heen. Mijn vader ging voor terwijl ik rillend dicht achter hem liep en zijn manchesterse broek vast hield. De stallantaarn die hij droeg gaf weinig licht. Door een luik gingen we over een zevental treden naar beneden en de lantaarn die nu veel meer licht gaf toonde het vertrek, ik zag boven me de ronde, houten palen waarop stro lag. Ik wist daarbovenop zand, waardoor er buiten een heuveltje was. Bij het spelen gebruikten we de ophoging. De burens, Tienus, Moet en Bert waren al door de haag naar ons erf gekomen en zaten stil op de bank van zand die langs drie wanden bij het spitten was uitgespaard. Wij gingen zitten en moeder bad het rozenhoedje. Veilig waren we met zijn allen bij elkaar in de kleine intieme ruimte.

Ik herinner me dat we met meer dan dertig kinderen sliepen in de koeienstal. Wakker liggen was er niet bij want er was door de dag zoveel te zien en te spelen met alle mensen die in ons huis, hun toevlucht hadden gezocht, dat we ‘s avonds doodmoe in een rustige slaap vielen. De dorpen van de in ons huis verblijvende kinderen bevonden zich in het westen waar gevochten werd en waar het te onveilig was om te blijven.

Achter in het voerhuis stond een grote pot van een meter doorsnee en even hoog, waaronder een houtvuur aangewakkerd werd. Elke dag zorgden de vrouwen dat hierin aardappels gekookt werden voor de minstens vijftig mensen die in ons huis, waar we normaal met negen mensen waren, verbleven.

Tot ook wij weg moesten en op reis gingen naar een dorp zes kilometer oostelijk. Nadat niet ver van ons huis bommen grote kraters in de grond hadden geslagen en er een schuur vernield was vonden mijn ouders het welletjes en werd bevel gegeven te vertrekken. Ons paard was al eerder door de bezetter in beslag genomen en wij pakten alles wat we hadden op karren en de kindervagen, waarin mijn een maand oude broertje veilig lag. Ik herinner me dat ik met mijn pop in de armen achter de hele reeks mensen aanliep. In het dorp waren veel huizen en ook de kerk vernield en meerdere mensen liepen weg van de gevechtlijn. Als ik pijn kreeg in mijn armen legde ik de pop even op de kruiwagen die mijn broer duwde. Maar niet lang, bang als ik was om ze kwijt te raken.

Ik herinner me dat er op nieuwjaarsdag 1945 een vliegtuig met gierend geluid overvloog en niet ver van ons vandaan neerstortte. Met veel anderen uit de buurt ging ik kijken. De piloot lag naast de stalen puinhoop en was bedekt met enkele jutezakken. Een jonge hand met strepen geronnen bloed kwam onder de zakken vandaan en ik keek er als gefascineerd naar. Mensen om me heen maakten opmerkingen. “Je kunt zien dat hij nog geprobeerd heeft met een schietstoel het vliegtuig te verlaten.” Anderen uitten voorzichtig opgewekt dat er weer een vijand minder was. Bij terugkomst in huis had Grada voor olieballen gezorgd maar ik kon de hand met de roodbruine bloedstrepen niet vergeten.

Enkele weken later was er op een andere plek een vliegtuig gevallen. Mijn broers gingen kijken maar ik wilde niet meer.

En de keer toen ik, samen met mijn twee broers slaag kreeg. Dat was in Westerbeek bij Arts. Ik riep nog dat ik niets gedaan had, maar zonder pardon kreeg ook ik klappen op mijn billen. Bij het spelen met onze houten klompen waarvan we bij die gelegenheid bootjes hadden gemaakt die met stokken van de ene kant naar de andere kant van de brede beek tussen de weilanden geduwd werden, waren onze kleren kletsnat geworden. Kleding was schaars in die tijd en met de vele regenbuien die er dat najaar vielen waren deze bijna niet droog te krijgen. Dit alles gebeurde terwijl we verbleven bij een gezin waarvan de vrouw des huizes niet van kinderen hield en veel ruzie maakte met mijn vader en grootmoeder.

De vrouw, Grada, een nicht van mijn vader, kookte en eerst ging haar eigen familie aan tafel; daarna werd het restant, dikwijls aangevuld met veel water doorgesluisd naar ons gezin. Mijn vader was door de vele regen, de ruzies en de drukte van teveel mensen in een kleine ruimte overbelast en deelde eerder klappen uit dan in een normale situatie.

Bij de familie waar we vanaf begin januari woonden was het anders. Daar verweende de vrouw des huizes ons met lekkers, eieren en zoete koekjes. We hadden er onze eigen leefruimte, al waren de twee kamertjes waarin we met z'n achten huisden klein; mijn vader was opnieuw de gemoedelijke man. Wij speelden vrij op het grote erf en kregen lekkers van geallieerde soldaten die in de schuur een tijdelijk verblijf hadden.

Een half jaar duurde ons verblijf elders en eind maart 1945 gingen we terug naar het eigen huis. De ramen van ons huis waren met karton dichtgemaakt. Naderhand werd er mica ingezet, een soort stug plastic dat je in laagjes van elkaar kon halen. En nog later was er weer gewoon glas in alle ruiten.

Verschillende gedeelten van het dak waren kapot en de vloer was bedekt met dertig centimeter dikke rotzooi.

De kretz, een vervuilingsziekte die ons tijdens de evacuatie al parten speelde, werd door de overheid aangepakt. Alle dorpelingen werden verplicht zich met groene zeep te wassen in een daarvoor gereserveerde ruimte. Daarna werd men ingesmeerd met stinkende zalf die ieder mee naar huis kreeg. De pijn van de venijnig bijtende zeep, die de huid irriteerde, was erger dan de jeuk die de kwaal veroorzaakte. Tot op heden zijn er momenten dat ik de doordringende geur van de kretz-zalf ruik.

In de zomer daarna was er de HARK, Hulp Actie Rode Kruis, waarbij ik de pop van mijn dromen kreeg. Mijn grootmoeder zorgde ervoor dat deze van mij werd.

Nu, in 1998 en 60 jaren oud, is wat me als kind en puber zo vertrouwd leek, veranderd en meestal voel ik me een wijs mens. Het leven gaat zijn gang. Bij het overzien van mijn levenspad besef ik dat er veel de moeite waard is om te beleven en dat beleven doe ik met volle teugen.

Opgetekend door Elly, oktober 1998

“Lig stil en slopt”

Herinneringen aan de oorlog van Gerrit

‘Achter’ ging bij mijn ouders altijd vóór. Dit wil zeggen dat de werkzaamheden op het bedrijf voorrang hadden op aandacht voor de kinderen. Wij waren gewend op tijd ons natje en droogje, onze vermaning en complimentje te krijgen maar voor aanraking was er vanaf de peutertijd geen ruimte. Daarom kroop ik als 5-jarige nachts in bed dicht tegen mijn twee jaren oudere broer, met wie ik het bed deelde, aan; voor de warmte, maar vooral uit gewoonte en omdat het me een gevoel van veiligheid gaf.

Het was 28 september 1944 en het natste najaar in tachtig jaren. Kleine beken waren rivieren geworden en de weilanden vormden een drassig moeras. In het Peel- en Maasgebied zullen velen het zich herinneren als een zorgwekkende tijd. Niet vanwege de vele regen die er viel, dat was een probleem voor de oorlogvoerenden die met hun zware gevechtsmaterialen in de drassige weilanden bleven steken, maar omdat hun woonplaats tot frontgebied was geworden.

De Duitse bevelvoerders zegden alle dorpingen aan huis en haard te verlaten en te vertrekken naar een gebied verder naar het zuidoosten. De geallieerden rukten enkele kilometers verder vanuit het westen op. Ik proefde eerder de spanning van het avontuur dan de zorgen die mijn 34-jarige ouders hadden.

Mijn vader dacht dat het wel mee zou vallen en hield met het gezin stand in het eigen huis. Er waren immers de huiskelders en de kortelings gebouwde schuilkelder voor als het dreigend werd. Eind september werd het huis enkele dagen extra bevolkt met, door oorlogsgeweld verdreven evacués uit meer noordwestelijk gelegen dorpen. Alle kinderen, een twintigtal, sliepen op strozakken in de stalruimte waar eerder de koeien verbleven, maar deze waren al lang door de vijand in beslag genomen. Op 3 oktober viel vlakbij het huis een vijfhonderdponder die met een enorme zandkolom een diepe krater in de grond sloeg (dicht bij het huis van Mattes Bodten). Dezelfde dag werd de in 1809 gebouwde kerktoeren vernield en de dag daarop de rest van de kerk en het dorpscentrum. Dit was voor onze bezorgde ouders het moment om bevel te geven zoveel mogelijk spullen in te pakken. Vroeg in de morgen zag men een groep van vrouwen en kinderen maar ook mannen, met karren en handen vol bagage door het bosrijke gebied zuidoostwaarts lopen. Wij gingen expres niet door het dorp omdat de angst voor nieuwe bombardementen op gebied waar huizen stonden groot was. Mientje droeg haar pop en duwde de poppenwagen, Wim en ik duwden een kruiwagen vol spullen en de bijna 4-jarige Elly zat op de kinderwagen waarin mijn een maand geleden geboren broertje lag.

In Wanssum trokken wij in bij Jaap van Dijk, een kennis van moeder bij wie zij voor zij trouwde had gewerkt. Toen door de grote hoeveelheid regen de Maas deze verblijfplaats tot een eiland dreigde te maken, werd opnieuw ingepakt en achthonderd meter verderop (bij Sjang Maas) onderdak

Dit bleef er over van de kerk van Maashees

gevonden. Hier kwam vader op 22 november weer thuis nadat hij enkele dagen eerder tijdens een razzia door de Duitsers was meegenomen. Tot ook uit Wanssum gevlucht moest worden voor het oorlogsgeweld en in de nacht liep ik te midden van een groep evacués, zoals ik later begreep dóór de gevechtlinie, naar een klooster in Venray waar ik met vele anderen in de grote kelder sliep.

Wij waren nu in door de geallieerden beheerst gebied. 's Morgens vroeg was er een grote ketel dikke rijstepap. Ik kreeg een brok van de harde substantie uit de pan en at omdat ik honger had. Niet omdat ik het lekker vond.

De volgende dag werd ik met mijn ouders en anderen in een grote legertruck gestouwd en door het modderige speergebied maar het noordwesten vervoerd. Ik vergaapte me aan de geweren van de Amerikaanse soldaten en raakte voorzichtig de ruwe stof van het uniform van een van hen aan. De man glimlachte naar mij vanuit vermoeide ogen. Ik lachte verlegen terug.

Na nog een verhuizing kwamen wij op een plek waar de familie langere tijd kon blijven. Daar speelde ik met de buurkinderen en door het vele water dat er in de sloten rondom de boerderij stond waren het vooral de waterspelletjes, polsstokspringen en bootjevaren met klompen waarom ik regelmatig met natte kleren thuis kwam en van mijn moeder of erger van mijn vader een pak slaag kreeg. Wist ik veel van de weinige kleren die er waren en van de moeite die het kostte om kleding te wassen, gedroogd en versteld te krijgen. De volgende dag was het pak slaag vergeten en ik dacht er pas aan op het moment dat ik opnieuw met natte voeten, een natte broek en trui huiswaarts ging.

Bij de evacuatieboerderij, sliep ik op een zolderkamertje, een met dunne plaat afgetimmerde kleine ruimte. Naast het bed, een twijfelaar, lag een grote stapel dekens en daarmee was de ruimte vol. Ik deelde het bed onder het schuine dak met mijn 7-jarige broer, maar lag niet zoals ik gewend was náást hem. Omdat er zoveel mensen in het huis woonden moest ook mijn bijna 70-jarige grootmoeder in hetzelfde bed slapen. De oude vrouw sliep tussen ons in want, meende zij, zo konden wij geen kattenkwaad uithalen wat wij overdag, tot haar grote ergernis, teveel deden.

Ik hield niet van grootmoeder die veelal nors reageerde en soms dagenlang hooghartig nietszeggend overduidelijk aanwezig was. Ik voelde me bij haar het zwarte schaap en had al vele malen een flinke draai om mijn oren gehad wanneer ik niet snel genoeg was. Soms kon ik op tijd aan haar woede ontsnappen.

Ook mijn broer had een hekel aan het met drie mensen in het smalle bed liggen. Die kroop als hij even de kans zag op of in de stapel dekens tegen de muur, tot jaloezie van mij. Ik kon tussen de lage zoldering en mijn gezette grootmoeder aanraking met haar niet vermijden. Ik voelde me in de kleine ruimte als een gevangene en wenste dat ik aan de open kant van het bed mocht slapen, maar ja oudere kinderen hebben altijd de eerste rechten, dat was een vaststaande wet. Ik probeerde wat meer ruimte te maken, maar het mollige lichaam van mijn grootmoeder was niet in beweging te krijgen en elke beweging die ik maakte om ruimte te creëren leverde me een snauw of een klap op. Als ik het echt niet meer kon uithouden probeerde ik voorzichtig op de plekken te krabben waar de krets die indertijd bijna iedereen niet te houden jeuk bezorgde, mij gek leek te maken.

Mijn grootmoeder snauwde dan “Lig stil en slopt” en ik lag weer gelaten als een stijve plank naast grootmoeder, waarvan ik niet hield en aan wier weeë lichaamsgeur ik op geen enkele manier kon ontsnappen.

Overdag maakte ik de nachtelijke beproeving goed. Ik leefde uitbundig. Onderwijs was er in deze oorlogstijd niet en de volwassenen lieten kinderen begaan. De oudere jongens in de buurt leerden me het avontuur genieten. Dat dit mij zo nu en dan een pak slaag opbracht, kon mijn levenslust niet dimmen.

19 maart 1945 keerde de familie terug naar het eigen dorp en kon ik als van ouds slapen onder het pannendak van de ouderlijke woning. Ik kroop weer dicht tegen mijn broer aan; genoot van diens vertrouwde jonge lichaam. Het maakte mij niet uit dat ik, als het regende, nat werd omdat er nog geen tijd was geweest om de gaten in het dak, ontstaan door granaatscherven, te dichten. Ik had mijn oude dierbare plekje terug en mijn grootmoeder sliep in een andere ruimte ver bij mij vandaan. Maar ik herinner me tot op de dag van vandaag haar kwoi stem die mij toesnauwde: “Lig stil en slopt.”

Opgetekend door Elly, voorjaar 1998

Oorlogskind

Herinneringen aan de oorlog van Elly

Ik ben geboren in het eerste jaar van de oorlog. Vaak heb ik me proberen voor te stellen hoe het voor mijn moeder en vader moet zijn geweest om in deze onrustige tijd een kind te verwekken, geboren te laten worden en op te voeden. Het verhaal hieronder komt uit mijn fantasie, maar is, wie weet, niet zo ver verwijderd van de werkelijkheid...

Tijdens een winterse bui in maart 1940, een tijd vol oorlogsdreiging, werd ik verwekt. De wind gierde razend om het oude huis en de dikker wordende knoppen van de kastanjeboom op de hoek zwiepten op en neer als kleine bootjes in een wilde zee. Het was vastentijd en mijn hardwerkende ouders hielden zich aan de regels die de rooms-katholieke kerk hen stelde. Minder eten, geen vlees op vrijdag en voor zoveel mogelijk nageslacht zorgen. De snel kloppende harten joegen het voorjaarsbloed door de aderen en de lichamen deinden op en neer alsof ze een wedstrijd speelden met de razende takken. Het kon niet anders dan een vruchtbare samensmelting zijn.

Enkele weken daarna wist moeder het: het vierde kind was op komst. Wilde ze dat in deze moeilijke tijden? Ze nam geen tijd erover te denken; moest zorgen voor het bijna 3-jarige dochtertje en de beide zonen die in augustus 2 en 4 jaren oud zouden worden. Het bedrijf vroeg aandacht en ze liet de arbeid in de huishouding dikwijls over aan haar 64-jarige moeder. Dit laatste zou haar jaren daarna opbreken; met de spijt niet genoeg aandacht aan haar kinderen te hebben gegeven. Zij nam de norm van haar moeder en de, door de wetten van Rome beheerste, sociale controle in het dorp, als belangrijkste leidraad.

Met gemengde gevoelens volgde ze de opdracht van de dokter te rusten toen op 10 mei 1940 haar schrikangstige lichaam reageerde door te gaan vloeien. Wilde de baby wel geboren worden? Was het wel gunstig, nog een kind erbij in deze maatschappelijk onrustige tijd? Moest ze niet gewoon werken en het bevel van de dokter negeren? Maar ze had zich reeds gehecht aan het vorderende leven in haar lichaam, het was een deel van haar geworden. En als voor het verder groeien rust nodig was dan nam ze dat, al bleef tweestrijd haar bezighouden. Met onrust en zorg liet ze het werk over aan anderen. Na twee weken nam ze langzaam de zware taken weer op zich.

En daar in de koude nacht van 15 op 16 december begonnen de weeën. Op de kleine slaapkamer met de schuine wand was al eerder een kachelkje aangesloten op de schoorsteen. En onder het vrolijk knetteren van de houtblokken, briketten, schlamm en turf werd, met haar al bekende hevige pijnen, het kleine meisje geboren. In het grote houten, tweepersoonsbed lag ze stralend naar het kleine rode gerimpelde gezichtje met de donzen haartjes te kijken toen de vroedvrouw haar het kindje afpakte en in het rieten familiewiegje legde. Moe, voldaan en bevestigd legde ze zich en gaf zich over aan de verzorging.

Het meisje groeide voorspoedig en werd door haar familie ingewijd in de wereld van gezin en boerderij. Zij voelde de dreiging van de vreemde mogendheid, die bezit had genomen van het vaderland, niet aan den lijve maar ervoer deze via de voortdurende vrees van de ouderen. Ze wist zich beschermd toen ze als bijna 4-jarige bovenop de krakkemikkige kinderwagen zat, terwijl de grote zus en broers moesten lopen. De tocht duurde lang.

Zij zag, vanaf haar hoge post, niet alleen haar familie, grootmoeder, ouders, broers en zus, maar veel mannen, vrouwen en kinderen, die ze vaag kende en die allemaal in dezelfde richting gingen, door bos en veld, langs vernielde huizen waar rokende houtbalken uitstaken. Als een koningin liet ze zich varen terwijl ze hautain neerkeek op de andere kinderen. Veilig was ze in de buurt van haar ouders en al deze mensen en heerlijk vond ze het bij het verweide kindje, dat de aandacht kreeg waar zij eerder recht op had, te zitten. Door deze nabijheid werd het nieuwe broertje minder bedreigend. Ze wist in haar kleine onbedorven geest: ik ben de Koningin.

Dit was het begin van haar leven. Steeds kon ze putten uit de veiligheid die in de eerste levensjaren waren gelegd. Ze zal altijd en overal veilig zijn! Zij is de koningin van de wereld!

Elly, december 2000

Onveilig – veilig

Herinneringen aan de oorlog van Elly

Het was donker. We liepen in het bos. In de verte zag ik lichten. En ik hoorde gedonder. De mensen haastten zich. Er waren veel mensen; allemaal beladen met allerlei en hun vage gestalten zagen er zorgelijk uit. Het dichtst bij liep mijn familie. Mijn oudste broer duwde een volgepakte kinderkruiwagen. Mijn vader trok een handkar achter zich aan met allerlei spullen. In ons huis was veel blijven staan wat we niet konden meenemen. Het paard van mijn vader was eerder meegenomen door de moffen en nu konden we de grote kar niet gebruiken. Ons Mien hield haar pop met twee armen vast terwijl ze met haar korte beentjes over het zandpad stapte. Mijn grootmoeder was er bij. Ik wist dat de wereld bedreigend was, maar voelde me beschermd. Eerder waren we met ons gezin en burens in een schuilkelder. Nog eerder waren er andere mensen van verder weg die bij ons op de stal sliepen. Zij waren weggevlucht voor het oorlogsgeweld.

Nu waren wij dan aan de beurt. Weg van het vertrouwde huis, de vertrouwde buurt. Waar zouden we naar toe gaan? Ik wist het niet. Prinsheerlijk zat ik op de volgepakte kinderwagen, waarin een beetje weggemoffeld mijn bijna een maand oude broertje lag. Mijn moeder duwde de wagen. Ik zou bang moeten zijn, maar was het niet. Mijn kleine wezen was vol vertrouwen met

zoveel grote mensen om me heen. Dat kan als je bijna 4 jaren oud bent. Je bent nog ver weg van het levensgezwog dat gaat komen en je hebt daar geen weet van.

Ik had de beste plek in deze tocht. Ik kon rustig blijven zitten terwijl de anderen stap voor stap naar het onbekende gingen. Ik wist dat mijn ouders er waren. Zij zouden er voor zorgen dat mijn wereld altijd veilig zou zijn; er was een groot vertrouwen dat er altijd voor mij gezorgd zou worden.

Elly, februari 2008

Ver van huis (en haard)

Herinneringen aan de oorlog van Elly

De karresporen waren er donker en op sommige plekken vormden zij diepe lijnen vol water. Veel hoge bomen stonden rondom met zwarte glimmende boomstammen. De jongens, mijn broers en de kinderen van Jan Langen, klommen apetrots tussen de takken naar boven. Zij durfden het ruige spel te spelen en ik dribbelde met mijn 4-jarige beentjes achter hen aan, keek mijn ogen uit en bewonderde hun drukte. Bij de brede sloot zag ik hoe ze de klompen uitdeden. Ik dacht aan de kou en of moeder dat wel goed zou vinden. Voorzichtig lieten ze een klomp in het water glijden en met een lange stok leidden ze die, over een bruggetje lopend, van de ene oever naar de andere. Daarna werd de klomp met een klap van de stok onder het bruggetje doorgestuurd en aan andere kant opgevangen. Ze deden dat snel en gingen helemaal op in hun schiepesspel.

Plotsklaps kapseisde de klomp, liep vol water en ging kopje onder in de diepe sloot. Zouden ze nu ophouden? Nee, dus! Ze probeerden om beurten het 'gezonken schip' te pakken. Ze prikten met de stok in de sloot en sloegen er mee op het water. Uiteindelijk gingen ze op de kant liggen en wrongen met hun handen tot aan de schouder in het water dat modder leek te worden. Wat zagen de jongens eruit! 's Avonds keek en huiverde ik toen billenkoek op de natte broeken neerdaalde.

Brief van het kippenhok, waar de familie Cox tijdens de evacuatie onderdak had

Twisty [Westerbeek], januari 1945

Lieve Elly,

Het is aan het winteren. Een grijze mist hangt om me heen. Er is groot nieuws. Ik ben gepromoveerd van kippenhok naar woonhuis. Er heeft zich een familie gevestigd binnen mijn houten wanden. Verleden week is er een fornuis geplaatst. In mijn dak is een rond gat gemaakt voor een pijp waardoor de rook naar buiten kringelt. Lekker warm wordt het van het gestookte hout en er hangt een aangename houtbrand-geur.

Op het fornuis wordt elke dag gekookt door moeder de vrouw. Meestal kijkt ze zorgelijk. Soms hoor ik haar zingen: "Achter in het stille klooster..." Steeds hetzelfde lied. Het is een droevig gezang over een moeder die haar zoon verliest in de oorlog en samen met hem begraven wil worden.

De vader zit aan het hoofd van de tafel. De vier kinderen zitten op een wiebelige bank. De moeder heeft de jongste van 4 maanden op schoot. Er is ook een cyrillische grootmoeder. Laatst plaatste ze het soepbord op haar dikke buik om makkelijker te kunnen eten. Toen ze moest lachen kolkte er wat soep over de rand op haar schoot. De kinderen vonden dat gênant maar vooral geinig en nu proberen ze haar telkens, wanneer ze haar buik als tafel gebruikt, aan het lachen te maken.

De ouders en twee kinderen, een meisje van 4 en een kind van 4 maanden, slapen in een afgeschermd gedeelte van wat nu hun woning is. De andere drie en de grootmoeder slapen in het grote, stenen huis aan de weg. Hierin woont de familie die mij en mijn omgeving als eigendom heeft.

In het grote huis slapen nog meer kinderen. Op veel dagen hoor ik hen herrie maken. Zij rennen om de boom die niet ver hier vandaan staat. Ze gillen en vechten, maken plezier met allerlei spelletjes, dan weer huult er eentje en soms hoor ik een zacht gefluister. Wat ze smiespelen kan ik niet horen.

Vorige week was de moeder heel erg boos. De kinderen kwamen hartstikke nat binnen. Schuld bewust vertelden zij haar dat ze van hun klompen een boot gemaakt hadden en de sloot achter het huis als rivier hadden gebruikt. Dat is natuurlijk vragen om moeilijkheden. Nog een geluk dat de sloot niet zo diep was. "Het is al zo moeilijk om in de winter de was droog te krijgen," hoorde ik de moeder tegen hen mopperen.

Vader en Jan Langen, eigenaar van het kippenhok

Ik ben blij deze familie, met hun jonge kinderen en oude grootmoeder, in mijn huidige simpele uitvoering te mogen herbergen. Ik heb een zinvoller taak dan ooit eerder en geniet van de herrie en de heerlijke geuren. Ik zie het als een uitdaging, een heilig doel om deze grootse en mooie opdracht te vervullen. Begrijp jij dat?

Zo dat wilde ik even kwijt. Schrijf me eens terug.

Een groet van De Keet, voorheen het kippenhok.

P.S.

Ik wil nog even aan je kwijt dat ik een enorme bewondering heb voor de mensen die mij hebben omgetoverd. Er is geschrobd, geschuurd en gewit om alle smerige kippenstront en mufte geur te verwijderen.

Ik heb ook met ze te doen. Een soort medelijden omdat zij móeten overleven, móeten zorgen voor hun kinderen en wat ik gehoord heb op de vlucht zijn voor oorlogsgeweld. Hun eigenlijke huis is elders. Een dertig kilometer naar het oosten.

Soms betrap ik me erop dat ik jaloers op ze ben omdat zij een taak hebben, al is die niet makkelijk. Zij moeten voor die deugnieten zorgen en zij moeten overleven.

Elly, 1999

Naoorlogse perikelen

Herinneringen aan de oorlog van Elly

Wrieieieieieieieieieieieieieieieie...

De hemel opende met een schreeuwend geluid en het leek alsof mijn hoofd zou barsten, alsof de wereld uit elkaar zou spatten. Ik greep met beide handen naar mijn hoofd. Terwijl mijn keel leek dichtgeknepen kon ik slechts met een hese stem gillen: "Help... Help... Help..." Niemand hoorde me, het zweet liep gutschend over mijn huid die koud aanvoelde en ik wist dat ik kippenvel had. In een reflex keek ik naar boven en zag het grote loeiende vuur met een vaart op me af komen. Het leek het geluid en de vorm van een vliegtuig te hebben, maar het was groter en dreigender dan de V-2's, de bommenwerpers en vrachtvliegtuigen die eerder met velen tegelijk, als zwermen rijzige vogels, aan de hemel te zien waren geweest. Als versteend stond ik voor de drinkemmer.

Op het erf, gelegen bij ons huis, vlak bij het kippenhok stond een zinken emmer met een brede gesloten bovenkant. Onder was de emmer smal en open, met een kleine uitsparing. De opening paste in een schaal van hetzelfde materiaal met een grotere doorsnee en een opstaande rand van een centimeter of acht. Mijn moeder vulde elke dag de emmer met water, zette de schaal er omgekeerd op en kieperde dan het geheel, met een snelle beweging van de armen, om. Ik had steeds vol bewondering gekeken hoe moeder slechts 'n scheutje water verloor bij deze ingewikkelde manoeuvre en hoe de kippen, met waggelende dikte boven korte pootjes, op het verse water in de bak afstormden.

Ik bleef als een standbeeld staan, met de handen nog steeds aan mijn oren waardoor het geluid en mijn stem door elkaar gilden. Het gevaarte vlamde over het woonhuis en over mijn hoofd. Met een enorme plof hoorde ik het vlak voor mijn voeten sissend in de kippen-water-emmer-schaal vallen. Het was als bij toverslag van groot en dreigend, klein en nietig geworden en daarna... opeens helemaal verdwenen. Er was geen enkel restant, al bleven het geluid en de angst natrillen in mijn transpirerende lijf, ook toen moeder zich bezorgd over mij heen boog en zei: 'Elly, Elly, Elly... wat is er?' Veel later realiseerde ik me dat een van de vele koortsdromen mij parten speelde. Deze hielpen waarschijnlijk de oorlogsangsten te verwerken.

Op 28 maart 1944 waren mijn ouders met mij thuisgekomen na een half jaar geëvacueerd te zijn geweest. Moeder en ik zaten tussen huisraad op de boerenkar, met twee hoge houten met ijzer omkleedde wielen, terwijl vader het paard mende over de 25 kilometer lange, door granaatgaten moeilijk te begane weg. Ik dacht aan de eigenaar van de boerderij waar ik en mijn familie tijdelijk hadden gewoond. Het paard en de wagen waren van hem geleend om eindelijk naar huis te kunnen terugkeren.

Al drie dagen eerder was vader naar het huis gefietst en hij zag het als een goed voorteken dat de oude bekende grijze huiskat, die waarschijnlijk al die tijd van muizen had moeten leven, van blijdschap en herkenning, miauwend langs zijn broekspijp streek. Met tranen in de ogen bukte

hij en aaide haar over de grijze vacht, waarna hij het verwaarloosde dier de melk gaf, die hij had meegekregen van de boerin. Gulzig dronk ze. Vader begon vol goede moed het huis op te ruimen en deed dit daarna dagelijks maar toen moeder, vader en ik thuiskwamen was er nog steeds grote wanorde. De vloer was bedekt met stro en daar tussen lagen gebroken stukken servies, bijna vergane jassen en broeken, andere kleren en scherven van huishoudelijke voorwerpen. Ook groene blikjes en allerlei, wat soldaten achterlaten na een inkwartiering, lagen op de grond. Eerst maakte vader een pad door het huis, om te kunnen lopen.

Daarna was de slaapkamer van grootmoeder aan de beurt. Er was geen kruiwagen en vader pakte een schop, laadde deze vol, liep er mee naar het open raam van het kleine kamertje – waar ook eerst een pad gemaakt was – en gooide het daardoor naar buiten. Alles op een hoop, die steeds groter werd. Daarna werd het kleine kamertje schoongemaakt, de goede kamer en als laatste de kamers boven en de zolder. Hij vond tussen de spullen nog enkele gave serviesstukken en ook het porseleinen beeldje van de Heilige Jozef en het gipsen beeldje van de Heilige Maagd. De scherven van de twee engeltjes onder de palmen begroef vader bedroefd in een gat dat hij op het voorerf maakte. Terwijl mijn ouders sjouwden, afwasten en schuurden stapte ik kwakkelig naar buiten, waar van alles viel te beleven. Ondanks de rotzooi had men het toch beter gevonden dat ik mee naar huis ging omdat ik hongerig en koortsig was.

Achter in het stille klooster

1. Zachtjes luidt het avondklokje
Alles ligt ter ruste neer
Vogelen zingen treurige liederen
't Zonlicht daalt in 't westen neer
2. Achter in het stille klooster
zusters in een zwarte dracht
zij veplegen daar de lijders
die gewond zijn aangebracht
3. Beide deuren staan wijd`open
en een zuster treedt daarin
met een jongeling in haar armen
die nooit meer ten strijde ging
4. Beide benen afgeschoten
en daarbij een rechterhand
want hij had zo trouw gestreden
voor zijn eer en vaderland
5. Aan de deur van 't stille klooster
Klopt een droeve moeder aan
ligt mijn zoon hier zwaar gewonden
'k Zou zo gaarne tot hem gaan
6. Arme moeder sprak de zuster
uwe zoon hij leeft niet meer
al zijn lijden is geleden
hij stierf voor zijn land en eer
7. Bij het ziekbed aangekomen
nam zij 't witte doodskleed af
en in tranen stort zij neder
'delf voor mij en hem een graf
8. Op het kerkhof ligt begraven
ene moeder met haar zoon
en nu strijden zij voor eeuwig
ja voor eeuwig voor Gods troon

Een lied vol heimwee dat moeder zong op de zondagochtend

De andere vier kinderen en grootmoeder verbleven nog op het evacuatieadres en zouden pas rond 18 april door Jan Langen naar huis gebracht worden. Een grote hoop met allerlei spullen was mijn onderzoeksdomein. Het mooiste vond ik de gedachtenisprentjes. Ik hield altijd al van plaatjes. Als er een pater langs kwam kregen wij, kinderen, een gekleurd prentje met de afbeelding van een of andere heilige of met kinderen erop. Mooi vond ik die, vooral de gouden ringen om de hoofden werden bewonderd omdat zij het dikwijls ernstige beeld opfleurden en het was alsof daar altijd de zon scheen. De prentjes op de vuilnishoop hadden zwarte voorstellingen en letters. Een kruis met een laken, een hoofd met een doornenkroon en druppels, een palmboom. Daar zat ik, in het voorjaar, in de zon en speelde met wat ik toen nog niet wist: de herinnering aan mensen die ik niet kende en lang geleden waren gestorven. De oorlog had onze woonplaats nodig gehad om te vechten en liet de herinnering aan andere doden in onze tuin achter.

Die eerste nacht thuis werd ik erger ziek en de dokter moest erbij komen. Het bleek difterie te zijn en huisarts Reijers uit Vierlingsbeek verwees me naar het ziekenhuis. Jan Verhoeven bracht me met de vrachtwagen weg naar het nonnenklooster in Zeilberg, een gehucht bij Deurne. Daar, herinner ik me, werd ik verwend met lekkers waar ik tijdens de evacuatieperiode niet van had kunnen dromen. Mijn vader fietste op 'n rijwiel met houten banden – andere waren er niet – enkele keren per week de 25 kilometer lange tocht om me te bezoeken. Het was een hele mep met de krakkemikkige fiets en de vele kuilen in de wegen. Volgens dokter Reijers moest men 'ennen harde' zijn om dat op te kunnen brengen.

Het nonnenklooster was gastvrij en sfeervol. Als vader aankwam stond ik, gedragen door een van de zusters, te wachten en mocht ik aan het klokkentouw trekken om het Angelus te luiden, zoals ik dat later zou doen samen met de buurman Nöl (een ander verhaal). Mijn vaders komst was alleen om deze reden al een feest.

Ook de toen nog niet getrouwde tante Riek kwam op bezoek en bracht een babypop met kleurige kleertjes voor me mee. Ik was de koning te rijk met deze schat en ik deed niets liever dan er mee spelen: kleertjes uit en aan en wiegen in mijn armen.

Op een gegeven moment was het ziekenhuis in Deurne opgeknapt en kon ik het nonnenklooster verlaten. Met pop? Nee dus! Difterie was een besmettelijke ziekte en het speelgoed was geïnfecteerd. Ik mocht de pop niet meenemen, deze bleef bij de nonnen. Ik weet niet wat er mee gebeurd is.

Na verloop van tijd kon ik naar huis en werd met de taxi van de firma Cup naar het schoongemaakte, maar nog niet helemaal herstelde ouderlijk huis gebracht, waar alle familieleden weer bij elkaar waren. Mijn oudste broer was zo blij dat ik terug was, dat hij zijn lievelingsbeest, een zwarte (gipsen) olifant, aan mij gaf. Ik was helemaal verguld door het cadeau en alle aandacht. De volgende dag speelde ik met de olifant terwijl mijn vier jaar oudere broer naar me toe kwam en deze wegpakte. De olifant was van hem en ik moest er vanaf blijven. Dat ik die van hem had gekregen was een geste voor een dag geweest.

Ik ging mijn gangetje in het huis waarin nog steeds van alles opgeknapt moest worden en na verloop van tijd zag ik de stal achter het huis vol met kasten, stoelen en bedden staan. Het was zomer, want in de winter stonden de koeien op stal, en was er geen ruimte voor iets anders. Tussen de grote spullen stond speelgoed, onder andere babypoppen met en zonder haar en met en zonder gekleurde wijduitstaande jurkjes en kanten broekjes, in een wandel- of ligwagen of zomaar staande. “Het is van de HARK (Hulp Aktie Rode Kruis)” zei mijn vader.

De mensen in het dorp waren door de Tweede Wereldoorlog, die bij de Maas was gevoerd, veel gebruiksspullen kwijtgeraakt en nu had de bevolking van boven de rivieren, daar waar niet veel vernield was, dit allemaal aan het dorp geschonken. De notabelen zouden alles eerlijk tussen de dorpsgenoten verdelen. Ik vergaapte me elke dag aan het fonkelende speelgoed en droomde weg: als ik eens één van die poppen... en ik dacht aan het wiegen van de pop in het ziekenhuis en aan het spelen met de gipsen olifant... Langzamerhand verdween het een na het andere voorwerp naar de getroffen en in het dorp. Ik verwachtte, hoopte op zijn minst elke dag, een van de poppen te krijgen en toen de stal bijna leeg was, kreeg ik... een grijs, onooglijk, nietig, stoffen kabouterfiguur. Van al het moois dat ik gezien had kreeg ik het minst begeerlijke stuk. Ik bekeek het van alle kanten en besliste dat het me niet beviel, legde het opzij om het nooit meer op te pakken, laat staan er mee te spelen.

In het najaar, rond Sinterklaas, bij het bezoek aan een speelgoedwinkel samen met mijn moeder, maakte ik stampeij. Ik stond erop een van de betoverende poppen die me toe leken te schreeuwen: “ik hoor bij jou”, te krijgen. In mijn herinneringen had ik tot tweemaal een schat ontvangen die ik korte tijd later moest inleveren. Ik had de mooiste knuffels die denkbaar waren gezien, kreeg een onooglijk gevalletje waar ik niet van kon houden en nu was het mijn beurt... Maar nee...moeder gaf alleen berispingen en vermaningen me te gedragen en op te houden met gillen. De tranen bleven over mijn wangen stromen, terwijl ik aan de hand van een boze, teleurgestelde moeder, die geen geld had om deze dure spullen te kopen, door het dorp werd gesleurd. En ook daarna, achter op de fiets hield ik aan één stuk. Thuis ging ik in een hoekje zitten en wilde niemand zien.

Het openen van de schreeuwende hemel in de kindertijd is mij steeds bijgebleven. Later waren mijn amandelen geknipt en had ik geen koortsdromen meer, maar was hiermee de herinnering aan de oorlog ook weg? Niet verdwenen was het verlies van wat ik even had bezeten en later hevig naar had verlangd.

Ik heb als kind nooit meer een pop gehad en weinig met poppen gespeeld. Weelde is van korte duur en later begreep ik mijn verdriet. Als compensatie heb ik een antieke pop gekocht. Van mijn oudste broer kreeg ik, jaren later, een compensatieolifant, 'n glazen, bruin, lieflijk kleinood. Beide hebben een ereplaats in het huis en hun aanwezigheid vervult mij met vreugde en... met helende pijn.

Elly, 1995

Hoofdstuk 5

Herinneringen van Elly

5a

Herinneringen van Elly

Kindertijd

Pasen onder de kastanjeboom

Eerste Paasdag was het en mijn grote zus, broers en ik gingen eieren zoeken. De hele veertig dagen vastentijd had ik niet gesnoept en het snoeptrommeltje zat vol lekkers. Dat zou later geopend mogen worden en de gedachte daaraan maakte me opgetogen. Maar eerst gingen we naar buiten waar de Paasklokken een heleboel eieren hadden laten vallen en waar de Paashaas ze zou hebben verstopt. De zon scheen lekker warm en ik had voor het eerst sandalen over mijn korte witte sokjes. Heel anders dan de dikke donkere kousen die waren vastgemaakt aan het lastige lijfje met jarretels.

Mijn broers waren al vooruit gerend en ik trok aan mijn vaders hand. “Snel, kom mee anders hebben zij alles al gevonden”. De groten graaiden in het veld met de blauwe bloemetjes dat zich onder de kleverige takken van de kastanjeboom bevond. Zij stopten de gevonden eieren vanuit hun hand in de uitpuilende zakken van hun zondagse pofbroeken. Ik, met mijn korte beentjes, kon niets vinden en voelde mijn lippen trillen. “Hier”, fluisterde vader me in het oor en hij hield zijn grote hand boven het groen. Ik greep eronder en...een ei! Wéér greep ik onder de verplaatste hand van mijn vader en opnieuw een ei. Uiteindelijk had ik er bijna net zoveel als de groten en trots liep ik aan de hand van mijn vader naar de keuken. Daar wachtte de snoepverzameling.

Elly, maart 2000

De kastanjeboom werd waarschijnlijk geplant door Bömkes Jan

Verhalenboom

De twee groen geverfde ramen, gevat in gele sponningen, stonden open. Ik keek vanuit het kleine kamertje met de gele wanden door de vierkante meter naar buiten. De bladeren van de hoge populier bewogen in de wind. Elke avond als ik in bed lag, traden zij voor mij op. Vanuit het brede bed zag ik de voorstelling. De heks met de bezem, de wolf met de grote bek en de kinderen: steeds een jongen en een meisje. Daarbij kwamen vogels en grote en kleine dieren die een rol speelden.

Vele verhalen speelden zich af in de grote boom met de bewegende, bijna hartvormige, langstellige bladeren. Steeds was er eerst de fantasie en deze ging over in dromen. De grote reus bij het slaapkamerraam was mijn trouwe vriend, mijn verhalenboom.

In de winter, als de ramen potdicht waren om de kou enigszins buiten te houden, wist ik dat hij er was met zijn kale stevige takken. Het voorjaar bracht eendaagse rode slangetjes die door de aprilwind snel naar beneden vielen en een tapijt vormden waarop ik voorzichtig mijn voeten pas voor pas zette om de zachtheid te voelen.

De herfst met de zware stormen veroorzaakte kaalslag en het opeenhopen van stugge, dorre bladeren onder de boom. Ik schopte deze samen met mijn broers voor me uit en wilde het weer, weer en weer doen.

Het hoogtepunt was de zomeravond. Ik ging, in tegenstelling tot andere avonden, zonder tegenstribbelen naar bed om de verhalen die de boom me vertelde te verstaan. Door de wisseling van het licht waren het telkens andere verhalen die de door de wind in beweging gebrachte bladeren me mededeelden.

De ene keer was het een lieve heks die verdwaalde kinderen de weg wees waardoor zij veilig thuis kwamen. Een andere keer was de heks een kreng en plaagde ze kinderen of deed hen pijn. Verdrietig werd ik daarvan. De wolf was de ene keer boos waarbij hij achter de jongen en het meisje aanzat en hen pijn wilde doen en een andere keer ging hij speels en dartel met de kinderen om. De ene avond had de maan invloed, een volgende de regen, de sterren, de wind, de wolken of de snel invallende duisternis. Steeds als het zomer was lokte de verhalenboom me naar mijn slaapkamertje.

De verhalenboom werd rond 1964 geveld. Wanneer een Canadese populier ongeveer 30 jaar oud is is het hout op zijn best voor het maken van klompen. Deze boom heeft enkele jaren plat gelegen en ik weet niet of vader er nog geld voor heeft gekregen.

Op mijn 45ste kocht ik een woning. Ik was me bewust van het feit dat er dertig meter van het beoogde slaapkamerraam een Canadese populier stond. De hartvormige bladeren met lange stelen ritselden en hun schaduw bracht steeds andere beelden voort. De grote puntige boom was grotendeels de reden dat ik juist deze woning wilde hebben. Maar er zat geen enkele vertelling in deze boom. Wèl genoot ik in de zomer van het ritselen van de bladeren met hun lange populiersteeltjes, andere dan die uit mijn kindertijd. Natuurlijk was het daarom dat deze boom mij geen verhalen vertelde; ik was niet meer het kind van 6 maar volwassen geworden en sprookjes waren uit mijn hoofd verdwenen.

Elly, voorjaar 1997

Van de bliksem naar de maan

De angst voor oorlogslawaai zat er diep in. Het gierende geschreeuw van de overvliegende V-2's, de massa aan hemelbedekkende, zilvergrijze vliegtuigen die hun vernietigende lading eerder in de buurt van het huis hadden laten vallen en het staccato geplof van afweergeschut was in gedachten nog dichtbij. Geen wonder dat mijn moeder in de zomer van 1945, na terugkomst van het half jaar dat de dorpsbewoners inclusief ons gezin geëvacueerd waren geweest, bang was voor onweersnachten.

Mijn ouders en wij, vijf kinderen, sliepen boven in, van hout getimmerde, kamertjes onder dakpannen. Bij het eerste verre gedonder werd mijn moeder onrustig, stapte uit bed, pakte de grote, lichtbruine, staande tas en zette deze midden op de keukentafel. Hierin zaten belangrijke papieren, waaronder een geel blik met bonnenboekjes (levensmiddelen en andere zaken waren indertijd op de bon), paspoorten, verzekeringspapieren en toegevoegde sieraden. Daarnaast kwam een brandende, gewijde kaars te staan met aan de voet een palmtakje. Als het onweer dichterbij kwam, wat te merken was aan de harde, soms knetterende donderslagen, werden wij vieren (waar de baby was weet ik niet meer) uit bed gehaald. Stil, ineengedoken zaten we, slaapdronken, in haastig aangeschoten kleren in een rij op de houten keukenstoelen. Buren waren hun noodwoning, op honderd meter van ons huis, ontvlucht en sloten zich aan in de file, er zeker van dat het stevige stenen huis minder kwetsbaar was dan de houten barak waarin zij woonden. Grootmoeder zat statig als een boegbeeld op de stoel, de handen op haar dikke, vooruitstekende buik, met tussen de vingers een rozenkrans verstrengeld. Moeder in starre zit,

Op regendagen
voel ik me beschermd
door het geluid
van de ritselende bladeren
ik neem de tijd
om dicht bij de boom
te lezen
te peinzen
te mijmeren
en uiteindelijk
in slaap te vallen

Elly, voorjaar 1997

haar grote, bruine, bezorgde ogen vol vertrouwen gericht op vader. Ze zou deze klus samen met hem klaren! Vaders vingers gleden over de kralen van de rozenkrans, zijn rustige vertrouwde stem bad de Weesgegroeten voor en de anderen mompelden als in trance de antwoorden, zich half bewust van het magische moment. Bij een harde klap stokte zijn stem even en verder ging het gemonkel.

Natuurlijk bedaarde het onweer na verloop van tijd. De sfeer werd ontspannen. Moeder en de buurvrouw waren in gesprek en de kinderen ontdooiden. Dat was het moment waarop vader naar buiten ging. Ik, als 5-jarige, sloop achter hem aan, zachtjes de keukendeur openend, nog in de ban van de betovering van deze nacht, door de gang sluipend en de voordeur zacht achter me sluitend. Op de stoep liep ik snel naar vader, kroop dicht tegen hem aan en ging net als hij met mijn rug tegen de muur staan. Ik legde mijn kleine hand in de zijne en keek angstig, onder de indruk, naar de flitsende hemellichten. "Als de schoer de Maas over is hebben we het ergste gehad," zei hij en legde mij uit dat de donkere wolken aan de oostelijke hemel, waarvandaan de rivier naar het westen stroomde, de onweerswolken waren.

Boven onze hoofden twinkelden kleine sterren en ineens leek het licht te worden. De bloementuin voor de stoep met als middelpunt het grindpad en poortje waren zichtbaar. Ook de donkere straatweg achter het hekwerk was te zien. Daarin was een kleurige bol die zich spiegelde in het natte asfalt. Een volle oranjegele maan was achter de donderwolk tevoorschijn gekomen en de balvormen, boven en voor ons, maakten alles nog onwezenlijker dan het al was. "We gaan van de bliksem naar de maan", zei vader en in het wonderlijke licht zag ik de schaduw van een glimlach. De wereld was veilig.

Hand in hand liepen we de stoep af en door de deuren de keuken in. "Naar bed!" zei vader bevelend, en gedwee liepen wij vieren naar boven. Ik sliep als een roos. De hand die ik in de grote hand van vader had gehad lag als een warme deken, beschermend op mijn buik.

Elly, oktober 2000

Angelus

De dorpskerk was verwoest – door de oorlog zei mijn vader – en daarom was er op d'n Bongerd bij Mattes Bodten een houten toren gemaakt. De lange zwarte palen waren met glimmende spijkers aan elkaar gemaakt. In mijn beleving was hij heel hoog, al zei vader dat de toren van vóór de oorlog véél hoger was. Om twaalf uur luidde Nöl het Angelus. Ik vond Nöl ontzettend aardig. Hij was een sterke boerenzoon, de jongste en de meest jolige van alle grote jongens van de familie Bodten.

Ik rende hard uit school en Nöl wachtte al op mij bij de klok. Ik zorgde dat ik het touw goed vasthield. Bim bam hoorde ik boven me en mijn kleine lijf ging mee met het gebengel, omhoog en omlaag, driemaal en daarna lang achter elkaar. Thuis baden ze rond dit tijdstip het gebed: De

Engel des Heren..... en ik hing lekker aan het touw; ging op en neer, op en neer en zag als ik boven was de groene weilanden in de verte en de kleurige bloementuin beneden me. Als Nöl ophield, liet ik me in zijn sterke armen vallen terwijl ik in mijn handen wreef. Het sisaltouw prikte en mijn handpalmen toonden rode striemen. Nöl verzekerde me morgen weer op me te wachten en ik rende naar huis, anders zou de soep koud worden en moeder boos zijn.

De Engel des Heren heeft aan Maria
geboodschapt
En ze heeft ontvangen van de Heilige geest

Wees gegroet Maria
Vol van genade
De heer is met u
Gij zijt de gezegende onder de vrouwen
en gezegend is de vrucht van uw lichaam
Heilige Maria
Moeder van God
Bid voor ons zondaars
Nu en in de eeuwen der eeuwen
Amen.

Elly, 2000

De winterpoel

We gingen lekker baantje glijden op de poel achter in de tuin van Jan Smits. Vlakbij de poel stond een boom, waarvan ik in het najaar lekkere gele pruimen plukte. In de zomertijd zag je de poel bijna niet want die verdween achter het vele groen. In wintertijd waren de struiken kaal en zag je het ijs glinsteren. Het was in mijn herinnering een plek ver weg van de gewone wereld. Gerrit had schaatsen van zolder gehaald en er ook voor mij een paar meegebracht. Ik had nooit geschaatst. Zou ik dat kunnen? Schaatsen was in mijn beleving grotemensenwerk. Vader legde me uit hoe de dingen vastgebonden moeten worden.

Bij de poel ging ik aan de rand zitten en onder mijn lage schoenen met veters maakte ik de houten schaatsen met de ijzeren glijders vast. Ik knoopte de roodgroenblauw gekleurde veters zo strak als ik kon en probeerde te gaan staan. Oei, wat akelig. Wat waren de ijzers glad en glibberig. Voorover gebogen schoof ik met de ene voet vooruit en dan met de andere. Het lukte. Nog een paar keer en dan was ik aan de andere kant. Trots keek ik om me heen. Bep, Chris en onze Gerrit schaatsten van de ene kant van de poel naar de andere. Opnieuw ging ik naar de overkant en dan kwam de veter onder mijn schaats en viel ik. Niets aan de hand. Ik krabbelde overeind en liep met één schaats aan mijn voet en de andere in mijn hand naar de rand van de poel. Opnieuw onderbinden, de handschoenen uit. Wat waren die veters koud. Weer schaatsen. De veters waren te lang en te stug en lieten telkens los. Het hielp niet als Chris, die sterker was, ze strikte. Ze bleven losgaan en ik kreeg het koud.

Ik wilde baantje glijden en gooide de schaatsen op de wal. Lekker weer op gewone schoenen staan.

Even rennen en dan de ene voor de andere voet zetten en zoef... gleeed ik, met een rechte rug terwijl de armen iets uitzwierden, enkele meters vooruit. En opnieuw, rennen... zoef. De anderen deden hun schaatsen ook uit en we gleden achter elkaar. Eindelijk kreeg ik het lekker warm.

Elly, november 1996

Spurrie*

Het was herfst en de koeien stonden 's nachts op stal. 's Morgens vroeg brachten mijn moeder en ik ze naar het spurrieveld ongeveer een kilometer van ons huis. Mijn moeder had drie koeien aan de lijn en ik twee. Ik voelde me klein bij die grote dieren en ook wel bang. Moeder had wilde Bertha vast en ik de twee slome. Moeder had gezegd dat ik dat wel kon en dan moest ik het kunnen.

Dicht bij het veld begonnen de koeien harder te lopen. Ik holde voor ze uit. Mijn moeder ook. Op het veld zette moeder de beesten 'an d'n tuur'. Een lange lijn was aan het ene einde aan de nekriem van de koe bevestigd en het andere einde zat vast aan een lange, zwarte, stalen pin die met een houten hamer in de grond geslagen werd. Door het trappen van ons en de dieren op het bedauwde gewas, kwam er een kruidenrijke geur vrij.

De koeien begonnen meteen te grazen. Mijn neus en mijn lichaam liepen vol met de geur van de vochtige ochtendspurrie.

Daarna, op school, hing de geur van spurrie de hele dag om me heen. Heerlijk.

Elly, 1995

---

* Spurrie is een eenjarige plant die op droge zandgrond groeit en daar vroeger werd verbouwd voor veevoer en/of als groenbemesting.

Aangekondigd bezoek

Op weg naar mijn oppasadres kom ik over de Spruitenkamp. Drie statige, geelbruine Limousines liggen naast elkaar in de vochtige, groengele, met mals gras begroeide voorjaarswei. Hun huid glanst in de vroege ochtendzon. Iets verder staat de stier, stoer mannelijk met brede nek en gespierde billen die in mijn fantasie zo in een spijkerbroek zouden passen. De poten, het hoofd en de romp van de koeien liggen in gelijke lijn... en ineens schiet een beeld uit mijn kindertijd door mijn hoofd.

Het moet in het midden van de jaren veertig geweest zijn, want in het achterhuis is nog de paardenstal die naderhand zou verhuizen naar een van de, net na de oorlog, niet bruikbare schuren op het erf. Het is een open winterzondag en ik ben de kleuterleeftijd net ontgroeid. Om naar de wc te gaan moet ik door de koeienstal, vóór de dieren langs lopen. De beesten hebben een vier centimeter brede, metalen halsband om, waaraan kettingen hangen die met een grote ring zijn bevestigd om een één meter hoge ijzeren steun. Die steun is als een langgerekte, omgekeerde U stevig met de twee poten in de betonnen bodem verankerd. Hierdoor kunnen de dieren liggen en staan. Vóór hen is de voerbak, een dwarse buiging in het beton die over de lengte van de stal in de vloer is uitgespaard. Daarin worden de gemalen mangelen, het hooi en kuilvoer gestort en de dieren eten. Tweemaal per dag pompen we, dit wil zeggen mijn vader of moeder en later ook ik, emmers vol water. Elke koe drinkt daaruit tot ze verzadigd is, waarna we pompen en de zware, volle, rammelende, zinken emmer neerzetten voor de volgende koe, die meteen gulzig slurpt. Achter de dieren loopt de grip. Daarin spetteren ze hun brede straal en de zompige flaters die verdwijnen in de naar de gierkelder lopende rioolbuis aan het einde van de licht aflopende geul. Een vier meter brede open strook voert naar de staldeur die, hangend aan twee wieltjes, over een stalen smalle buis makkelijk open en dicht geschoven kan worden. Tegen de muur staan materialen en fietsen.

Als ik terugkom van de wc staat mijn een jaar oudere broer in de deuropening tussen stal en achterkeuken.

“We krijgen bezoek,” zegt hij.

“Waar?”

“Kijk maar.”

Ik kijk, maar zie alleen een gesloten staldeur. De drie koeien, de Anna één, twee en drie liggen met poten, lijf en hoofd in gelijke houding en gelijke richting te kauwen, veertig maal, dan slikken ze het voedsel door en via een beschaafde boer komt er nieuw voedsel in hun bek waarna ze weer veertig maal kauwen. Een vredige vertoning, die herkauwende dieren die mij en mijn broer met grote, bruine, nieuwsgierige en gelaten ogen aankijken. Een echt zondagstafereel. Ik zie hun rood-wit-gevelekte, glanzende huid. Naderhand zal ik mijn vader vele malen over een op papier voorgetekende koe gebogen zien om het voor iedere koe verschillende huidlandschap in te tekenen. “Het is hun pasfoto”, zegt hij.

“Waar is het bezoek dan?”

“Dat is er nog niet maar als de koeien precies gelijk liggen dan willen ze daarmee zeggen dat er bezoek komt.”

“Hoe weten de koeien dat, ze kunnen toch niet praten?”

Mijn broer beweert bij hoog en bij laag dat de koeien dit vertellen. Ik kijk nog eens naar de dieren en haal mijn schouders op.

Bezoek vind ik altijd plezierig. Bezoek is niet een buurman of -vrouw of iemand uit het dorp die even door de dag komt binnenlopen, bezoek dat is echte familie die van ver naar ons huis komt. Dan is er feest: koffie met koeken, sigarenlucht...

Verhalen over vroeger, een fles jonge of oude jenever op tafel. Ik droom weg... het zou fijn zijn... het liefste zou ik willen dat de familie uit Aijen komt... mijn ouders, broers en zussen staan het dichtst bij me maar daarna komen ongetwijfeld de broers en zus van mijn vader die bij elkaar wonen aan de overkant van de Maas. Ik ga verder met mijn kinderspel...

Daar hoor ik het schuren van de wieltjes over het ijzer. Ik ren door de geut naar het achterhuis. Daar staan ome Thei met de typische lange, brede Cox-neus onder de strak op het hoofd geplaatste pet en zijn jongere broer ome Hen, ook met lange, brede neus en strakgespannen pet. Ze duwen hun fietsen naar binnen. Beiden dragen een dikke winterjas boven hun glimmend gepoetste bruine, zondagse schoenen. Hun ogen kijken me stralend aan en in die van ome Thei blinken de pretlichtjes die mij zo'n blij gevoel geven. Voor ik hen begroet, gil ik door het huis: “De ooms zijn er!”

Het feest kan beginnen.

Dus toch, de koeien vertellen de waarheid met hun eensgezindheid. Kunnen zij aan ons nog andere berichten voorspellen of meedelen?

Elly, mei 1999

Bloementuin

Til Kersten had een tuintje, net als ik. Dat van mij was aan de voorkant van het huis, net achter de haag en opzij van het bloementuintje bij de voordeur. Ik spitte en harkte in mijn tuin. Alle harde brokken maakte ik fijn. Dan maakte ik paadjes waarover ik kon lopen. Moeder had veel bloemen in de tuin en die wilde ik ook hebben. Sommige bloemen kreeg ik niet omdat moeder die niet uit haar tuin wilde halen.

Nu had ik een eigen bloementuintje. Eigenlijk vond ik er niets aan want in mijn tuin stonden dezelfde bloemen als in de tuin van mijn moeder.

De buurvrouw had een heel mooie tuin.

“Vrouw Jacobs, mag ik wat van die bloemen hebben?” Het mocht. Ik pakte een spa en groef een hele grote stronk uit. Tussen het zand zaten een heleboel knollen door elkaar. Ik kon ze bijna niet tillen, zo zwaar was het, en met moeite sjouwde ik ze naar huis. Zij kregen een ereplaats in het tuintje. Een daglelie was het volgens meester Albers, aan wie ik trots een bloem liet zien. En ja hoor, elke dag waren er nieuwe oranje-gele bloemen te zien, die de volgende dag verwelkt waren. Soms waren het er wel twintig.

Vetplant uit moeders tuin

Til had rode haren. Iets bijzonders bij ons in het dorp. Alleen zij en Jo de Kuuper hadden rode haren. Zij was twee jaren ouder dan ik en ik trok graag met haar op omdat zij veel ‘wijzer’ was dan ik, ‘vieze’ moppen kon vertellen en al veel wist over jongens. Om mijn tuin kleurrijker te maken, fietste ik naar haar tuintje en in een doos stopte ik een heleboel plantjes die ik van haar kreeg. Van sommige planten wist zij de namen. Vooral de geur van een massa kleine witte bloemetjes, het onzelvevrouwebedstro, was heerlijk.

Zo lekker als de rozen, die aan de zijkant tegen de gevel van het huis stonden, heeft het in mijn tuintje nooit geroken.

Wekenlang ben ik dagelijks bezig geweest met mijn tuin. Spitten, harken, schoffelen, bloemen plukken. Dan was het winter en ik vergat mijn tuin. In het voorjaar zou er een heleboel te doen zijn. Er stonden dan dikke pollen gras, die ik bijna niet verwijderd kreeg. Het was hard werken en je kreeg er vieze modderhanden van.

Elly, 1995

Hoofdpijn en balkenbrij

Door alle drukte in het weekend stond mijn hoofd er niet naar om naar school te gaan. Hoofdpijn, zoals ik dikwijls simuleerde als het me goed uitkwam of misschien mankeerde ik werkelijk lichamelijk iets? Ik weet het niet meer. Wel wist ik er veelal mee weg te komen, wat mijn oudere broers en zus de opmerking ontlokte dat ik een verwend nest was. Ook nu namen mijn ouders genoegen met mijn hoofdpijn en ik zat als zieke 5-jarige op de gemêleerd goudgeel gelakte keukenstoel, met twee dikke en vier smalle spijlen in de rugleuning naast het warmgestookte fornuis. Doodstil zat ik en keek naar de drukte om me heen.

Zaterdag was het begonnen. Slager Janssen kwam in de namiddag. Met zijn grote laarzen, donkere kniebroek en een holster onder zijn oksel waarin een revolver, zag hij eruit als een echte cowboy. Het vetgemeste varken dat zich vrijdag nog vredig in de modder had gewenteld, krijsste alsof het wist wat er te gebeuren stond, terwijl het door mijn vader, oudste broer en de slager van zijn stal werd gehaald.

De slager pakte de revolver en ik zei hem even te wachten. Als een haas rende ik naar de burens die een honderd meter verder woonden in een 'Zweedse barak', een noodwoonruimte die door Zweden was geschonken aan het getroffen Oost-Brabantse oorlogsgebied.

Ik hield mijn handen voor mijn oren om het schot niet te horen en op gevoel meende ik na een poos dat het wel veilig zou zijn. Terugkomend zag ik het varken hartstikke dood op de grond liggen. Mijn moeder hield een grote schaal onder een wond waarbij, telkens wanneer de slager met de zich vlakbij bevindende voorpoot een pompende beweging maakte, er een straal bloed in de kom vloeiende.

Mijn vader haalde water uit een grote ketel, waaronder een flink vuur brandde, deed dit in een keteltje met een slurf en gaf het aan de slager. Deze goot het over het harige dier en schraapte tegelijkertijd bij de kokendhete waterstraal met een krabber over de huid waarbij de haren als bij toverslag loslieten. Telkens opnieuw vulde mijn vader het keteltje en schraapte de slager, tot het varken helemaal kaal was. Tussen de twee rijen tepels werd het varken opengesneden en de inhoud rolde eruit, waarna de slager de ribben doorhakte. Moeder rangschikte de organen in een houten bak met schuine wanden. Het 'lege' dier werd op een ladder gelegd, met de achterpoten vastgeknoopt aan een hanghout dat bevestigd werd aan de ladder en het geheel werd rechtop tegen de muur gezet.

Daar hing het massale gevaarte met de neus naar beneden; er drupte wat vocht op een schaalje dat er onder was gezet. Het bleef de rest van de zaterdag en de gehele zondag hangen en ik was zo gefascineerd door het grote dier dat ik geregeld ging kijken. In het begin ging ik samen met mijn vader of moeder. Naderhand, toen ik merkte dat het geen kwaad kon, alleen of met mijn vriendin Bep. Je kon de ribben tellen en het zachtroze vlees en het blauwe kraakbeen voelden koud en zacht aan.

Ondertussen keek ik vol bewondering naar de aders die door de blaas liepen terwijl vader deze schoonmaakte en opblies. Als de blaas droog was zouden wij ermee mogen spelen. Ik keek naar moeder, hoe ze de darmen spoelde nadat ze deze geleegd had en de inhoud weggegooid; eerst met koud water, daarna enkele malen met heet en dan weer met koud. Uiteindelijk werden de darmen in een emmer met koud water naar de kelder gebracht. Uit de bak haalde ze de hersens die door mij naar de burens gebracht werden omdat, volgens haar, niemand van ons deze at. Andere snel bedervende zaken zoals de tong, maag en longen werden meteen gekookt.

Die maandagochtend hakte de slager het varken in stukken. Het geluid van de bijl die door beenderen en ribben sloeg, was in het

hele huis te horen. Vader liep op en neer tussen het voerhuis en de keuken. Muisstil zittend om maar niet op te vallen zat ik daar naast het fornuis. Buurvrouw Truui Gerrits assisteerde moeder en grootmoeder. Er werd gesorteerd, gesneden in reepjes en brokjes, er werd fijn gemalen, grof gemalen en getoverd met kruiden. Het resultaat, diverse kleuren prut, werd via een trechter die aan het worstmachientje was bevestigd, in de darmen van verschillende diktes gestuwd; in gekochte, stugge papieren werd de inhoud voor bloed- en leverworst gedaan. Veel van dat alles werd gekookt in water dat in een grote pot op het fornuis stond. Steeds andere worsten gingen in hetzelfde water dat uiteindelijk, omdat er meestal wel enkele worsten barstten, verzadigd van vet gebruikt werd voor het maken van de balkenbrij.

Het was dan al bijna avond en vader roerde met het hanghout door de grote pot terwijl moeder diverse soorten meel beetje bij beetje in de pan strooide. Ook kruiden en bloed gingen erbij.

Het zweet drupte van vaders gezicht als de brij steeds dikker werd en hij uiteindelijk de zwarte hete pot leegmaakte in de houten, op de keukenvloer geplaatste bak die voor meer dan de helft gevuld was. Roodbruin dampte de gladgestreken hard wordende substantie.

Mijn broers en zussen en de buurkinderen die waren opgetrommeld, kregen elk een lepel en we schraapten langs de wand van de grote ketel de restanten van de balkenbrij. Knus en lekker. Ik kan me niet herinneren dan nog hoofdpijn te hebben.

Tot 's avonds laat, wanneer ik allang in bed lag en Truui naar huis was, waren mijn ouders bezig met de verwerking van de varkensonderdelen. De volgende dag was de keuken schoon. De worsten hingen in de droogkist op zolder. Ander spul (karbonade, ribben, soepvlees en braadworst) zou naderhand worden ingemaakt en in weckflessen bewaard voor later. De schenken, het spek en de nekschijf lagen ingezouten in de kelder en konden na ongeveer drie weken tegen de witgekalkte brede schoorsteenwanden op zolder gehangen worden. Daar zouden ze drogen, verstopt in een witte sloop zodat de bromvliegen er niet hun eitjes in konden leggen. Af en toe gebeurde dit toch nog wel eens en dan moest er een groot stuk vlees uitgesneden worden om de maden te verwijderen. Een poos rook het heerlijk op zolder tot je aan de reuk gewend was en alles weer gewoon leek.

Dinsdag ging ik als gewoon naar school. Thuis was alles weer normaal. Zo normaal dat ik geen hoofdpijn nodig had en volle aandacht kon geven aan mijn taak: gelukkig zijn als kind en leren hoe volwassen te worden.

Elly, oktober 1998

Zondagmiddag

De middagslaap was voorbij. Het was mooi weer en zij pakten de fietsen uit de beste kamer; vader de heren- en moeder de damesfiets. Ik mocht bij vader vóór op de stang zitten, lekker met mijn rug tegen zijn arm liggen. Ons Mien ging achterop. De jongens fietsten zelf. Als vader, 'per ongeluk', het stuur van links naar rechts slingerde dan moest ik gierend lachen.

Langs hoge meidoornhagen fietsten we op het pad naast de karrensporen door de scherpe geuren van struiken en bermen. Bij de Maas luidden we de bel en na even wachten kwam de veerman vanaf de overkant aanroeien. Hij hielp de fietsen in het wiebelende bootje zetten. Met zeven mensen en vier fietsen was er weinig plaats en we kropen dicht tegen elkaar op de houten bankjes. Zenuwachtig en nieuwsgierig keek ik naar de golven naast en achter me. De boeg maakte een gleuf in het water waar het brede gedeelte van de boot doorheen ging. De veerman ketste de peddels in het water en trok daarmee de boot vooruit. Het schommelen maakte me draaierig en ik kroop nog dichter tegen vader aan.

Aan de overkant waren we via het fietspad snel bij het huis van de Omes, het huis waar mijn vader kind was. Eerst staken we de drukke Rijksweg over en dan fietsten we tussen het woonhuis en de haag, waarachter de bloementuin was, het erf op. Achter de haag waren de mooiste gekleurde dahlia's die je kunt bedenken tussen allerlei groenten. Ik giebelde weer toen vader de bocht van het huis omzwierde.

De grote mensen gingen praten en koffiedrinken en wij gingen het erf op. We kwamen bij de rand van de put voor kuilvoer. Al het voer was eruit en we zagen zand met hier en daar gras en ander groen op de bodem.

“Kijk, een wezel,” zei Gerrit, en ik zag een klein grijsbruin diertje als een haas over de grond rennen; van links naar rechts en terug, langs de ronde, betonnen rand en weer zigzag. Ik zag dat hij bang was.

“Die moeten wij vangen” zei een van de jongens en zij klommen over het muurtje.

“Dat mag niet, zo'n beestje is natuur en die mag je geen pijn doen!” riep ik. Het diertje rende nog harder door zijn gevangenis nu de twee lummels achter hem aan zaten. Gerrit bleef even bij mij staan en zei dat een wezel gevaarlijk was omdat hij eieren stal uit het kippenhok en dat hij kleine kuikens opat. Ik begreep dat eieren en kuikens redden ging boven een dergelijke bange, maar stoute lelijkerd. Ik had al geleerd dat alles wat geld opleverde van belang was. Gerrit rende ondertussen weer achter het diertje aan terwijl de broers soms tegen elkaar botsten, want de kuil was niet zo groot. Het was spannend en ik vergat soms adem te halen, zo moest ik kijken naar het vechten van mijn broers met het dier.

De jongens waren moe. Zij stonden even stil en leunden hijgend tegen het muurtje. Dan schrik... de wezel was ineens bij de schoenen van Gerrit. Hij klom tegen zijn benen en trui omhoog en ik zag dat hij als een steen van diens schouder viel en op de grond, buiten de kuil, er rap vandoor ging. Een diepe zucht kwam uit mijn keel.

Weer binnen werd verslag gedaan. De een maakte het nog spannender dan de ander. Lachend keken de grote mensen naar ons groepje. Moeder mopperde op de jongens die hun zondagse pak zo vernielden en vader wilde naar huis. Op de terugweg was ik moe en leunde, met twee vingers in de mond, tegen vaders borst.

Elly, april 2002

Het zwembad

Vakantie was in augustus niet naar school hoeven, optrekken met de kinderen in de buurt en ons vermaken met wat zich aandiende.

Ik weet niet wat anderen deden. Alleen Chris was er en hij en ik besloten dat we een zwembad wilden hebben. Maar hoe kon je aan een zwembad komen? We liepen door het heidebosgebied achter het huis waar Chris woonde. Het was overal nat van de vele regen die er was gevallen. In een zanderig gedeelte lag tussen heuveltjes, bedekt met geel zand, enkele kleine boompjes en wat struikheide, een dalletje gevuld met water. Dit zou ons zwembad worden. We haalden schoppen, Chris uit het schuurtje bij zijn huis en ik uit de schop bij ons thuis. We namen ook elk een emmer mee om het zand in te vervoeren. We groeven, groeven, groeven en ploeterden. We groeven, groeven, groeven en sjouwden de gevulde emmer de heuvel op, gooiden die aan de andere kant om en met de lege gingen we, verlicht van de last, naar beneden. Kwam er wel water bij? Ik pauzeerde even en zag Chris zwoegen, hij keek niet op of om dus gebruikte ik opnieuw de schop en schepte het natte zand, deed het in een emmer en droeg het tot achter de heuvel.

Nu rustte Chris en ik maakte daar gebruik van door zuchtend op de schop te leunen zoals ik dat de gemeentewerkers bij de Vuulkeskuul had zien doen. Even rusten, spraken we af en we gingen met onze billen op het intussen gedroogde zand van een heuveltje zitten. We praatten erover hoe we als het zwembad klaar zou zijn entree zouden vragen aan alle kinderen die van het bad gebruik wilden maken want wij hadden het gegraven: minstens één dubbeltje per persoon. We zouden er zeker heel rijk van worden. Het gespaarde geld zouden we gebruiken op de kermis volgend jaar.

We bespraken hoe ons zwembad zou worden. Diep, groot en dusdanig dat je er minstens tien zwemslagen in kon maken. Chris liep om de plas heen en wees met zijn armen. Ik beaamde zijn enthousiasme. Zo, we beslisten weer te gaan werken want het zand was niet zo droog als het leek en mijn billen werden vochtig en koud.

Na een half uur in de natte drab darren en heuvel op heuvel af sjouwen keken Chris en ik elkaar aan. Zullen we morgen verder graven? Ja, dat was een goed idee, morgen verder.

Ik ging met schop en emmer naar huis en zette deze op hun plek. Ik pakte een boek en ging in de boomgaard onder de kersenboom liggen. Al tijdens het lezen van de eerste bladzijde viel ik in slaap. Aan mij was geen gemeenteamtenaar besteed. De volgende dag was ik het zwembad vergeten. En ook daarna kwam het er niet meer van om er aan te werken.

Ik wist nog niet dat vakantie voor veel mensen betekent weggaan van de plek waar je woont en verblijven in een tent, hotel of pension. Voor mij was het de gewoonste zaak van de wereld om thuis te blijven en ik vond elke dag wat om me te vermaken. Ik sliep in mijn eigen knusse geel geverfde slaapkamertje samen met mijn zus. In het grote tweepersoons bed vertelde ze mij verhalen en zelfs een vervolghet verhaal. Door de dag vermaakte ik me met andere kinderen en we

speelden 'buske schuppen', 'vlagveroveren', 'uren', 'schipper mag ik overvaren' en vele andere spellen. Ik trouwde met een buurjongen en we speelden met alle kinderen bruiloft. We maakten een processie, trokken met kleren uit de oude zwarte kist, trommelend met takken op emmers door de straten in de buurt.

Vakantie was in augustus niet naar school hoeven, optrekken met kinderen uit het dorp en ons vermaken met wat zich aandiende. Zelfs voor het graven van een zwembad dat nooit in gebruik genomen is, was er ruimte in deze periode.

Waarschijnlijk zijn er nu andere kinderen die graven op de plek van mijn herinnering. Nog waarschijnlijker is het dat er geen water meer staat in het 'duinpannetje', want het grondwater staat veel lager dan vijftig jaren geleden.

Elly, 9 september 1998

Nieuwjaarsbrief 1948

Lieve Ouders,

Het nieuwe jaar
dat is weer daar
en ik ben klaar
om goed mijn best te doen.

Iets in die geest had ik geschreven in een binnenbrief. De buitenbrief was van steviger materiaal en daarvan had ik een waar kunstwerk gemaakt. Met guldens had ik vier rondjes getekend en met wat gummen werd het binnenste daarvan een bloem. De buitenkant van de nieuwjaarsbrief had ik met deze naderhand gekleurde bloemblaadjes versierd en in het midden met mijn mooiste handschrift ZALIG NIEUWJAAR geschreven. Dit alles had ik gedaan onder leiding van meester Albers in de derde klas.

Het voorlezen van het vers thuis, was een ceremonie waarbij ik aandacht en bewondering kreeg. Mijn vier jaar jongere broer wilde ook doen wat ik deed. Hij was een schattige kleuter die goed was in aandacht krijgen. Hij ging stokstijf staan en maakte een buiging met zijn neus tot op zijn schoenen. Dan weer kaarsrecht en met een ernstig gezicht zei hij: "Lieve ouders," dan aarzelend en met een guldig lachje: "Ik kan wel een versje, maar ik ken het niet." Gelach door iedereen en mijn voordracht was vergeten. Ik werd kwaad op hem maar dat was snel voorbij toen moeder met de zelfgebakken Nieuwjaarskoekjes voor de dag kwam. Hmm, heerlijk!

Net zo heerlijk was het daarna. Met zus en broers ging ik naar de burens, de familie van Dommelen. Met dikke jassen en handschoenen aan baggerden we op onze zondagse schoenen door de sneeuw en de frisse lucht vulde onze neuzen en deed de wangen blozen. We wisten van

het vorige jaar dat we daar oliebollen kregen, bijna net zo lekker als de Nieuwjaarskoekjes van moeder en zo rond als een kaatsbal. Ik groeide van de lovende woorden die ik kreeg toen ik ook daar mijn vers opdroeg met een buiging en de woorden: “Lieve ouders.” Bijna had ik gezegd: Ik ken wel een versje maar ik kan het niet. Gelukkig had ik de nieuwjaarsbrief waaruit ik kon voorlezen.

Elly, 22 januari 2001

Bómspringen

Mijn vader zorgde voor het touw. Het moest dun, stevig en soepel zijn en het kon diverse kleuren hebben: roodbruin of groen. Die ene keer was het lichtlauw. Ik nam het touw mee naar school. Doortje Jenniskens en Til Kersten draaiden elk aan een kant. Ze zongen het liedje: Líéntje léérde Lótje lópen... De eerste lettergreep van een woord werd benadrukt en bij deze nadruk draaiden zij het touw vliegensvlug twee keer. Dit noemden we bómspringen. Normaal springen was het touw eenmaal onder je voeten laten glijden. Met bómspringen moest je hoog springen zodat het dunne touw tweemaal onder je voeten door ging. Het eiste extra aandacht van de springer maar ook van de twee kinderen die het touw draaiden. Ik stond in het midden en sprong hóóg, zo hoog dat het touw tweemaal onder mijn voeten door kon. Ik werd er moe van en voelde mijn hart bonzen; boem, boem boem en dan ineens bij ‘Linde(laan)’, wam het touw tegen mijn enkels: pets auw... af.

Lachen, draaien en springen. Dan was Doortje aan de beurt om te springen. De jongens stonden om ons heen en dreunden het liedje mee. Daverend klonk het over de speelplaats: Líéntje léérde Lótje... Doortje was af en de jongens joelden, maar wij gingen gewoon door tot de bel ging en we hijgend en nagenietend in de rij stonden. Ik stak de tong uit naar de jongens: lekker bèè.

Lientje leerde Lotje lopen
Lopen langs de Lindelaan
Maar ons Lotje wou niet lopen
Daarom moest ze blijven staan.

Elly, 1995

Huwelijk

We woonden in een kinderrijke buurt en meestal speelden groepen kinderen samen. Op een woensdagmiddag werd afgesproken dat we een trouwpartij zouden organiseren. Ik en Gerrit zouden het bruidspaar zijn. Bep en Chris waren de getuigen. Er waren bruidsmeisjes en heel veel gasten. Eerst was de verkleedpartij. Op zolder, onder het pannendak, in de grote zwarte kist met het zware bolle deksel, lagen allerlei stoffen en kleren die niet meer gebruikt werden. Ik deed een oud glasgordijn om mijn hoofd, dat was de sluier. De sluier was het voorwerp dat bij een kerkelijk huwelijk steeds de meeste aandacht trok bij mij. Dit attribuut speelde een hoofdrol en was zeker nodig als je ging trouwen.

Ieder zag er fantastisch uit. In wit, zwart en alle regenboogkleuren kwam ieder om beurten trotsverlegen de trap af en door de keuken en achterkeuken gingen we naar de stal. De optocht naar 'de kerk' moest geformeerd worden. Het had nogal wat voeten in de aarde voordat alle paren twee aan twee achter elkaar liepen. Geruzie om wie met wie liep, zou moeten lopen en het resultaat werd dan weer veranderd tot uiteindelijk ieder een looppartner had. Eindelijk zette de stoet zich in beweging. Gerrit en ik voorop. Ik stak mijn hand door Gerrits arm en voelde me vreemd giechelig. Zijn nabijheid was prettig, maar ook vreemd en ik voelde me door de hele buurt bekeken ook al trok de stoet maar langs één huis. De straatkiezels knisperden onder mijn voeten. De geur van de kastanjeboom, waar bloesems als witte kaarsen tegen de blauwe hemel omhoog staken, was overweldigend.

De huwelijksplechtigheid onder de kruin van deze markante boom vond plaats onder veel op- en aanmerkingen over hoe het nu eigenlijk hoorde. Uiteindelijk waren Gerrit en ik getrouwd. En nu... feest! Van moeder kregen we een fles ranja. Kopjes en water werden uit de keuken gehaald. Van appels en stukjes roggebrood werden hapjes gemaakt. Het was een georganiseerd van belang.

Dansen. Weer naar de keuken voor potten en deksels. Een gietijzeren emmer diende als drum en daar werd met de pollepel op getimmerd door Gerrit. Die ging helemaal op in zijn spel terwijl anderen, twee aan twee, onhandig dansten.

Ik wilde alleen dansen met mijn kersverse echtgenoot. Die vond het geluid dat hij fabriceerde en de bewegingen die hij maakte boven alles gaan. Ik troostte me met een hapje appel. Anders kon een appel zo lekker smelten in mijn mond en het sap door mijn keel naar binnen glijden. Nu was er niets van dat alles. Ik probeerde Gerrit vanachter zijn drumstel naar me toe te lokken. Geen reactie. Wat luidruchtiger dan. Gerrit wilde niet. Ik stampvoette en zei dat het de plicht van de echtgenoot was om met zijn vrouw te dansen. Gerrit had geen tijd voor mij. Boos en teleurgesteld riep ik dat het uit was tussen ons en dat ik Gerrit nooit meer wilde zien. Zo kwam er een einde aan een kortstondig huwelijk.

Elly, december 1994

Knikkeren

Wim en ik waren fanatieke knikkers. Wij knikkerden op de speelplaats van de gemengde meisjes- en jongensschool, maar vooral op weg naar huis. Onder de goot bij de stoep van het postkantoor was een geschikte opening tussen de steen en de gootafvoer. Daar speelden wij veel. Maar ook bij het erf van Mattes Bodten, waarover een binnenweg liep, konden we met de hiel van de schoen een prima kuiltje maken. Ik droeg mijn knikkers in de knikkertijd bij me in een kleurig katoenen, door moeder genaaid zakje, waar aan de bovenkant een lintje doorgeregen was, zodat het dichtgetrokken kon worden.

Het was een mooie zomerdag. Er was middagpauze van twaalf uur tot half twee. Wim was fanatiek. Ik ook. Broers, zus en andere kinderen stonden aan de zijkant en moedigden ons aan. Mijn oudste zus, de altijd verantwoordelijke, opperde dat we op moesten houden, want moeder wachtte met de soep. “Dit is het laatste spelletje,” zei ik terwijl ik de bovenbenen kruislings tegen elkaar kneep. Het was spannend en opeens kon ik het niet meer houden. De plas sijpelde door mijn gebreide broek, over de witte, gebreide kniekousen in mijn schoenen. Er was een nieuw kuiltje ontstaan waarin de gele plas zich vermengde met de zwarte zandgrond. Gein en consternatie...

Ik zag de lachend-medelijdende blikken van de anderen en had het koortsig warm. Ik zou ook wel een rood hoofd hebben, veronderstelde ik en lachte zuur naar de anderen, pakte mijn knikkerzakje en ging op een holletje de vijfhonderd meter naar huis. Zonder dat mijn ouders het zagen rende ik naar boven en deed schoon goed aan. Hè, wat voelde dat heerlijk. De natte broek werd in de zon op de vensterbank van het open slaapkamerraam gelegd.

Onder het eten en de afwas, was ik stil. Ik dacht er aan hoe ik, als ik die namiddag op school zou komen, tegemoet getreden zou worden door de anderen. Wim was redelijk populair en kon soms gemeen dingen gebruiken om zijn populariteit te verhogen. Zou hij de anderen geïnformeerd hebben over mijn debacle? Zou ik tegen mijn moeder zeggen dat ik hoofdpijn had? Maar ja, van uitstel zou geen afstel komen en Wim was niet iemand die iets zou vergeten.

Met lood in de schoenen ging ik de speelplaats op. Waar was Wim? Niet kijken! Gewoon doen! Daar kwam hij op zijn Pingens gang aangewaggeld. Hierin leken veel van de jongens van Pingen op hun moeder. Die kon met haar dikke lichaam zo genoeglijk schommelen. Haar lichaam waggelde als een bootje op de Maasgolven. Dat gaf een vertrouwd gevoel. Ik haalde diep adem en lachte voorzichtig. Wim liep stralend op me af. Kwam er een gemene opmerking? “Hoe is het?” vroeg hij, “gaat het weer?” En we praatten samen over gewone kinderdingen. Ook de anderen maakten geen enkele opmerking. Met een zucht ging ik in de rij staan toen de schoolbel het begin van de les aankondigde.

Nog jaren later ben ik de kinderen van toen dankbaar voor hun reactie of beter hun niet reageren op mijn fiasco. Hoe zou het met me gegaan zijn en met mijn vertrouwen in de wereld als zij anders hadden gereageerd?

Elly, 12 januari 2004

Herfst in de boomgaard

Opzij van het huis was een boomgaard. Daarin stonden bomen op hoge stammen. De sterappels met hun brede kruinen vond ik de mooiste. De bellefleur zagen er miezerig uit. Ik dacht dat die bomen de oudste waren. Er stond ook een kersenboom, midden tussen de goudrenetten, die gaf maar eens in de vier á vijf jaren vruchten. Ze waren iets dikker dan de spekkersen en zacht met toch de nodige bijtweerstand. De kersen van deze boom waren de lekkerste die ik ooit at.

Het was koud. De novemberwind gierde door de bomen en ik, 8-jarige, wilde na schooltijd met het boek over Faaske en de Peelreuzen in het hoekje bij de haard kruipen. Daar stak moeder een stokje voor. Er waren veel appels gevallen en ik moest naar de boomgaard om te rapen. Al eerder was ik door de ritselende bladeren onder de bomen doorgelopen en had naar boven gekeken, op zoek naar kleine geelronde, wat miezerige vruchten van de goudrenetten. Je moest goed kijken om deze te vinden. Dikke rode zag je genoeg en die waren ook wel goed van smaak, maar van deze kleine, gedrongen appeltjes, waren er elk jaar maar een paar, als ik er al een kon vinden. Ze hadden een zoete frisse lentesmaak en dat was in de herfst meegenomen. Daarbij waren ze zo klein dat je er slechts enkele happen van kon eten, maar des te meer genieten.

Bij het rapen was het niet tussen de takken kijken maar er onder. De drie donkere tenen manden werden tussen twee kinderen gezet en daarin legden we de geraapte appels. Gooien zoals bij aardappels mocht niet, want goudrenetten, ook al zijn ze stevig en hard, zijn kwetsbaar voor deuken en deuken geven eerder rotte plekken. Als de mand vol of bijna vol was droeg ik hem met Wim of Gerrit naar een hoop, waarop de mand werd leeggeschoven. De stapel groeide en groeide en ook mijn vingers werden kouder en kouder. Ik sjouwde door het natte, hoge gras met mijn korte beentjes bijna struikelend over de molshopen of grote pollen. Om de kou niet te voelen dacht ik aan het boek in de warme kamer. Zou Faaske ook wel eens koude handen gehad hebben in die Grote Peel tijdens zijn gevecht met de reuzen? En de dappere Faaske gaf me moed niet te klagen om de steeds stijver wordende vingers en ik liep parmantig voort langs de mand en raapte appel na appel die ik voorzichtig in de mand legde.

Het was een vruchtbaar jaar en de hoop geraapte appels was wel enkele meters lang toen moeder er stro over legde. Daarna kon ik dan eindelijk mijn boek pakken en tussen de kachel en de schoorsteenmantel kruipen, me zo klein mogelijk maken en me verdiepen in het avontuur. Langzaam zouden mijn handen en voeten lekker warm worden.

Ik herinner me dat ik al vanaf het moment dat ik amper kon lopen over het hoge gras liep en vader en moeder me aanspoorden om vruchten te rapen, de grote en kleine, groene en met blozende wangen. Ik wist dat moeder dagelijks haar schilmandje met appels van de hoop vulde. Rap ging daarna elke appel door haar vingers en de geschilde en gevierendeelde partjes werden netjes naast elkaar op de ovenplaat gelegd om te drogen in het warmgestookte fornuis, waarna ze

bewaard werden in grote rechthoekige blikken, met een rond deksel dat paste in een uitsnijding aan de vierhoekige bovenkant. Of ze gingen in een grote kookpot, aangevuld met een bodem water. Op het vuur werden de gladde vruchten eerst schuimende partjes en daarna een grote bruisende massa. Met een soeplepel werd de massa in een passe-vite gedaan en er ontstond een gladde heerlijke appelmoes die in weckflessen naar de kelder ging.

Het spul stond elke middag, bij de warme maaltijd, op tafel. Mijn jongste broer en zus waren er gek op en aten bij bijna elk gerecht wat van het goedje. Ik gruwde daarvan. In de familie ging het verhaal dat grootvader Jacobs zelfs appelmoes in de soep deed. Zo gek waren mijn broer en zus nog net niet.

Elly, april 2001

Faaske en de Peelreuzen

Eind jaren veertig, begin vijftig van de vorige eeuw waren er veel ongevallen met dodelijke afloop op de Midden Peelweg. Steeds op hetzelfde gedeelte van de weg kwamen auto's op onverklaarbare wijze in de wegberm terecht of reden tegen een boom of huis. De ongelukken zouden veroorzaakt zijn door een rondlolende geest die zijn rust niet kon vinden. Het Dagblad voor Noord-Limburg stond er vol van. Er werd verhaald over mensen die een figuur in uniform hadden gezien, inclusief zwaard en schild. Een ander had een geest gezien in een Romeinse soldatenuitrusting met helm en harnas.

Deze stukken lezend in de krant dacht ik veel aan de Peel, de geheimzinnige Peel. Met zijn mist, turfkuilen, moerassen en wuivende grassen. Het verhaal van Faaske en de Peelreuzen ging weer voor me leven. Als kind las ik de vervolgstrip in het zelfde dagblad. Ik zag de tekeningen voor me, met de kleine, tot aan de knieën van de dreigend-goedmoedige reuzen reikende, Faaske. De dappere Faaske won alle opdrachten in de wedstrijd die de reuzen bedacht hadden. Hij gebruikte zijn slimheid tegenover de kleerkastenkracht van de reuzen. De reuzen gooiden een steen weg, zo ver zou Faaske dat nooit kunnen. De slimme Faaske ruilde handig de steen met zijn tamme kraai, gooiden deze de lucht in en de bijziende reuzen zagen 'de steen' het oneindige ingaan. Net zo handig verving hij een steen voor zijn

68. Wat hadden die Peelreuzen toch geweldige aardappelen! Als je er één op nou eten, nou dan hoefde je niets meer te hebben. Faaske wist met de ploemp verk geen raad. Daarom nam de slimme zijn bijtje en hakte een stukje van een aardappel los. En toen hij dat gedaan had, begon hij aan 't vlees. Dat vlees moest wel van een stok-oud oetje zijn, want 't was zo taai als een laars. Weet je wie ook honger had? Peter, de skater. De vogel sat jarmantig boven op de aardappelen en pikte maar raak.

De broefman, die juist een fleske

slik soep had geosset, zag dat. Hij schoot in de lach, verslikte zich, en begon zo geweldig te proessen, dat hij Faaske met vork en al van de aardappel-berg af blies. Gelukkig kwam een vriend goed op de tafel terecht, zodat hij zich geen pijn gedaan had. Maar veul zin om nog eens aan de aardappelen en het vlees te beginnen, had hij niet. Vooral niet, toen hij, midden tussen allerlei lekkertjes, de feestpodding zag staan.

„Ete wil ik wel eens proeven“, dacht hij.

Faaske, Faaske pas toch op!

12. Juist wilde de koning de lepel in zijn mond steken, toen Faaske wakker schrok. Hij kon zich nog bijjds aan den reus zijn hangster vastgripen, anders was hij zeker tussen de grote landen terecht gekomen. Wat keek onze kleine vriend naar. En wat zag hij er uit! Aan zijn haren en kleren kleefde gele pudding. Ook de oude koning en Wadon wisten niet hoe ze het hadden. Waar kwam de dwerg nu toch ineens vandaan! De reus was nu verbaasd, dat hij bijna zijn lepel inslikte en Wadon vergat helemaal om verder te zien; hij was nog nooit zo blij geweest.

Faaske streek de pudding uit zijn haren en maakte zijn kleren schoon. Hij vertelde, dat hij in de pudding had gezeten en dat hij ook niet wist, hoe hij hier gekomen was. De koning vond dit zo wonderlijk, dat hij zei:

„Servaas groot tovenaars! Servaas hoofman zijn, na foet!” Toen hij dat gezegd had, sprong Wadon op, want hij wist wel wat de koning bedoelde. Hij schreeuwde van blijdschap, greep Faaske pardoos van de tafel en rende met hem naar de reusen. Die zaten juist elk met een geweldige beker wijn in de hand.

Faaske was het eerste boek van Toon Kortooms

Hollandse stuk kaas, waarin hij kneep en zag hoe het vet, onder de bewonderende blik van de reuzen, op de drassige grond viel. Dat kregen de reuzen niet klaar. Zo waren er veel opdrachten die ik me niet meer herinner, maar Faaske won ze met zijn verstand, moed en creatieve geest allemaal. Als ik dacht aan de kleine Faaske die tegenover de grote reuzen stond, was mijn bewondering groot. Met al zijn moed ging hij bibberend het gevecht aan. Geboeid las ik elke morgen de strip en naderhand het boek dat mijn ouders voor ons, kinderen, gekocht hadden.

Voor mij was Faaske het grote voorbeeld wanneer ik met mijn moeder de koeien naar ‘d’n tuur’ bracht. Moeder liep met drie koeien aan een vlaslijn voor mij uit. Ik met twee er achter. Ik vergeleek het grote dier met een peelreus en mijzelf met Faaske. Door mijn slimheid zou ik de dieren overwinnen. Ik hield ze met mijn korte arm op een afstand en liep dapper als overwinnaar achter de dikke billen van de voorgangers. Ik zorgde ervoor een grote afstand te bewaren. De logge dieren sukkelden met hun droevige blik achter mij aan. ‘De kleine leidde de groten.’ Faaske stond voor mij model als de mist zo dicht was dat je geen hand voor ogen zag en denkend aan de hoofdfiguur uit de strip liep ik dapper, met mijn hoofd omhoog gericht, over onverlichte hobbelige paden.

Naderhand heb ik nog veel boeken gelezen die mij hielpen mijn levensweg te begrijpen en te verlichten. Maar dat van Faaske, in mijn vroege leestijd, staat me op mijn 63ste levensjaar bij als het belangrijkste en rijkste boek uit mijn leven.

Elly, 2003

Schaatsen

Het was koud die dag. Ik ging schaatsen. Na dagenlang vriezen was er eindelijk sterk ijs. De school had ijsvrij gegeven. Eerst haalde ik de schaatsen van de zolder. Mijn zus en broer wilden ook schaatsen. Er lagen een heleboel schaatsen door elkaar. Vader hielp ons met uitzoeken. Hij haalde de kluwen van linten uit elkaar, legde grootte bij grootte in paren en controleerde de linten, haalde er versleten stukken uit en deed stevige banden in de leren lussen. Dan liet hij ons 'droog' oefenen. Wij werden ongeduldig. "He, toe nou het zal wel lukken. Het is al vroeg donker en dan is het feest over."

Iedereen had uiteindelijk het goede paar, de fietsen werden gepakt en op naar D'n Buus. Daar was een grote vijver met hoge wallen, begroeid met beschermende bomen. In het midden bevond zich een eiland waar een kluzenaar woonde die de drukte rondom de enkele dagen per jaar dat er ijs was voor lief nam.

Buurjongen Gerrit en buurmeisje Bep waren er ook. Na even inoefenen op het spiegelgladde ijs, vormde een groot deel van de kleinere en grotere kinderen een slinger. Hoe langer, hoe fijngriezeliger en hoe meer er gegild werd. De handen op de heupen van het kind voor, ging het in gelid links uitzwaaien... rechts uitzwaaien... De voorste gaf het ritme aan. Eerst langzaam en steeds sneller zoefde de slinger over het ijs. Het geluid van de ijzers werd door de hoge wal weerkaatst en het ijs kraakte onder het geweld van zoveel eenheid. Plots, de rij had een behoorlijke vaart, stopte de voorste schaatser (meestal was het een sterke jongen) op het grote, kale stuk en maakte een draai naar binnen, waardoor de achtersten in de rij ver uitzwaaiden en de rij uit elkaar ging. Gillend vloog ik met een vaart de wal op en giebelde samen met mijn zus. Opnieuw werd er een rij gevormd. Ik nam een andere plek in het midden want wilde niet meer helemaal de achterste zijn. De achterste werd het verst weggeslingerd. Dat was leuk voor een keer, maar niet steeds. Een lekkere spanning zat in mijn lichaam. Het was steeds een verrassing op welk moment de voorste zijn slingerstop zou maken. Ook hoe de anderen reageerden en het gezamenlijke rechts, links uitslaan gaf een gevoel van eenheid dat dan plotsklaps overging in het alleen moeten doen. Hilariteit. De jongens stonden stoer snel stil en de meisjes trachten gillend zo snel mogelijk de kant te halen om te gaan zitten en na te genieten van de opwinding.

Een nieuwe rij moest er komen en weer had het heel wat voeten in de aarde voor we langzaam links rechts wegzweefden. Na enkele slingers wilden de grotere jongens gaan hockeyen. Bah, daar vond ik niks aan, dat stokgeweld op het grote veld.

Ik maakte nog een paar rondjes om het eiland. Mijn handen, die koud waren geweest van het fietsen, waren warm geworden. Mijn enkels, niet gewend aan de ongewone houding op de smalle schaatsen, deden pijn. Even rustte ik aan de kant en keek naar de bonte kleuren van de jassen en dassen van de kinderen. Wat was het hier mooi. Normaal was het hek dat toegang gaf tot het kluzenaarshuis en de vijver gesloten en mocht je hier niet komen. De bomen vormden met hun donkere warrige wintertooi een sierlijk lijnenspel tegen de winterblauwe lucht. De schaatsen

maakten schurende geluiden en zwiepten bij een zwaai of bij het remmen witte ijsvlokken in een sierlijke boog naar boven. De wind voelde ik bijna niet omdat de vijver diep lag. Ik ging weer schaatsen. Maar het was veel drukker geworden. Grote jongens hockeyden en ik vond het niet leuk meer.

Op de fiets naar huis, samen met Bep, de drie kilometers tegen de harde vrieswind in. Oh, wat was het koud. Ik kon met mijn handen het stuur bijna niet meer vast houden. Thuis was het warm en mijn vingers tintelden. Met mijn handen schuddend en kreunend liep ik door de woonkeuken. "Au!"

"Beweeg je vingertoppen door je haren dan gaat de pijnlijke tinteling weg" zei mijn grootmoeder. Het werkte. Langzaam werd ik helemaal warm en met gloeiende wangen zakte ik met een boek in mijn lievelingshoek.

Elly, december 2003

Stiefelen án

"Doet ow stiefelen an as ge nur buuten got," zei mijn grootmoeder, als het buiten nat en modderig was. Ik zie haar nog zitten op de stoel naast de radiotafel in de woonkeuken. Het was daar in de wintertijd aangenaam warm door het met hout, briketten en schlam gestookte fornuis. De oude dame had altijd een breiwerk in de hand, druk bewegend, tenminste wanneer ze geen aardappelen schildte of groente schoonmaakte. Typisch aan haar was de manier waarop ze de kin in de holte van haar nek legde, waardoor ze óver haar goudkleurig ziekenfondsbrilletje kon kijken en roepen: "Die duër die mos an ow kont blieve plékke".

Naderhand begreep ik pas hoe vervelend het voor haar was als de kou uit de achterkeuken haar oude lijf be kroop. Hoe moeilijk het voor haar krakkemikkige benen was de ongeveer zes meter naar de deur, die een van haar kleinkinderen had laten openstaan, te overbruggen. Maar ja, je was kind en er was zoveel te beleven. Elke deur was een struikelblok in de haast het kind zijn te beleven.

De stiefelen, laarzen dus. Deze kwamen in onze familie na de klompen. Mijn oudere broers en zussen moesten in school hun klepperende houten klompen onder de kapstok parkeren. Op kousenvoeten werd het klassenlokaal betreden. Toen de laarzen ook voor kinderen ingang vonden – mijn vader droeg al jaren grote zwarte, zware – mochten we de stiefelen in de klas aanhouden. Een hele vooruitgang. Er waren meer voordelen. Met rubberlaarzen aan de voeten kon je ook, zonder prikkelgevaar, de twaalf voltage schrikdraad aanraken. Achter het schrikdraad liepen koeien en paarden, die door de lichte stroom die op het draad stond, binnen het weiland bleven. Voor de boeren was het een manier om kinderen bij de dieren vandaan te houden.

Zo zou ik op een dag mijn vriendinnen eens laten zien dat ik me niet liet afschrikken door de vervelend door je lichaam gaande prikkels. Dapper liep ik met mijn 2-jarige broertje, waar ik altijd op moest passen, stevig aan de hand naar het draad. De voeten veilig in de rubber stiefelen ging ik dapper voor het draad staan. Haalde diep adem en greep met volle hand het ijzerdraad beet. "Ik durf," zei ik triomfantelijk om me heen kijkend. Opeens hoorde ik een gejoekel naast me. Mijn broertje stond op zijn schoentjes met zolen van leer te springen en dansen en schreeuwde met grote angstogen naar zijn grote zus en beschermster. Ik had geen schok gevoeld, maar wel de schrik te pakken doordat het draad mij als geleider had gebruikt om het arme kind de twaalf volt te laten voelen. Tegelijk met mijn schuldgevoelens kwamen ook mijn moedergevoelens naar boven. Ik hurkte en nam het kind in mijn armen. Knuffelde het terwijl ik met hem mee jammerde: "Het is mijn schuld, ik wist het niet, het is mijn schuld, ik wist het niet." Mijn vriendinnen schrokken eerst met me mee en naderhand was er hoongelach.

Met stiefelen *án* kun je jezelf beschermen tegen natte voeten, tegen de nare pulsering die schrikdraad in je lichaam teweeg brengt. Maar je blijft de geleider van wat je aan je handen hebt en kwetsbaar tegenover de vriendinnen vanwege blunders die je slaat.

Nu ik langzamerhand de leeftijd van mijn grootmoeder krijg, kijk ik met een gevoel van nostalgie terug naar deze 10-jarige stiefelen-*án*-leeftijd. Nog zelden draag ik ze. Hoewel, nu we als buurtgemeenschap veel werk hebben in het natte land loop ik op onregelmatige tijden weer met de stiefelen *án*.

Elly, 9 februari 2004

Winterspel

In de boomgaard val ik bijna over een afgewaaide tak. Ineens staat me helder voor de geest de tak die bij mijn ouderlijk huis als spelbreker had gediend bij een van de vele spelen. Toen was Toon Simons, die maar zelden met ons meespeelde, erbij en ik vond Toon nu net de leukste jongen uit de buurt. Die jongens van Ping en Hein Reijnders waren ook wel aardig, maar Toon had iets speciaals en had altijd nette kleren aan.

Bep deed ook mee. Bep was een beetje dom want die zat op de BLO-school. Toch vond ik haar aardig. Met haar kon je altijd wel ergens om lachen en dat deden we dan ook veel; lekker giebelen. Chris, haar broer deed mee, mijn zus Mien en mijn broers Wim en Gerrit. Leida wilden we er niet bij hebben, want die vonden we vies en iedereen zei dat die luizen zou hebben. Ik rilde even en niet alleen van de kou.

Het was op een zondag. De dag ervoor hadden we samen met moeder alle appels die in de boomgaard onder de bomen lagen geraapt. Mijn oudste broer *wás* *hém* het eerste en die had geen boom vast. De vijf anderen wel. Van de goudrenet zijn er de meeste bomen en die staan in

regelmatige rijen. Daarom hadden we er daarvan vijf uitgekozen voor het spel. Het was de kunst om van boom te verwisselen en er voor te zorgen dat mijn broer geen vrije boom te pakken zou krijgen. Ik wilde met Toon ruilen en deed mijn uiterste best, juist omdat ik hem zo aardig vond. Ik keek hem aan. “Zullen we” deed hij met zijn ogen. Ik rende en zag van de weeromstuit niet dat er die tak voor mijn voeten lag... Wam, daar lag ik tussen de ritselende dorre bladeren... en broer Wim pakte de boom die Toon verlaten had. He, wat stom en ik wilde nog wel dat Toon zou vinden dat ik het goed kon. Ik merkte dat mijn wangen rood werden bij de gedachte.

En nog dacht ik aan spelen rondom de boerderij. In de zomer als de slaapkamerramen ver open stonden, hoorde ik vanuit ons huis de kikkers kwaken in de Vuulkeskuul. De Vuulkeskuul was een groot stuk grond waar in het noordelijk gedeelte een ruimte was waar vuilnis uit de hele gemeente gestort werd.

Aan de zuidkant was een groot en diep gat waarin altijd water stond. In de winter als het water bevroren was hoorde je geen geluid, laat staan dat van een kikker. Er was slechts één pad waarover je bij het ijs kon komen. Voor het overige was het talud te stijl. Ik moest er aan denken hoe ik daar afgelopen winter geschaatst had. Eerder schaatsten we op de vijver achter het huis bij Jan Smits, maar nu ik al 8 was, was deze te klein. Gerritje, Chris, Bep en ik gingen al glijdend en ons vasthoudend aan de kale takken van de struiken naar beneden. Ik knoopte de linnen linten van de houten schaatsen vast en draaide rondjes op het kleine stukje ijs; het overige van de plas was overdekt met dicht naast elkaar staand, taai riet. Na een poosje zei een van ons: “Kom we gaan thuis een spa halen en spitten het riet los.” Ik ging naar huis en pakte een schoffel uit de schuur. Terug naar het ijs, maar dat viel tegen. Het riet was sterk en bijna niet los te wrikken met schoffel of spa. In de zomer was het schoffelen in mijn tuintje veel makkelijker.

Het schoot niet op en na een lange tijd hadden we nog maar een klein stukje schoon, nou ja schoon... er stonden nog overal stoppels. En toen was het schemering en tijd om naar huis te gaan.

Je kon beter naar d'n Buus gaan. Dit was drie kilometer fietsen en er waren ook veel meer mensen. Toch maar doen als er weer ijs zou zijn.

Elly, april 2001

Rijstepap met kaneel

Rijstepap was bij ons thuis zondagsepap, zoals we ook zondagsesoep hadden. Maar daar wil ik het nu niet over hebben. Rijstepap was een van de lievelingsgerechten van mijn vader. Moeder maakte ze al op zaterdag zodat ze op zondag stijf en dik was. Moeder gebruikte volle melk die bij een boer in de buurt gehaald werd. In een blauw emaille kannetje kon twee liter en een van ons, zeven kinderen, was de klos om heen en terug te lopen naar de boerderij. De rijst ging met

de koude melk op het vuur en moeder liep steeds naar de pan om over de bodem te schrapen. Ondanks dat stond er een aankoekrand op de bodem als ze de dikke brij overgoot in een kom. Als vader thuis kwam krabde hij met een lepel de bodem van de pan schoon.

Na het eten van de soep en de groente en aardappel met het zondagse stoofvlees kwam de kom met rijstepap. Alle keukengeuren werden verdreven als vader ruim strooide uit het blikken busje. Dan bleef alleen de geur van de allesoverheersende kaneel. Wij zagen vader genieten en enkelen van ons gruwden van de vuilwitte glibberige massa. De tropische geur maakte veel goed.

Elly, april 2008

In de morellenboomgaard aan de Rieterweg, waar later het bedrijf van Wim was

5b

Herinneringen van Elly

Pubertijd

Oogstoffer

Het was de periode dat er nog weinig machines waren om landbouwgrond te bewerken. De tijd dat mensenhanden en -lijven het zware werk moesten doen.

In onze familie werd veel op het land geteeld en van het land geoogst. Mijn grote sterke vader kon met het paard voor de ploeg mesrechte voren trekken en naderhand de eg achter de robuuste 'Belgse Ruun' (Belgische Ruin=sterk breed paard met dikke benen) binden om de kluiten te verbrokkelen. We hadden een kar op twee grote houten wielen met stalen omhulling waarop allerlei vervoerd kon worden. Vader kon veel van de werkzaamheden niet alleen af en de groter wordende kinderen moesten een helpende hand bieden. In het voorjaar werden wij, kinderen, ingezet bij het onkruid wieden en het planten 'geien'. Bij beide activiteiten gingen we op de knieën door de rijen en haalden we wat teveel was aan begroeiing weg.

De zomertijd was voor het rooien van aardappels. Vader stak met de riek plant voor plant uit en gooide de piepers los van de wortels. Op de vrije woensdagmiddag hielp een hele groep, ook buurt- en dorpskinderen, mee rapen. Één donkere biezen mand werd door twee van ons gebruikt. We kropen door de rijen en als de mand vol was droegen we deze naar een berg die almaar groter werd. Naast de hoop werd een kuiltje gemaakt, waarin voor elke volle mand een kleine aardappel werd gelegd. Het was een wedstrijd welk paar aan het einde van de dag de meeste volle korven had gestort. In het begin werd er hard gewerkt, maar als vader tegen half vijf wegging werd er gelachen en bonje gemaakt. Dikwijls was het mooi weer en renden we met blote voeten door het warme zand.

Al die karweitjes hoorden bij onze opvoeding en waren, naast de inspanning die het kostte, meestal aangenaam. Vervelender was het appels rapen in de gure herfstwind. Je ging moeizaam lopend door de hoge graspollen. Bukkend greep je de koude appels in je steeds kouder wordende handen.

Een echte opoffering was het bieten rooien op een late herfstdag. Dit gebeurde niet in de losse zandgrond maar in dikke, zware klei. Aan de grote laarzen bleef aarde kleven die dikke bubbels onder de middenvoet vormde, zodat je op een soort stelten strompelde. Vele malen moest het vette goedje verwijderd worden, waarna het even goed ging, maar je al weer snel op je voeten wankelde.

Sommige bieten waren zo stevig geworteld dat je veel lichaamskracht nodig had om ze uit de stevige bodem te trekken en ik haalde er soms mijn vader of grote broer bij omdat mijn kracht tekort schoot. De bieten werden netjes in een rij gelegd zodat de groteren het loof er met de schop af konden steken. Aan voor- en achterzijde van de kar werden binten geplaatst zodat een grote kuip ontstond. Daar werden de bieten ingegooid en hoog opgestapeld. Als een piramide ging de kar, getrokken door Ruun, over de dorpswegen naar de Maashaven, waar eerst de volle wagen en daarna de lege gewogen werd. Per schip werden de bieten op een later tijdstip het land ingevoerd naar de suikerfabriek.

Aan het einde van een dergelijke woensdagmiddag was ik uitgeput. Ik had pijn in mijn benen van het op kleistelten lopen en in mijn rug en armen van het harde trekken. Op deze koude, gure middagen offerden de familieleden hun lichaam aan de oogst. Ik bracht dit offer voor het gezin; er moest brood op de plank komen. Ik bracht dit offer voor het in puin liggende vaderland dat zo net na de oorlog energie nodig had om weer opgebouwd te worden. Ik bracht dit offer voor mezelf om te leren dat niet alleen de lessen op school van belang waren. Evenzo het bedreven raken op andere gebieden die met volwassen worden te maken hebben, moest beoefend en geleerd worden.

Elly, 16 februari 2004

Inwijding

Gingen ze nu maar. Ik wiebelde op mijn stoel. Al dagenlang zat het me dwars en het moest eruit. Mijn blijkatholieke dorpsomgeving had naast het spel in de kerk ook strenge geboden. Vooral op het gebied van de seksualiteit waren er duidelijke normen met onduidelijke regels.

Zo kon pastoor Swinkels met zijn brommerige stem me tijdens mijn tweewekelijkse gang naar de biechtstoel (deze week moesten de meisjes te biechten komen) vragen of ik Op d'n Berg aan de Maas was geweest. Op d'n Berg was enkele jaren een, in de ogen van de dorpsgemeenschap, zondige omgeving. De opgeschoten jeugd, waar ik nog net niet bij hoorde, scheen hier seksorgieën te houden en met opgevangen woorden hierover ging mijn fantasie op de loop. Immers, niet voorgelicht, moest ik als 11-jarige maar uitzoeken wat seks was, wat er allemaal mis mee was, want iets goeds bracht het niet; wel iets geheimzinnigs.

Om de heiligverklaring van Maria Goretti die in die tijd in ons dorp een hype was, waren er vele vragen in mijn hoofd: hoe mijn zuiverheid te verdedigen zonder martelares te worden en te worden gedood?

Ik was met enkele oudere meisjes in het bos gaan spelen en deze vertelden mij fluisterend en giebelend over suikerpotjes en lepeltjes. En Fien, die al 13 jaren oud was, zei HET al gedaan te hebben. Wat HET was bleef een vraag voor me, maar het had met de zondige seks te maken en met de verderfelijke Maasplek. Zou ik dat moeten biechten?

En nu wilde ik dat mijn broers en zussen van tafel gingen. Ik wilde mijn ouders voor me alleen hebben; ik wilde met hen praten, zonder iedereen erbij.

Mijn vader zat op zijn vaste plek aan het hoofd van de tafel, met daarnaast op de hoek mijn moeder met haar dikke buik. Ook dat had ik van Fien gehoord. Mijn vader en moeder hadden HET gedaan en daarom kwam er nu een baby. Als mensen getrouwd waren mocht HET.

Hè gelukkig, mijn broers en zussen waren weg. Ik legde mijn hoofd op moeders gezwollen buik. Die voelde lekker warm en vertrouwd aan. Hoe zat dat met baby's en waarom had ze wel aan mijn twee jaren oudere zusje verteld over de komst van het kindje en niet tegen mij? Dit laatste vroeg ik haar niet. Wel vertelde ik over Fien, het suikerpotje en lepeltje, dat ze HET al gedaan had en de warrige gedachten in mijn hoofd.

Mijn ouders reageerden lauw. Het was beter niet meer met deze grote meisjes om te gaan maar met leeftijdgenootjes Doortje en Riek te spelen.

Ik heb hun raad slechts gedeeltelijk opgevolgd. Het geheimzinnige van de grote meiden bleef me van tijd tot tijd trekken. Langzaam, bij het ouder worden, ebde de geheimzinnigheid weg en maakte plaats voor de veilige norm dat je met seks voorzichtig moet zijn.

Ja, ik heb het gebiecht. Waarschijnlijk net zo onduidelijk als de warrigheid in mijn hoofd. Want pastoor Swinkels gaf me niet meer penitentie dan de vijf Weesgegroeten die ik de andere keren als ik mijn zonden gebiecht had kreeg opgelegd.

Elly, 27 juli 2000

Werken in plaats van school

De Maas, een van de vele rivieren in het Deltagebied, liep van zuid naar noord en zou een stuk verderop naar het westen afbuigen om, vanuit midden Frankrijk, België en Zuid Limburg meegebracht, met allerhande gevuld water in de Noordzee te werpen. Ten westen van de rivier liepen diverse wegen, in het zuiden van het dorp was de weg naar het 15.000 inwoners tellende Venray, het noorden was de plek waar het gemeentehuis zich bevond en lag het dorp Vierlingsbeek en verder westwaarts lag het verwante Holthees en de concurrent Overloon.

Het plaatsje lag er verlaten bij terwijl de oostenwind over de daken gierde en de sneeuw metershoog tegen de huizen blies. De kou was alleen te harden voor mensen die zich in dikke warme jassen hulden en hun hoofd en oren bedekten. Ook dan nog liepen ze in elkaar gedoken om zo weinig mogelijk van de harde wind op te vangen.

Na de oorlog was het dorp opgeknapt. Dit had tot op zekere hoogte in overleg met de bevolking plaatsgevonden, maar uiteindelijk had de gemeentelijke overheid tegen de wil van velen besloten. De doorlopende rijbaan was op weg een racebaan voor auto's te worden. Aan deze racebaan, waarlangs gelukkig aan beide zijden een ventweg was aangelegd, bevonden zich de winkels: bakker, drogist, furniturezaak, speelgoedhuis en smederij. Aan het plein, dat gebruikt werd als parkeerterrein, was de in 1953 in gebruik genomen kerk gebouwd, met erachter liggend het kerkhof. Daar tegenover bevonden zich de school, de kleuterschool en het café van Harrie van

Dommelen, dat door de mannen van het dorp gebruikt werd om op de zondagmorgen na de Mis een kaartje te leggen en een biertje te drinken. Men kon het 't centrum van het dorp noemen.

Haaks op de doorgaande straat, tegenover het plein, bevond zich de Rieterweg die naar het westelijke dorp Holthees liep en waaraan verspreid langs de weg diverse woningen stonden, die bijna allemaal waren omringd door een ruim erf en een boomgaard.

De busverbinding die een achttal keren per dag vervoer verzorgde tussen de dorpen werd de Zuidooster genoemd en om de achthonderd meter was er een bushalte aangegeven door een in de grond bevestigde stalen paal, waaraan 'n geel geverfd metalen plaatje van 30 bij 15 cm, waarop met zwarte letters BUSHALTE ZUID OOSTER stond gedrukt.

Bij een van deze paaltjes aan de Rieterweg stond ik als 14-jarige. Ik zag eruit als een goedmoedige beer met de dikke mantel over een grote slobbertrui en een grote wollen sjaal om mijn hoofd gebonden. De bus, die de lijn Venray - Vierlingsbeek bediende was in de regel op tijd. Deze dag duurde en duurde het echter.

“Je kunt niet fietsen,” had vader gezegd, “het waait te hard en berichten op de radio melden dat wegen overal versperd zijn door opgewaaide sneeuw. Je moet maar gaan werken, naar school gaan kun je wel vergeten.”

Ik wilde dit niet horen en stond al een half uur te kleumen. Ik was de middelste van de zeven kinderen. In onze gezinstraditie was het de gewoonte dat de oudste dochter in het eigen

De bushalte was voor het huis

huishouden ging werken en de tweede dochter elders. Zo was het met mij gegaan toen ik de lagere school verliet en had gekozen om naar de huishoudschool in Vierlingsbeek te gaan. Met de bakkersvrouw was afgesproken dat ik daar voor vijf gulden per week na schooltijd en op vrije dagen zou werken. Ik voelde me in het begin verheugd bij de grote mensen te horen, maar allengs kreeg ik een hekel aan het werk, de bakkerij en vooral aan de bakkersvrouw. Ik vond het afgrijselijk dat deze vrouw, als een pauwhaan, opgedoft met mooie kleren en met gestifte lippen de mooie dame uithing, terwijl het mijn taak was de vuile zaken op te knappen. Ik schrobde, boende en waste en keek jaloers naar de vrouw die aan de klanten mooie praatjes, brood en gebak verkocht. Ik was de Assepoester maar waar bleef de prins om me te bevrijden?

Bij het gele busplaatje overwoog ik mijn mogelijkheden: fietsen ging niet want een buurman die net voorbij was komen lopen had in het dorp gehoord dat sneeuw zich op het fietspad meer dan een meter had opgehoopt. De sneeuw lag op het onbebouwde gedeelte tussen de twee dorpen meters hoog. De bus moest ik vergeten, die kon niet door opgewaaide hoge sneeuwwallen. Ik zou me ziek kunnen melden, maar mijn ouders zouden me niet geloven.

Er was geen uitweg, ik moest naar de bakker. Met lood in de schoenen liep ik naar huis, gooide de schooltas in een hoek en liep naar mijn moeder. Deze wilde niet horen van thuisblijven. Ik zou en moest me aan de afspraak zoals eerder gemaakt houden. Als een dier dat naar de slachtbank wordt gevoerd, liep ik gebogen tegen de wind in. De vreugde van de bakkersvrouw omdat haar hulp er onverwacht was, bracht me nog meer in de put. Ik nam me voor zo snel mogelijk een andere baan te zoeken.

Elly, januari 1999

Groter groeien

Zo rond mijn 13de levensjaar had ik kleine borstjes. Zij zaten mij in de weg en ik weet dat ik ze verstopte achter vesten met knoopjes. Ik vond mijn borsten overdreven groot en wilde niet dat ze opvielen.

Als kind was ik nogal speels, naast het feit dat ik nieuwsgierig was en in mijn speelsheid had ik geen tijd om te denken aan andere dingen. Als ik in bed lag, sliep ik meteen, behalve wanneer mijn twee jaar oudere zus mij verhaaltjes vertelde. Een vervolgh verhaal, dat was het allermooiste. Naderhand las ik zelf boeken in bed en deed ik via de trekker snel het licht uit als ik hoorde dat vader luidruchtig de klompen tegen de onderste treden van de trap zette. Ik wist dat hij op kousenvoeten de trap opging, want volgens mijn ouders moest er in bed geslapen worden; niet gelezen.

In de kerk kwam ik tot rust. De drukte van het spel viel van mij af en ik bladerde in het missaal dat ik op mijn 12de bij de plechtige communie gekregen had. Het meest prikkelende verhaal was het epistel van de derde zaterdag van de vasten waarin Susanna verleid wordt door twee hogepriesters, die naderhand veroordeeld werden doordat een slimme advocaat hen apart van elkaar een bekentenis liet afleggen. Het verhaal riep nieuwsgierigheid en ongekende verlangens bij mij op. Als de voortgang van de dienst mij verveelde, zocht ik het verhaal op en droomde.

En wanneer de oude pastoor Swinkels als ik te biechten ging vroeg of ik aan de Maas geweest was, wist ik wat de dorpstamtam meedeelde dat het daar een onzedige troep was. Natuurlijk deed ik niet mee met de puberspelletjes die aan de Maas gespeeld werden. Door mijn ouders en op school was ik gewaarschuwd.

Ik leefde naar het voorbeeld van de Heilige Maria Goretti, een martelares die aan het begin van de vijftiger jaren als grote heilige werd vereerd. Deze had haar kuisheid dusdanig verdedigd dat haar aanrander haar vermoordde. In die periode werd in het toenmalige gemeenschapshuis, de Barak (de oude noodschool tegenover de smid) een toneelspel opgevoerd over deze jonge Italiaanse vrouw. Ik vereenzelvigde me daarmee. Ik dagdroomde dat...

Ik wist niet veel van de ontwikkeling van het menselijk lichaam en toen ik op mijn 13de ging menstrueren kon ik dit niet plaatsen in mijn leven. Mijn moeder vertelde hoe ik maandverband kon gebruiken, maar niets over de seksuele mens. En vragen stellen deed men indertijd niet.

*hardop bidden knielend en rank
met gevouwen handen in de kerkbank
ik zal me enkel geven door God gevraagd
dromend van Maria de maagd
en hoe mijn lijf kon worden verscheurd
zoals met Maria Goretti was gebeurd
geen man zou mij ooit gebruiken
slechts God kon mij doen onthullen*

Elly, 2005

Mijn eerste treinreis

Jas zeggen we nu, maar indertijd, toen ik 13 jaren oud was, heette het een mantel. Nog nooit had ik een nieuwe jas gehad. Het waren altijd afdragertjes van mijn twee jaar oudere zus. Nu was het dan zo ver. Ik kon het me bijna niet voorstellen en zag er dagenlang naar uit. Niet alleen kreeg ik voor het eerst een nieuwe wintermantel, maar we zouden met de trein gaan en ik had nog nooit in een trein gezeten. Samen met mijn moeder stapte ik in Vierlingsbeek in de trein naar Nijmegen.

In Nijmegen liepen we van zaak tot zaak en kwamen niets tegen dat mijn goedkeuring kon wegdragen. Het zal in 1953 geweest zijn. Ik was er verwonderd over dat er zoveel ruines waren in de stad. Vooral aan de Waalkade was het een grote puin hoop. Allemaal veroorzaakt door bombardementen van de geallieerden in 1944. In plaats van een stad in Duitsland te bombarderen lieten ze de bommen in Nijmegen vallen. Een grove vergissing die vele Nijmegenaren het leven heeft gekost. In de buurt van de Waal stond een grote nooddtent met kleding. Daar vond ik de legergroene wollen getailleerde jas die ik wilde hebben. Mijn moeder was akkoord en ik was trots.

Tegelijk met mijn eerste treinreis kreeg ik mijn eerste mantel.

Elly

Grootmoeder begraven

Ik keek er als 15-jarige naar en zag het als een toneelspel. De begrafenis van mijn grootmoeder ging buiten mij om. Het was of een ander er voer wat er gebeurde, niet ik.

Nu, op mijn 59ste sta ik dicht bij de dood maar nog steeds is sterven iets dat buiten mij om gaat; het raakt me als een vraag en een pijn in mijn borst en tegelijkertijd is het iets vanzelfsprekends en nog iets, niet door mij onder woorden te brengen, anders.

Carla wilde niet meer verder leven en besloot bewust een einde aan haar leven te maken.

Ongeveer tegelijkertijd hoorde ik dat Hermien uitzaaiingen had en een aantal weken de tijd kreeg om afscheid te nemen van wat haar bindt aan wat haar lief is en degenen die haar dierbaar zijn. Ik ben al een poos bezig met mijn testament en het overwegen waar en hoe ik begraven of gecremeerd wil worden als mijn levenseinde daar zal zijn.

Ik ben bang voor de dood, voor het onbekende maar bovenal is er een gevoel van saamhorigheid; het weten vandaag jij, morgen ik. We gaan allemaal door de poort vanuit het land dat we kennen naar dat andere onbekende gebied. Door de dood van Carla en de naderende dood van Hermien komen beiden als levende personen dicht bij mijn diepste IK dan ze ooit eerder waren.

En als vanzelf komt de dood van een zeer vertrouwd persoon uit mijn kindertijd naar boven, mijn grootmoeder. 80 jaar was ze en een betrouwbaar beeld in ons uit tien personen bestaande gezinsleven. Op één mei, de dag van de arbeid, was ze gestorven en ze zou enkele dagen later begraven worden. Zij lag opgebaard in de kamer beneden waar zij altijd geslapen had en de kist werd door dragers, de burens, dichtgemaakt.

De dragers constateerden dat de kist niet door de vier deuren naar buiten kon worden gedragen. De doorgang van het kleine kamertje naar de keuken was de bottleneck. Hoe dan? Na veel heen-en-weergesol met de kist; opzij draaien en bijna ondersteboven, lukte het uiteindelijk de kist op de draagbaar, die wachtte op het grindpad bij de voordeur, te plaatsen.

Ondertussen was tante Dien, haar jongste dochter, op het laatste moment komen aanlopen. Ik zag de dragers aarzelen. Konden zij de kist wel openmaken voor de late bedroefde dochter? Hoe zou de oude dame erbij liggen na al dat geschommel en gedraai? De schroeven werden stuk voor stuk losgedraaid.

Een van de dragers keek door een kier tussen deksel en onderkant en knikte naar de anderen, die tegelijk het deksel omhoog hielden, zodat tante Dien haar moeder nog kon zien voordat haar lichaam aan de aarde werd toevertrouwd. De tranen stroomden over haar wangen en snikkend viel ze op haar knieën. Ome Hein, haar man, nam haar onhandig geroerd bij de arm en voerde haar weg terwijl ze bleef snikken.

De dood en de ceremonieën er om heen zijn een droevig gebeuren, maar niet alleen dat. Het is het pijnlijke gemis van iemand die je lief is, die lieflijk voor altijd afscheid van je neemt. De dood heeft vele facetten. Er is de onbegrijpelijke dood van een kind dat een heel leven te leven zou moeten hebben; waarom mag zo'n leven niet afgemaakt worden? De dood van een partner waar je niet zonder denkt te kunnen. De vanzelfsprekende dood van een ouder mens omdat we accepteren dat het leven eindig is als de tijd daar is, al blijft het een pijnlijk gemis. De dood van de velen die vallen tijdens oorlogen en bij natuurrampen, die we bijna dagelijks in de media te zien, te horen en te lezen krijgen. Telkens is het een confrontatie met je eigen leven en het sterfelijke; immers de narigheid rondom de dood van een persoon waar je je vertrouwd mee voelt, is niet dat de ander de pijn ervaart, ik neem aan dat die niets meer voelt. Het is het lijden van de treurende, de achterblijvende die de eigen pijn van de eindigheid ontmoet en het eventuele schuldgevoel van er nog te zijn in alle onvolmaaktheid.

Ik keek er als 15-jarige naar en zag het als een toneelspel. De begrafenis ging grotendeels buiten mij om. Een ander ervoer wat er gebeurde; niet ik.

Dikwijls ervaar ik de dood en het ceremoniële afscheid als verslagenheid, pijn en tevens is er blijheid. Is dat een gevoel van opluchting omdat ik (nog even) verder mag?

Elly, oktober 1999

Kus-perikelen

Wat was ik een nitwit. De eerste keer dat ik aan zonen toekwam was ik nieuwsgierig en ook angstig. Onhandig hield ik de jongen, wiens naam ik niet meer weet, vast. Meer om niet te vallen dan als een omarming. Opeens verdween een van zijn handen in mijn bloes. Ik zag visioenen van de schande van zwanger raken, en rende hard naar mijn ouderlijk huis.

Wieleke, een buurjongen van de tante waar ik in de zomervakantie veel gelogeed had, en waarmee ik destijds speelde, was de volgende.

We fietsten hand in hand naar de Maas. Bep, mijn vriendin, en ‘haar jongen’ fietsten achter ons aan. Wat schutterig kuste Wieleke mij; ik vond er niets aan, wilde hem plagen en riep commentaar naar Bep die een stuk verderop in het donker stond. Vele jaren later besepte ik pas dat ik hem hiermee gekwetst moet hebben.

Blij toe dat de pont er was lieten Bep en ik de jongens achter, stapten giebelend op en af en weer op de fiets. We bleven de hele vijf kilometer naar ons dorp giebelen. Wieleke was voor mij afgeschreven. Ik werd nog een paar keer gruwelijk verliefd, vooral op Joop en met hem kon ik wél lekker zonen, maar na enkele weken was het voorbij. Toen, tijdens de Carnaval in Well kwam Wim. Met hem was ik het nog eerder moe dan met Joop en ik wilde liever alleen zijn.

Tot... zomaar op een zondagavond kwam Jan in mijn leven. Met hem was het echt raak. Na het dansen fietsten we hand in hand naar d'n Bongerd, bij Mattes Bodten. Daar kropen we dicht bij elkaar tegen de stromijt. Uren praatten en vreeën we met elkaar. We konden er geen genoeg van krijgen. Dat ging zo weken door; het weekend was één groot verlangen en beleven. Op een van deze zomerse, maanlichte nachten zagen we vanaf de Holtheseweg een zaklamp naar ons toelopen. Ik zei tegen Jan: “dat is mijn vader, die wil het naadje van de kous weten.” Mijn vader had al eerder opmerkingen gemaakt over te laat thuiskomen en dan keek hij mij doordringend aan. Het was niet mijn vader maar de dorpsagent die naar ons toeliep. Wat wij daar deden? Wat deden wij daar? Wij praatten en zaten dicht bij elkaar. De agent haalde zijn schouders op en verdween met zijn zaklamp naar de weg.

Al eerder schreef ik dat ik de indruk had dat mijn vader niet zo gediend was van mijn passie voor Jan en diens ervaring met meisjes. Op een nacht stond hij mij thuis op te wachten in zijn lange zomeronderbroek met hemd. Hij las mij de les. Het was geen werk dat ik zo laat in de nacht thuiskwam. Ik moest weten wat ik deed en was onverantwoordelijk bezig. Van kwaadheid (en ongerustheid begreep ik later) liep mijn vader rood aan en zijn woorden gingen steeds harder klinken. Mijn moeder, een kop kleiner dan hij, gekleed in haar blauwe, flanelen nachtjapon pakte de mouw van mijn vaders hemd en suste: “Rustig Bert, rustig.” Het tafereel maakte diepe indruk op mij en toen ik op maandag de zestien kilometer lange weg naar mijn werk aflegde, was ik met mijn hoofd bij de voorstelling van mijn ouders.

Mijn verlangen naar Jan en zijn liefkozings bleven onverminderd bestaan, al was er wel een klein krasje gekomen in mijn lust. Zaterdag daarop kwam ik thuis en hoorde, van wie weet ik niet meer, dat mijn geliefde Jan met een ander meisje was uitgeweest. De zondag rond drie uur kwam Jan het erf op fietsen. Ik stond hem op de stoep te woord en vroeg hem verantwoording. Eerst ontkende hij, maar daarna zei hij dat het met die ander geen betekenis had.

Ik was indertijd een bescheiden gifkikkertje, hoewel de regels streng waren, was er behoorlijk veel vrijheid thuis. En... ik had mijn trots, soms leek ik daarin op mijn grootmoeder. Deze kon soms dagenlang als een gekrenkte koningin, zwijgend en vanuit de hoogte op ons kinderen neerkijkend, door het huis schrijden en daarmee de hele gezinssfeer bederven. Ik werd even mijn grootmoeder en gedenkend wat mijn vader de zondag daarvoor tegen me gezegd had kwam zijn vuur in mij. Ik wierp Jan voor de voeten dat ik geen afgeleebberde man wilde. Dat hij kon oprotten en nog meer van deze dingen. Uiteindelijk fietste Jan met gebogen hoofd weg. Ik draaide me abrupt om en pakte mijn fiets. Terwijl de tranen me over de wangen stroomden, ging ik naar mijn geheime plekje bij de Maas. De golven speelden hun eeuwenoude spel tegen de Maaskant. Zittend aan de oever mengden mijn tranen zich met het water in de rivier en speelden mee in het spel van geven en nemen, komen en gaan, hebben en kwijtraken. Langzaam kwam ik tot rust al bleef ik teleurgesteld in mijn hoop en verwachtingen.

Lange tijd heb ik niks meer van jongens willen weten. Wel nam ik ze mee naar huis, liet ze kilometers ver met me meefietsen; pakte dan snel de sleutel en ging naar binnen. Dit werd me niet altijd in dank afgenomen. Enkele van deze gretige vrijers waren woedend als ik ze een volgende keer tegenkwam en wilden me wat aandoen. Dit leerde me dat niet alle jongens onverschillig waren en ik werd wat voorzichtiger.

Misschien wel te voorzichtig. Lange tijd bleef ik zedelijk en maagd. Wat er daarna gebeurde is een ander verhaal. Misschien schrijf ik dat ooit nog eens op. Alhoewel...

Elly, 28 februari 2005

Vaders les

Al wekenlang liep ik rond met het ontevreden gevoel. In mijn fantasie had iedereen schuld. Mijn ouders omdat ik in het verkeerde gezin geboren was, mijn broers en zussen omdat zij maar aandeden en geen rekening hielden met mij. Mijn werkgever omdat het een zak was enzovoort. Ik liep met een nukkig gezicht door het huis en was me daar zelf nauwelijks van bewust, toen mijn vader me staande hield. Door mij ongemerkt had hij gezien wat er met mij loos was en ik kreeg van hem de (laatste?) donderpreek van mijn leven.

Ik was verwonderd en beledigd; wist niet wat de voorrang had. Blijkbaar had mijn oudste zus gelijk als zij meende dat ik een verwend nest was.

Na mijn beledigd gevoel rondom mezelf verwerkt te hebben, zag ik het eigen aandeel in mijn nukkigheid. Het beeld dat ik had over alle anderen die 'het gedaan hadden' was verdwenen. Wanneer me tegenwoordig de neiging overvalt anderen en het andere de schuld te geven van mijn ontevredenheid denk ik aan mijn vaders bezorgdheid in mijn tienertijd. De preek was een goede les.

Elly, oktober 1997

Het verhaal van een puber

De nog jonge zuster Joseph, hoofd van de afdeling, keek met haar goudbruine ogen naar mijn witte snuit. Ik adoreerde haar. Vond haar mooi en wijs. Zij had zich overgegeven aan een God, aan een systeem dat ik vanuit mijn geboortedorp kende als een wet van ge- en verboden. Je daaraan binden kon ik niet rijmen met mijn verstand. Toch leefde zij in die sfeer en was er heilig van overtuigd dat dat het ware was. Door haar standvastigheid bracht ze haar leefwereld over op mij. Het woord roeping viel en als je geroepen werd, móést je daaraan gehoorzamen. Hoe wist ik dat ik geroepen werd? De twijfel sloeg toe. Ik wist dat ik anders was dan mijn oudste zus. Deze was er van overtuigd een huwelijk en kinderen te willen. Zij had daarvoor haar uitzetkist die ze op onregelmatige tijden uit- en weer inpakte. Zij volgde hierin de meisjes uit het dorp en ik vond dat afschrikwekkend onnozel. Ik wilde niet het leven dat mijn moeder leidde. Altijd maar zorgen voor weer een nieuw kind, hoe schattig ik mijn jongere broers en zusje soms ook vond. Maar non zijn? Dat was een benauwend vooruitzicht!

Het was in die tijd dat het oude ziekenhuis, waar ik werkte, een nieuwe aanbouw kreeg. Er liepen vele jongens over het terrein die de verbouwing verrichtten. Daarnaast was er een opzichter die zo uit een film gestapt kon zijn. Alle meisjes en

Elly en Joke begeleiden novicen naar hun inwijding; Joke werd later zelf non

zusters waren idolaat van hem. Zo ook ik. Uit een tijdschrift had ik een foto gescheurd van een man die sprekend leek op deze opzichter. In de nacht kon ik urenlang naar deze foto kijken en dromen... Daarnaast waren er de roepinggedachten.

Toen werd ik ziek en men wist niet meer wat ze met me aan moesten. Dagenlang braakte ik en zelfs een boterham met pure hagel kon ik niet binnen houden. De laatste resten gal werden pijnlijk door mijn lichaam naar buiten geperst. Ten einde raad werd mijn moeder gewaarschuwd en zij haalde me van het kleine kamertje waar ik woonde. Met de bus was ze gekomen en bus in bus uit werd ik door haar van Horst naar het huis in Maashees gesleept.

In mijn herinnering was ik in het ouderlijk huis na één bord Brinta met koude melk en knisperende suiker weer boven Jan. En na enkele dagen ging ik met de bus weer terug naar mijn werkplek en kamertje in Horst.

De goudbruine ogen bleven me dwingend observeren en van de weeromstuit kwamen we te praten over het leven. Zij vooral vanuit haar Godsbeeld en ik kon eindelijk meer van mijn profane wereld verwoorden. Door de regelmatig terugkerende gesprekken verdween het dreigende idee mogelijk geroepen te zijn. De adoratie voor de non werd een vriendschap die ik jarenlang gekoesterd heb. Ik heb van en met haar geleerd dat vragen beantwoord kunnen worden met behulp van gedichten, van boeken, van gesprekken met anderen, met ouderen. Het leven was niet alleen materieel zorgen, het was tevens je geest scherpen. Het leven was aangenaam luisteren naar anderen die meer ervaring hadden op geestelijk en intellectueel gebied. Het leven was in gesprek gaan met de ander en vragen soms als vraag te laten bestaan maar ook te stellen aan mensen om me heen. Al waren mijn standpunten dikwijls anders. Telkens heb ik mezelf herinnerd dat in gesprek zijn over levenszaken die soms onbegrijpelijk zijn, verlichting geeft. Dan kwam er licht in het soms duistere bestaan. Ik ben geen non geworden en ik heb geen kinderen. Ik vind en hervind me elke dag. Ik geef me over aan het leven zoals het zich aandient. Met alle ups en downs. Overgave vind ik nog steeds een prachtig woord. De kern daarvan is mede gelegd op mijn 15e toen de non met de goudbruine ogen mij toeliet in haar geestelijke wereld en ik daarin de mijne ontdekte.

Elly, april 2008

In de trein naar Vught

5c

Herinneringen van Elly

Van alles en nog wat

De vijfde broer

Denkende en schrijvende over vroeger komt Albert in mijn herinnering. Albert heeft een poos als tiende persoon meegeleefd met onze familie. Daaraan heb ik een vage maar prettige herinnering. Ook mijn broers en zussen hebben zijn aanwezigheid als een gezellige tijd ervaren. We herinneren er ons weinig van; hoe lang hij bij ons was en wat de reden van zijn komst was, weten we niet. Hij leefde met ons en wij met hem en het was goed. Anneke heeft geen herinneringen aan zijn aanwezigheid, zij is pas in 1952 geboren. Frans weet nog dat Albert ging slapen op de jongenskamer in het witte bedje waar wij als kind in geslapen hadden. Voor dit bed was amper ruimte op de jongenskamer waar al twee grote bedden stonden. De kleine kamer bevatte toen 's nachts vijf slapers.

Rondom Alberts aanwezigheid werd geheimzinnig gefluisterd door mijn ouders en vooral door de bij ons in huis wonende grootmoeder. Er werd ons verteld dat er iets vervelends in de familie was gebeurd waardoor Alberts moeder een poos niet voor hem kon zorgen.

Over de redenen van zijn komst gingen later allerlei verhalen in de familie. We wisten dat ook zijn zussen en broer bij familieleden waren geplaatst. Zijn broer Eduard verbleef een korte tijd bij tante Riek, die op fietsafstand bij ons vandaan woonde. Zijn oudere zussen gingen tijdelijk bij de familie van hun vader wonen.

Nieuwsgierig naar Alberts ervaringen en omdat ik vond dat onze vijfde broer zijn verhaal moest krijgen naast de andere, nam ik contact met hem op om zijn herinnering te noteren. Op 18 maart 2017 was er het 30-jarig jubileum van Cox Metaal. Daar ontmoetten we elkaar in de kantine en sprak ik met hem en zijn één jaar jongere broer Eduard. Ook mijn zus Anneke was daarbij. Weer ervoer ik iets van de sfeer van jaren geleden: Albert hoort erbij!

In 1951 is Albert ongeveer vijf maanden bij ons in huis geweest. Vier maanden daarna ging hij naar tante Door, familie van zijn vader. Hij herinnert zich de tijd bij ons als een warme periode. Mijn moeder zorgde goed voor hem. Hij weet vooral nog dat hij veel optrok met mijn vader en hoe hij daarvan heeft genoten. Hij ging met hem mee het land op of liep samen met hem achter de tweewielige kar. Hij zat op de bijzit van de maaier en was veel bij vader Bert wanneer deze allerlei op het land en thuis te doen had. Het erf en de ruimte achter het huis vond hij heerlijk om rond te darren. Een aparte herinnering heeft hij aan de schortschuur. De schortschuur bestond uit een dak van golfplaten, geplaatst op vier palen. Aan een van deze palen was een draaimechaniek bevestigd. Met een sleutel kon dat dak naar beneden en naar boven gedraaid worden (opschorten). Onder het dak werd koren en hooi drooggehouden. Wonderlijk vond hij dat.

Van ons broers en zussen herinnert hij zich weinig. De enige waaraan hij herinneringen heeft is mijn oudste broer Wim. Wim werkte als tiener veel in het bedrijf en dan ging Albert met hem

mee. Eens liep Albert met Wim op het land. Hij moest nodig en zei: “ik mot poepe”. Waarop Wim op zijn typische Wim-manier zei: “poep maar in de box, laot maar loëpe”. Albert had een zekere adoratie voor de grote ‘broer’ en deed wat deze goed vond. Gevolg: een vieze derriestreek over zijn korte benen waarmee hij het moest doen. Gelukkig was er een Anna Jacobs die het schoonmaakte, maar toch....

De nu bijna 70 jaar oude Albert woont in Baarlo. Hij heeft veel zorgen om zijn vrouw Loes die onder behandeling is van een oncoloog en een longarts. Binnenkort gaat zij geopereerd worden en Albert is veel met haar op stap naar ziekenhuizen. Gelukkig hebben zij veel steun van hun kinderen. Eduard verloor afgelopen jaar zijn vrouw en de oudste in de familie, Mien, is al langere tijd weduwe. Zus Annie woont met haar man in Baarlo.

Albert is een sportieve man en een fietsfanaat. Hij fietst graag lange afstanden. Eens per jaar fietst hij naar de begraafplaats in Maashees. Hij legt bloemen op het graf van Bert en Anna, gaat aan bij Wim, die daar in de buurt woont en als die thuis is, om een kop koffie en een praatje. Zo geeft hij zijn aangename en vervelende herinneringen een plaats.

Elly, 18 maart 2017

Grootmoeders ‘zoon’

Op onregelmatige tijden ging ik met vader, moeder en enkele anderen naar Afferden. Misschien ging ook grootmoeder mee, maar deze heeft nooit gefietst en dan zouden we met onze sjees met paard hebben moeten gaan en daar kan ik me niks van herinneren. In Afferden was de bakkerij van Dina en bij Dina waren we altijd welkom. Op die plek zijn, was een van de grote feesten in mijn leven. Het was niet zo zeer om de kinderen van Dina, die van mijn leeftijd en iets ouder waren, dat ik het daar heerlijk vond. Het was om de sfeer, de vrolijke tongval van Dina, haar klassieke uiterlijk, warme stem en hartelijke toon voor mij en de anderen. Het was het bedrijf dat ik avontuurlijk vond. Daar was de bakkerij met allerlei geuren, machines en de oven. Daar was de winkel waarin brood en koekjes zo maar voor het grijpen lagen.

Naderhand, bij de geboorte van mijn broer Jos en zus Anneke, zorgde Jo, de oudste dochter van Dina, voor ons kinderen en het huishouden aan de Rieterweg. Dat bond ons weer sterker aan de familie.

Wie was Dina en wat hadden wij voor connecties met haar? Op een of andere manier was het familie van ons, maar hoe?

Kortelings is het geheim gedeeltelijk naar boven gekomen. Door Riet Cuijpers, de dochter van Dina's oudste zoon Antoon kwam ik dichterbij de waarheid. Riet nam telefonisch contact op met de vraag of mij iets bekend was over haar overgrootvader, de vader van Thei Cuijpers, Dina's man. Ik wist van niks. Wat ik al jaren van plan was, heb ik toen ten uitvoer gebracht en ik ben

gaan praten met Dina's dochter, Nelly. Naderhand heb ik nog een keer met haar gesproken. Daarbij was ook haar nicht Riet aanwezig.

Op 17 februari 2017 toog ik naar Afferden. Ik kende Nelly vanuit mijn kindertijd als een slanke, jonge vrouw waar ik indertijd tegenop keek. Nu ontmoette ik een 84-jarige vieve dame en het is gek, maar het was als een herbeleving van mijn kindertijd. Nelly straalde hartelijkheid uit en ze vertelde vlot over haar leven in Afferden. Dina en haar 'feesttijd' kwamen een beetje terug in mijn hoofd. Zij wist dat haar vader bij een bakker in Maashees zijn bakkersvak had geleerd. Was hij intern bij deze bakker of logeerde hij in die tijd (vóór 1927) bij het gezin van Grad en Wilhelmina Jacobs? Deze vraag is niet beantwoord. Verder vertelde zij over haar kindertijd. Zij herinnerde zich de tocht naar Maashees. Het in Maashees zijn, laat bij haar nu nog warme gedachten boven komen. Wanneer zij en haar ouders er na een zomerse fietstocht aankwamen, wachtte Mina (mijn grootmoeder Wilhelmina) hen al op. Deze groette hen enthousiast wanneer zij de groene staldeur openschoof en er was hartelijkheid alom. Nelly genoot daarvan en vooral van de aardbeien uit de eigen tuin die aan hen geserveerd werden.

Nu ik terugkijk op de tijd komt het me als waarschijnlijk voor dat Thei Cuijpers veel bij de familie van Grad Jacobs in huis was. Of hij veel bij zijn grootouders (B6 en B7) of bij zijn ooms Grad (in Afferden) en Hannes (en Mina in Heukelom) verbleef is onbekend. Ik heb niet na kunnen gaan of hij bij zijn tante Mina heeft gewoond of ingeschreven is geweest. Voor mijn grootmoeder was hij mogelijk de zoon die zij niet had en voor mijn moeder en tantes de broer die zij nooit hadden. De hartelijkheid tussen beide families moet ergens uit voortkomen!

Ondertussen weet ik enkele feiten. Dina was getrouwd met Thei Cuijpers. Thei was de zoon van Johanna (geboren 1872), de oudste zus van mijn grootmoeder. Thei is niet door zijn biologische vader erkend. Johanna werkte indertijd intern als dienstmeid bij een rijke boer in Duitsland. Daar raakte zij zwanger, waarschijnlijk door een van de zoons van het huis, mogelijk is deze dan de vader van Thei. Volgens kleindochter Riet ging indertijd in Afferden het verhaal dat een zoon van de boer Johanna ten huwelijk zou hebben gevraagd. Dit werd echter geweigerd door haar ouders Johannes Cuijpers (B6) en Johanna Gerets (B7). Riet heeft foto's gezien van het boerengezin en haar grootvader lijkt sprekend op een van de zoons. Tot op heden weet ik niet wat het echte verhaal is en de waarheid is moeilijk te achterhalen. Wel is bekend dat Thei in Afferden is geboren en naderhand in Maashees het bakkersvak leerde.

Thei overleed op 48-jarige leeftijd, op 20 november 1944, in Bergen. Volgens Nelly werd hij tijdens hun evacuatiereis naar Drenthe, in het Limburgse Bergen door een granaat getroffen; er waren scherven door zijn hele lichaam en hij was op slag dood. Hij werd provisorisch begraven aan de Rijksweg (vlak bij de huidige rotonde nabij het winkelcentrum) en naderhand herbe-graven in Afferden. Zijn graf is te vinden op de Afferdense begraafplaats. Dina moest met haar zes kinderen verder.

De Duitse bezettingsmacht had zowel de plaats van vertrek (uit Afferden) als de plek van bestemming (Drenthe) gevorderd. De fatale beschieting kwam door een gevechtshandeling vanaf de oever in Vierlingsbeek, ook door de Duitse bezetter.

Dina zorgde na terugkeer in Afferden samen met knechten en naderhand met haar kinderen voor de bakkerszaak. Daarna woonde ze tot haar dood op 26 december 1985 bij haar oudste zoon in Boxmeer.

Riet is bezig met een zoektocht naar de afkomst van haar grootvader. Zij wil weten wie diens verwekker was; tot op heden weet ze dit niet. Ook de contacten daarna met haar vaders moeder zijn nog in nevelen gehuld.

Indertijd gebeurde het vaker dat een dienstmeisje, al dan niet gedwongen, werd bezwangerd door de oude of door een jonge 'baas'. Soms werden intern geplaatste meisjes opgejaagd wild voor oudere boeren of jonge boerenzonen. Hoe het Johanna vergaan is, is niet na te gaan, mogelijk was er inderdaad een liefde voor de jonge boer, die niet met haar mocht trouwen. Naderhand trouwde zij met een Duitse man en is in Duitsland gaan wonen. Uit dit huwelijk is een dochter geboren. Deze stierf toen zij 19 jaren oud was. Waarschijnlijk heeft Thei zijn (half)zus niet gekend. Niet duidelijk is of en eventueel hoe Thei contact heeft gehouden met zijn moeder. Nelly kon zich niet herinneren dat er contact is geweest. Johanna stierf, 40 jaren oud, in Issum (Duitsland) op 25 augustus 1914.

Wat ik verder te weten ben gekomen: Theodorus Cuijpers (Thei) is geboren in Afferden op zondag 24 mei 1896. Hij trouwde, 32 jaren oud, op 9 juni 1927 met de 31-jarige Hendrina Janssen (Dina), geboren in Hülm (Duitsland) op 25 oktober 1894. Zij gingen wonen in Afferden waar Thei zich op 1 januari 1927 bij de Kamer van Koophandel als bedrijf Bakkerij Cuijpers heeft ingeschreven.

Hun kinderen in volgorde van leeftijd zijn Antoon (overleden, was gehuwd met Jo, die onlangs is gestorven), Jo (woont in Zuid-Afrika), Greet, Nelly (woont in Afferden), Ger en Joost (verblijft i.v.m. verlammingen – na hersenbloeding – in een verpleeghuis in Gennep).

Verhalen zijn nooit ten einde, ook dit niet. En ik hoop in de toekomst te vernemen hoe deze geschiedenis zich verder ontwikkelt.

Elly, april 2017

Elly

*Elisabeth liefvallig kindje
met je oogjes rein en fijn
Je kon hier slechts enkele maanden
lieveling van je ouders zijn.*

Bovenstaande sloeg niet op mezelf, maar op een kindje in de buurt dat stierf toen ik een jaar of 6 was. Het maakte diepe indruk op mij, omdat zij dezelfde naam droeg en ik stelde me voor hoe het zou zijn geweest als ik ook maar enkele maanden zou hebben geleefd.

Mijn vader had me al eerder verteld dat ik vernoemd was naar zijn moeder, Liesbeth van de Langstraat, Hij vereerde zijn moeder, die stierf toen hij 18 jaren oud was. Liesbeth van de Langstraat is mij nooit als naam gegeven. Maar de naam van mijn grootmoeder heeft in mij geleefd. Ik kwam er uit voort en had haar genen via mijn vader. De draagster ervan zal nooit te evenaren zijn. Iemand die jong sterft krijgt een verering waaraan de langstlevenden niet kunnen tippen.

Vooraf later toen wij, zijn drie dochters, groot waren en hij al bejaard, hoorden we op onregelmatige tijden van de schone karaktereigenschappen van zijn moeder. Tevens hoorden wij dan dat wij kregen waren in vergelijking met zijn moeder.

De namen die ze me gaven

Elly, Elisabeth, Betje, Elleke, Lieske, die Elie, Liesbeth van de Langstraat. Allemaal namen die mijn ouders mogelijk overwogen hebben mij als roepnaam te geven. Elly werd het en het is een goede naam voor mij. De verbastering die anderen gebruikten in de loop van mijn leven brachten de eigen herinneringen met zich mee. Ik zag de mens die mij deze naam gaf voor me. Proefde in mijn lijf de intentie waarmee die uitgesproken werd. Mijn lichaam werd meestal warm van de eigen invulling die deze ene persoon aan de naam gaf die ik van mijn ouders had gekregen. Zij gaven mij hun eigen troetelnaam en zagen mij zo. Zij zagen mij. Mij, een kind dat er bijna niet was. Al deze mensen kregen de kans het product van mijn ouders samen mee te maken. En ik mocht even met hen opleven.

Als 67-jarige keek ik daarop terug.

Ik hoorde de Duitse stemmen, de soldaten die mij in de schaarste tijdens de oorlogstijd, koeken en gedroogde appeltjes gaven en mij op het evacuatieadres in Wanssum die Elie noemden. Ik voelde mij bij hen verwend en de koningin. Er was de bezorgde stem van de degelijke Gerrie die mij Betje noemde en voel het verdriet dat er indertijd in me was opnieuw een beetje smelten door haar naamgeving. Ik hoor de zachte warme stem van collega Jan, die met zijn pijpdoorrookte stem en ondeugende glimlach op zijn gezicht mij de naam Elleke gaf. Deze vooral gebruikte wanneer hij iets van mij wilde, de slijmerd, en ik daar graag aan toegaf. Lieske was een gewone naam en werd door enkele mensen die mij toch anders wilden zien dan Elly gebruikt.

Soms noemde men mij El. Ik heb deze naam er boven niet bijgeschreven. Ik haatte de verkorting en moest me inspannen ook de mensen die deze gebruikten niet te haten. Wel uitte ik meestal mijn boosheid bij het gebruik. Ik had vriendelijker kunnen zeggen dat ik alleen maar uit wilde gaan van de naam die mijn ouders mij gaven, wat mij soms ook lukte.

De lieverds in mijn leven die mijn naam verbasterden, vergaf ik bij voorbaat omdat zij een andere dan de genendimensie in mij wakker maakten. Zelf gebruik ik af en toe de naam Bette. Ook een verbastering. Ik vind deze naam bij me passen wanneer ik me wil verschuilen, wanneer ik niet wil dat een ander mijn eigenlijke naam gebruikt. In sommige verhalen die ik naar buiten bracht was en ben ik Bette.

Elly

Eten, bidden, pissen...

‘Eten, bidden, pissen en naar bed’ was een zegswijze die mijn grootmoeder ons kinderen vaak aanreikte. Het was een ernstige, dwingende boodschap met een guitige ondertoon. Ik was onder de indruk van deze woorden samen met de manier waarop ze deze uitte. De uitdrukking ging meer betekenen dan alle normen en waarden die ik op school en van de pastoor leerde.

Het zinnetje ‘eten, bidden pissen en naar bed’, leefde voort in mijn leven. Het was de les dat alles zijn volgorde heeft. Eerst het een en dan het ander. Op deze manier bracht ik orde in mijn leven. Alles moest zijn tijd hebben. Zowel het zorgen voor het lichaam als het zorgen voor de ziel. In de loop der tijd voegde ik dingen samen. Het bidden was niet meer het Onzevader, het Weesgegroet, de Oefening van liefde, berouw of het avondgebed; deze bleven in mijn herinnering als een sfeervolle gezinsbeleving. Wat ik er in beleefde, is dat taken die bij het leven horen op een meditatieve manier uitgevoerd kunnen worden. Ik trok een tijdspanne uit om mijn huis schoon te maken, het onkruid in de tuin te wieden, op te ruimen, af te wassen enzovoort. Altijd rustig en bewust. Leek het in eerste instantie een vervelend karwei, door er een duidelijke opeenvolging aan te geven, beleefde ik er vreugde aan. Het bracht mijn geest dicht bij mijn lichaam, bij vroeger, nu en de eeuwigheid. De volgorde zorgde ervoor dat ik graag naar bed ging, meestal een goede slaaptijd had en uitgerust wakker werd.

De door alle Coxen gebruikte pispot

Of mijn grootmoeder het zo bedoelde, wie zal het weten? Ik voelde veel op haar te lijken. Haar geest leefde in mij. In elk geval is mijn herinnering aan bovenstaande uitdrukking steeds een bijzondere hulp voor mij.

Elly

Extase

Het was vóór mijn autotijdperk. De fiets was, naast de benenwagen, mijn enige vervoermiddel. Aan bussen had ik een hekel en de trein nam ik alleen voor verre afstanden. Het vliegtuig was in mijn verplaatswereld nog niet uitgevonden. De wereld was klein en door de 'wijze lessen' van mijn ouders overzichtelijk en veilig. Als ik me hield aan hun regels dan zou er niets mis gaan. Hun regels waren gelieerd aan normen van kerk en dorpsgemeenschap.

Toos was mijn hartsvriendin. Elk weekend zagen we elkaar. We gingen roeien op en lopen langs de Maas. Soms staken we de Maas over om uit te gaan aan de overkant. Zo ook deze nacht. We hadden gedanst in een lokaal in Heijen, met de pont de Maas over, ongeveer 15 kilometer van ons dorp. Het was daar kermis en wij hadden onze mooiste jurken aan. Door het prettige verloop van de avond was het (te) laat geworden. In het heldere maanlicht fietsten we de kilometers naar huis. De veerpont konden we niet nemen want deze lag na middernacht aan de wal. We moesten een omweg van ongeveer dertig kilometer maken via de verderop gelegen brug. Het gaf een heerlijk gevoel de huisregels te schenden (om twaalf uur thuis was de norm). Tegelijkertijd was er angst in me om het richtsnoer van thuis te overtreden, angst voor mensen (mannen) die kwade bedoelingen zouden kunnen hebben. Daar hadden mijn ouders me steeds voor gewaarschuwd. In zulke nachten drukte zo'n waarschuwing zwaar en tegelijkertijd gaf het loslaten verlichting.

Vrolijk pratend en zingend van vreugde en vrijheid gingen onze voeten met de trappers omhoog en omlaag. We hielden elkaars handen vast als geliefden maar vooral om het samen ervaren. Ik voelde me licht en rijk. De rok van mijn witte jurk met de blauwe bloemen zwiepte achter me aan. Als twee jonge vlinders gingen we op onze vleugels brug op, brug af. De maan begeleidde ons en verlichtte het pad.

Twee jonge vlinders in wit en blauw ontdekten de vrijheid. Twee jonge vlinders die genoeg hadden aan zichzelf en aan elkaar. Twee jonge vlinders die hun korte jeugd genoten. Twee jonge vlinders die morgen in de sleur van hun werk zouden duiken. Twee jonge vlinders die op dát moment leefden en niet dachten aan wat de toekomst zou brengen. Twee jonge vlinders die amper uit de strakke cocon van de norm kwamen, proefden van nachtlucht, zwoele zomerwind, flinke jeugd en eeuwige kracht.

Al fietsend dacht ik terug aan de avond. Ik had heerlijk gedanst. De tango was een van mijn favoriete bewegingsvormen en als ik een partner vond die dat goed kon, kwam ik in een verheven sfeer. Deze avond was er een dergelijke partner en ik zweefde in mijn hoofd nog een beetje na. Ik dacht aan het gesprek met hem toen de muziek was opgehouden. Hij wilde meefietsen naar ons dorp. 'Naar huis brengen' heette dat. En bij dat naar huis brengen hoorde een partij kussen (vrijpartij). Ik vond het dansen heerlijk, maar ging liever zonder een jongen naar huis. Bij Toos bleek het gelukkig ook zo en nu op de fiets was ik daar vrolijk, uitgelaten, over. Niet gebonden aan de wetten van dorp en ouders. Niet gebonden aan de wet dat je een jongen moest versieren. Niet gebonden aan de opgedrongen angst van gevaar. Kiezen voor de vreugde van het vrij zijn en doen waar je zin in hebt. Dat gevoel was er in mij. Vandaar dat ik het uitjubelde. Alle liedjes die ik in de loop der tijden geleerd had passeerden de revue. En Toos zong mee. We zaten niet voor niets samen in het dorpszangkoor.

Op 62-jarige leeftijd dacht ik terug aan deze nacht. De af en toe vlinderende jeugd. Hoe jong ik was, hoe strak ik in mijn vel zat, hoe licht mijn voeten bewogen, hoe mijn stem in de maanlichte nacht klonk. Hoe ik hand in hand met Toos mijn jeugd vierde en langzaam loskwam uit de strakheid van de huisnorm; volwassen werd. De vrijheid had consequenties die ik toen niet overzag. Het was de beweging tussen twee levensfasen en het jubelen om de nauwelijks ontdekte onafhankelijkheid die op dat moment het gevoel van extase gaf.

Elly, 23 oktober 2003

Op vakantie in Luxemburg met Toos

Mijn eerste auto

Voor me ligt een foto van de in aanbouw zijnde bouw van de Sennhütte, een houten keet, een 'noodhuis' dat na de oorlog door Zwitserland cadeau was gedaan aan de gemeente. We mochten deze gebruiken als blokhut voor de jonge meiden, de gidsen. Wat was ik daar druk mee en wat vond ik het fijn alles hierom heen te organiseren. De plek waar ze kwam te staan, was een mooi stukje van het dorp. Er werden antieke stenen gebruikt voor het fundament en het onderste gedeelte van het gebouw.

De foto toont mijn mooie benen in de hoge hakken en nylon kousen. Het lijkt zo lang geleden. Ik was jong, woonde thuis en ging elke dag op de fiets naar Venray waar ik werkte in de fotowinkel van Gerard Kruijssen. Daar heb ik het fotograferen geleerd. Het was een actieve periode met Toos, Ien en Doortje bij de gidsen.

In die periode kocht ik mijn eerste auto. Een tomaatrode Eend. Vanaf die tijd kon ik uitgaan tot diep in de nacht en plaatsen verderop bezoeken. Soms gingen we met acht jonge vrouwen in de Eend. We puilden er bijna uit en giebelden. Een andere keer zaten we met de paraplu op in de auto omdat er een scheur zat in het dak en we door de regen nat dreigden te worden. Weer een andere keer sloeg de auto af en moesten we met z'n allen duwen.

Als ik alleen in de auto zat en deze niet wilde starten, en dat gebeurde nogal eens, probeerde ik om met een zwengel de motor aan de praat te krijgen. Jammer dat ik daar geen foto van heb. Dat zwingelen ging moeizaam en soms stond ik vijf minuten te slingeren.

Eens in de winter wilde de eend weer niet starten. Het was koud en er viel natte sneeuw. Ik moest naar mijn werk en was laat. Mijn vader had met mij te doen en hielp mij. Het slingeren lukte niet en hij ging achter de auto staan om te duwen. De grond was nat en modderig. Opeens viel hij voorover in de natte blubber en de auto startte. De hele tijd op weg naar mijn werk moest ik er aan denken hoe mijn vader in de natte sneeuwmodder viel. Ik voelde mij schuldig.

Elly, 1995

Soms vluchtte ik

Ik maakte nooit iets mee, maar op 16 december aan het begin van de jaren zestig wel. Samen met Maria fietste ik van Venray naar huis ongeveer zeven kilometers noordwaarts. Het was avond rond zes uur en al redelijk donker. Het laatste gedeelte gingen we ieder onze eigen weg. Maria zou het meest griezelige stuk moeten afleggen en waar onze wegen zich scheidden riep ik haar toe: “Heb je je mes gereed?” Uitvoerig hadden we eerder al gesproken over hoe te handelen als een onverlaat ons in het donker zou bedreigen. “Mij zal niets gebeuren,” riep ze met een lach in haar keel zoals alleen Maria die over zich had.

Vol vertrouwen stuurde ik mijn vervoermiddel d'n Buus op, een smalle verharde weg gelegen tussen bossen en weilanden. Ik mijmerde wat voor me heen en dacht aan de werkzaamheden die ik 's avonds had. Opeens hoorde ik een ander geluid dan op andere avonden dat ik hier fietste. Het geluid kwam dichterbij en ik meende het gerammel van een oude fiets te horen, het kwam steeds dichterbij. Als het Marcel Cuypers was, die wel eens met me op fietste, had ik allang zijn stem gehoord en die had ook niet een dergelijke rammelkast, ging het door mijn hoofd. Onwillekeurig ging ik harder fietsen. Hoe meer het geluid dichterbij kwam hoe meer vaart ik maakte. Mijn hart klopte me in de keel en veel te snel was het geluid links van me en een hand werd op mijn linkerarm gelegd terwijl een donkere stem beval: “Stap hier maar eens even af”. Rechts van me begon juist weer een bosgebied en de bomen maakten de weg stikdonker. Alles ging als in een flits. Onwillig als ik was om af te stappen rukte de beige jas aan mijn arm waardoor ik viel met de fiets bovenop me. Ik keek omhoog en zag een groot rood hoofd, grove handen met dikke korte vingers grepen naar me. In een reflex kroop ik onder de fiets vandaan en stond met mijn voeten in hooggehakte schoenen op mijn benen te trillen. Ik maakte met mijn rechterhand een vuist en balde al mijn krachten samen. Met een klap kwam mijn knuist juist onder de kin van mijn belager terecht en even zag ik hem uit evenwicht raken. Zonder verder te kijken wat er met hem gebeurde rende ik er gillend vandoor. Onder het lopen liet ik mijn schoenen uitvallen, trok mijn strakke kokerrok tot ver over mijn knieën en rende als een haas richting bewoonde wereld, man, fiets en schoenen midden op de straatweg achterlatend. Ik keek niet op of om. Een duizend meter verder was het eerste huis van het dorp, waar ik hijgend naar binnenliep. Ik was veilig.

De bewoonster moest gerustgesteld worden; ze keek me vol schrik aan en meende dat ik met een slechte boodschap over haar echtgenoot kwam. Wij brachten als enige telefoonbezitters in de buurt dikwijls boodschappen over. Thuisgekomen en nadat mijn grote, sterke broers mijn relaas aangehoord hadden, gingen ze naar de plek waar alles gebeurd was. Zij vonden fiets en schoenen; van een man met rammelfiets, beige overjas, dik hoofd en korte worstvingertjes geen spoor.

Enkele dagen later meende ik de man te herkennen in een bankgebouw waar ik regelmatig kwam. Hij werkte daar als employee. Een dik rood hoofd en korte vingertjes. Grijsbruine ogen

die schuldig wegkeken toen ik zijn lijf en hoofd monsterde. Ik kreeg kippenvel bij het voelen van zijn energie.

Maria vertelde naderhand dat zij de betreffende bankbeambte gezien had op een oude rammelende damesfiets.

Bij het neerschrijven van dit verhaal denk ik aan een gedicht van de schrijver John o'Mill, een gedeelte hieruit citeer ik:

*Sint Dracus op zijn ruivend snos
steed rapvoets door het bonker dos.
Plots houden raard en puiters stil
geschrokken door een gauwe ril.
Is daar misschien een niel in zood,
besprongen door de Dille Koot?
Sint Dracus ijlt nu sloorspags voort
naar waar de kroodneet werd gehoord
en daar ontblouwt zich aan zijn vik
'n scheeld, dat hem verschrijft van stik:*

*Sint Dracus, hoewel mang te boe,
mijdt roedig op het ondie toe
en weet het zonder staf te hijgen
kakvundig aan zijn rans te lijgen.
Nog vuuft het spammen, pomt een kroot,
dan krijgt het de gestade noot.
De vronkjouw uit een kreugdeveet
en grijpt Sint Dracus billend treet.
Hij zet haar voor zich op zijn ros
en brengt haar uit het bakendros.*

Elly, februari 2000

Mina van Hannes

Naar ik mij herinner heb ik mijn oudtante Mina eenmaal bezocht en bezocht zij eenmaal mijn ouderlijk huis. Bij het bezoek aan mijn ouderlijk huis steeg haar omvangrijke lichaam uit de sjees en waggelde over het grindpad naar de voordeur. Mijn verbazing bij het zien van haar bewegingen overviel me. Zij woonde met haar man, Hannes, de broer van mijn grootmoeder, in een alleenstaand huisje, midden tussen velden en weilanden in Heukelom.

Terwijl ik haar, met mijn vader en moeder, in de vormelijk ingerichte woning bezocht, was ik vol ver- en bewondering over hoe haar dikke lichaam zich door de kleine kneuterige ruimte bewoog. Verbaasd was ik dat haar benen al het mollige konden dragen en daarbij de kracht hadden om het omvangrijke lijf van de ene naar de andere plek te verplaatsen.

Na het verplichte koffie-rondje moest er gemolken worden en nu nog zie ik helder voor me hoe ze door de knieën ging en haar ronde dijen zich sloten om het zo'n 35 centimeter hoge, eenbenige melkstoeltje. Het zitje verdween in zijn geheel en de billen hingen tot op het gras. Met haar onder een hoofddoekje verborgen hoofd tegen de koe, tussen de achterschenk en de bolling van de buik begreep ik, als 6-jarige, dat de wereld wonderen in zich verborg.

Elly, najaar 1997

De meidoornheg

Op regelmatige tijden ga ik met de auto naar het zuiden van ons land. Meestal neem ik de nieuwe A73 maar af en toe maak ik een omweg. Via de oude Maasbrug tussen Gennep en Oeffelt wil ik dan een blik werpen op de fraaie structuur van de Maasheggen. De meeste bestaan uit struiken waarvan ik houd: de meidoorn.

Deze meidoornhagen zijn indertijd aangeplant om een afscheiding te vormen tussen weilanden met als doel het vee binnen het gebied te houden. Kenmerkend is dat de takken van de struiken door mensenhanden geleid met elkaar verstrengeld zijn waardoor er een hechte dichtheid ontstaat en de haag een vaste vorm heeft.

De liefde voor levende omheining stamt uit mijn kindertijd. Het grote erf dat bij ons huis hoorde was omzoomd met een meidoornhaag. Of mijn vader geen tijd had om de haag te snoeien of omdat hij het mooi vond weet ik niet, maar deze haag werd maar groter en groter. Ik kon de seizoenen goed volgen en genoot van de bloei in het voorjaar, de schaduw in de zomer, de bessen in het najaar en vooral van de takkenstructuur in de winter. Eens in de zoveel tijd werd het blijkbaar ook mijn vader te gortig en werd de haag grondig gekortwiekt. Het deed me pijn als de bomen gesnoeid werden, ook al bewonderde ik de kracht waarmee mijn vader de dikke takken in een handomdraai losmaakte van de struiken.

In de Ooijpolder staat een enkele meidoornhaag maar meestal zie je boompjes solitair in het landschap. Elke alleenstaande struik is anders van vorm maar steeds herkenbaar aan de typische takkenstructuur.

Toen ik een huis met een 'erf' kreeg, moest er zo nodig een meidoorn omheen. Ik geniet elk seizoen van de haag maar nu ik zelf moet zorgen dat hij binnen proporties blijft – mijn tuin is veel kleiner dan de ruimte die zich om mijn ouderlijk huis bevond – merk ik ook nadelen aan de mij dierbare meidoorn. Na elke worsteling met de haag heb ik overal schrammen en krassen en

nog dagen daarna verwijder ik splinters uit mijn vingers en handen. Minstens drie keren in het zomerseizoen gebruik ik de heggenschaar om de groei in te tomen. Als ik er niet op tijd bij ben, kan ik met de gewone heggenschaar niet door de dikke takken komen en moet er extra geschut bij komen om de groeizaamheid te temmen en de zon kans te geven de tuin te verwarmen. Zo heb ik in de loop van de tijd een liefde-haat verhouding met de meidoorn opgebouwd.

Elly, mei 1995

Vader Bert leverde eieren aan een bedrijf dat ze uitbroedde

5d

Herinneringen van Elly

Dorp en dorpsgenoten

De Barak, een noodschool

Tijdens mijn eerste drie schooljaren vielen vooral de wc's op. Deze stonden buiten het schoolgebouw en het stonk er altijd. Het oude schoolgebouw was in de oorlog weggebombardeerd en de wc's waren blijven staan. Over de muren was een soort dak gemaakt van golfplaten en bij harde wind maakten deze een enorme herrie. Vooral in de winter was het er hartstikke koud. En ik gruwde als ik met mijn kleine billen op de brilloze porseleinen pot ging zitten. Ik probeerde het dan ook uit te stellen tot ik thuis was maar soms móést ik wel.

Ondanks het feit dat er van alle kanten lucht door de kieren kwam, hing er in de vier hokjes een gruwelijke pieslucht. Werden ze wel eens schoongemaakt? In de winter bleef alle vuiligheid liggen en dan vond ik het helemaal vies.

Vooraan, links in het klaslokaal, stond de kolenkachel. Die brandde in de winter en stond dan roodgloeiend. Heerlijk om mijn handen te warmen als ik koud en nat binnenkwam. Dichtbij de kachel mochten we onze natte jas hangen als we doorregend waren. Dan was het daar een drukte van belang. De kachel was groot en troonde indrukwekkend een heel stuk boven mijn hoofd uit. Ik was er altijd verwonderd over dat die in de winter steeds warm was. In de zomer was het een sieraad in het lokaal. Ik keek altijd naar de kachel in plaats van naar juf Greet van de eerste en tweede klas. De kachel mocht ik graag. De juffrouw niet.

Elly

De semipermanente school*

Voordat de Maas overging van het Brabantse land in de provincie Limburg zag je aan de zuidelijke Maasoever de huizen van het dorpje Maashees, met zijn ongeveer duizend inwoners liggen. Een zeshonderd meter vanaf de oever bevond zich de school, een semipermanent gebouw, in 1950 op een plechtige wijze door pastoor Swinkels ingewijd als de Heilig Hartschool: drie klaslokalen en een gymnastiekzaal. In het midden een T-vormige gang met aan de ene kant een zestal wc's en aan de andere de kapstokken. Er was de speelplaats met een omheining van houten palen, verbonden met twee rijen stevige draden. Er was één entree bij de gang van de school aan de voorkant en één rechtstreeks via een pad naast het fietsenhok naar de speelplaats.

Ik zat in 1950, tijdens de verhuizing van de oude school 'de Barak' naar de nieuwe, in de derde klas. Het semipermanent zijn van het gebouw betekende volgens meester Albers dat deze school er minstens vijftien jaren zou staan maar dan zou ik natuurlijk al lang van school zijn. De nieuwe school werd door de pastoor officieel geopend door het onthullen van het Heilig Hartbeeld dat

---

* Nu, in 2016, staat de school nog steeds op dezelfde plek en volgens mij is er niet veel aan veranderd.

in de gang hoog tegen de muur geplaatst was. Het was een groot veelkleurig beeld en het gaf me een vertrouwd gevoel. Het viel me meteen op als ik binnenkwam.

Nieuwe lichtgelakte houten banken vervingen in de lokalen de oude donkere. De kachel waarin ik ooit een prachtige rode appel als cadeau voor de jarige meester Albers had gestopt, was er niet meer. In plaats daarvan was er centrale verwarming. Daarover legden we in de winter onze jassen als we kletsnat van de regen op school aankwamen. De nieuwe school had een heleboel voordelen. Het belangrijkste was dat we niet meer door de kou naar buiten hoefden om naar de wc te gaan. Er was nu ook een gymnastiekzaal; we konden daar allerlei apparaten gebruiken en er waren klimrekken. De kinderen en de meester waren dezelfde gebleven.

In de vijftiger jaren werd het lokaal waarin de derde en vierde klas huisden bestuurd door de heer Albers, in de wandelgangen meester genoemd. De kinderen hielden van hun meester en zo ook ik als de 10-jarige Elly. Ik zat in de middelste van de drie rijen en deelde de tweede bank met Doortje Jenniskens, mijn enige schoolvriendin, die later met haar ouders, broers en zussen naar de Vredepeel zou emigreren. De jongens zaten in het achterste gedeelte van het lokaal. Meester Albers strafte de jongens, indien dit nodig bleek, door ze te bevelen hun vingers naar de tenen te brengen en hen daarna met een liniaal op hun billen te slaan. Wanneer hij vond dat een meisje gestraft moest worden, bleef het bij een dreiging: "Als je een jongen was zou ik je vragen of je zo lenig bent dat je je vingers naar je tenen kunt brengen..." Meisjes kwamen er bij hem altijd goed vanaf. Maar het was niet daarom dat ik van meester Albers hield. Ik was nieuwsgierig en hing aan zijn lippen als hij vertelde over wat hij, als oudere en ervaren man, wist en meegemaakt had. Want het was hoofdzakelijk uit ervaring dat ik dingen begreep, zeker zoveel als uit de dikwijls mooie boeken waaruit ik de Nederlandse taal, geschiedenis, aardrijkskunde enzovoort leerde.

De wekelijkse handwerkles van juf Greet begon in de tweede en ging door tot de zesde klas. Van klas drie tot klas zes kwam zij in het lokaal. Terwijl de jongens tekenden zwoegden de meisjes in de door haar gegeven handwerkles. Lange tijd heb ik gebreid aan een borstrok. Ik heb nooit goed leren breien. Dat wilde ik ook niet. Ik vond er niks aan. Ik wilde een jongen zijn, dan zou ik altijd mogen tekenen! Juf Greet was een stomme juf! Ik verheugde me steeds bij de gedachte dat de handwerktijd om was. Dan kwam meester Albers weer. Dat was echt een aardige, kundige en lieve meester.

Mijn vader heeft mij eens over de knie gelegd en op de billen geslagen omdat ik het in zijn ogen te bont had gemaakt. Het was toen niet de pijn die ik gevoeld had maar een intense vernedering. Als ik zou mogen kiezen gaf ik er de voorkeur aan een jongen te zijn. Het zou mij liever zijn af en toe door meester Albers op de billen te krijgen dan als meisje elke week gestraft te worden met verplicht breiwerk.

Elly, 1995, 1998

Juf Greet

Via aap - noot - mies heeft Juf Greet mij lezen geleerd. Ik weet nog hoe trots ik was toen ik het eerste papier met door mijzelf geschreven woorden aan mijn moeder liet zien. Huppelend van school naar huis hield ik mijn eerste letters stevig in de rechter hand. Ik mocht ze niet verliezen... Snel daarna kon ik de boeken van Ot en Sien lezen en... de strip in de krant. Deze ging over Faaske en de Peelreuzen waarover ik elders schreef.

Daarna heb ik veel gelezen en geschreven. Soms realiseer ik me hoe goed juf Greet, de onderwijzeres van de eerste, waaraan ik overigens een hekel had, me het lezen heeft bijgebracht en hoe blij ik ben met de mogelijkheden die ik heb met de in de eerste klas geleerde 26 letters van het alfabet. En daarvoor ben ik haar nog steeds dankbaar.

Groot en streng stond ze voor de klas. Na aan juffrouw Ied van de bewaarschool, een lief, klein, aimabel mens gewend te zijn, werd ik op mijn 6de jaar overgeleverd aan Juf Greet, een struise vrouw die met grijsblonde golvende haartooi, lang en zwaar achter haar lessenaar zetelde. Met strenge blik en scherpe woorden maakte ze op mij de indruk van een olifant die met haar slurf de hele klas kon bereiken om willekeurig te straffen wie ze wilde. Meestal waren het de kinderen die niet goed mee konden, die ze uitschold en deze kregen geen verhoorbeurt. Bijna automatisch ging ik me meer voelen dan deze 'domme' kinderen en tegelijk had ik medelijden met ze.

Gerritje Pingen was haar lieveling. Gerrit was klein, zag er olijk uit en kreeg dikwijls een verhoorbeurt. Ook al zei hij dingen verkeerd, juf Greet vond het altijd goed. Ik was jaloers op Gerritje. Ik kreeg weinig aandacht en soms zei ze nare dingen tegen mij. Ik deed goed mijn best om in elk geval niet bij de 'domme' kinderen te horen. Ze had niet de opmerkzaamheid die ik van juffrouw Ied gewend was, nee, zij had haar lievelingetjes en ik hoorde daar niet bij. Zij viel op jongetjes, kleine jongetjes zoals Gerritje Pingen. Meisjes waren voor haar niet van belang en dat was een van de redenen waarom ik bij haar buiten de boot viel.

Greet Veldhuis woonde samen met haar zus Anna, die voor het huishouden zorgde, in een groot herenhuis midden in het dorp. Ik had ontzag voor dat huis en vond het belangrijker dan het herenhuis van hoofdonderwijzer Linders en zeker indrukwekkender dan het vriendelijke huis van de zachtmoedige meester Albers. Deze drie leerkrachten was al wat ons dorp aan onderwijzend personeel bezat.

Ik denk dat Juf Greet niet graag les gaf, maar in de veronderstelling was dat zij door dit vak te kiezen een belangrijke functie had en ik verdacht haar er van hevig haar best te doen om bij de notabelen van het dorp te horen. Ook om deze reden was ik niet interessant voor haar; ik was de dochter van een eenvoudige, hardwerkende keuterboer.

Ze is voor zover ik weet nooit getrouwd, is waarschijnlijk nooit een man voor zichzelf tegengekomen en kuurde zich uit op de 6- en 7-jarige kinderen van het dorp. Achter de lessenaar

tronend liet ze haar gearticuleerde zinnen door het klassenlokaal van de oude school slingeren. Ze had geen zachte G maar een harde noordelijke CH die ze benadrukte als om minachting uit te drukken voor ons dorpse accentsprekers en soms klonk haar stem hard en boos, wat mij kippenvel bezorgde.

Ik was bang van haar, mocht haar niet, maar had tevens ontzag voor de manier waarop zij mij en veel andere kinderen in één jaar het lezen en schrijven bijbracht.

Ze was erbij toen wij klassikaal gingen biechten ter voorbereiding op de eerste Heilige Communie, een ceremonie en feest dat ons inwijdde in het katholieke dorpsleven. Bij het oefenen in de kerk gebruikte ze weinig woorden maar wij begrepen de bevelende gebaren en het dwingende 'psst' als ze een van ons terecht wees. En ondanks het geringe lettergebruik herkenden wij het commando en volgden het op.

Met vreugde gebruikte ze bij het oefenen bij de communiebank het belletje en met zessen tegelijk knielden wij, stonden op en draaiden onze lichamen een kwartslag naar rechts. We struikelden bijna van angst om uit het gareel te gaan als zij, bij elke nieuw handeling die we moesten verrichten, de kleine bel omhoog bracht, haar pols met een ruk naar beneden drukte en het schelle geluid het bevel uitdrukte dat ze eerder fluisterend had gegeven. Als een van de kleintjes niet gelijk was met de anderen klonk er het harde 'psst'. Feilloos wisten we allemaal welk kind tekort schoot en ieder van ons zette, vastberaden om het de juf naar de zin te maken, het beste beentje voor om de hardhandige beweging te volgen. Gedrild als de ratten van Pavlov reageerden wij op het doordringende gerinkel van het belletje.

KLASSE /	1 ^e Rapport	2 ^e Rapport	3 ^e Rapport
Godsdienst	9	8	8
Lezen	8	8	8
Schrijven	5	5	6
Rekenen	1	0	1
Nat. Taal			
Geschiedenis			
Aardrijkskunde			
Natuurkunde			
Zingen			
Tekenen	5	5	5
Lich. oefeningen		7	6
Handwerken			
Gedrag	6	7	7
Vlirt	4	7	7
Netheid	4	6	6
Schoolverzuim	1	6	9
Miscerim			

Leerjaar 1939 - 1940	
(De leerling) is ~~aanwettig~~ ~~aanwettig~~ ~~aanwettig~~ bevorderd tot de 2 ^e klasse.	
REMERKING	
Gecore: 1 ^e rapport A Cox	
Gecore: 2 ^e Rapport A Cox	
Gecore: 3 ^e rapport A Cox	
Het Hoofd der School	
De onderwijzer(s) der klas M. Schuur	

Rapport eerste klas lagere school, de klas van juf Greet

Ik had de pech een meisje te zijn. Dit hield in dat ik niet alleen in de eerste en tweede klas les van haar kreeg maar ook dat ze daarna het recht had eenmaal per week in het lokaal te komen om daar handwerkles te geven. Ze verdreef dan de vriendelijke meester Albers van de derde en vierde en de vaderlijke meester

Linders van de vijfde en zesde klas. Ik moet zeggen dat ik redelijk slim was, maar onhandig op het gebied van alles wat met naald en draad te maken had. Zij (en waarschijnlijk het bestuur en de ouders ook) achtte het van belang dat meisjes leerden breien. Het begon in de tweede klas. Eerst met dikke houten naalden en dan met dunne metalen. Een ander meisje moest een streng gebleekte katoen tussen twee armen voor zich uit steken en ik moest daarvan een bol draaien. De streng werd dunner en de bol zo dik dat ik hem bijna niet meer kon vasthouden. Ik zette de nagels van mijn duim en vingers in het garen en kreeg pijn in mijn hand van de krampachtige houding. Ik begon met twee rechts en twee links voor vijf centimeter boord. Daarna hetzelfde maar verspringen zodat er een patroon van kleine ruitjes in het breiwerk kwam. Wel mooi, maar bij mij ging het alsmaar mis.

De bol bleef lang dik en hij rolde telkens weg. Soms moest ik een groot deel van mijn werk uittrekken omdat het patroon niet klopte en dan moest ik de steken weer op de naald zien te krijgen. Telkens als er een steek viel kon ik hem bijna niet te pakken krijgen. Dan kwam bij mij de vraag op om hulp van juf Greet te vragen en mijn eigen antwoord: nee maar niet doen. Zij kon zo schreeuwen en met haar harde stem schelden of nog geniepiger gemene dingen zeggen. Met een zucht deed ik het dan moeizaam zelf. Met een haaknaald zou het makkelijker zijn geweest, maar ja die had ik niet en vragen... ho maar! Dan ging ik met mijn elleboog iets omhoog en lukte het meestal.

Ik heb wat steken laten vallen en verweet dit juf Greet omdat ze me nooit hielp. Alleen bevelen kreeg ik van haar: "Daar zit 'n fout; uithalen!" Terwijl andere meisjes in de zesde klas al pannenlappen met een draaistreep maakten, sokken met de moeilijke hak breiden en haken en borduren geleerd hadden liet zij mij steeds werken aan mijn al veel te klein en smoezelig geworden borstrok. Soms wilde ik schreeuwen: "Help mij, ik wil iets anders doen" en terwijl ik jaloers was op de jongens in de klas die fraaie tekeningen maakten omdat zij dit 'minderwaardige' werk niet hoefden te doen, zat ik verbeterd achter mijn verspringende twee rechts en twee links.

Mijn grootmoeder kon goed breien. Die breide veel, zelfs als ze op een houten stoel op de stoep voor het huis zat en over haar koperen brillette keek naar de mensen die langs kwamen. Zij had in een korte tijd een paar sokken klaar en onderbroeken voor mij en ons Mien. Die broeken waren van stevige katoenen draad en bij het dragen kreeg ik ribbels in mijn billen, en dat deed zeer wanneer ik lang moest zitten. Zeker als het zomer was en ik een dunne jurk aan had.

Nog steeds kijk ik vol bewondering naar vrouwen die met hun handen de prachtigste voorwerpen creëren. In een flits denk ik aan juf Greet, aan haar wijt ik mijn falen waardoor dit zo typische vrouwenwerk mij onthouden is.

Elly, oktober 1998 en oktober 1999

Meester Linders

De meester noemden we hem, de onderwijzer van de zesde klas. Hij was een van de notabelen van het kerkdorp en net als de pastoor kreeg hij worsten en karbonades toegestopt van de varkensslacht die mijn ouders tweemaal per jaar regelden.

Onze meester was klein van stuk, kleiner dan de vaderlijke meester Albers van de derde en vierde en de pinnige juf Greet van de eerste en tweede. Juf Greet stak zeker twintig centimeter boven hem uit als zij met z'n drieën, tijdens de pauze, over de speelplaats liepen. De meester, die steeds in het midden liep, trachtte met zijn korte beentjes de twee grote mensen naast hem bij te houden en het leek of die er plezier in hadden extra lange passen te maken. Waar ze over praatten weet ik niet maar steeds was een van de drie aan het woord. Daarbij gingen hun argusogen van links naar rechts om te zien of er onheuse zaken werden uitgevoerd door de eerste tot zesdeklassertjes.

Iedere leeftijdsgroep speelde het eigen spel, van uren tot hinken, touwtje springen, zakdoekje leggen en nog veel meer. Soms was de speelplaats vol met knikkerende kinderen van groot tot klein.

Ik vroeg me af hoe het kwam dat de ene keer het spelen met knikkers ín was en dan plotsklaps iedereen aan het hinkelen of jojoën was. Meestal deden de meisjes andere spelen dan de jongens maar af en toe speelden we samen. Het was maar zelden dat een van de onderwijzers moest ingrijpen. Als het er iets te ruw aan toe ging, waren strenge blikken van de rondwandellende meesters en juf voldoende om het spel tot aanvaardbare proporties terug te brengen.

Ik was bijna 12 jaren oud, een bakvis, en zat in het laatste jaar van de lagere school bij de meester in de klas. Drie rijen banken waren er in het lokaal. De lesenaar van de meester stond vóór de middelste rij en ik zat daar in de eerste bank met Doortje Jenniskens rechts van mij. Twee banken achter mij waren plaatsen voor de andere meisjes van klas zes en daarachter waren twee banken gereserveerd voor de zittenblijvers, vier grote jongens, 'de dommen' van de school. De linker rij was helemaal gereserveerd voor de jongens van de zesde en enkele van de zevende klas.

Tegen de voorste bank links bevond zich een harmonium en ik had er goed zicht op hoe de meester, eens per week, zijn korte vingertjes als kleine, kromme, rozige worstjes van links naar rechts en al bokspringend over elkaar heen wippend over de toetsen verplaatste. Als hij het orgel bespeelde zongen wij als kanaries: in 't groene dal, in 't stille dal... Wilhelmus van Nassouwe... de machtigste koning van storm en wind...

Als ik zijn rood aangelopen wangen zag, samen met het kale hoofd dat boven de gevulde korte nek ronddraaide, dacht ik aan een balspelende jongleur.

Ik had ontzag voor het feit dat de meester geluid uit het merkwaardige apparaat kon krijgen. Daarbij dacht ik aan Harrie van Dommelen die ik bijzonder vond omdat hij prachtige muziek

toverde uit de toetsen van het kerkorgel en dikwijls, als ik de Hoogmis in de dorpskerk bijwoonde, keek ik achterom. Een ongehoorzame, nog net niet zondige, daad om beter te kunnen zien wat ik hoorde.

De handen van de meester lieten niet alleen de korte vingertjes over de toetsen glijden, zij voerden ook andere naar mijn norm, verdorven bewegingen uit. Vol onbehagen en tevens gefascineerd keek ik toe als hij zijn ellebogen strak langs zijn lichaam perste zijn vingers, voor zijn borst in elkaar strengelde, deze fijn leek te willen knijpen, terwijl zijn lichaam zich vervormde tot een kronkel en het appelrode gelaat in een grijs vertrok. Soms deed hij deze gymnastische oefening terwijl hij achter zijn lessenaar zat, maar dikwijls ging hij achter in het lokaal staan en hoorde ik alleen het gekreun, een oergeluid, dat de Germanen, waarover hij zo graag vertelde, uitgebracht moeten hebben.

Hoe kon de door mij zeer bewonderde man van de wetenschap zich deze houding permitteren? Hoe kon een man met het aanzien van de meester geluiden produceren die eerder horen bij die van een dier? Een varken brengt zulk geluid voort als hij met zijn dikke pens van de ene zijde op de andere rolt. Alleen het gezellige geknor ontbrak nog, dacht ik wel eens. Soms klonk zijn kreunen mij in de oren als het gehuil van een hond die zich verlaten voelt. Dit geluid mocht niet gemaakt worden door de aanbeden meester. Mijn volwassen wordende meisjesverstand kon er niet bij. Om de onbeantwoorde vragen een plek te geven besliste ik dat verwondering om de mens en zijn daden niet te meten waren. Mijn bewondering voor de meester daalde en werd vergeten toen ik bij juf Fransen op de vervolgschool weer andere eigenschappen tegenkwam die een eigen plaats kregen. Zo paste ik mijn standaardnorm steeds aan en hield ik mijn bestaan levend.

Elly, januari 2000

Albert Smits

Hij was de oom van mijn vriendin Bep. Een kromme oudere-jongere. Enkele diepe gleuven liepen van de mond naar zijn neus. Daarnaast gleden dunne en dikkere rimpels over zijn gezicht. Het deed mij denken aan de kaart van Nederland, maar dan grauwe rivieren in plaats van blauwe. Zijn broek had een grijze kleur en meestal waren er kleine ruitjes. Niet de BB ruitjes die later in zwang waren, maar donkergrijze lijnen waarin de lichtgrijze vierkantjes als vanzelf verschenen. Het vestje daarentegen was van glimmend lichtbruine stof, waarachter af en toe zijn gestreepte 'helpen' tevoorschijn kwamen. Ik weet niet veel van hem maar hij was een van de typische figuren in onze buurt die iets afgelegen was van de dorpskern. De vader van Bep was zijn broer. Verder woonde in het huis de grootmoeder waarvan ik me niet herinner dat ze ooit liep of iets zei. Ze zat in haar zwarte kleren roerloos op een stoel. De ouders van Bep en nog zeven broers en zussen bevolkten verder de woning. Naderhand was daar nog tante Coba, maar dat is een geschiedenis op zich.

De 'simpele' noemde mijn oudste broer hem. Ik zag ook wel dat hij niet was als andere mannen. Op zijn vriendelijke gezicht lag altijd een glimlach. Als hij je zag trok zijn mond tot een brede grijns. Zijn voorovergebogen lichaam en de daaraan verwante gang gaf iets weer van zijn anders zijn. Hij had als gezinstaak de nog niet op elektriciteit aangesloten wasmachine te draaien. Het was fascinerend om te zien hoe de glimlachende, iets vanuit het bekken voorovergebogen gestalte ritmisch de slinger bewoog. Op neer op neer. Al van verre hoorde je zijn brommende stem en het geratel van de ketting die door de raderen gleeed. Meestal zong hij, mompelend, enigszins binnensmonds, liederen die ook in de kerk gezongen werden. Het Tantum Ergo kan ik me nog herinneren.

Hij was vertrouwd en hoorde erbij in de buurt. Bij zijn dood had ik het gevoel een waardevol figuur te moeten missen. Misschien het eerste besef dat dood zijn, het doodgaan van een bekende figuur, een pijnlijk gevoel in je buik nalaat. Alles gaat voorbij en komt nooit terug.

Elly, 18 februari 2004

Moet Smits

Mijn ouderlijk huis stond aan de rand van het dorp. Een paar honderd meter verder was een kuil van ongeveer vijfhonderd meter lang en breed. In de volksmond werd dit 'De Vuulkeskuil' genoemd omdat een gedeelte werd gebruikt voor het storten van afval. Een ander gedeelte stond onder water en daar schaatsten we 's winters op. Hoe die kuil en het watergedeelte waren ontstaan weet ik niet.

Buurvrouw Moet Smits woonde aan het pad dat de rand van de kuil vormde. Tegenover haar huis was een paadje dat naar het diepe van de kuil voerde. Dit pad was ver buiten het afvalgebied en ver buiten het watergebied. Bij sneeuwval gebruikten wij, als kinderen in de kinderrijke buurt, dit pad om met onze sleden naar beneden te glijden. Je kon er een lange uitglij mee maken en daarna ging je weer moeizaam met de slede omhoog. Ik kan het me niet herinneren maar we zullen wel veel geluid gemaakt hebben zoals kinderen doen die iets spannends beleven. Het was plezier en lol.

Tot het boze lichaam van Moet Smits boven de kuil verscheen "Got mar op owwen eigen bedrand slijen" riep ze boos. We hielden Moet graag voor de gek als we haar in de verte zagen. Maar zo dichtbij met haar rimpelige, ontevreden gezicht, haar harde stem en imponerende uiterlijk maakte ze indruk. En wij kozen het hazenpad.

Elly, 1996

Pastoor Swinkels

Een oude man, kort, gedrongen, dat was onze dorpspastoor in de jaren vijftig. Met zijn grijze, kortgeknipte stekelharen, zijn lange zwarte jurk en de oude damesfiets, zijn brommende stem en goedmoedige lach, hoorde de pastoor in mijn kindertijd tot de dorpscultuur. Ik keek tegen pastoor Swinkels op, niet alleen in de kerk als hij preekte maar ook door de week als hij op zijn oude fietsje door het dorp ging, want hij was een vooraanstaand man. Hij gaf godsdienstles op school. Af en toe was zijn verhaal boeiend. Meestal zat hij mompelend achter de lessenaar van meester Albers en pulkte met een lucifer in zijn oor. Dat laatste vond ik fascinerend en ik vroeg me dan af of dat geen zeer zou doen.

Elke dag droeg hij de mis op. Wanneer een misdienaar iets verkeerd deed, viel hij mopperend uit en in de hele kerk was te horen wat hij zei: "Stomme sukkel".

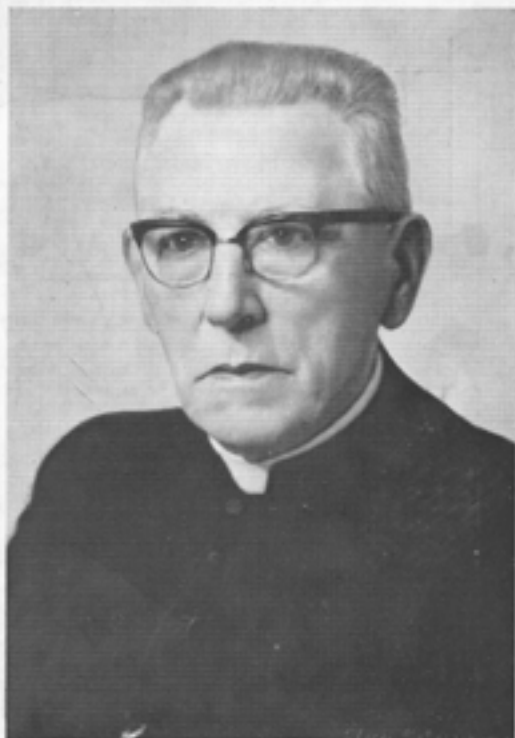
Ik herinnerde me de eerste keer biechten. Ik had geoeffend. Eerwaarde vader, geef mij uw zegen, ik beleid mijn schuld... Eindelijk zou ik ook bij de grote mensen horen; voortaan naar de communiebank mogen lopen. Maar voordat ik dat mocht, moest eerst 'het zieltje rein zijn.' Bibberend was ik de biechtstoel ingegaan, bang om iets verkeerd te doen.

“Eerwaarde vader, geef mij uw zegen...” Het zinnetje speelde steeds door mijn hoofd...Ik moest het onthouden... En toen het luikje open ging: “Eerwaa...” Pastoor Swinkels deed zijn hand omhoog en opzij en mompelde met zijn zware stem: “Zeg het maar kind.” De met moeite geleerde woorden waren in mijn mond bestorven. Had ik me daar zo druk om gemaakt?

Vlug noemde ik de ‘zonden’ die ik me had voorgenomen te zeggen. Met een boete van vijf Weesgegroeten werd ik de biechtstoel uitgestuurd. Nu zou ik om de twee weken gaan biechten. Het was een gewoonte in de familie en het dorp.

Als de pastoor met zijn gedrongen figuur en stekelharen op zondag van de preekstoel mededeelde: “deze week moeten de meisjes te biechten komen,” wist ik dat het komende zaterdag voor mij de ‘witwasdag’ zou zijn. In de biechtstoel gaf hij me niet veel kans om mijn zonden te belijden. Hij maakte het luikje open, ging met een snel gebaar met zijn rechterhand naar boven en opzij. Dit gaf me het idee dat ik vlug moest zijn en gejaagd noemde ik wat ik verkeerd had gedaan. Naderhand was biechten een gewoonte en meestal noemde ik hetzelfde rijtje ‘zonden’ op. Steevast bleef hij mij als absolutie het bidden van vijf Weesgegroeten opgeven.

Elly, najaar 1997, april 2001

In Uw H. Misollers en gebeden wordt aanbevolen de ziel van

Petrus Henricus Swinkels

Geboren te Lieshout, 15 februari 1885.
Overleden te Maashees, 14 april 1963.
Gesterkt door de genademiddelen van de Kerk.

Priester gewijd 1 juni 1912, kapelaan geweest te Lierop, Bergenik, Helvoirt en Zeeland en in november 1931 pastoor benoemd te Maashees.

Op het Hoogfeest van Pasen, terwijl in de kerk het Alleluja klonk en terwijl de klokken de feestvreugde van de Verrijzenis verkondigden, heeft hij zijn ziel, in zijn 51ste priesterjaar, aan zijn Schepper teruggeschonken, hopende in de Verrijzenisvreugde van Christus te delen in de hemel.

Pastoor Swinkels heeft 32 jaren in Maashees gewerkt. Hij heeft de verwoesting en de opbouw van de Parochie medegemaakt. Hij genoot een oersterke gezondheid, hij was eenvoudig van aard, gastvrij en hartelijk voor vrienden en bekenden, trouw aan oude gebruiken, zwaar bezorgd voor het geestelijk en tijdelijk welzijn van zijn Parochie. Bij tij en ontij bezocht hij de zieken, zodat hij op de laatste dag van zijn leven, zelf reeds zwaar ziek, de H. Communie ging brengen aan een zieke Parochiaan van Maashees.

Uw Pastoor heeft U misschien dikwijls vermaand, maar hij heeft nog veel meer voor U gebeden. Weest daar dankbaar voor en toont Uw dankbaarheid, door ook veel voor hem te bidden.

Familie en bekenden, bidt voor mij en gij Priester-vrienden, gedenkt mij in Uw H. Misoller.

Trina

Ze fascineerde me en ik liep graag de tien minuten van het ouderlijk huis aan de Rieterweg naar haar winkel op de hoek. Je ging dan niet naar de Végé, niet naar de levensmiddelenhandel, maar je ging naar Trina. De bel zat boven de deur en als je deze naar binnen opende klonk het schelle gerinkel dat me telkens deed denken aan de bel die de misdienaar in de kerk gebruikte.

In een wit schort kwam ze uit de rechter zijdeur van de winkel waarvan je wist dat daar de gang van het huis was, maar hoe het gebouw er verder uitzag was voor mij lange tijd een geheimzinnige zaak. Dan liep ze steevast om de toonbank en bleef staan tussen de weegschaal en de snoepopstand bij een gedeelte dat slechts gladde toonbankruimte bood, vanwaar ze me door twee dikke brillenglazen aankeek. Onder haar scherpe neus opende ze de smalle lippen. Vriendelijk zakelijk stond ze me te woord. Zij kon dat op een onderdanig-hautaine manier die ik de rest van mijn leven niet heb meegemaakt. Ze rebbelde over het weer, vertelde hoe groot ik al was en hoe mijn moeder bofte met een dochter die boodschappen voor haar deed (ik moest wel). Haar lange slanke vingers gristen het boodschappenboekje uit mijn handen en snel liepen haar knokige, met dikke lichtbruine wollen kousen bedekte benen door de zaak om de boodschappen die mijn moeder genoteerd had bij elkaar te halen.

Zoef, zoef ging de vlees-snijmachine waarmee ze de meegebrachte ham van het thuis geslachte varken in fijne reepjes sneed en voorzichtig op het tevens meegebrachte ronde bord legde. Ik onthield altijd precies de hoeveelheid die mijn

Trina met dochter Anneke achter de toonbank

De Dorpsstraat met de winkel van Trina

moeder me had genoemd en voor elk ons dat ze sneed werden vijf centen bijgeschreven in het boodschappenboekje.

Anneke, haar dochter, was aardig; evenals Joost, haar zoon. Maar mijn voorkeur ging er naar uit dat Trina de door mijn moeder van manchesterse stof gemaakte tas vulde. Ik bewonderde haar omdat ze de weg wist in de uitgestalde waar, om de manier waarop ze tussen de veelheid van artikelen rondliep alsof ze ze zelf vervaardigd had, om de reclameplaten in haar zaak, om de geur van scherpe koffie, weeïge thee en zoete koekjes. En het was niet het feit dat ik al zo groot was en omdat ik mijn moeder wilde helpen dat mij de tocht naar haar zaak draaglijk maakte; het was de vreugde om het lekkers dat ik stevast van haar kreeg voordat ik de volle boodschappentas naar huis zeulde.

Elly, 30 september 1999

Vrome Jeanne

De noodkerk bevond zich boven het bedrijf van het auto- en taxibedrijf Cup; we noemden het wel de zolderkerk. Elke familie had voor de volwassen bezoekers eigen stoelen in een rij gezet. Onze twee stoelen stonden in de derde of vierde rij van voren, links aan de buitenkant. Eerst onze stoelen en dan de stoelen van de familie Jansen. Jeanne Janssen was een oudere, zeer vrome vrouw. Ze zat naast mij in de kerk op een doordeweekse dag. Op zondag waren de stoelen voor mijn ouders bestemd en dan gingen ik en mijn broers en zussen met anderen op de kinderbanken, vooraan, rechts in de kerk, zitten.

Jeanne was vroom en ik nogal eens onrustig. Er was zoveel te doen, te spelen, en de kerkgang was zeker niet mijn favoriete bezigheid. Ik had een rozenkrans in mijn hand. Die had ik van mijn tante gekregen toen ik de eerste communie deed. Hij was gemaakt van zilver en had aan het einde een zilveren kruisje. Ik zal 6 à 7 jaren oud zijn geweest. De nagels van mijn vingers waren vies van het knikkeren en het spitse einde van het kruisje was geschikt om de vuiligheid los te peuteren. Ijverig was ik daarmee doende. Tot ik opeens een por in mijn rechterzij voelde.

Au... Jeanne keek mij boos aan. "Met je rozenkrans mag je niet spelen, je moet er mee bidden." Ik keek geschrokken voor me. Voelde de sterke aanwezigheid van Jeanne die met haar broer en zijn gezin woonde in een grote boerderij. Tussen mijn neergeslagen oogleden keek ik schuin naar rechts. Ik zag haar zwarte kleren en haar kaarsrechte rug. Haar gezicht strak naar voren gericht. Haar lippen bewogen. Ik rook de geur van Sunlight zeep.

De grote, sterke, wijze Jeanne. Ook in de kerk moest ik voorzichtig zijn.

Elly, 1996

Elly met Kristel Kruysen, rond 1960

Bijlage

**Globale geschiedenis
tot ongeveer 1814**

Globale geschiedenis tot ongeveer 1814

Romeinen langs de Maas

In het begin van onze jaartelling was er in de Lage Landen een 'primitieve' levensvorm waarover we maar beperkt kennis hebben. Over de Romeinse tijd, die duurde van 58 voor Christus tot 400 na Christus, is veel meer bekend, omdat de Romeinen schrift gebruikten. In die tijd waren ze enkele eeuwen zeer actief in de streek Brabant en Limburg en hebben er een belangrijke rol gespeeld. Veel transport van mensen en goederen ging destijds in schepen over de Maas. Ook de hoofdweg Maastricht - Nijmegen werd frequent gebruikt. Deze weg liep via de dorpen langs de Maas en, gezien de gebruiksvoorwerpen die hier gevonden zijn, moeten de Romeinen ook Geijsteren en Maashees intensief bezocht hebben. We hebben veel van hun cultuur overgenomen en kunnen zeggen dat de Romeinen de meer 'primitieve' Germanen die er indertijd woonden 'romaniseerden'.

Werden onze voorouders door de bezetter als soldaat gevorderd of hielpen ze mee in de villa's van de Romeinse grootgrondbezitters als timmerman, muntenslager, pannenbakker, boer of smid? Hielden zij hun zeggenschap? Ik heb het niet terug kunnen vinden.

De grote volksverhuizing

Rond 300 na Christus verloren de Romeinen langzaam hun invloed. Over de periode daarna, de donkere middeleeuwen, is weinig bekend. Door onderzoek van dialecten lijkt het erop dat de Franken (een van de Germaanse volken) daarna lange tijd de dienst uitmaakten in het land van Cuijk en verder naar het Oosten tot aan Kleef toe. Na de periode van Romeinse overheersing was er de Grote Volksverhuizing. Stammen en volkeren trokken over en weer door Europa en Azië. Bekend is dat vele heersers veroverden en werden veroverd maar we weten weinig over welke invloeden dat op onze streek gehad heeft.

Zeker is in elk geval dat door de komst van St. Willibrord (± 720) en zijn broeders uit Ierland, de streek gekerstend is (bekeerd tot het Christendom). Veel van de door de bevolking gebruikte heidense rituelen kregen een christelijke functie.

De Middeleeuwen

Tijdens de invallen van de Noormannen (Vikingen ± 800 en verder) stelden de meeste vrije boeren zich onder bescherming van de grootgrondbezitters. In deze tijd ontstonden de woorden 'leenheer', 'leenman' en 'tienden'. De boeren werden lijfeigen ofwel leenman. Ze kregen van de grootgrondbezitter, ofwel leenheer, bescherming tegen fysiek geweld door de Vikingen. Zij kregen werktuigen, onderdak en grond om te bewerken ter beschikking. Hiervoor betaalden zij een percentage van de opbrengst: tienden. Het Leenhof Land van Cuijk bestond van ± 800 tot ± 1788, het begin van de Franse Revolutie. Het was een ingewikkeld systeem waarin leengoederen en tienden over en weer werden verhandeld. De Tiendschuur in Horst, Tegelen en andere plaatsen zijn overblijfselen uit deze tijd.

De leenmannen gaven een deel van de oogst aan de leenheer, moesten hem (soms met geweld) beschermen, stonden altijd in zijn dienst (allerlei karweitjes) en hadden geen enkel persoonlijk (ook seksueel) recht. Jan Jacobs wordt in een register genoemd (1660) als eigenaar/ leenheer van een boerderij die behoorde bij Mackenshof. Deze Jan kan een voorvader van ons geweest zijn.

De Middeleeuwse maatschappij bestond lange tijd uit drie standen:

- Zij die bidden: de clerus (in dienst van God)
- Zij die strijden: de adel (in dienst van de staat)
- Zij die werken: de boeren (moesten de twee andere groepen onderhouden).

Tot de laatste groep hebben onze voorouders waarschijnlijk behoord. Maar dat weet ik niet zeker, want in boeken en archieven lees ik dat het 'regelmatig voorkomt dat de mensen van hoog tot laag zich vermengen.' Hoofddregel is echter dat de schoenmaker zich bij zijn leest houdt en het zoekt bij eigen volk.

Roomsen en prinsgezinden

In en na de Middeleeuwen bleven twisten en oorlogen een rol spelen, zoals de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) tussen de rooms-katholieke Spanjaarden en de prinsgezinde protestanten. Deze laatsten speelden, bij de overwegend katholieke bevolking, een poos de baas in een groot gedeelte van het land van Cuijk. Er was veel doorgang en legering van soldaten, dan weer Spanjaarden, dan weer prinsgezinden.

Begin twintigste eeuw moest de katholieke gemeenschap zich aan de noordelijke protestantse hegemonie ontworstelen. Dit gebeurde door katholieke scholen en hoger onderwijs op te richten. De RK universiteit Nijmegen ontstond op 17 oktober 1923. De kosten hiervoor werden hoofdzakelijk betaald door opbrengsten uit de roomse gemeenschap. Ook ontstond er een soort 'competitie' tussen protestanten en katholieken om het grootste kindertal. Er zijn verhalen dat een pastoor bij een gezin langs ging met de vraag waarom er niet een volgend kind op komst was.

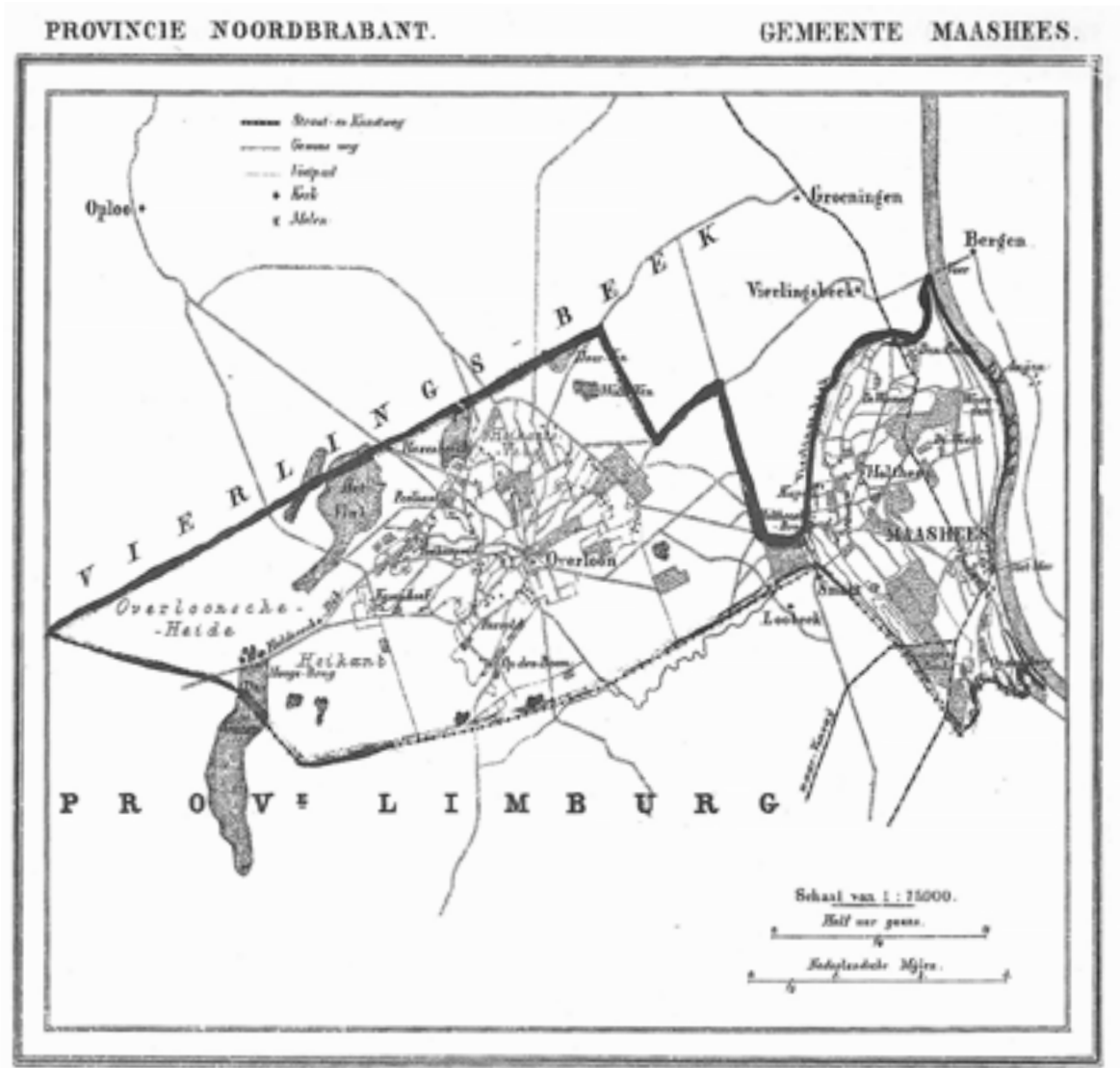
Het zware leven op het platteland

Tot begin twintigste eeuw waren er nauwelijks verharde wegen, behalve de weg Boxmeer - Venray. Bij regen veranderden de onverharde wegen in reusachtige modderpoelen.

In de streek werd hoofdzakelijk landbouw en veeteelt bedreven (gemengd bedrijf). Richting Peel was de grond arm en met behulp van jaar in jaar uit bemesten is hier landbouwgrond ontstaan. Die mest kwam van de koeien; het produceren van mest was, naast het leveren van melk en vlees, hun belangrijkste taak. Om deze reden werden ze 's nachts, in zomer en winter, op stal geplaatst. Waarschijnlijk hebben Jacobus (B8) en Jan (B4) Jacobs deze techniek ook toegepast om hun gekochte stuk heide te ontginnen.

Het leven op het platteland, met het steeds terugkomende boerenwerk, werd telkens onderbroken en overschaduwd door misoogsten, epidemieën en oorlogen. In de jaren 1635 en 1636 waren er militaire ruiters en buitenlands krijgsvolk gelegerd en speelden zich dramatische taferelen af vanwege hun eisen om voedsel en onderdak. Er waren dan weer soldaten uit het

leger van Prins Maurits van Oranje dan weer Spaanse troepen. Volgens de schepenen van Beugen, Sambeek, Vierlingsbeek en Maashees droeg de hele streek al voldoende bij aan de gemene lasten (gemeenschappelijke kosten). Inwoners van het Land van Cuijk hadden naast de zorg voor de foerage bijna dagelijks te maken met 'onrovinghe van bestiaelen (roven van vee), plunderingen van hujsen ende dergelijke hostileitjen (vijandelijkheden)' (uit: Grenzen verlegd blz. 248).

1863.

2979 *Flinders*. 1225 *Indones.*

Uitgave van Hoge Springar te Leerswarden.

De Franse tijd: Willem werd Guillaume

De Frans-Bataafse tijd van 1795 tot 1813 bracht Franse soldaten naar ons land. In de winter van 1794-1795 trokken Franse en Fransgezinde soldaten over de bevroren rivieren naar de Noordelijke Nederlanden. Limburg (Maastricht) was al in 1794 door de Fransen ingelijfd. In en rondom Maashees werden huizen, land en vee gevorderd om de soldaten te voeden en te huisvesten. Onze voorouder Willem Cox (de overgrootvader van Bert Cox), geboren in 1782, heet in het archief 'Guillaume' en toen hij zijn Anna van Riswijck huwde, was de trouwakte opgesteld in het Frans.

Met de komst van de Fransen werden de protestanten 'verjaagd' en namen de indertijd minder geschoolde en meer conservatieve katholieken de leidinggevende functies over, met als gevolg vele klachten en soms harde confrontaties. De Franse bezetter verstrekke subsidie voor de bouw van rooms-katholieke kerken. De nog aanwezige oudere kerken die niet zijn verwoest in de oorlogen, stammen veelal uit deze periode.

In 1810 lijfde Napoleon Bonaparte ons land in. Er kwamen wetten en archiveringen waarvan we heden ten dage de meeste nog gebruiken. Ook kregen we onze eerste koning: Lodewijk Napoleon, de broer van Napoleon, en zijn koningin Hortense (dochter van Napoleons vrouw Josephine). Nadat Napoleon was verbannen, werd Nederland in 1814 het Koninkrijk Nederland met als koning de zoon van stadhouder Willem V, de in 1712 geboren prins Willem Frederik. Hij werd Koning Willem I.

Maashees en omgeving

De zaterdag voor Palmzondag 1375 is in stukken voor het eerst de naam Maashees genoemd. Sybrecht van Blitterswijck schonk toen landgoederen aan Ridder Roelman, heer tot Arendael. Deze landgoederen waren gelegen tot Offerden ende tot Maessgese, dus aan de Maas te Afferden en Maashees.

Maashees behoorde tot het Land van Cuijk. Tot 1474 had Maashees een laatbank of laathof (hof waarvoor de laten of lijfeigenaren verschuldigd waren hun bezittingen over te dragen en in sommige gevallen stonden er mensen terecht). Daarna werd het een schepenbank (lokale rechtbank), alleen voor civiele zaken. Voor alle andere zaken moest men naar de schepenbank van Grave.

In de Franse tijd werden Maashees, Overloon en Holthees samengevoegd tot de gemeente Maashees en Overloon. Maashees telde in die tijd zo'n vijftig huizen en driehonderd inwoners. In een van die huizen werd in 1808 onze voorouder Geertruida van Gellecom geboren. Zij is daarmee, voor zover na te gaan, de eerste voorouder die op Maashees' grondgebied geboren is.

*Bovenstaande is globaal de geschiedenis van het zuiden van Nederland tot 1814. Wie meer wil lezen neemt het boek *Grenzen verlegd* uit 1997. Hierin is verhaald over de vele ontwikkelingen in de laatste twee eeuwen. Er staan leuke anekdotes en je leert je voorouders en hun perikelen en ontwikkeling beter kennen.*

Dankwoord

Een allereerste dankwoord voor Anja. Zonder haar was deze uitgave er niet gekomen. Mijn eerste eenzame gesukkel werd door haar actieve deelname, haar opbeurende en creatieve ideeën en haar kundigheid op het gebied van rapporten schrijven tot een avontuur van ons beiden gemaakt.

Mijn zussen Mien en Anneke en mijn broers, Wim, Gerrit, Frans, Jos ben ik dank verschuldigd. Vooral voor het vertrouwen dat zij mij schonken, de tijd die zij voor mij vrijmaakten, de vragen die zij vrijelijk beantwoordden en de fraaie anekdotes die zij uit hun herinneringen haalden.

Voor de vormgeving en het kundig invoeren van foto's bij de teksten wil ik Ton danken. Voor zijn geduld bij het groter en/of kleiner maken van een beeld, zijn manier om van een krakemikkige foto een mooi geheel te maken en deze op een aantrekkelijke manier in te voeren heb ik veel bewondering gekregen. Het met hem maken van de ondertitels bij de prenten waarbij rijkelijk koffie aanwezig was, was telkens een minifeest.

Annette en Inge dank ik voor het overlezen van het geheel om de teksten te corrigeren.

Elly Cox
Januari 2017

Elly's nieuwsgierigheid naar het verleden van haar voorouders, gecombineerd met een flinke dosis doorzettingsvermogen, dwingt bewondering af. Het harde werken is ruimschoots de moeite waard gebleken: de familie Cox-Jacobs heeft voortaan een eigen kroniek, waarin voorouders als Bömkes Jan, Geertruida van Gellecom en Willem Wever opnieuw tot leven komen. Met de opgetekende herinneringen in het tweede deel van dit boek wordt het pas echt genieten. Lees over de varkensslacht waarmee het gezin Cox dagenlang meer dan druk doende was; kruip in de huid van opa Bert die

in de oorlog ontsnapte aan de Grünen; geniet mee met de streken die zijn zoons uithaalden en huiver bij het beeld dat geschetst wordt van Juf Greet. Leef mee met het kind dat geen pop kreeg maar wél een heel 'zwembad' kon graven en in haar eentje twee grote koeien naar het 'spurrieveld' leidde. Ruik de geur van rijstepap met kaneel, de bloeiende kastanjeboom en de nog warme, door oma Anna gemaakte appelmoes. Kortom: geniet ervan!

– Anja Maas

Hoe een liefde voor autobiografisch schrijven en voor het eigen levensverhaal in een boek kan doorklinken!

Fragmenten uit het eigen levensverhaal optekenen, vastleggen van verhalen van familieleden, via archiefonderzoek nóg meer te weten komen... Als in een caleidoscoop en in een heel bijzondere combinatie van teksten en perspectieven van familieleden en zichzelf, heeft Elly veel verhalen bijeengebracht in een heel bijzonder boek. Het is autobiografie, biografie en geschiedenisles in één.

Voor de mensen om haar heen een schat om te koesteren, voor anderen een prachtig document dat kan inspireren en motiveren verhalen te zoeken, vinden en vorm te geven. Alleen al door de foto's een inspiratiebron voor nieuwe verhalen, en niet alleen van de Coxen, zoals Elly ze noemt. Een tijdsbeeld is het, waarin velen eigen verhalen zullen herkennen en anderen zullen leren over tijden die voorbij zijn.

– José Franssen

Elly Cox vertelt niet alleen over de verdwenen tijd, ze roept die ook op. En dat doet ze innig en helder.

– Thomas Verbogt